

महाराजिकसाध्याश्च रुद्राश्च गणदेवताः ॥ ५ ॥

विद्याधराऽप्मरोयत्त रत्तो मून्धर्व किन्नराः ।

पिशाचो गुह्यकः सिद्धो भूतोऽमी देवयोनयः ॥ ६ ॥

असुरा दैत्यदेतेयदनुजेन्द्रारि दानवाः ।

शुक्रशिष्याः दितिपुत्रा पूर्वदेवाः सुरद्विपः ॥ ७ ॥

सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो धर्मराजस्नयागतः ॥

समन्तभद्रो भगवान् मारजिल्लोकजिजिनः ॥ ८ ॥

षड्भिक्षो दशवलोऽद्रयवादी विनायकः ।

मुनीन्द्रः श्रीधनः शास्त्रा मुनिः शाक्य मुनिस्तुयः ॥ ९ ॥

स शाक्यसिंहः सर्वार्यः सिद्धः शौद्धोदनिश्च सः ॥

गौतमश्चार्कवंधुश्च मायादेवी सुनश्च सः ॥ १० ॥

ब्रह्मात्मभूः सुरज्येष्ठः परमेष्ठी पितामहः ।

हिरण्यगर्भो लोकेशः स्वयम्भृश्चतुराननः ॥ ११ ॥

घाताञ्जयोनिर्दुर्हिणो विरञ्चिः कमलासनः ।

स्रष्टाप्रजापतिर्वेधा विधाता विश्वसृष्टिविधिः ॥ १२ ॥

नाभिजन्माराढजः पूर्वोनिधनः कमलोद्भवः ॥

१ एते प्रत्येकं देवयानि नामानि । २ दश असुराणा नामानि ३ अथदश मुनयः ।

४ सत शाक्यमुने । ५ विंशतिर्देवतः ।

सदाहृदा रजामृतिः सत्यमेव हंसवाहनः ॥ १ ॥)
 विष्णुर्नारायणः कृष्णो वेङ्कटा विष्टरश्रवाः ।
 दामोदरी हृषीकेशः केशवो माधवः स्वभृः ॥ १३ ॥
 दैत्यारिः पुण्डरीकाक्षो गोविन्दो गरुडध्वजः ।
 पीताम्बरोऽच्युतः शार्ङ्गी विष्वक्सेना जनार्दनः ॥ १४ ॥
 उपेन्द्र इन्द्रावरजश्चक्रपाणिश्चतुर्भुजः ।
 पद्मनाभो मधुरिपुर्वासुदेवस्त्रिावक्रमः ॥ १५ ॥
 देवकीनन्दनः शौरिः श्रीपतिः पुरुषोत्तमः ।
 वनमाली बलिध्वंसी कंसारातिरघोक्षजः ॥ १६ ॥
 विश्वंभरः कैटभजिद्विधुः श्रावत्सलाञ्छनः ।
 पुष्यापुरुषो यज्ञपुरुषो नरकान्तकः ॥ १७ ॥
 जलशायी विश्वरूपो मुकुन्दो मुर मर्दनः ।
 वसुदेवोऽस्य जनकः स एवानकदुन्दुभिः ॥ १८ ॥
 श्वत्सुर्भद्रः प्रलम्बध्नेो वलदेवोऽच्युताग्रजः ।
 रेवतीरुग्योसभः कामपालो हलायुधः ।
 नीलाम्बरो रौद्रिगोयस्तालाङ्को मुसली हली ॥

संकर्षणः सीरपाणिः कालिदीभेदनो वज्रः ॥१६॥

मदनो मन्मथो मारः प्रद्युम्नो मीनकेतनः ।

कन्दर्पो दर्पकोऽनङ्गः कामः पञ्चशरः स्मरः ॥२०॥

शम्भरारिर्मनसिजः कुसुमेपुरनन्यजः ।

पुष्पधन्वा रतिगतिर्मकरध्वज आत्मभृः ॥ २१ ॥

ब्रह्मसूर्मृष्णकेतुः स्यादनिरुद्ध उपापतिः ।

लक्ष्मी पद्मालया पद्मा कमला श्रीर्हरिप्रिया ॥ २२ ॥

इन्द्रिंश लोकमाता मा क्षीरोदननया रमा ।

(भार्गवी लोकजननी क्षीरसागर कन्यका ॥)

शङ्खो लक्ष्मीपतेः पाञ्चजन्यश्चक्रं सुदर्शनम् ॥ २३ ॥

कौमोदकी गदा खड्गो नन्दकः कौस्तुभो मणिः ॥

वापः शाङ्गं मुरारेस्तु श्रीवत्सो लाञ्छनं स्मृतम् ॥२४॥

१ एकोनविंशतिः कामदेवस्य नामानि । २ : “ अरविन्दमसोकंच घृतञ्च
नवमल्लिख । नोलोत्यलञ्च पञ्चैत पञ्चबाणस्य सप्तका ” इति “ रत्नादनन्तापनत्र
दोषण । स्तम्भजस्तथा । समोहनय कामस्य पञ्च बाणाः प्रकीर्तिताः “ इति च ।
३ चत्वारिंशत् पुष्पधन्व अतिरुद्धम् । ३ एकादश लक्ष्मीनामानि । ४ विष्णोः शङ्खं
पाञ्चजन्यम् । चक्रं मुद्रानन्तामकम् । गदा कौमोदकी । खड्गं नन्दकः, मणिः कौस्तुभः
वापः शाङ्गम् । दक्षस्य चिह्नं श्रीवत्सः ।

(अर्धवाश्रवेय सुग्रीव मेघपुण्य बलाहकाः ॥ २ ॥
 सारथिर्दारुको मन्त्री ह्युद्धवश्चानुजो गदः ।)
 गरुत्मान् गरुडस्ताक्षर्यो वैनतेयः खगेश्वरः ॥
 नागान्तको विष्णुाथः सुरार्णः पन्नगांशनः ॥ २५ ॥
 अशम्भुरीशः पशुपतिः शिवः शूली महेश्वरः ।
 ईश्वरः सर्व ईशानः शंकरश्चन्द्रशेखरः ॥ २६ ॥
 भूतेशः खण्डपाशुर्गिगीशो गिरिशो मृडः ।
 मृत्युञ्जयः कृत्तिवासाः पिनाकी प्रमथाधिपः ॥ २७ ॥
 उग्रः कपर्दी श्रीऋणः शितिकण्ठः कपालभृत् ।
 वामदेवो महादेवो विरूपाक्षश्चिलोचनः ॥ २८ ॥
 कृशानुरेताः सर्वज्ञो धूर्जटिर्नीललोहितः ।
 हरः स्मरहरो भर्ग स्त्र्यम्बकश्चिपुरान्तकः ॥ २९ ॥
 गङ्गाधरोऽन्धकरिपुः क्रतुध्वंसी वृषध्वजः ।
 व्योमकेशो भवो भीमः स्थाणू रुद्रः उमापतिः ॥ ३० ॥
 (अहिबुध्न्योऽष्टमूर्तिश्च गजारिश्च महानटः ॥ २ ॥

१ अस्याभाय शैव्य, सुग्रीव, मेघपुण्य बलाहकाहवत्वारः । अस्यासारथिर्दारुको मन्त्री उद्धवः । अनुजः गदः । २ गरुडस्य नव नामानि । ३ शिवस्याष्टवत्वारिंशत् ॥ २ ॥

कपर्दीऽस्य 'जटालूटः पिनाकोऽजगवं धनुः ।

प्रमथाः स्युः पाग्निदा ब्राह्मीत्याद्यास्तु मातरः ॥ ३७ ॥

(ब्राह्मीमाहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ।
बाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्तमातरः ॥)

३ विभूनिर्भृतिरैश्वर्यं मणिमादिक्रमष्टधा ।

(अणिमा मणिमा चैव गरिमा लघिमा तथा ।

प्राप्तिः प्राकाश्यामीशित्वं वशित्वं चाष्टसिद्धयः ॥)

३ उमा कात्यायनी गौरी कालो हैमवतीश्वरी ॥ ३८

शिवा भवानी रुद्राणी शर्वाणी सर्वमङ्गला ।

अपर्णा पार्वती दुर्गा मृडानी चण्डिकाऽम्बिका ॥ ३९ ॥

आर्या दानायणी चैव गिरिजा मेनकात्मजा ।

३ विनायको विघ्नराजः द्वैमातुलगणाधिपाः ॥ ४० ॥

अप्येकदन्त हेरम्ब लम्बोदर गजाननाः ।

३ कानिकेयो महासेनः शरजन्मा पठाननः ॥ ४१ ॥ Shk

पार्वती नन्दनः स्कन्दः सेनानीरग्नभृगुहः ।

१ शिवस्य जटालूटः कूर्पुण्डलीनामा । काण्व धनुः पिनाकः अजगवं च हृत् । अप्य सहस्ररुद्राः प्रमथाः । 'ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा । बाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्त मातरः' इति ब्राह्मीत्याद्याः सप्तमातरानि २ श्रीणि ऐश्वर्यं च । 'अणिमामहिमा चैव गरिमा लघिमा तथा । प्राप्तिः प्राकाश्यामीशित्वं वशित्वं चाष्टसिद्धयः' इत्यष्टासिद्धयस्य भेदाः । ३ एकविंशतिः पार्वतीयाः । ४ अष्टौ गणेशस्य । ५ सप्तदशस्कन्दस्य ।

बाहुलेयकस्तारकजिद्विशास्त्र शिखि वाहनः ॥ ४२ ॥

पारमार्तुरः शक्तिधरः कुमारः क्रौञ्चदारणः ।

शृङ्गो मृङ्गो रिटिस्तुण्डी नन्दिः को नन्दिकेश्वरः ॥ ४३ ॥

(कर्ममोटी तु चामुण्डा चर्ममुण्डा तु चर्चिका ॥)

इन्द्रो मरुत्वान् मघवा विडौजाः पाकशासनः ।

वृद्धश्रवाः सुनासीरः पुरुहूतः पुरन्दरः ॥ ४४ ॥

जिष्णुर्लेखर्षभः शक्रः शतमन्युर्दिवस्पतिः ।

सुत्रामा गोत्रभिद्रञ्चो वांसवो वृत्रज्ञ वृषा ॥ ४५ ॥

वास्तोष्पतिः सुरपतिर्बलारातिः शचीपतिः ।

जम्भभेदी हरिहयः स्वराणनमुचिसुदनः ॥ ४६ ॥

संकन्दनो दुश्चयवनस्तुरापाणमेघवाहनः ।

आखण्डलः सहस्राक्षः ऋभुक्षास्तस्य तु प्रिया ॥ ४७ ॥

पुलोमजा शचीन्द्राणी नगरो त्वमरावती ।

हयः उच्चैः श्रवाः सुतो मातलिर्नन्दनं वनम् ॥ ४८ ॥

स्यात्प्रासादो वैजयन्तो जयन्तः पाकशासनिः ।

प्रेरावतोऽभ्रमताङ्गैरावणाभ्रमुवल्लभाः ॥ ४९ ॥

१ नन्दिन पदं । २ पञ्चविंशद्इन्द्रस्य । त्रीणि सचीदेव्याः । ४ एकमिन्द्रनगरांश

५ एकमश्रवस्य ६ सारथेरेकम् । ७ एकम् उषानस्य । ८ एकं सहस्रम् । ९ द्वे

इन्द्रपुत्रस्य । १० पञ्चवारि इन्द्रगत्रस्य ।

हादिनी वज्रमस्त्री स्यात्कुलिशं भिडुरं पविः ।
 शतकोटिः स्वरुः शम्भो दम्भोलिरशनिर्द्वयोः ॥ ५० ॥
 १व्योमं यानं विमानोऽस्त्री नारदाद्याः २सुरर्षयः ।
 ३स्यात्सुधर्मा देवसभा ४पीयूषममृतं सुधा ॥ ५१ ॥
 ५मन्दाकिनी विषद्रुङ्गा स्वर्णादी सुरदीर्घिका ।
 ६मेरुः सुमेरुहमाद्री रत्नसानुः सुरालयः ॥ ५२ ॥
 ७पञ्चैते देवनखो मन्दारः पारिजातकः ।
 सन्तानः कल्पवृक्षश्च पुंसि वा हरिचन्दनम् ॥ ५३ ॥
 ८सनत्कुमारो वेधात्रः ९स्वर्वावशिवनीष्ठनौ ।
 नासत्यावशिवनौ दास्यावाशिवनेयौ च तावुभौ ॥ ५४ ॥
 स्त्रियां १०बहुष्वाप्सरसः स्वर्श्याः उर्वशीमुख्याः ।
 ११हाहा इहृश्चेवमाद्या गन्धर्वास्त्रिदिवोकसाम् ॥ ५५ ॥
 १२श्रुतिर्वश्वानरो वन्निर्वातिहोत्रो धनञ्जयः ।

१ दक्षकं वज्रम् । २ द्वे विमानस्य । ३ एकं देवयोः । ४ द्वे देवप्रमाणाः । ५
 श्रीणि अमृतस्य । ६ चत्वारि मन्दाकिन्याः । ७ पञ्च मेरोः । ८ पञ्च देवदृष्टोः ।
 ९ द्वे वनच्छादयः । १० षट्श्रुतिनी कुमारयोः । ११ उर्वशीप्रमुखादयोऽअप्सरसः
 स्वर्देशाः कथ्यन्ते । १२ हाहा इहृ इत्याद्याः देवानां गन्धर्वाः । १३ चतुस्त्रिंशद्
 अग्निवामानि ।

कृपीटयानिज्वलनो जातवेदास्तनूनपात् ॥ ५६ ॥

बर्हिः शुष्मा कृष्णावर्त्मा शोचिष्केश उषर्बुधः ।

आश्रयाशो बृहद्भानुः कृशानुः पावकोऽनलः ॥ ५७ ॥

रोहिताश्वो वायुसखः शिखावानाशुशुर्क्षाणः ।

हिरायरेता हुतभुग् दहनो हव्यवाहनः ॥ ५८ ॥

सप्तार्चिर्दमुनाः शुक्रश्चित्रभानुर्विभावसुः ।

शुचिरापित्तमौर्वस्तु वाडवो वडवानलः ॥ ५९ ॥

१वहनेद्र्योर्ज्वालकीलावर्चिहेतिः शिखाः स्त्रियाम् ।

त्रिषु २स्फुलिङ्गोऽग्निकणः ३सन्तापः संज्वरः समौ ६० ॥

(उल्कास्यान्निर्गतज्वाला भृतिर्भसितभस्मनी) ॥ ४ ॥

क्षीरो रक्षा च दावस्तु देवो वनहुताशनः) ।

४धर्मराजः पितृपतिः समवर्ती परेतस्य ।

कृतान्तो यमुनाभ्राता शमनो यमराज्यमः ॥ ६१ ॥

कालो दराडधरः श्राद्धदेवो वेवस्वतोऽन्तकः ।

५राक्षसः कौण्यपः क्रव्यात्क्रव्यादोऽम्प आशरः ॥ ६२ ॥

रात्रिञ्चरो रात्रिवरः कर्बुरी निकषात्मजः ।

१ अयं वडवानो २ पय वह्नेर्ज्वालाया ३ द्वे अग्निकणिकायाः । ४ द्वे अग्निर्भेतापयो- ५ यमस्य चतुर्दश नामानि ६ राक्षसस्य पञ्चदश ।

यातुधानः पुण्यजनो नैर्ऋतो यातु रक्षसी ॥ ६३ ॥

प्रचेता वरुणः पाशी यादसाम्पतिरपतिः ।

१श्वसनः स्पर्शनेो वायुर्मातरिश्वा सदागतिः ॥ ६४ ॥

पृषदश्वो गन्धवहो गन्धवाहानिलाशुगाः ।

समीरमारुतमरुज्जगत्प्राणसमीरणाः ॥ ६५ ॥

नभस्वद्वातपवनपवमानप्रभञ्जनाः ।

(१प्रकम्पनेो महावातो भ्रुञ्भावातः सवृष्टिकः) ॥६६॥

१प्राणोऽपानः समानश्चोदानव्यानौ च वायवः ।

शरीरस्था इमे १रंहस्तगसो तु स्यः स्यदः ॥ ६७ ॥

जवोऽथ शीघ्रं १त्वरितं लघु क्षिप्रमरं द्रुतम् ॥

सत्वरं चपलं तुण्मविलम्बितमाशु च ॥ ६८ ॥

१सतताऽनारताश्रान्नसन्तनाविरनानिशम् ।

नित्यानवरताजसमप्यथा १तिशयो भरः ॥ ६९ ॥

१ पञ्चकं वरुणस्य । वायोर्विशनिर्नामानि । २ इयं महावातस्य । ३ एव छष्टि
 छष्टितत्त्वेन सञ्ज्ञायत इत्युच्यते । ४ “ हृदि प्राणो गुदेऽपानः समानो नाभियच्छले ।
 उदानः कण्ठदेशे स्थापानः सर्वशरीरगाः ” इति इमे पञ्चशरीरव्या वायुभेदः । ५ पञ्चकं
 भेषस्य । एकादश शीघ्रस्य । ६ नवकं क्षिप्रस्य । ७ अतिशयस्य चतुर्दश ।

अतिवेलभृशात्यर्थातिमात्रोद्गाढनिर्भस्म् ।
 तीव्रैकान्तनितान्तानि गाढवाढद्वानि च ॥ ७० ॥
 क्लीबे शीघ्राद्यसत्त्वे स्यात्त्रिषेपां सत्त्वगामियत् ।
 १ कुबेरस्यम्बकसखो यक्षराट् गुह्यकेश्वरः ॥ ७१ ॥
 मनुष्यधर्मा धनदो राजराजो धनाधिपः ।
 किन्नरेशो वैश्रवणाः पौलस्त्यो नरवाहनः ॥ ७२ ॥
 यक्षैकपिङ्गलविलश्रीदपुण्यजनेश्वराः ॥
 अस्थोद्यानं ३ चैत्रस्यं, पुत्रस्तु ४ नलकूचाः, ॥ ७३ ॥
 ५ कैलासः स्थान ६ मलका पूर्वमानं ७ तु पुष्पकम् ।
 ८ स्यात्किन्न किम्पुरुषस्तुरङ्गवदनो मयुः ॥ ७४ ॥
 ९ निधिर्ना शेवविभेदाः १० पद्मशङ्खादयो निधेः ॥
 ॥ इति स्वर्गवर्गः ॥ १ ॥

११ द्योदिदौ द्वे स्त्रियामभ्रं व्योम पुष्करमम्बरम् ।

१ भेदोक्ति पाठान्तरम् । २ सप्तदश कुबेरस्य । ३ अस्थोद्यानस्थानस्य एकम् ।
 ४ अस्य पुत्रस्याभेदम् । ५ कैलासेति तत्स्थानस्य । ६ अलक्ष्म्येक नगर्या । ७ अस्य
 विमानं पुष्पकम् । ८ चावारि अश्वमुखस्य । ९ द्वे सामान्यनिधेः । १० "महापद्म
 यस्य सङ्घो मकरच्छरीः । मुमुक्षुन्दन्मोक्षाय सर्वथ निपयो नव" इत्येत निधिभेदाः ।
 ११ एधेनविज्ञाति आकाशस्य ।

नभोऽन्तारिक्षं गगनमनन्तं सुखवर्त्मखम् ॥ १ ॥

वियद्विष्णुपदं वा तु पुंस्याकाशविहायसी ।

विहायसेऽपि नाकेऽपि द्युर्गपि स्यात्तदव्ययम् ॥ २ ॥

(तारापर्योऽन्तरिक्षं च मेघाध्वा च महाविलम् ।)

इति व्योमवर्गः ॥ २ ॥

१ दिशस्तु ककुभः काष्ठा आशाश्च हरितश्च ताः ।

२ प्राच्य वाचोप्रतीच्यस्ताः पूर्वदक्षिणपांश्रमाः ॥ १ ॥

उत्तरा दिग्दीवी स्याद्दिश्यं तु त्रिषु दिग्भवे ।

(अवाग्भवमवाचीनमुदाचीनमुद्गभवम् ।

प्रत्यग्भवं प्रतीचीनं प्राचीनं प्राग्भवं त्रिषु ॥ १ ॥

३ इन्द्रो वह्निः पितृपतिर्नेष्टृतो वरुणो मरुत् ॥ २ ॥

(कुत्रैर ईशः पतयः पूर्वादीनां दिशां क्रमात् ।

रविः शुक्रो महीसूनुः स्वर्भानुर्भानुजो विधुः ।

बुधो बृहस्पतिश्चेत् दिशां चैव तथा ग्रहाः ॥ ३ ॥)

१ पृथक् दिशाम् । २ ताः पूर्वदक्षिणपश्चिमाः क्रमेण प्राच्यवाचोप्रतीच्यः स्युः ।
उत्तरदिग् वरीषो । दिग्भवे दशमनिवेकम् । ३ इन्द्रादयोऽर्वा क्रमात्पूर्वादीनां
दिशां चामिनः । ४ इत्येवमोऽष्टः क्रमादिग्रहाः ।

१ ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः ॥ ३ ॥
 पुण्यदन्तः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः ।
 करिण्योऽभ्रमुकपिला पिङ्गलानुपमाः क्रमात् ॥ ४ ॥
 ताप्रकर्णी शुभ्रदन्ती चाङ्गना चाञ्जनावती ।
 क्लीवाव्ययं त्वपदिशं दिशोर्मध्ये विदिक्लियाम् ॥ ५ ॥
 २ अश्रयन्तरं त्वन्तरालं चक्रवालं तु मण्डलम् ।
 ३ अश्रं मेघो वारिवाहः स्तनयित्नुर्बलाहकः ॥ ६ ॥
 धाराधरो जलधरस्तडित्वान् वारिदोऽब्रुभृत् ।
 घनजीमूतमुद्गरि जलमुग्धमयो नयः ॥ ७ ॥
 ४ कादम्बिनी मेघमाला त्रिषु मेघभवेऽभ्रियम् ।
 ५ स्तनितं गर्जितं मेघनिर्घोषे रसितादि च ॥ ८ ॥
 ६ शम्पाशतहृदाहृदिन्यैसवत्यः क्षणप्रभा ।
 तडित्सौदामनी विद्युच्चञ्चला चपला अपि ।
 ७ स्फूर्जथुर्नजनिर्घोषाः मेघज्योतिरिभ्रमदः ॥

१ ऐरावत इत्यथो क्रमादिशो गजा २ अथो दिग्गजानो लिय, ३ इति दिग्बर्गम-
 ध्यमागस्य । ४ अन्तरवक्राशस्य । ५ इति मण्डलस्य । ६ पञ्चदश मे द्वे मेघसमूहस्य ।
 ७ एक मेघभवस्य । अथ मेघसदस्य । ८ दशकं विद्युत्, ११ इयं पञ्चविधोषस्य
 १२ इति मेघज्योतिष ।

१ इन्द्रायुधं शक्रधनुस्तदेव ऋजु रोहितम् ॥ १० ॥

२ वृष्टिर्वर्षं तद्द्विघाते ३ स्वग्राहावग्रहौ समौ ।

४ धारासंपात आसारः ५ सीकरोऽम्बुक्कणाः स्मृताः ॥ ११ ॥

६ वर्षोपलस्तु करका मेघच्छन्नेऽहिन दुर्दिनम् ।

अन्तर्धा व्यवधा पुंसि त्वन्तर्विरपवारणम् ॥ १२ ॥

अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि च ।

१ हिमांशुचन्द्रमाश्चन्द्रः इन्दुःकुमुदवान्धवः ॥ १३ ॥

विधुः सुधांशुः शुभ्रांशुगेपधीशो निशापतिः

अजो जैवातृकः सोमो ग्लौर्मृगाङ्कः कलानिधिः ॥ १४ ॥

द्विजराजः शशधरो नक्षत्रेशः क्षपाकरः ॥

१ कलां तु पोढशो भागो ११ विम्बोऽस्त्री मण्डलं त्रिपु १२

मितं १३ शकलास्वराडे वा पुंस्यर्धोऽर्धे समेऽशके ॥

१४ चन्द्रिका कौमुदी ज्योत्स्नाः १५ प्रसादस्तु प्रसन्नता ॥ १५ ॥

१ श्रमिन्द्रधनुषः । २ द्वयं मेघवर्षणस्य । ३ द्वयं घर्षप्रतिबन्धस्य । ४ द्वयं
 धाराणां निरन्तरतनस्य । ५ एकं जलकणानाम् । ६ द्वे क्रांतायाः । ७ एकं
 मेघच्छप्रदिनस्य । ८ अष्टौ आच्छादनस्य । ९ विंशतिनांमिति चन्द्रमसः । १० चन्द्र-
 मण्डलस्यपोढशो भागः कलानाम् । ११ द्वे विम्बस्य । १२ मित्तादिकतुष्टं खंडस्य ।
 १३ समे विभागोऽर्धं ननु संकम् । १४ अयं चन्द्रप्रकाशस्य । १५ द्वयं नैर्मस्यस्य ।

कलङ्कोङ्को लाञ्छनं च चिह्नं लक्ष्म च लक्षणम् ॥ १
 १ सुषमा परमाशोभा २ शोभा कान्तिर्द्युतिश्छविः ॥१७॥
 ३ अवश्यायस्तु नीहारस्तुपारस्तुद्दिनं हिमम् ॥
 प्रालेयं मिहिका चाथ ४ हिमानी हिमसंहतिः ॥१८॥
 शीतं ५ गुणो तद्ददर्थाः सुषीमः शिशिभो जडः ॥
 तुषारः शीतलः ६ शीतो हिमः सप्तान्यलिङ्गिकाः ॥१९॥
 ७ ध्रुव श्रौत्तानपादिः स्यादगस्त्यः कुम्भसम्भवः ॥
 मैत्रावहणिरस्यैव ८ लोपामुद्रा सधर्मिणी ॥ २० ॥
 ९ नक्षत्रमृत्तंभ तारा तारक प्युड्डु वां स्त्रियाम् ॥
 १० दाक्षायणयोऽश्वनोत्यादितारा ११ अश्वयुर्गश्वनी १२
 राधा १३ विशाखा पुष्ये १४ तु सिध्यतिष्यौ १५ श्रविष्ठयां ॥
 समा धनिष्ठा स्युः प्रोष्ठपदाः भद्राद्रपदाः १६ स्त्रियः ॥२१॥

१ षट्कं चिह्नस्य । २ एकं परमशीमायाः । ३ चत्वारिंशोभामात्रस्य । ४
 छतकं हिमस्य । ५ द्वेषोभूतहिमस्य । ६ नपुंसकलिङ्गोत्पद्युत्तु गुणे एव ननु
 गुणितान्] । सुषोमादयः सप्त दान्ययुक्तस्य तथा तच्च धियेतिज्ञाः । ७ द्वेषवस्य ।
 ८ त्रयमगस्त्यस्य । ९ एकम् अगस्त्यपत्न्यः । १० षट्कं नक्षत्रमात्रस्य ११ अदिव-
 न्यादिमत्तश्चिह्ननिर्देशत्राणि दाक्षायणीमहाकानीयेकम् । १२ द्वेषश्चिनोत्तक्षत्रस्य ।
 १३ द्वेषशाखायाः । १४ त्रयं सिध्यस्य । १५ द्वेषनित्यायाः । १६ द्वयं पूर्वामा-
 नशोत्तरमात्रपदासु ।

- १ मृगशीर्षं मृगशिरस्तस्मिन्नेवाग्रहायणी ॥
 इत्स्वास्तच्छिरोदेशे तारका निवसन्ति याः ॥ २३ ॥
 २ बृहस्पतिः सुरचार्यो गीष्पतिर्विषणो गुरुः ॥
 जीव आङ्गिरसो वाचस्पतिश्चित्रशिखरिडजः ॥ २४ ॥
 ३ शुक्रो दैत्यगुरुः काव्य उशना भार्गवः कविः ॥
 ४ अङ्गारकः कुजे भौमो लोहिताङ्गो महीसुतः ॥ २५ ॥
 ५ शौहिण्यो बुधः सौम्यः समो सौरिशनैश्वरौ ॥
 ६ तमस्तु राहुः स्वर्भानुः संहिकेयो विधुन्तुदः ॥ २६ ॥
 सप्तर्षयो मरीच्यत्रिमुखाशिवत्रशिखण्डिनः ॥
 मरीचिरङ्गिरात्रिः पुलस्त्यः पुलहक्रतुः ॥
 वसिष्ठश्चतिसप्ततेज्ञेयाशिवत्रशिखण्डिनः ॥
 राशीनामुदयो लग्नं ते तुं मेपत्रपादयः ॥ २७ ॥
 १० सुरसूर्यार्यमादित्यद्वादशात्मदिवाकराः ॥

१ त्रयं मृगशीर्षम् । शिरोदेशे याः पञ्च तारा निवसन्ति ता इत्स्वाः । २ नवर-
 हस्पतिः । ३ बृहस्पतिः गुरुस्य । ४ पञ्चकं मङ्गलस्य । ५ त्रयं बुधस्य । ६-६ शनैः ।
 ७ पञ्च राहोः । ८ मरीच्यत्रिमुखा सप्तर्षयः चित्रशिखरिडनामकाः । ते मया
 "मरीचिरङ्गिराः अत्रिः पुलस्त्यः पुलहः ऋषयः । वसिष्ठश्चेति सप्तते ज्ञेयाशिवत्रशिख-
 ण्डिनः इति मया शिखण्डिनामकाज्ञेयाः इति । ९ एके राशुदयस्य । ते राशयो यथा
 मेषो बृहस्पतिः निघण्टुः कर्कटः शिखण्डिनः ॥ १० तृषा च वृदिचक्रं धन्वी मकरः कुम्भ-
 मीनकः" इति । १० सप्तत्रिणसूर्यस्य ।

भास्कराहस्करब्रह्मप्रभाकरविभाकराः ॥ २८ ॥

भास्वद्विवस्वत्सप्ताश्वहरिदश्वोष्णारशप्रयः ॥

विकर्तनार्कमार्तण्डमिशिरारुणापृषणः ॥ २९ ॥

द्युमणिस्तरणिर्मित्रश्चित्रभानुर्विरोचनः ॥

विभावसुर्ग्रहपतिस्त्रिषां पतिरुहर्षतिः ॥ ३० ॥

भानुर्हंसः सहस्रांशुस्तपनः सविता रविः ॥

(पद्माक्षस्तेजसां राशिश्चायानायसन्मिसूहा ॥

कर्मसाक्षी जगच्चतुर्लोकबन्धुश्च पीतनुः ॥ ३ ॥

प्रद्योतनो दिनमणिः स्वद्योतो लोकबन्धवः ॥

इनो भगो धामनिधिश्चांशुमाल्यब्जिनीपतिः) ॥४॥)

मातरः पिङ्गलो दण्डश्चण्डांशोः पारिपार्श्वकाः ॥३१॥

सूरसूतोऽरुणोऽनूठः काश्यपिर्गुरुडाग्रजः ॥

पारिवेपस्तु परिधिरुपसूर्यकमण्डजे ॥ ३२ ॥

किरणोऽसमयूखांशुगभस्तिवृणारशप्रयः ॥

भानुः करो मरीचिः स्त्रीपुंसयोर्दीधितिः स्त्रियाम् ॥३३॥

१ प्रय सूर्यस्य पारिपार्श्वकानो प्रयेकन् । पार्श्वका यत्र "शतोऽस्य वामपार्श्वे तु दण्डनायक" । बन्दिभ्यु दक्षिणे पार्श्वे पिङ्गलो वाममागत ॥ यत्रोपि दक्षिणे पार्श्वे पदपार्श्वकम् " इति १२ पञ्चमस्कन्धः १२ - ५५ - ३३

स्युः प्रभारुग्रचिस्त्विड्भापारुव्यतिदीप्तयः ॥
 रोचिः शोचिरुभे कजीवे प्रद्यशोद्योत आतपः ॥३४॥
 कोष्णां क्वोष्णां मन्दोष्णां कंडुष्णां त्रिषु तद्रति ॥
 विग्मं तीक्ष्णं स्वरं तद्रन्मृगतृष्णा मरीचिका ॥३५॥
 ॥ इति दिग्बर्गः ॥ ३ ॥

कालोऽद्विष्टोऽध्वनेहापि समयोऽप्यय पक्षतिः ।
 प्रतिपदद्वे इमे स्त्रीत्वे तदाद्यास्त्रिंशयो द्रयोः ॥ १ ॥
 धसो दिनाहनी वा तु ल्कीवे दिवसवाससौ ॥
 प्रत्युषोऽहसुखं कल्पमुषः प्रत्युपसौ थपि ॥ २ ॥
 (वृष्टं विभातं द्वे ल्कीवे पुंसि गोसर्ग इष्यते)
 प्रभातं च १०दिनान्ते तु साय संव्या पितृप्रसूः ॥
 ११प्राहणापराहणाभयाहनास्त्रिसं ध्यमय १२शर्गरे ॥३॥
 निशा निशीयिनी रात्रिस्त्रियामा क्षणा क्षपा ॥

१ एकदश प्रमाणाप्रत्यय । २ प्रथमं सूर्योपनायाः ३ चतुष्टयं मीषदुग्धम् ।
 ४ प्रथमयुष्मत् । ५ इदं मृगजन्म ६ चत्वारि कालस्य । ७ द्वे प्रयत्नितये ।
 ८ मन्वन्ते दिवसस्य । ९ पदसं प्रनातम् । १० चत्वारि दिवन्तम् । ११ प्राहादय
 सम. ह्या विंशत्यं द्वेभ्यम् । १२ द्वादश वयोः ।

विभावरीतमस्विन्या रजनी यामिनी तमी ॥ ४ ॥

१तमिसा तामसी २रात्रिर्ज्योत्स्ना चन्द्रिकयान्विता ॥

आगामिवर्तमानाहयुक्तायां निशि ३पक्षिणी ॥ ५ ॥

४गणारात्रं निशा वह्यः ५प्रदोषो रजनीमुखम् ॥

६अर्धरात्रनिशोथौ द्वौ द्वौ ७यामप्रहरो समौ ॥ ६ ॥

स ८पर्वसंधिः प्रतिपत्पञ्चदशयोर्दन्तरम् ॥

९पक्षान्तौ पञ्चदशयोः द्वे १०पूर्णिमासी तु पूर्णिमा ॥ ७ ॥

कलाहीने सानुममतिः पूर्णो राका निशाकरै ॥

११अमावास्या त्वमावस्या दर्शः सूर्येन्दुसङ्गमः ॥ ८ ॥

सा दृष्टेन्दुः १२सिनीवाली सा नष्टेन्दुकला क्लृः ॥

१३उपरागो ग्रहो राहुमस्ते त्विन्द्रौ च पूष्णि च ॥ ९ ॥

१४सोपत्पवोपरक्तौ १५द्वावग्न्युत्पात उपाहितः ॥

१ तमिरेत तमीयुक्तायाः २ एवं प्रमायुचनिशायाः । ३ पूर्वपर दिनाम्ना
रात्रौ ४ एवं रात्रिमूहस्य । ५ द्वे रात्रिप्रारम्भस्य । ६ द्वे रात्रिमध्यस्य । ७ द्वे
प्रहस्य । ८ प्रतिपत्पञ्चदशयोर्दन्तरं स सन्धिः पर्व इत्येकम् । ९ द्वेयं १ क्षान्तातिथ्योः
१० द्वे शुक्लपक्षान्ततिथेः । सा पूर्णिमा कलाहीने चन्द्रे सत्वनुमतिः । पूर्णं चन्द्रे
राकेति । ११ च शरि कृष्णपक्षान्ततिथेः । १२ इन्दुकलायुक्ता अमा सिनीवाली
नाम्नीनष्टेन्दुकला क्लृप्तिका । १३ द्वे षष्ठस्य । १४ राहुमस्तस्य चन्द्रस्य सूर्यस्य वा
१५ द्वे घन्दिहोपप्रवस्य ।

एकयोक्त्या 'पुष्यवन्तौ दिवाकरनिशाकरो ॥ १० ॥
 'अष्टादश निमेषास्तु काण्डाः त्रिंशत् ताः कजा ॥
 तास्तु त्रिंशत्क्षणस्ते तु मुहूर्तो द्वादशस्त्रियाम् ॥ ११ ॥
 ते तु त्रिंशद्दहोरात्रः पक्षस्ते दश पञ्च च ॥
 पक्षौ पूर्वापरौ शुक्लकृष्णौ मासस्तु तावुभौ ॥ १२ ॥
 द्वौ द्वौ मार्गादिमासौ स्याद्वतुस्त्रैर्यनं त्रिभिः ॥
 अयने द्वे गतिरुद्गदृष्टिाऽर्कस्य वत्सरः ॥ १३ ॥
 समरात्रिन्दिवे काले 'विपुवद्विपुवं च तत् ॥
 (पुष्ययुक्ता पौर्णमासी पौषी मासे तु यत्र सा ॥ १ ॥
 नाम्ना स पौषी माघाद्याश्चैवमेकापशापरैः) ॥
 'मार्गशापि सहा मार्ग आग्रहायणिकश्च सः ॥ १४ ॥
 'पौषेतेयसहस्यौ द्वौ 'तपा माघेऽथ 'फाल्गुने ॥

१ पुष्यवन्तौ वस्यमाणी सूर्यावन्तमर्षा । २ अष्टादशनिमेषैः काण्डा त्रिंशत्काण्डाभिः
 कजा, त्रिंशत्काण्डाभिः कजाः. द्वादशभिः क्षणैः मुहूर्तः त्रिंशत्क्षणास्तु त्रिंशत्काण्डाभिः
 दहोरात्रः पक्षः इत्यलङ्कारभेदेन पक्षो द्विधा, उमान्नामैकप्रायः द्वाभ्यां मार्गादिमा
 सान्याम्, ऋतुः, त्रिभिर्ऋतुभिरेक्यनं तावुसंगतिभेदाद् द्विधा । सूर्योद्गगतिरुत्त
 रादूर्ध्वं दक्षिणगतिस्तु दक्षिणायनम्, उमान्नां वत्सरः ॥ ३ द्वे तुल्यरात्रिदिन्य । ४
 आचारि मासौर्ष्यम् । ५ श्रोत्रि पंचम्य । ६ द्वे मास्य । ७ श्रोत्रि फाल्गुनम् ।

स्यात्तंपस्यः फाल्गुनिकः १ स्याच्चैत्रे चैत्रिको मधुः २५

३ वैशाखे माधवो राधो ज्येष्ठे ४ शुकः ५ शुचिस्त्वयम् ॥

आषाढे ६ श्रावणे तु स्यान्नभाः श्रावणिकश्च सः ॥ १६ ॥

७ स्युर्नभस्यप्रौष्ठपदं भाद्रभाद्रपदाः समाः ॥

८ स्यादाश्विन इषोऽप्याश्वयुजोऽपि स्यात्तु कार्तिके १७

बाहूलोर्जो कार्तिकिको १ हेमन्तः १० शिशिरोऽस्त्रियाम् ॥

११ वसन्ते पुष्पसमयः सुरभिर्ग्रीष्म १२ उष्मकः ॥ १८ ॥

निदाघ उष्णोपगम उष्ण उष्माणमस्तपः ॥

स्त्रियां प्रावृट् १३ स्त्रियां भृश्वर्षा अथ १४ शरत्स्त्रियाम् ॥

१५ षडर्षा ऋतवः पुंसि मार्गादीनां युगैः क्रमात् ॥

१६ संवत्सरो वत्सरोऽब्दो द्वायनोऽस्त्री शरत्समाः ॥ २० ॥

१७ मासेन स्यादहोरात्रः पैत्रो वर्षेण देवतः ॥

१ अथे चैत्रस्य । २ श्रीणि वशाखस्य । ३ द्वे ज्येष्ठस्य । ४ द्वे आषाढस्य । ५ श्रीणि भावणस्य । ६ आषाढि-भाद्रपदस्य । ७ श्रीणि आश्विनस्य । आषाढि कार्ति-
कस्य । ८ एवं हेमन्तस्य । ९ एवं शिशिरस्य । १० श्रीणि वसन्तस्य । ११ सप्तकं
श्रीणस्य । १२ द्वे वर्षेणः । १३ एवं शरदः । १४ अतोः पश्यततो मार्गशोर्षा
दिमासानां षडभिर्षुष्मः क्रमाद्भवन्ति । षट्कं संवत्सरस्य । १५ नृणां मासेन पैत्रोऽ-
होरात्रः, तत्र ऋणशब्दो दिनं दृष्टव्यो रात्रिः । नृणां वर्षेण देवानामहोरात्रः-
होरात्रेणैव दिनं दृष्टव्यो रात्रिः । देवा—

देवे युगसहस्रे द्वे ब्राह्मः कल्पौ तु तौ नृणाम् ॥२१॥

मन्वन्तरं तु दिव्यानां दुर्गानामेकसप्ततिः ॥

१संवर्तः प्रलयः कल्पः क्षयः कल्पान्त इत्यपि ॥२२॥

असौ २पङ्कं पुमान् पाप्मा पापं किल्बिषकल्मषम् ॥

कल्पं वृजिनैनाऽवर्गहे दुरितदुष्कृतम् ॥ २३ ॥

३स्याद्धर्ममस्त्रियां पुराय श्रेयसी सुकृतं वृषः ॥

४मुत्प्रीतिः प्रमदो हर्षः प्रमोदामोदसंमदाः ॥ २४ ॥

स्यादानन्दधुरानन्द शर्मशातसुखानि च ॥

५श्वःश्रेयसं शिवं भद्रं कल्याणं मङ्गलं शुभम् ॥२५॥

भावुकं भविकं भयं कुशलं क्षेम मस्त्रियाम् ॥

शस्तं चाय त्रिषु द्रव्ये पापं पुरायं सुखादि च ॥२६॥

६मतल्लिका मर्चत्रिका प्रकारहमुद्धतल्लजौ ॥

प्रशस्तवाचकान्यमून्ययः ७शुभावहो विधिः ॥ २७ ॥

युगसहस्रे इत्येव मन्वन्तरोत्तरः । ये देवैः युगसहस्रे ते मनुष्याणां त्रिविधप्रयत्न
 काले । दिव्यानां दुर्गानां वा एकाधिकसप्ततिः तन्मन्वन्तरम् । १ पञ्च प्रथमम् ।
 २ द्वादश पारम् । ३ पञ्चदश धर्मम् । ४ द्वादश दर्शम् । ५ द्वादश कल्याणनाश्रम
 पापपुन्यसन्दी तथा सुप्तदिशन्दाश्रियु लिङ्गेषु । ६ अमूनि पञ्च उच्यन्ते वाचकानि ।
 एवं सुमोत्सादकैवम् ।

'दिवं दिष्टं' भागधेयं भाग्यं स्त्री नियतिविधिः ॥
 'हेतुर्ना कारणं बीजं निदानं' त्वादिकारणम् ॥२८॥
 'क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषः' प्रधानं प्रकृतिः स्त्रियाम् ॥
 विशेषः कालिकाऽवस्था^१गुणाः 'सत्त्वं रजस्तमः' ॥२९॥
 'जन्तुर्जननजन्मानि जनिरुत्पत्तिरुद्भवः' ॥
 प्राणी^२ तु चेतनो जन्मी जन्तुजन्त्युशरीरिणः ॥३०॥
 'जातिर्जातं च सामान्यं' व्यक्तिस्तु पृथगात्मता ॥
 'चित्तं तु चेतो हृदयं स्वान्तं हृन्मानसं मनः' ॥३१॥
 ॥ इति कालवर्गः ॥४॥

'बुद्धिर्मनीषा धिषणा धोः प्रज्ञा श्रेमुषी मतिः' ॥
 प्रेतोपलब्धिश्चित्संवित्प्रतिपज्ज्ञप्तिचेतनाः ॥ १ ॥
 धीर्धीरणावती 'मेधा' 'संकल्पः कर्म मानसम्' ॥
 ('अवधानं समाधानं प्रणिधानं तथैव च' ॥

१ षट्कं प्राक्नकार्थणः । २ अयं हेतुमात्रस्य । ३ एकमुपादानकारणस्य । ४ प्रीणि
 आत्मनः । ५ द्वे सत्त्वादिगुणज्ञान्यावस्थाया । ६ एकं यौवनादेः । ७ एते प्रयो
 गुणाः । ८ षट्कं जन्मनः । ९ षट्कं प्राणिनः । १० अयं षट्पादिजाते । ११
 द्वे षट्पादिष्यकेः । १२ सत्त्वं मनसः । १३ चतुर्दश बुद्धेः । १४ एकं धारणाबुद्धेः ।
 १५ एकं मनो-व्यापारस्य । १६ अयं समाधानस्य ।

१ वित्ताभोगो २ मनस्कारश्चर्चा संख्या विचारणा ॥ २ ॥

३ विमर्शो भावना चैव वासना च निगद्यते ॥ ३ ॥

४ अव्यहारस्तर्क ऊहो विचिकित्सा ५ तु संशयः ॥

संदेहद्वापसौ चाय समौ ६ निर्णयनिश्चयो ॥ ३ ॥

७ मिथ्यादृष्टिर्नास्तिकता ८ व्यापादो द्रोहचिन्तनम् ॥

समौ ९ सिद्धान्त रद्धान्तौ १० भ्रान्तिर्मिथ्यामतिभ्रमः ॥ ३ ॥

११ संविदाधूः प्रतिज्ञानं नियमाश्रयसंश्रवाः ॥

अङ्गीकारो १२ उपगमप्रतिश्रवसमावयः ॥ ५ ॥

१३ मोक्षेधीर्ज्ञानमन्यत्र १४ विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः ॥

१५ मुक्तिः कैवल्यनिर्वाण श्रेयोनिःश्रेयसामृतम् ॥ ६ ॥

१६ मोक्षोऽपवर्गोऽथाज्ञानमविद्याहंमतिः स्त्रियाम् ॥

रूपं शब्दो गन्धरसस्पर्शाश्च १७ विषया अमी ॥ ७ ॥

१ हे मनसः मुखदा तत्परबन्धस्य । २ शीघ्रि प्रमाणैर्यपरीक्षणस्य । ३ शीघ्रि
पूर्वाहुयुक्ताविमर्शस्य । ४ प्रयं तर्कस्य । ५ चतुर्वि संशयज्ञानस्य । ६ हे विषय
ज्ञानस्य । ७ हे परलोको नास्तीत्यादिबुद्धेः । ८ हे परद्रोहचिन्तनस्य । ९ हे सिद्धान्त-
न्तस्य । १० प्रयमययार्थज्ञानस्य । ११ दसकमङ्गीकारस्य । १२ एकं मोक्षमतेः । १३
एकं सिद्धशास्त्रबुद्धेः । १४ अष्टकं मोक्षस्य । १५ प्रयमत्रावस्य । १६ पञ्चानामपि
श्रेयसस्य श्रेयिणामपि ।

गोचरा इन्द्रियार्थाश्च 'हृषीकं विषयीन्द्रियम् ॥
 'कर्मेन्द्रियं तु पाय्वादि 'मनेनेत्रादि धीन्द्रियम् ॥ ८ ॥
 'लुवास्तु कपायोऽस्त्री मधुरो लवणः कटुः ॥
 तिक्तोऽम्लश्च रसाः पुंसि तद्रस्तु षडमी त्रिषु ॥ ९ ॥
 विमर्दोत्थे 'परिमलो गन्धे जन मनोहरे ॥
 'आमोदः सोऽतिनिर्हारी वाच्यलिङ्गत्वमायुषात् ॥ १० ॥
 'समाकर्षी तु निर्हारी 'सुरभिर्घ्राणार्पणः ॥
 इष्टगन्धः सुगन्धि स्यादामोदी 'मुखवासनः ॥ ११ ॥
 'पूतिगन्धिस्तु दुर्गन्धो 'विस्रं स्यादामगन्धियत् ॥
 शुक्लशुभ्रशुविश्वेतविशदश्येतपाण्डुराः ॥ १२ ॥
 अवदातः सितो गौरोऽत्र वृत्तो धवलोऽर्जुनः ॥

१ 'श्रीणीन्द्रियाणाम् । २ पायूरस्यादि कर्मेन्द्रियम् । " पायूरस्यं पाणिपादो
 वाक्चेतीन्द्रियसंज्ञः । तन्धर्मं अ. कन्ददानगन्ध्यासापाधतत्क्रियाः " इति । ३ मनोनेत्रादि
 धीन्द्रियम् । अथवा " मना कर्णोत्था.नेत्रं मनसा च त्वत्वा सह । नासिका चेति षट्
 तानि धीन्द्रियाणि भवन्ति ,, इति । ४ इदं कटुत्वा इति स्यात्तस्य । अमी षट् रसा
 ऋच्यन्ते । ५ एकं सङ्घर्षगन्धे । ६ एकं मन्थन्तप्रमाकर्षिगन्धे । ७ इदं सुरनेत्रातिनी
 गन्धस्य । ८ चाम्बारी शोमनगन्धयुक्तस्य । ९ इदं तास्यदेः । १० अनिष्टगन्धयुक्तस्य ।
 ११ एकप्रकृमाश्रदिगन्धस्य । १२ षोडश नामानि शुक्लस्य ।

हरियाः पाण्डुरः ^१पाण्डुरीपराण्डुस्तु धूसरः ॥ १३ ॥
^२कृष्णो नीलासितश्यामकालश्यामलमेचकाः ॥
^३पीतो गौरो हरिद्रामः ^४पालाशो हरितो हरिति ॥१४॥
^५रोहितो लोहितो रक्तः ^६शोणः केकनदच्छविः ॥
^७अव्यक्तरागस्त्वरुणः श्वेतरक्तस्तु ^८पाटलः ॥ १५ ॥
^९श्यावः स्यात्कृष्णो ^{१०}ध्रुप्रभूमलौ कृष्णलोहिते ॥
^{११}कडारः कापलः पिङ्गपिङ्गौ कद्रुपिङ्गलौ ॥ १६ ॥
^{१२}वित्रं किर्माकल्मापशत्रुलैताश्च कर्चुरे ।
 गुणो ^{१३}शुक्लदयः पुंसि गुणिलिगास्तु तद्रति ॥१७॥

इति धीवर्गः ।

^{१४}ब्राह्मी तु भारती भाषा गोवाग्वाणी सरस्वती ॥
 व्याहार उक्तिर्लपितं भाषितं वचनं वचः ॥ १ ॥

१ इदं ईषद्वलस्य । २ सत्तर्क नोस्यादिगन्तवर्णस्य । ३ नयं पीठस्य । ४ त्रयं
 विषीणदिप्रगतवर्णस्य । ५ त्रयं रक्तवर्णस्य । ६ एतन्कोमलसव्यास्य वर्णस्य । ७
 एतन्कोमलवर्णस्य । ८ एकं श्वेतामिधरक्तस्य । ९ इदं धूमरावणस्य । १० त्रयं कृष्ण
 मिश्रकोहितवर्णस्य । ११ षट्कं पिङ्गलस्य । १२ षट्कं विचित्रवर्णस्य । १३ शुक्ल-
 दयः गुणभाषे वर्तमाने अभिप्रेयसिक्ताः १४ त्रयोदश वचनस्य नामानि ॥

१अपभ्रंशोऽपशब्दः स्याच्छ्रुत्वा २शब्दस्तु वाचकः ॥
 तिङ्सुबन्तचयो वाक्यं क्रिया वा कारकान्वता ॥ ७ ॥
 ३श्रुतिः स्त्री वेद अन्नायस्त्रयी ४धर्मस्तु तद्विधिः ॥
 स्त्रियाम्ब्रसामयजुषी इति वेदास्त्रय ५स्त्रयी ॥ ३ ॥
 शिक्षेत्यादि श्रुतेरङ्गमोह्वाप्रणवौ ६समौ ॥
 ७इतिहासः पुरावृत्तमुदात्ताद्यास्त्रयः स्वराः ॥ ४ ॥
 ८ग्रान्वीजिकी ९दराडनीतिस्तर्कविद्यार्थशास्त्रयोः ॥
 १०आखियायिकोपलब्धार्था ११पुण्यं पञ्चलक्षणम् ॥५॥
 प्रचन्धकल्पना १२कथा १३प्रवहिल्लका प्रहेलिका ॥
 १४स्मृतिस्तु धर्मसंहिता १५समाहृतिस्तु संग्रहः ॥ ६ ॥

१ एकमपशब्दस्य । २ एकं व्वाकारणादौ वाचकस्य । ३ चत्वारि वेदस्य । ४ एकं, धर्मस्य । ५ एकं वेदश्रुतस्य । ६ एकं " शिक्षा कर्त्तव्यो व्याकरण निदत्तं ज्योतिषः गतिः । छन्दोवि विधिशिष्येय पदज्ञो वेद उच्यते " इति वेदस्यज्ञस्य । ७ द्वे ओङ्कारस्य
 ८ द्वे इतिहासस्य । ९ उदात्तः अनुदात्तः, स्वरत्रयस्य । १० एकातर्कविद्यायाः । ११
 एकमर्थसाधनस्य । १२ ह्यमनुमत्तार्थप्रतिपादकस्य । १३ एकं पुंलक्षणम् । तद्वृत्तं यथा
 " कर्त्तव्यं प्रलेभर्त्तव्यंशो भगन्तराण्ये च । यस्यानुवर्तितं चैव पुण्यं पञ्चलक्षणम् " इति । १४ एकं कथायाः । १५ द्वयं यथा परैः संदिश्यते ताभ्यामुपमाभिधानस्य । १६ एकं
 अन्तर्निहितस्य धर्मसंग्रहस्य । १७ धर्मसंग्रहस्य ।

१समस्या तु समासार्था १किंवदन्ती जनश्रुतिः ॥
 २वार्ता प्रवृत्तिवृत्तान्त उदन्तः स्यादथाह्वयः ॥७॥
 ३थाख्याह्वे अभिधानं च नामवेयं च नाम च ॥
 ४हूतिराकारणाह्वानं ५संहतिर्वहुभिः कृता ॥ ८ ॥
 ६विवादाव्यवहारः स्यादुपन्यासस्तु वाङ्मुक्तम् ॥
 ७उपोद्घात उदाहारः ८शपनं शपथः पुमान् ॥ ९ ॥
 १०प्रश्नोऽनुयोगः पृच्छा च ११प्रतिवाक्योत्तरे समे ॥
 १२मिथ्याभियोगोऽभ्याख्यानमथ १३मिथ्याभिर्शसनम् ॥१०॥
 १४अभिशापः १५श्रणादस्तुःशब्दः स्यादतुरागजः ॥
 १६यशः कीर्तिः समज्ञा च १७स्तवः स्तोत्रं स्तुतितुतिः ११
 १८श्राप्ते ङितं द्विस्त्रिरुक्त १९मुच्चैर्बुष्टं तु घोषणा ॥
 २०काबुः स्त्रियां विकारो यः शोकभीत्यादिभिर्ध्वनेः १२

१ एक वचनम् । २ द्वे लोकात्वादन्य । ३ चत्वारि मत्स्यास्त्रिण्योक्त्वत्त-
 क्यनत्व । ४ पठकं नाम्नः । ५ प्रथमाह्वानत्व । ६ एकं बहु कृताया हृतेः । ७
 द्वे श्लेषदानादिनिमित्तविधिवादन्य । ८ द्वे मवनारुमात् । ९ द्वे प्रवृत्तिवचन्य
 चिन्तात् । १० द्वे धनपत्न्य । ११ प्रथमं प्रत्यय । १२ द्वे प्रतिवचन्य । १३ द्वे
 मिथ्याभियोग्य । १४ द्वे कुर्यान्नादिनिध्यातोद्भावन्य । १५ एकं गुणानुगो-
 त्यह्वय । १६ प्रथमं चषयः । १७ चत्वारि लुक् । १८ एकं द्विविवागेच्छ ।
 १९ द्वे वृद्धौ दण्य । २० एकं शोकभीत्यादिनिर्ध्वनेः ।

- १ अवर्णाक्षिप निर्वाद परीवादापवादवत् ॥
 २ उपक्रोशो जुगुप्सु च क्लृप्ता निन्दा च गर्हण्ये ॥ १३ ॥
 ३ पारुष्यमतिवादः स्याद्भर्त्सनं त्वयकारगीः ॥
 ४ यः सनिन्द उपान्नाभस्तत्र स्यात् परिभाषणम् ॥ १४ ॥
 ५ तत्र त्वाक्षारणा यः स्यादाक्रोशा मैथुनं प्रति ॥
 ६ स्यादाभाषणमालापः प्रलापोऽनर्थकं वचः ॥ १५ ॥
 ७ अनुलापो मुहुर्भाषा विलापः परिदेवनम् ॥
 ८ विप्रलापो विरोधोक्तिः संलापो भाषणं मिथः ॥ १६ ॥
 ९ सुप्रलापः सुवचनमपलापस्तुनिहनः ॥
 १० संदेशवाग्वाचिकं स्याद्वाग्भेदास्तु त्रिपूत्रे ॥ १७ ॥

१ इत् निर्वादात् । २ द्वे निन्दुरभाषणस्य । ३ एकमपकारार्थकभाषणस्य ।

४ एकं निन्दासुक्ष्मोपाक्रमस्य । ५ एतं परस्त्रीपुंसयोगनिमित्तेन आठान्कोशस्य ।

६ द्वे अन्वयानुबोधनपूर्वकभाषणस्य । ७ एकमनर्थकवचनस्य । ८ द्वे बहुतो

भाषणस्य । ९ द्वे रोदनपूर्वक भाषणस्य । १० परस्परविह्वलभाषणस्य । ११ एकम

अन्वयभाषणस्य । १२ द्वे सुभाषितस्य । १३ द्वे गोपन-कारित्वचनस्य ।

१४ शेषो भाषणपरियोगी शेषो क्रोशो दुरेपणा । अत्रो ३ चाहु चद्वत्ताप्राप्तेषु

मिथ्यादिक्थनस्य हात अर्थान्ने प्रशंस्य त्रीणि शापवचनस्यनर्थप्रवेष्ट्या, अनुत्

भाषणस्य १४ द्वे दूतद्वारादिस्वमानवचनस्य ।

१रुशती वागकल्याणी स्यात् १कल्पा तु शुभात्मिका ॥

अत्यथ मधुरं ३सान्त्वं ४सङ्गतं हृदयङ्गमम् ॥ १८ ॥

५निष्ठुरं पुरुषं ६ग्राम्यमश्लीलं ७सूनृतं प्रिये ॥

८सत्येऽथसंकुलक्लिष्टे परस्परपागहते ॥ १९ ॥

लुप्तवर्णापदं ९प्रस्तुं १०निःस्तं त्वरितोदिनम् ॥

११श्रम्बुकृतं सनिष्ठीव १२मवद्धं स्यादनर्थकम् ॥ २० ॥

१३श्रनक्षरमवाच्यं स्यात् १४दाहृतं तु मृपार्थकम् ॥

(१५सोल्लुराढनं तु सोत्प्रासं १६भणितं रतिकूजितम् ॥

१७श्राव्यंहृद्यं मनोहारि विस्पष्टं प्रकटोदितम् ॥ १ ॥)

अथ १८म्लिष्टमविस्पष्ट १९विनयं त्वनृतं वचः ॥२१॥

२०सत्यं तथ्यमृतं सम्यगमृनि त्रिषु तद्रति ॥

- १ एवं अकल्याणी वाचः । २ एकमनुनात्मिकाया वाचः । ३ एकमअव-
तमधुरम्य । ४ द्वे सम्बद्धवचनस्य । ५ द्वे कथंशवचनस्य । ६ द्वे अश्लीलवच-
स्य । ७ एकं प्रियतन्वचनस्य । ८ द्वे पूर्वापर विरुद्धवचनस्य । ९ एकमसन्नु-
ठोवादिरेव्य वचनस्य । १० एवं त्वरितोच्चारितस्य । ११ एवं लीलायुक्तमाह-
ज्य । १२ एकम् अन्वयद भावणस्य । १३ द्वे वस्तुमनर्हस्य वचसः । १४ एकम्
अत्यन्तामृतार्थं कस्य । १५ द्वे सोपहासवचनस्य । १६ द्वे रतिसमयकृषितस्य
[७ पञ्च हास्यवचनस्य । १७ द्वे अव्यक्तवचनस्य । १८ एकमनृतवचनस्य
२० धत्वारि तन्वस्य

शब्दे निनादिनिदध्वनिध्वानरवस्वनाः ॥ २२ ॥

स्वाननिर्घोषनिर्हादनादिस्वाननिस्वनाः ॥

आरवारावसंरावविरोवा अथ अमरः ॥ २३ ॥

स्वनिते वस्त्रपर्णानां भृषणानां तु शिञ्जितम् ॥

निक्वाणा निक्वाणः क्वाण क्वाणः क्वाणमित्यपि ॥ २४ ॥

वीणायाः क्वणिते प्रादेः प्रक्वाणप्रक्वणादयाः ॥

कालाहलः कलकलस्तिरश्वां वाशितं रुतम् ॥ २५ ॥

स्त्रां प्रतिश्रुत्प्रतिध्वाने गीतं गानमिमे समे ॥

इति शब्दादिवर्गः ॥ ६ ॥

निपादपभमान्धारपड्जमध्यमधैवताः ॥

पञ्चमश्चेत्यमी सप्त तन्त्रीकराद्योऽप्यिताः स्वराः ॥ १ ॥

काकली तु कले सूक्ष्मे ध्वनी तु मधुरास्फुटे ॥

कलो मन्द्रस्तु गम्भीरे तारोऽत्युच्चैस्त्रयस्त्रिषु ॥ २ ॥

१ सप्तमश शब्दमात्रस्य । २ एकं वस्त्रपर्णानां शब्दस्य । ३ एवं मूर्धुरादीनां शब्दस्य । ४ पञ्च वीणादिनादस्य । ५ द्वे बहुवचनस्य शब्दस्य । ६ एवं पक्षिणा-
दस्य । ७ द्वे प्रतिशब्दस्य । ८ द्वे गायनस्य । ९ इमे सप्त तन्त्रीभ्यः अत्यधो-
रिताः स्वराः पञ्च रीति मयूरस्य गावोर्नन्ति चार्थमम् । अजाविही वगन्धारं
क्रौञ्चानदति गण्यमम् ॥ पुत्र घाषारणे काले कोष्ठो रीति पञ्चमम् । अश्वस्तु
घैवर्णं रीति निपादं रीति पुञ्जः । १० एकं सूक्ष्मशब्दस्य । ११ एकं ध्रुतिपुला-
व्यस्य शस्य । १२ एकं गम्भीरस्य । १३ एकं अत्युच्चस्य ।

१समन्वितलयस्त्वेक तालो २वीणा तु वल्बकी ।
 विपञ्ची सा तु तन्त्रोभिः सप्तभिः परिशदिनी ॥ ३ ॥
 ३तंतं वीणादिकं वाद्यमानुषं मुजादिकम् ।
 वंशादिकं तु ४सुपिरं कांक्ष्यतालोदिकं ५वनम् ॥ ४ ॥
 चतुर्विधमिदं वाद्यं ६वादित्रातोद्यनाभकम् ।
 ७मृदङ्गा मुरजा भेदा ८स्त्वङ्क्यालिङ्गयो र्ध्वकास्त्रयः ॥ ५ ॥
 ९स्याद्यशः पटहो ढका १०भेर्यामानकदुन्दभी ।
 ११श्रानकः पटहोऽस्त्री १२स्यात्केरणो वीणादिवादनम् ॥ ६ ॥
 वीणादराडः १३प्रवालः १४स्यात्ककुभस्तु प्रसेवकः ।
 १५केलम्बकस्तु कायोऽस्या १६उपनाह्यो निवन्धनम् ॥ ७ ॥

१ एकं सम्यनुगतगोतादिताम्यस्य । २ त्रय वीणायाः । ३ एकं वीणादि
 वाद्यस्य । ४ एकं मृदङ्गादिवाद्यस्य । ५ एकं वेणुवादिवाद्यस्य । ६ एकं कांस्य-
 तालोदिवाद्यस्य । ७ एकं तन्त्रादिकचतुर्विधवाद्यस्य । ८ द्वेमृदङ्गस्य । ९ एतन्मयो
 मृदङ्गभेदाः । १० द्वेढकायाः । ११ द्वेदुष्टुभेः । १२ द्वेपटहस्य । १३ एकं
 वीणावाद्यकवनुवाहकिकाष्ठस्य । १४ एकं वीणादण्डस्य । १५ द्वे वीणावाद्यनाम्बस्य ।
 १६ एकं वीणाया द्यहादिधमुद्यस्य । १७ एकं वीणाप्रान्ते तन्त्रोभिः सप्तभिः परिशदिनी ।

वाद्यप्रभेदा १डमरुमड्डुडिण्डिम भर्भराः ।

मर्दलः पणवोऽन्ये च २नर्तकोलासिके समे ॥ ८ ॥

विलम्बितं द्रुतं मध्यं ३तत्त्वमोघो घनं क्रमात् ।

४तालःकालक्रियामानंलयः साम्यमयास्त्रियाम् ॥९॥

५ताराडवं नटनं नाट्यं लास्यं नृत्यं च नर्तने ।

६तौर्यत्रिकं नृत्यगीतवाद्यं नाट्यमिदं त्रयम् ॥ १० ॥

७भ्रुकुंसश्च भ्रुकुंसश्च भ्रुकुंसश्चेति नर्तके ।

८स्त्रीवेषधारी पुंशो नाट्योक्तो ९गणिकाञ्जुका ॥११॥

भगिनीपति १०रावुत्तो ११भावो १२विद्रानथावुकः ।

जनके युवराजस्तु १३कुमरो भर्तृदारकः ॥ १२ ॥

१४राजां भट्टारको देवस्तत्सुता १५भर्तृदारिका ।

१६देवो कृताभिपेकायामितरास्व तु १७भट्टिनो ॥ १३ ॥

१ एते वाद्यविशेषाः । २ द्वे नर्तका । ३ करचरणद्वयविलम्बितद्रुत
मध्यानां तृस्यदिक्कानां यथासंख्यं तत्त्वं माधं घनमित्येकम् । ४ एवं कालक्रियानिय
महेतीः । ५ एवं गीतावाद्यगादादिन्यासानां क्रिया कालव्याप्त्यस्य । ६ यदृकं नृत्यस्य ।
७ द्वे नृत्यगीतवाद्यसंघस्य । ८ त्रयं स्त्रीवेषधारिनर्तकस्य । ९ अयमधिकारः । १० एकं
गणिकाया । ११ एकं भगिनीपतेः । १२ एकं विदुषः । १३ एकं जनकस्य । १४
द्रव्योयुं धर जस्य । १५ द्वयं राज्ञः । १६ एकं भट्टिनोत्पत्तौ राशीषु ।

१ अबहारायमवधोक्तौ राजश्यालस्तु १शाष्ट्रियः ।
 २ श्रम्व्रा ३माताऽयवाला स्या ४द्रासुगर्गस्तुमारियः ॥१४॥
 ५अत्तिका भगिनी व्येष्टा ६निष्ठानिर्वहणे समे ।
 ७हराडे हञ्जे हलाह्वाने नोवां चेष्टो सखो प्रति ॥ १५ ॥
 ८अङ्गहारोऽङ्गविशेषो ९व्यञ्जकाग्निर्गो समौ ।
 निर्वृत्ते त्वङ्गसत्त्वाभ्यां द्वे १०त्रिष्वङ्गिकसास्त्रिके १६।
 ११शृङ्गारवीरकरुणाद्गुतहास्यमयानकाः ।
 वीभत्सरौद्रौ च रसाः १२शृङ्गारः शुचिरुज्ज्वलः ॥ १७ ॥
 १३उत्साहवर्धनो वीरः १४कारुण्यं करुणा घृणा ।
 कृपा दयानुऽकम्पा स्यादुक्ताश्रेऽप्ययो १५हसः १६॥
 हासो हास्यं च १७वीभत्सं विरुतं त्रिष्विदं द्वयम् ।
 १८विस्मयोऽद्भुतमाश्चर्यं चित्रपथ्यथ १९भैरवम् ॥१८॥

१ द्वे श्यामोन्मय बालरुदिरौपोत्तरौ । २ एहं राजश्यालस्य । ३ द्वे-
 मद्रः । ४ द्वे कुमाराः । ५ द्वे आर्षस्य ६ द्वे व्येष्टमग्नियाः । ७ द्वे नाटक
 पञ्चमसन्धेः । ८ नोवादिनिवृत्त्यानाह्वाने दण्डे इत्यादि यमकनम् । ९ द्वे कृप-
 विशेषस्य । १० द्वे हलादिभिरनेनाभावप्रकाशकत्वं अनेनान्तःकरणेन च कर्त्तव्य
 दशसंख्यम् । ११ एतद्व्यो रसाः । १२ श्रमसृंगारस्य । १३ द्वे वीरस्य । १४
 समर्पे कदम्बस्य १५ श्रमहास्यस्य । १६ द्वे शोभस्यस्य । १७ चत्वारि अद्भुतस्य ।
 १८ नरकं भवानस्य ।

दारुणं भीषणं भीष्मं घोरं भीमं भयानकम् ।
 भयङ्करं प्रतिभयं शैवं तूग्रमा त्रिषु ॥ २० ॥
 चतुर्दश ^२दरस्त्रासो भीतिर्भीः साध्वसं भयम् ।
 विकारो मानसो ^३भावो ^४स्तुभावो भावबोधकः ॥ २१ ॥
^५भवोऽभिमानोऽहङ्कारो ^६मानश्चित्तसमुन्नतिः ।
 (^७दर्पोऽवलेपोऽवष्टम्भश्चित्तोद्रेकः स्मयो मदः ॥)
^८अनादरः परिभवः परीभावस्तिस्क्रिया ॥ २२ ॥
 रीढावमाननावज्ञावहेलनमसृर्त्तयाम् ।
^९मन्दाक्ष्णीस्त्रपा व्रीडा लज्जा ^{१०}साऽपत्रपाऽन्यतः ॥ २३ ॥
^{११}क्षान्तस्तितिक्षा ^{१२}अभ्या तु परस्य विषये स्पृहा ।
^{१३}अक्षान्तिरीष्या ^{१४}स्तुया तु दोषारोपो गुणेष्वपि । २४ ॥
 वैरं ^{१५}विरोधो विद्वेषो ^{१६}मन्युशोकौ तु शुक्लत्रियाम् ।

१ द्वेरीष्य । २ मट्टं भयस्य । ३ एवं मनोविकारस्य । ४ एकं चित्तविकारस्य
 एवंचित्तविकारं प्रकाशयत्यस्य । ५ त्रयं गर्वस्य । ६ एकं चित्तसमुत्पत्तम् । ७ पदकं मदस्य ।
 ८ नभसः अनादरस्य । ९ पञ्च लज्जायाः । १० एकं परमात्मज्ञायाः । ११ द्वे
 पराभ्युद्यमस्य । १२ एकं परविषयस्य हायाः । १३ द्वे पराभ्युदयासहनस्य । १४ एकं
 श्लेषेण चापारोपस्य । १५ त्रयं वैरस्य । १६ त्रयं शोकस्य ।

१पश्वात्तापोऽनुतापश्च विप्रनीसार इत्यपि ॥ २५ ॥
 २कोपक्रोधामर्षरोषप्रतिघा स्तृक्रुधौ स्त्रियौ ।
 शुचौ तु चरिते ३शौल^४मुन्मादश्चिच्चविभ्रमः ॥ २६ ॥
 ५प्रेमा ना प्रियता हार्दं प्रेम स्नेहोऽय ६दाहदम् ।
 इच्छा काङ्क्षास्पृहेहातृट्वाञ्छा लिप्सा मनोरथः ॥ २७ ॥
 कामोऽभिलापस्तर्पश्चसोऽत्यर्थं ७लालसा द्वयोः ।
 ८उपाधिर्ना धर्मचिन्ता ९पुंस्याधिर्मानसो व्यथा ॥ २८ ॥
 १०स्याच्चिन्ता स्मृतिगव्यान^{११}मुत्कण्ठोत्कलिकं समे ।
 १२उत्साहोऽव्यवसायः^{१३}स्यात्सर्वोर्यमतिशक्तिभाक् ॥ २९ ॥
 १४कपटोऽस्त्री व्याजदम्भोपधयश्छद्मकैतवे ।
 कुसृतिर्निकृतिः शाठ्यं^{१५}प्रमादोऽनवधानता ॥ ३० ॥
 २६ कौतूहलं कौतुकं च कुतुं कं च कुतूहलम् ।

१ प्रथमं पश्वात्तापस्य । २ सप्त कोवस्य । ३ एकं शुद्धाचरणस्य । ४ द्वेचेनतोऽ-
 न्वस्थिते । ५ पञ्च प्रेरणः । ६ दाहदस्य अभिलापस्य । ७ एकं महातर्पस्य । ८ द्वे
 धर्मचिन्तनस्य । ९ द्वे मनः पीडायाः । १० प्रथमं स्मरणस्य । ११ द्वे उत्कण्ठयायाः । १२
 द्वे उत्साहस्य । १३ एकं सातिष्ठय शक्तिवोर्यस्य । १४ नवशाब्दस्य । १५ द्वे प्रमादस्य ।
 २६ चत्वारि कौतुकस्य ॥

स्त्रीणां विलासविश्वोकविभ्रमा ललितं तथा ॥३१॥

हेला लीलेत्यमीहावाः क्रियाः शृंगारभावजाः ।

१द्रवकेलिपरीहासाः क्रीडा लीला च नर्म च ॥ ३२ ॥

२व्याजोऽपदेशो लक्ष्यं च ३क्रीडा खेला च कूर्दनम् ।

४धर्मो निदाघः स्वेदः स्यात्प्रलयो नष्टचेष्टता ॥३३॥

५अवहित्याऽकारगुप्तिः समौ संवेगसंभ्रमौ ।

स्यादाच्छ्रुतिकं हासः सोत्प्रासः समनाक् ६स्मितम् ३४

मध्यमः स्यात् ७द्विहसितं ८रोमाञ्चो रोमहर्षणम् ।

९कन्दितं रुदितं कृष्टं १०जृम्भस्तु त्रिषु जृम्भणम् ॥३५॥

११विप्रलम्भो विसंवादे १२विज्ञाणं स्वलनं समे ।

१३स्यान्नद्रा शयनं स्वापः स्वप्नः संवेश इत्यपि ॥ ३६ ॥

१ अमो ष्टु ग्यत्ताररसमुदभूता हावा उच्यन्ते । २ पट्क् क्रीडायाः । ३ अयं

स्वरुपाच्छादनस्य । ४ अयं काल्पल्लिहावा । ५ अयं शब्दस्य । ६ द्वे चेष्टानाण्य ।

७ द्वे स्वप्नगोनस्य । ८ द्वे हर्षादिना कर्मासु स्वरणस्य । ९ एकं साभिप्रायहासस्य ।

१० एकं किञ्चिन्तानिप्रायहासस्य । ११ एकं मध्यमाभिप्रायहासस्य ॥ १२ द्वे रोमोद्गम

स्य । १३ त्रीणि रुदितस्य । १४ द्वे जिमाईदतिस्थातायाः । १५ द्वे वञ्चनायुक्त

भाषणस्य । १६ द्वे स्वप्नमादिशब्दनस्य । १७ १३ चर्क निद्राया ।

१तन्द्री प्रमीला २भ्रुकुटिर्भ्रुकुटिभ्रुकुटिः स्त्रियाम् ।
 ३अदृष्टिः स्यादसौम्येऽक्षिण्यसंसिद्धिप्रकृती त्विमे ॥३७॥
 स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्गश्चाय ४प्रेषथुः ।
 कम्पोऽथ ५क्षणा उद्धर्षो मह उद्धव उत्सवः ॥ ३८ ॥
 ॥ इति नाट्यवर्गः ॥

६अधोभुवनपातालं वल्लिसञ्ज रसातलम् ।
 नागलोकेऽय ७कुहरं सुपिरं विवरं विलम् ॥ १ ॥
 छिद्रं निर्व्ययनं रोकं रन्ध्रं श्वभ्रं वया सुपिः ।
 ८गर्तावटौ भुविश्वभ्रं सन्ध्रे ९सुपिरं त्रिषु ॥ २ ॥
 १०अन्धकारोऽस्त्रियां च्वान्तं तमित्तं तिमिरं तमः ।
 च्वान्ते गाढे ११ऽन्धतमसं क्षीणे १२ऽवतमसं तमः ॥ ३ ॥
 विष्वक् १३सन्तमस १४त्रागाः काद्रवेयास्तदीश्वराः ।
 १५श्रेयोऽनन्तो १६वासुकिस्तु सर्पराजोऽय १७गोनसे ४

१ द्वे निद्रायन्तालस्य । २ प्रयं क्रोधादित्रनितभ्रुकुटायाः । ३ एकं सरोपच-
 धुपि । ४ पञ्च स्वभावस्य । ५ द्वे कन्दस्य ६ पञ्च दन्तस्य । ७ पञ्च पातालस्य
 । ८ एकादश छिद्रमात्रस्य । ९ द्वे मूषस्य । १० एकं रन्ध्रयुक्तं बन्तुनि । ११ पञ्च
 अन्धकारस्य । १२ एकमन्धतमस्य । १३ एकं क्षाणान्धकारस्य । १४ एकं सर्व-
 व्यापिनोऽन्धकारस्य । १५ द्वे नागानाम् । १६ द्वे नागान्वाग्निनाम् । १७ द्वे नागशा-
 लस्य १८ द्वेषाण्य इति

तिलित्सः स्यादजगरे शयुर्वाहस इत्युभौ ।

त्र्यलगर्दो जलव्यालः समौ शजिलडुराडुभौ ॥ ५ ॥

मालुधानो मानुलाहिर्निर्मुक्तो मुक्तकञ्चुकः ।

सर्पः पदाकुर्भुजगो भुजंगोऽहिर्भुजंगमः ॥ ६ ॥

आशीविषो विषधाश्वकी व्यालः सरीसृपः ।

कुराडली गूढपाचक्षुःश्रवाः काकोदरः फणी ॥ ७ ॥

दर्वीकरो दीर्घपृष्ठो दन्दशूको विलेशयः ।

उरगः पन्नगो भोगी जिह्वगः पवनाशनः ॥ ८ ॥

(लेलिहानो द्विरसनो गोकर्णः कञ्चुकी तथा ।

कुम्भीनसः फणाधरो हर्गिर्भोगधरस्तथा ॥ ९ ॥

अहेः शगीरं भोगः स्यादाशीरप्यहिदंष्ट्रिका ।)

त्रिष्वाहेयं विपास्थ्यादि स्फशयां तु फणाद्वयोः ।

समौ ऋकञ्चुकनिर्मोकौ ऋक्षेहस्तु गरलं विपम् ॥ ९ ॥

प्रतिष्ठा । १ प्रयत्नप्रवास । २ द्वेष्टप्रपंस । ३ द्वेष्टिमुत्प्रपंस । ४ द्वे
कुराडलीवप्रपंस । ५ द्वेष्टप्रपंस । ६ पयविद्यतिप्रपंस । ७ लेलिहा
कण्ठो प्रपनाप्रस । ८ एकं गर्दभरीप्रस । ९ द्वेष्टदंष्ट्रयाः । १० एकं महिमपदि
पयसादे । ११ द्वेष्टयायाः । १२ द्वेष्टावयः । १३ प्रयं विप्रयाप्रस ।

पुंसि क्लीवे च ^१काकालकालकूटहलाहलाः ।
 सौराष्ट्रिकः शौलिकक्रेयो ब्रह्मपुत्रः प्रदीपनः ॥ १० ॥
 दासदे वत्सनाभश्च विपमेदा अमी नव ।

^२विपवेद्यौ जाङ्गलिके ^३अ्यालग्राह्यहितुण्डिकः ॥ ११ ॥

॥ इति पातालभोगिवर्गः ॥ ८ ॥

^४स्यान्नारकस्तु नरके निरयो दुर्गतिः स्त्रियाम् ।

तद्देदा ^५स्तपनावीचिमहारौखरौवाः ॥ १ ॥

संघातः कालसूत्रं चेत्याद्याः सत्वास्तु नारकाः ।

^६प्रेता ^७वैतरणीसिन्धुः स्यादलङ्गीस्तु ^८निर्भृतिः ॥ २ ॥

^९विष्टिराजूः ^{१०}कारणा तु यातना तीव्रवेदना ।

^{११}पीडा वाधा व्यया दुःखमामनस्यं प्रसूतिजम् ॥ ३ ॥

स्यात्कष्टं कृच्छ्रमाभीलं त्रिष्वेषां भेद्यगामि यत् ।

॥ इति नरकवर्गः ॥ ९ ॥

^{१२}समुद्रोऽविधरकूपारः पारावारः सरत्पतिः ।

उदन्वानुदधिः सिन्धुः सरस्वान् सागरोऽर्णवः ॥ १ ॥

१ लनी नव स्थावर विपमेदाः । २ द्वे विषहारवैद्यस्य । ३ द्वे गारुडीति प्रविष्टस्य । ४ अन्वारि नरकस्य । ५ नरकमेदस्य । ६ एकं नरकमवासां प्राणिनाम् । ७ एकं वैतरण्याः । ८ एकं नारक्यलक्ष्याम् । ९ द्वे नरकेऽप्यग्नेदस्य । १० प्रथं नारकीवायाः । ११ नव दुःखस्य । १२ पञ्चदश समुद्रस्य ।

रत्नाकरो जलनिधिर्यादः पतिरपाम्पतिः ।
 तस्य प्रभेदाः 'क्षीरोदे लवणोदस्तथापरे ॥ २ ॥
 'आपः स्त्री मृन्नि वार्वारि सलिलं कमलं जलम् ।
 पयः कीलालममृतं जीवनं भुवनं वनम् ॥ ३ ॥
 कवन्धमुदकं पायः पुष्करं सर्वतोमुखम् ।
 श्रम्भोऽर्णस्तोयपानीयनीरक्षीरान्बुशम्बाम् ॥ ४ ॥
 मेघपुष्पं घनरसस्त्रिषु द्वे 'आप्यमम्मयम् ।
 'भङ्गस्तरङ्ग ऊर्भिर्वा स्त्रियां वीचिरथोर्मिषु ॥ ५ ॥
 'महत्सल्लोलकल्लोलौ स्यादावर्तो 'भ्रमसां भ्रमः ।
 'पृषन्ति विन्दुपृषताः पुमांसे विप्रपः स्त्रियाम् ॥ ६ ॥
 'चक्राण्य पुटभेदाः स्युर्ध्रमाश्च जलनिर्गमाः ।
 'कूलं रोधश्च तीरञ्च प्रतीरञ्च तटं त्रिषु ॥
 'पारावारं पारार्वावी तीरे 'पात्रं तदन्तरम् ॥
 'द्वीपोऽस्त्रिया' 'मन्तरीपं यदन्तेर्वारिणास्तटम् ॥ ६ ॥

१ क्षीरोदलवणोदरपुदपुदधोदसुदोददुदन्वाद्वा इति समुद्रभेदस्य । २ सप्तविंश-
 त्तिर्गणस्य । ३ द्वे बहुविकारस्य । ४ वारिवारि इत्यादि । ५ इयं महत्सुर्मिषु । ६ एकं-
 भ्रमसां महत्सुर्मिषु । ७ वारिवारि जलविन्दुनाम । ८ वारिवारि चक्राण्ये
 जलविन्दुनाम । ९ पृषन्त इत्यस्य । १० यथासंज्ञकभेदे पारदरतीरयो । ११ एकं
 तटमप्यस्तिमहादस्य । १२ द्वात्रिंशतिव्यासस्य ।

तोयोत्थितं^१ तत्पुलिनं^२ सैकतं^३ सिकतामयम् ।

२निषद्रस्तु जम्बालः^४ पङ्कोऽस्यो^५ शादकदर्भौ ॥ ९ ॥

६जलोच्छ्वासाः^६ परीवाहाः^७ कूपकास्तु^८ विदारकाः ।

९नाव्यंत्रिलिङ्गनौतार्ये^९ स्त्रियां^{१०} नौस्तरणिस्तरिः ॥ १० ॥

११उडुपं तु प्लवः^{११} कालः^{१२} स्रोतोऽम्बुसरणं^{१३} स्वतः ।

१४आस्तरस्तरपरायं^{१४} स्यादद्रोणीः^{१५} काष्ठाशुवाहिनी ॥ ११ ॥

१६सांयात्रिकः^{१६} पोतवाणिक्कर्णधारस्तु^{१७} नाविकः ।

१८नियामकाः^{१८} पोतवाहाः^{१९} कूपको^{२०} शुष्णवृत्तकः ॥ १२ ॥

२१नौकादराढः^{२१} क्षेपणी^{२२} स्यादस्त्रिं^{२३} केनिपातकः ।

२४अग्निः^{२४} स्त्रीकाष्ठकुहालः^{२५} सेकपात्रंतुसेवनम् ॥ १३ ॥

२६कलीवे^{२६} ऽर्धनाव^{२७} नावो^{२८} ऽर्धे^{२९} ऽतीतेनौके^{३०} ऽतिशु^{३१} त्रिषु ।

त्रिष्वगाधा^{३२} त्प्रसन्नो^{३३} ऽच्छुः^{३४} कलुषो^{३५} ऽनच्छ^{३६} आविलः ॥ १४ ॥

१ एकं तोयं निर्गमतोत्थय्य । २ द्वे प्रवृद्धजलस्य निर्गमसारस्य । ३ पञ्चकदर्भस्य ।

४ इयं निर्गममागे, प्रवृद्धं जलं परिवहति तेषाम् । ५ प्रवं शुष्कनद्यादी कृतजलार्थं गतीनाम् । ६ एवं नावा हरितुमहे जलादी । ७ प्रवं नीहावाः । ८ प्रथमस्तरं कूपका^१ । ९ एवं स्वतोत्थितस्य । १० द्वे मत्प्रतिताणे देवमूलस्य । ११ एकं भोगीतिभ्यात्स्य । १२ तस्यसापिग्मकारिणः । १३ द्वे नाविकस्य । १४ कूपकान्वादिनिष्पन्नाम् । १५ द्वे कान्तस्य परशुस्यनद्यात्स्य । १६ द्वे वरुणा इति भ्यात्स्य । १७ द्वे शुष्णपु इति भ्यात्स्य । १८ द्वे कष्टशालस्य । १९ द्वे बलोत्पन्नताप्रथम् । २० एवं नी-
काया । २१ एकं नावमतिक्रान्तमनुस्यम् । २२ द्वे निर्गमस्य । २३ प्रवं जलनिष्पन्नं

१निम्नं गभीरं गम्भीर २मुत्तानं तद्विपर्यये ।

३अगाधमनलस्पर्शं ४कैवर्ते दाशधीवगौ ॥ १५ ॥

५आनायः पुंसि जालं ६स्याच्छ्रयसूत्रं पवित्रकम् ।

७मत्स्याधानी कुवेणी स्याद्रडिशं मत्स्यवेधनम् ॥ १६ ॥

८पृथुरोमा भूपो मत्स्यौ मीनो वैसारिणोऽण्डजः ॥

विसारः शकुली चाय ९गंडकः शकुलार्भकः ॥ १७ ॥

१०सहस्रदंष्टः पाठीन ११उलूपी शिशुकः समौ ॥

१२नलमीनश्चिचलचमः १३प्रोष्ठी लुशफरी द्वयोः ॥ १८ ॥

१४क्षुद्राण्डमत्स्यसंघातः १५पोताधानमयो १६भूपाः ॥

रोहितो मदगुरः शालो राजीवः शकुलस्तिमिः ॥ १९ ॥

तिमिङ्गिलादयश्चाय १७यादांसि जलजन्तवः ।

१८तद्दे दाः शिशुमारौद्रशङ्खो मकरादयः ॥ २० ॥

१ नीचं गम्भीरम् । २ एवं गम्भीर इति रमित् । ३ दैवतान्त गम्भीरम् ।

४ प्रयं धीवरम् । ५ देवात्स्य । ६ देव-सूत्र-स्य ७ देवत्वस्य-व्यनकट-
कटा । ८ देवत्व इति स्यात्स्य । ९ अर्थ-मत्स्यम् । १० दे गुर इति प्रथिमत्स्यम्

११ दे बहुदंष्ट-स्यम् । १२ दे शिशुनागकारमास्यम् । १३ दे वैष्णो इति प्रथिमत्स्यम् ।

१४ दे गदरी इति स्यात्स्य । १५ एवं-क्षुद्राश्च त अण्डमत्स्याश्च तेषां । संघातस्य ।

१६ अन्तर-मत्स्य-वदोरा वानन्ते ननु पर्याया । १७ दे जलजन्तवः । १८ अण्ड-
जन्तवः इति पर्यायाः ।

१ स्यात्कुलीरः कर्कटकः २ कूर्मे कमठकञ्चुपौ ।
 ३ ग्राहोऽवहारो ४ नक्रस्तु कुम्भीरोऽय ५ महोलता ॥२१॥
 गण्डपदः किञ्चुलके ६ निहाका गोधिका समे ॥
 ७ रक्तपातु जलोकायां स्त्रियां भृमि जलौकसः ॥ २२ ॥
 ८ मुक्तास्फोटः स्त्रियां शुक्तिः ९ शंखः स्यात्कम्बुस्त्रियो ।
 १० ध्रुवशङ्खाः शङ्खनखाः ११ शम्बूका जलशुक्तयः २३
 भेके १२ मण्डकवर्षाभृशालूरप्लवददुराः ॥
 शिली १३ गण्डपदी भेकी १४ वर्षाम्वा १५ कमठीडुलिः २४
 मद्गुरस्य प्रिया १६ शृंगी १७ दुर्नामा दीर्घकोशिका ॥
 १८ जलाशयो जलाधारस्तत्रागाधजलो १९ हृदः ॥ २५ ॥
 २० आहावस्तु नपानं स्यादुपकूपजलाशये ॥ २६ ॥
 पुंस्येवा २१ ऽन्धुः प्रहिः कूप उदपानं तु पुंसि वा ॥ २६ ॥
 २२ नेर्मास्त्रकास्य २३ वीनाढो मुखवन्धनमस्य यत् ॥

१ द्वे खेतवा इति ह्यातस्य । २ त्रीणि कञ्चुपय । ३ द्वे पादस्य ४ द्वे कृप
 इति ह्यातस्य । ५ त्रीणि शङ्ख इति ह्यातस्य । ६ द्वे जलगोपिकायाः । ७ त्रीणि-
 ष्टक इति ह्यातस्य । ८ द्वे शुक्तिकायाः । ९ द्वे शम्बुम् । १० द्वे सूत्रमण्डानाम् ।
 ११ एकं जलशुक्तीनाम् । १२ पद्मेभ्यम् । १३ द्वे खन्वगण्डपदजातेः । १४
 द्वे ध्रुवभेकातेः । १५ द्वे कूर्माः । १६ एकं मद्गुराख्यमन्वयिकायाः । १७ द्वे
 बलोकास्त्रजलचरम् । १८ द्वे तडागादीनाम् । १९ एकमतलसर्गजलम् । २० द्वे
 कूर्मोद्भूताम्बुस्यापनीयशिलादिरवगर्तस्य । २१ च वारिविहीर इति ह्यातस्य । २२
 एकं दातराद्यट इति ह्यातस्य । २३ एवंकृतं मुखनिर्गमनम् ।

१ पुष्करिण्यां तु स्वातं स्याद^१ स्वातं देवस्वातकम् ॥ २७ ॥

२ पद्माकरस्तडागोऽस्रो कासारः सरसी सरः ॥

३ वेशन्तः पल्वलं चाल्पसरो धापी तु दीर्घिका ॥ २८ ॥

४ खेयं तु परिखाधारस्त्वम्भसां यत्र धारणम् ॥

५ स्यादालवालमावालमावापोऽथ नदी सरित् ॥ २९ ॥

तरङ्गिणीं शैवलिनी तटिनी हादिनी धुनी ॥

स्रोतस्वती द्वीपवती सवन्ती नित्रगापगा ॥ ३० ॥

(१ कूलङ्कया निर्भरिणी रोधोवका सरस्वती)

१ गंगा विष्णुपदी जहनुनया सुरनिम्नगा ।

भागीरथी त्रिपथगा त्रिस्रोता भीष्मसूरपि ॥ ३१ ॥

१२ कालिन्दी सूर्यतनया यमुना शमन स्वसा ॥

१३ रेवा तु नर्मदा सोमोद्भवा मेकलकन्यका ॥ ३२ ॥

१४ करतोयासदानोरा १५ वाहुदा सैतवाहिनी ॥

१ द्वे पुष्करिण्या । २ द्वे अरुणिसरात्स्य । ३ पञ्च तडागस्य । ४ प्राण्यल्प-
सरसः । ५ द्वे अरुणोष्णगणिकायाः । ६ चर इति स्यात्स्य । ७ एषं धरण इति
स्यात्स्य । ८ त्रीणि वृक्षादिमूले अत्र धारणार्थं वेदितस्य । ९ द्वादश नदी । १०
एतानि च धारिण्यः । ११ अष्टौ भारतीरथ्या । १२ चत्वारि यमुनायाः । १३
चत्वारि नर्मदायाः । १४ द्वे गौरीविवादकन्यादारुणोदकाज्जातय । १५ द्वे चार्त्तवीर्या
व्यारितायाः ।

१शतद्रुस्तु शुतुद्रिः २स्याद्विपाशा तु विपाट् स्त्रियाम् ३३
 ३शोणो हिरण्यवाहः स्यात्कुल्याल्पा कृत्रिमा सरित् ।
 ४शरावती वेत्रवंती चन्द्रभागा सरस्वती ॥ ३४ ॥
 कावेरी सरितोऽन्याश्च ६सभेदः सिन्धुसङ्गमः ।
 द्वयोः ७प्रणाली पयसः पदव्यां त्रिषु तूत्तरो ॥ ४५ ॥
 देविकायां सार्व्यां च ८भवेदाविकसारवौ ।
 ९सौगन्धिकं तू कल्हारं १०हृल्लकं रक्तसंव्यकम् ॥ ३६ ॥
 ११स्यादुत्पलं कुवलयमथ १२नीलाम्बुजन्म च ।
 इन्दीवरं च नीलेऽस्मिन्सिते १३कुमुदकैरवे ॥ ३७ ॥
 १४शालूकमेषां कन्दः १५स्याद्धारिपर्णी तु कुम्भिका ।
 १६जलनोली तु शैवालं शैवलोऽय १७कुमुदनी ॥ ३८ ॥
 कुमुदिन्यां १८नलिन्यां तु विसिनीगञ्जिनीमुखाः ।
 वापुंसि १९पद्मं नलिनमरविन्दं महोत्पलम् ॥ ३९ ॥

१ द्वे शतद्राः । २ द्वे वापनोत्पिन्याः । ३ द्वे शोणनशेति स्यात्तस्य । ४ एकं
 कृत्रिमनद्याः । ५ एतापद्यविशेषाः । ६ द्वे नदीसंगमस्य । ७ एकं मकर मुखादिक
 पाया । ८ एवैवेदेवि कायूरयूमवस्य । ९ द्वे शुम्भलपरोवस्य । १० द्वे रक्तदारस्य ।
 ११ द्वे कुमुदस्य । १२ द्वे नीलकमलस्य । १३ द्वे शुभ्रकमलस्य । १४ एकमुत्पलविशेषा
 साकन्दस्य । १५ द्वे जलजम्भीति स्यात्पायाः । १६ श्रयंशैवाह इति स्यात्तस्य ।
 १७ द्वे कुमुदिन्याः । १८ श्रयंकनलिन्याः । १९ पौडस्य कमलस्य ।

सहस्रपत्रं कमलं शतपत्रं कुशेशयम् ॥

पङ्केरुहं तामरसं सारसं सरसीरुहम् ॥ ४० ॥

विसप्रसूनराजीवपुष्कराम्भोरुहाणि च ।

पुण्डरीकं सिताम्भोजमथ रक्तसरोरुहे ॥ ४१ ॥

रक्तोत्पलं केकनदं नालो नालमयास्त्रियाम् ।

मृणालं विसमञ्जादिकदम्बं पङ्कमस्त्रियाम् ॥ ४२ ॥

करहाटः शिफाकन्दः किञ्जल्कः केसरोऽस्त्रियाम् ।

संवर्तिका नवदलं बीजकाशो वराटकः ॥ ४३ ॥

॥ इति वारिवर्गः ॥

उक्तं स्वर्योमदिवकालधीशब्दादि सनाद्यकम् ।

पातालभोगि नरकं वारि वैपां च संगतम् ॥ २१ ॥

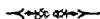
इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने ।

स्वरादिकाण्डः प्रथमः साङ्ग एव समर्थितः ॥ २२ ॥

इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने प्रथमं काण्डम् ।

१ इति सितचन्दस्य । २ प्रथमं रक्तचन्दस्य । ३ इति पद्मदिग्दस्य । ४ इति मृणालस्य । ५ एतन्मञ्जादिसमूहस्य । ६ इति वराटकस्य । ७ इति वैपास्य । ८ इति पद्मादीनां नरकस्य । ९ इति बीजकेशस्य । १० मयाशब्दादिनामित् प्रथमकाण्डे एतत् स्वरादीनां काण्डम् ।

द्वितीयं काण्डम् ।

१वर्गाः पृथ्वीपुंक्षमाभृद्रनौषधि मृगादिभिः ।
 नृब्रह्मक्षत्रविटशूद्रेः साङ्गोपाङ्गैरिहोदिताः ॥ १ ॥
 २भृभृमिरचलाऽनन्ता रेसा विश्वम्भरा स्थिरा ।
 धरा धरित्री धरणिः क्षोणिर्ज्या काश्यपी क्षितिः ॥२॥
 सर्वसहा वसुमती वसुधैर्वी वसुन्धरा ।
 गोत्रा कुः पृथ्वी पृथिवी क्षमाऽवनिर्मेदिनो मही ।
 ३ (विपुला गह्वरी धात्री गौरिला कुम्भिनी क्षमा ॥३॥
 भूतधात्री रत्नगर्भा जगती सागराम्बरा ॥ १ ॥
 ४मृन्मृत्तिका प्रशस्ता तु ५मृत्सा मृत्सना च मृत्तिका ।
 ६उर्वरा सर्वशस्याढ्याः ७स्याद्रूपः क्षारमृत्तिका ॥ ४ ॥
 ८उपवानृषरो द्रावप्यन्यलिङ्गौ स्थलं स्थली ।
 समानौ ९मरुधन्वानौ द्रौ १०खिलाप्रहते समे ॥ ५ ॥

१ अस्मिन् ऋग्वेदे साङ्गोपाङ्गाः पृथिव्यादयो वर्गा लक्ष्यः । २ सप्तविंशतिभूमिः
 ३ विपुले वेकादजादि भूमे । ४ द्वैमृत्तिकायाः । ५ द्वैप्रगतमदः । ६ पृथ्वीवर्त-
 स्स्यमृत्तिकायाः । ७ द्वैक्षारमृत्तिकायाः । ८ द्वैक्षारमृत्तिकायाः । ९ द्वैक्ष-
 णाक्षयेशादेः ।

त्रिष्वथो १ जगती लोके विष्टपं भुवनं जगत् ।
 लोकोऽयं २ भारतं वर्षं शगवत्यास्तु योऽवधेः ॥ ६ ॥
 देशः प्राग्दक्षिणः ३ प्राच्य ४ उदीच्यः पश्चिमोत्तरः ।
 ५ प्रत्यन्तो म्लेच्छदेशः ६ स्यान्मध्यदेशस्तु मध्यमः ॥ ७ ॥
 ८ आर्यावर्तः पुराणभूमिर्मध्यं विन्ध्यहिमालयोः ।
 ९ नीवृज्जनपदो १० देशत्रिपथौ तूपवर्तनम् ॥ ८ ॥
 ११ त्रिष्वगोष्ठाद्ब्रह्मप्राये १२ नङ्गान्नङ्गल इत्यपि ।
 १३ कुमुदान् कुमुदप्राये १४ वेतस्वान् बहुवेतमे ॥ ९ ॥
 १५ शादलः शादहरिते सजम्बाले तु १६ पङ्क्तिः ।
 १७ जलप्रायमनूपं स्यात्पुंसि १८ कञ्चस्तयाविधः ॥ १० ॥

१ पञ्च भूतलस्य । २ अणुगोत्रवती इत्यमानो शीघ्र । उक्तं च—उत्तरं वात्स्यपुरस्य
 हिमाद्रेश्चैव पश्चिमम् । वर्षं तद्भारतं नामभारती यत्रसन्ततिः इति । ३ एकं शा-
 रायाया अवधेः प्राग्दक्षिणदिशिपदेशस्य । ४ एकं शारायाया अवधेः पश्चिमपश्चिमोत्तर
 देशस्य । ५ दक्षिणपश्चिमदिशिपदेशस्य । ६ दक्षिणपश्चिमदेशस्य । ७ विन्ध्यहिमाचल
 कोट्यास्य । ८ दक्षिणदेशस्य । ९ श्रीषि देशमात्रस्य । १० गोष्ठ्यन्तर्भवित्वाप्य वर्य
 भाष्यत्रिपुष्टिरेवियर्षः । ११ दक्षिणदेशस्य । १२ एकं कुमुदवहुत्स्य । १३
 एकं कुमुददेशस्य । १४ एकं वात्स्यपुरदेशस्य । १५ एकं गङ्गादेशस्य । १६ दक्षिण
 देशस्य । १७ एकं महापुत्रदेशस्य ॥

स्त्री शर्करा शर्करिलः शर्करः शर्करावति ।
 देशएवादिमावेवमुन्नेयाः सिक्तावति ॥ ११ ॥
 देशो नद्यम्बुवृश्चम्बु संपन्न वृहिपालितः ।
 १स्यान्नदीमातृके देवमातृकश्च ययाक्रमम् ॥ १२
 सुराज्ञि देशे राजन्वान् स्यात्ततोऽन्यत्र राजवान् ।
 १गोष्ठं गोस्यानकं तत्तु १गौष्टीनं भृतपूर्वकम् ॥ १३ ॥
 पर्यन्तभूः परिसरः सैतुरालौ स्त्रियां पुमान् ।
 १०वामलूरश्च नाकुरश्च वल्मीकं पुन्नपुंसकम् ॥ १४ ॥
 ११त्रयन्तं वर्त्म मार्गाच्च पन्यानः पदवो सृतिः ॥
 सरणिः पद्धतिः पद्या वर्तन्येकपदीति च ॥ १५ ॥
 १०अतिपन्याः सुपन्याश्च सत्यश्चावितेऽध्वनि ॥
 ११व्यध्वो दुरध्वो विषयः कद्व्वा कापयः समाः ॥१६॥

द्वेषालुकायुद्धदेशम् । २ द्वेषालुकायुद्धदेशम् । ३ नद्यम्बुमिर्देष्यन्मुनिश्च
 एग्नप्रतीक्षिभिः पालितदेशम् मयाक्रमनेरेच्छु । ४ एकं घनं गीरो राजा यत्र तस्य ।
 ५ एकं राजानामप्रयुक्तम् । ६ द्वेषालुकायुद्धदेशम् ७ । एकं पूर्वयय गावआमन् तत्स्थान
 -स । ८ द्वेषालो पर्वताशीतमुगन्तवुरः । ९ द्वेषाल इति स्वातम् । १० श्रीछि
 -न्तलीकय । ११ द्वादशमार्गम् । १२ प्रथमं शोभनमार्गम् । १३ पञ्चदशमार्गम् । २

१अपन्थास्त्वपथं तुल्ये २शृङ्गाटकचतुष्पथे ।

३प्रान्तरं दूरशून्योऽध्वा ४कान्तरं वर्त्म दुर्गमम् ॥ १७ ॥

५गव्यूतिः स्त्री क्रोशयुगं ६नल्लः किष्कुचतुःशतम् ।

७घराटापथः संसराणं ८तत्पुरस्योपनिष्करम् ॥ १८ ॥

(९द्यावापृथिव्यौ रोदस्यौ द्यावाभूमी च रोदसी ।

दिवस्पृथिव्यौ गञ्जा तु रुमा स्याल्लवणाकरः) ॥१९॥

इति भूमिवर्गः ॥ १ ॥

१०पूः स्त्री पुरीनगर्थौ वा पत्तनं पुटभेदनम् ॥ १ ॥

स्थानीयं निगमोऽन्यत्तु यन्मृत्तनगरात्पुरम् ॥ १ ॥

तच्छाखानगरं ११वेशो वेश्याजनसमाश्रयः ।

१२आपणस्तु निपद्यायां १३विपणिः पराधवीथिका । २॥

१४रथ्या प्रतोली विशिखा १५स्याच्चयो वप्रमस्त्रियाम् ।

द्वेषमार्गस्य । २ द्वेषोऽनुदानो इतिख्यातस्य । ३ एवंछायाज्ज्वातिवर्जितदूर
 त्यमार्गस्य । ४ एतदोरकण्टकाद्युपद्रवयुक्तमार्गस्य । ५ एवंक्रोशयुगस्य । ६ एकं
 चतुःशतद्वयपरिमितभूमे । ७ द्वेषजमानस्य । ८ एवंनगरस्यसंस्मरणमार्गस्य ।
 ९ पञ्चद्यावाभूमयो । १० सप्ततमं नगरम् । ११ द्वेषेऽपनिदासस्य । १२ द्वेषेऽपि
 स्तुलायाः । १३ द्वेषेऽपिस्तुलायापदस्य । १४ त्रीणिप्रामाभ्यन्तरमार्गस्य ।
 १५ द्वेषेऽपिस्तुलायापदस्य ।

१ प्राकारो वरणः सालः २ प्राचीनं प्रान्ततो वृत्तिः ॥ ३ ॥
 ३ भित्तिः स्त्री कुब्जमेडकं यदन्तर्न्यस्तकीकसम् ॥
 ४ गृहं गेहोदवसितं वेश्म सन्ननिकेतनम् ॥ ४ ॥
 निशान्तपस्तपसदनं भवनागारमन्दिमम् ॥
 गृहाः पुंसिवभूम्येव निकाय्यनिलयालयोः ॥ ५ ॥
 ६ वासः कुटी द्वयोः शाखा सभा संजवनं त्विदम् ॥
 चतुःशालं मुनीनान्तं पर्णशालोऽजोऽस्त्रियाम् ॥ ६ ॥
 ७ वैद्यमायतनं तुल्ये १० वाजिशाला तु मन्दुगा ॥
 ११ आवेशनं शिल्पिशाला १२ प्रपा पानीयशालिका ॥ ७ ॥
 मठश्छात्रादिनिलयो १३ गञ्जा तु मदिरागृहम् ॥
 १४ गर्भागारं १५ वासगृहमरिष्टं सूतिकागृहम् ॥ ८ ॥
 (१६ कूट्टिमो स्त्री निवद्धा १७ भूश्चन्द्रशाला शिरोगृहम् ॥

१ प्रयं यद्विष्टकण्टकादियचितवेष्टनस्य । २ एकं नगरादिप्रान्तुमाग्रेहउवे-
 ष्टनस्य । ३ द्वेभित्तेः । ४ एकमन्तर्न्यस्तकटिनद्वयभित्तेः । ५ गोटगृहस्य
 ६ चत्वारि सभागृहस्य । ७ द्वेचौक इतिप्रविदस्य । ८ द्वे मुनिगृहस्य । ९ द्वे
 महायतनभेदस्य । १० द्वेअधशाखायाः ॥ ११ द्वेशिल्पिशालायाः । १२ द्वे
 पौनालाओडाइति दशातायाः । १३ एकमशिन्यादिनिशास्य । १४ द्वयमय-
 र्थानस्य । १५ द्वेगृहमप्यनागस्य । १६ द्वेप्रप्रवस्थानस्य । १७ एकंपत्नीमनीन
 इतिख्यातस्य । १८ द्वेगण्डीइति द्यातस्य ।

१ वातायनं गवाक्षोऽथ २ मण्डपोऽस्त्री जनाश्रयः ॥

३ हर्म्यादि धनिनां वासः ४ प्रासादो देवभूभुजाम् ॥ ११ ॥

५ सौधोऽस्त्री राजसदनमुपकार्योपकारिका ॥

६ स्वस्तिकः सर्वतोभद्रो नन्द्यावर्तादयोऽपि च ॥ १० ॥

विच्छन्दकः प्रभेदा हि भवन्तीश्वरसङ्गनाम् ॥

स्व्यगारं भूभुजा^७मन्तः पुरं स्यादवरोधनम् ॥ ११ ॥

शुद्धान्तश्चावरोधश्च ८ स्याददृष्टः क्षौममस्त्रियाम् ॥

९ प्रघाणप्रघणाखिन्दा वहिर्द्वारप्रकोष्ठके ॥ १२ ॥

१० गृहावग्रहणां ११ देहल्यङ्गणां चत्वारिजिरे ॥

अधस्तादारुणि १२ शिला १३ नासा दारूपरि स्थितम् ॥ १३ ॥

१४ प्रच्छन्नमन्तद्वारं १५ स्यात्पक्षद्वारं तुपक्षकम् ॥

१६ वलीकनीध्रे पटलप्रान्तेऽथ १७ पटलं छदिः ॥ १४ ॥

१८ गोपानसो तु वलभीच्छादने वक्रदारुणि ॥

१ द्वे गवाक्षस्य । २ द्वे मण्डपस्य । ३ एकं धनवतां गृहस्य । ४ एकं देवानां गृहं च गृहस्य । ५ चत्वारि राजगृहस्य । ६ एते देवानां गृहाणां च गृहभेदाः । ७ चत्वारि राजगृहस्य । ८ द्वे हर्म्ये सुपरिभागस्य । ९ त्रीणि ओटा इति श्यातस्य । १० द्वे सदुम्बरस्य (देहली) । ११ त्रीणि प्राक्षरस्य । १२ एकं द्वारस्तम्भाद्य स्थितकाष्ठस्य । १३ एकं द्वारस्तम्भोपरि स्थितकाष्ठस्य । १४ द्वे खिन्दितीत्येतस्य । १५ द्वे मार्गद्वारस्य । १६ द्वे पटलप्रान्ते गृहाच्छादनस्य । १७ द्वे छादनस्य । १८ द्वे पटलापरमूलवक्रकाष्ठस्य ।

१कपोतपालिकायां तु विटङ्कं पुन्नपुंसकम् ॥ १५ ॥

स्त्री २द्वाद्वारं प्रतीहारः स्यात् ३द्वितर्दिस्तु वेदिका ॥

४तोरणोऽस्त्री बहिर्द्वारं ५पुरद्वारं तु गोपुरम् ॥ १६ ॥

कूटं पृथ्वारि ६यद्धस्तिनखस्तस्मिन्नथ त्रिषु ॥

७कपाटमरं तुल्ये तद्विष्कम्भोऽर्गलं न ना ॥ १७ ॥

८आरोहणं स्यात् ९पानं १०निश्रेण्णिस्तत्रधिरोहिणी ॥

११संमार्जनो शोधनी १२स्यात्संक्रोऽवकास्तथा ॥ १८ ॥

क्षिप्ने १३मुखं निःसर्गणं १४संनिवेशो निकर्षणम् ॥

समौ १५संवसयग्रामौ १६वेशमभूर्वास्तुरस्त्रियाम् ॥ १९ ॥

ग्रामान्त १७उपशत्यं १८स्यात्सीमसीमे स्त्रियामुभे ॥

१९घोष आभीरपल्लो २०स्यात्पक्वणः शत्रुरालयः ॥ २० ॥

इति पुरवर्गः ॥ २ ॥

- १ द्वे काष्ठादिरविनपक्षिपृहस्य । २ त्रीणिद्वारस्य । ३ द्वेवशाः । ४ द्वे
द्वारवाद्यभागस्य । ५ द्वेनगरद्वारस्य । ६ एकं पृथ्वारिमुखावतरणार्थं इत्यमृतकृत्यम् ।
७ द्वेकवाह्यतिथ्यातस्य । ८ एकअर्गलादितिथ्यातस्य । ९ द्वेतीरगतस्य ।
१० द्वयंशिबोदितिथ्यातस्य । ११ द्वेकेरुणी इतिथ्यातस्य । १२ द्वेकेरुदितिथ्य
तस्य । १३ पृथ्वारिमुखावतरणार्थं इत्यमृतकृत्यम् । १४ द्वेसमीचीनवापस्थानस्य ।
१५ द्वेषामस्य । १६ द्वेपृथ्वारिमुखावतरणार्थं इत्यमृतकृत्यम् । १७ एषामसमोपभागस्य ।
१८ द्वेषाममयांदायात् । १९ द्वेगोराटपमस्य । २० द्वेभित्तिपादस्य ।

१महांधू शिखरिभामृदुहार्यधरपर्वतः ॥

अद्रिगोत्रगिरिग्रावाचलशैलशिलोच्चयाः ॥ १ ॥

लोकालोकश्चक्रवाल ३स्त्रिकूटस्त्रिककुत्समौ ॥

४अस्तस्तु चरमः ५क्षमाभृदुदयः पर्वपर्वतः ॥ २ ॥

६हिमवान्निपधो विन्ध्यो माल्यवान्पारियात्रकः ॥

गन्धमादनमन्ये च हेमकूटाद्यो नगाः ॥ ३ ॥

७पाषाणप्रस्तरग्रावापलाशमानः गिलाहपत् ॥

८कूटोऽस्त्री शिखरं शृङ्गं ९प्रपातस्त्वतटो भृगुः ॥ ४ ॥

१०कटकोऽस्त्री नितम्बोऽद्रेः ११स्तुऽ प्रस्थः सानुरस्त्रियाम्

१२उत्सः प्रस्रवणं १३वारिप्रवाहो निर्मरो भरः ॥ ५ ॥

१४दरी तु कन्दरो वा स्त्री १५देवखातविले गुहा ॥

गह्वरं १६गण्डशैलास्तु व्युताः स्थूलोपर गिरेः ॥ ६ ॥

(१७दन्तकास्तु वहिस्तिर्यक्प्रदेशान्निर्गतागिरेः ॥)

१ प्रवेदस्य पर्वतस्य, २ द्वे सप्तद्वीपवर्तिभूमेः प्राकारभृगिरी, ३ द्वे त्रिकूटपर्वतस्य, ४ द्वे अस्ताचलस्य, ५ द्वे उदयाचलस्य, ६ एते सप्तपर्वतविंशोपाः, ७ सप्त पाषाणस्य, ८ त्रयं पर्वत मध्यभागस्य, ९ त्रयं पर्वतात्पतनस्थानस्य, १० एकं पर्वत मध्यभागस्य, ११ त्रीण्यपर्वतसमभूभागस्य, १२ द्वे जलस्य बहुलीभवनस्थानस्य, १३ त्रीणिनिर्गतरस्य, १४ द्वे कन्दरस्य, १५ त्रीणि अहप्रिमविलस्य, १६ एक गिरिच्युत स्थूलपाषाणानाम्, १७ एकं गिरितिर्यक्प्रदेशनिर्गतागिरिः ॥

१ सुनिः स्त्रियामाकरः २ स्यात्पादाः प्रत्यन्तपर्वताः ।

उपत्यकोदेशसन्ना ३ भूमिरूर्ध्वमधित्यका ॥ ७ ॥

४ धातुर्मनः शिलाद्यद्गैरिकं तु विशेषतः ।

सुवर्णं रौप्यं ताम्राणि हरितालमनःशिला ।

गैरिकाञ्जन कासीस शीश लोहा सहिङ्गला ॥

दग्धगोभ्रकइत्याद्याधातवो गिरिसम्भवाः ।

निकुञ्जकुञ्जो वा क्लीवे लतादिपि हितोदरे ॥ ८ ॥

॥ इति शैलवगः ॥ ३ ॥

अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं वनम् ॥

५ महारण्यमरण्यानी ६ गृहारामास्तु निष्कृष्टः ॥ ९ ॥

७ आरामः स्यादुपवनं कृत्रिमं वनमेव यत् ॥

आमात्यगणिकागेहोपवने ८ वृक्षवाटिका ॥ १० ॥

पुमानाक्रीड ९ उद्यानं राज्ञः साधारणं वनम् ॥

स्यादेतदेव १० प्रमदवनमन्तः पुरोचितम् ॥ ११ ॥

१ द्वे आकारस्य । २ द्वे पर्वतप्रमोपस्मात्प्रत्यन्तानाम् । ३ एकमद्रेरेषः सप्रहित-
 क्त्वेः । ४ एकमद्रेरूर्ध्वमुनेः । ५ पर्वतधातवो यथा "सुवर्णं रौप्यं ताम्राणि हरितालं
 मन्वा शिला । गैरिकाञ्जनकासीसशीशलोहाः सहिङ्गलाः ॥ दग्धगोभ्रक इत्याद्या धा-
 तवो गिरिसम्भवाः" इति । ६ द्वे शैलाच्छटादिहातवो । ७ षट्कर्मण्यम् । ८ द्वे
 महतो वनस्य । ९ द्वे गृहप्रमोपस्मात्प्रत्यन्तानाम् । १० द्वे कृत्रिमवनस्य । ११ एकममा
 रण्यमरण्यानी । १२ द्वे पहाड्यापारण्यवनस्य । १३ एतं पुरोचितोचितवनस्य ।

१वीथ्यालिरावलिः पङ्क्तिः श्रेणी २लेखास्तुराजयः ॥
 ३वन्या वनसमूहे ४स्यादङ्कुरोःभिनवोद्भिदि ॥ ४ ॥
 ५वृत्तो महारुहः शाखी विटो पादपस्तरुः ॥
 ६अनोकहःकुटः शालः पलाशी द्रुद्रु मागमाः ॥ ५ ॥
 ७वानस्पत्यः फलैः पुष्पात्तैरुष्पा ८दनस्पतिः ॥
 ९ओषध्यः फलपाकान्ताः १०स्युरवन्ध्यः फलेग्रहि ॥ ६ ॥
 ११वन्व्योफलोऽवकेशी च १२फलवान् फलिनः फली ॥
 १३प्रफुल्लोत्फुञ्जसंफुल्लव्याकेशविकचस्फुटाः ॥ ७ ॥
 १४फुल्लश्चैते विकसिते स्युरवन्ध्यादयस्त्रिषु ॥
 १५स्थाणुर्वा ना ध्रुवः शङ्कु ह १६स्वशाखाशिफः १७क्षुपः ॥ ८ ॥
 १८अप्रकाराडे १९स्तम्बयुल्मो २०वल्ली तु व्रततिर्लता ॥
 २१लताप्रतानिनी २२वीरुद्रुल्मिन्युञ्जप इत्यपि ॥ ९ ॥
 २३नगाधारोह २४उच्छ्राय उत्सेधश्चोच्छ्रयश्च सः ॥
 २५अस्त्री २६प्रकाराडःस्कन्धः स्यान्मृत्वाञ्छाखावधिस्तरोः १०
 २७समे २८शाखालते २९स्कन्धशाखा शाल ३०शिफाजटे ॥

१ पञ्चपङ्क्तः, २ द्वेलेखानाम् । ३ एवंवनसमूहस्य । ४ एकमुञ्जुगस्य ।
 ५ त्रयोदशवृक्षस्य, ६ एवंपुत्राज्जातवन्वोपलक्षितवृक्षस्य, ७ एक-पुत्रजात-
 फलीरुहक्षितस्य, ८ एवंफलगाधोऽन्तो यामोताप, म, ९ द्वेफलपरवृक्षस्य, १० त्रयं
 फलहीनवृक्षस्य, ११ त्रीणि सपत्यम्, १२ अटी पुष्पितस्य, १३ त्रीणि दिनविटस्य, १४
 एतं हन्वशाखामूलस्य, १५ द्वेकाण्डरहितस्य, १६ त्रयंलतायाः, १७ यत्रशाखादि
 विन्दुप्रवृत्ताशाः १८ त्रयंशुशादीनामुत्पन्नस्य, १९ द्वे वृक्षस्यमूलमाह्वयशाखापर्यन्त
 भागस्य, २० द्वेकाण्डायाः, २१ द्वे प्रधानशाखायाः २२ द्वे वृक्षमूलस्य ।

१शाखशिफावरोहः स्यान्मूलाच्चाग्रं गता लता ॥११॥
 शिरोऽग्रं २शिखरं वा ना ३मूलं बुध्नोऽङ्घ्रिनामकः ।
 सारो मञ्जा नरि ४त्वक् स्त्रीवलकं बलकलमस्त्रियाम् ॥१२॥
 काष्ठं ५दार्विन्धनं त्वेष इध्ममेघः सिमिस्त्रियाम् ॥
 ६निष्कुहः कोटरं वा ना ७वल्लरिर्मञ्जसिःस्त्रियौ ॥१३॥
 ८पत्रं पलाशं छदनं दलं पर्णं छद्दः पुमान् ॥
 ९पल्लवोऽस्त्री किसलयं विस्तारो १०विटपोऽस्त्रियाम् ११
 वृक्षादीनां फलं १२सस्यं १३वृन्तं प्रसववन्धनम् ॥
 आम्रं फल १४शलाहःस्याच्छुष्के १५वानमुभे त्रिषु १६
 १७क्षारको जालकं क्लीवे १८कलिका कोरकः पुमान् ।
 १९स्यादगुच्छकस्तु स्तत्रकः २०कुड्मलोमुकुलोऽस्त्रियाम् ॥
 स्त्रियः २१धुमनसः पुष्पं प्रसूनं कुसुमं सुमम् ॥

१ एकं मूलादग्रतायाः धृतायाः । २ एकं शिखापत्रम् । ३ शीरोऽग्रं बुध्नदेर्मुं धस्य
 ४ इयच्छान्यन्तरस्य । ५ शर्यं वचः । ६ द्वेकाष्ठानस्य । ७ पञ्चवन्धुष्वृषणा
 हृदेः ८ द्वेवृषगठविवरस्य । ९ द्वेमञ्जरीयाः । १० वटकुंभस्य । ११ द्वेपत्रादि
 पुष्पास्त्रियान्वापि । १२ एकं विन्तरस्य । १३ एकं पल्लस्य । १४ एकं वृन्तस्य । १५
 एकमाश्रयस्य । १६ एकं शुष्कस्य । १७ द्वेनूतनकलिकायाः । १८ द्वे कलु
 थियपुष्पस्य । १९ द्वेकलिकायादीनां । २० द्वेईषट्कचित्कचित्कदाः । २१
 पञ्च पुष्पस्य ।

- १ मकरन्दः पुष्परसः २ परागः सुमनोरजः ॥ १७ ॥
 ३ द्विहीनं प्रसवे सर्वहरीतक्यादयः स्त्रियाम् ॥
 ४ आश्वत्यवैणावप्लात्तनैयग्रोधैङ्गुदीफले ॥ १७ ॥
 ५ शार्हतं च फले जम्बा ६ जम्बूः स्त्री जम्बु जाम्बवम् ॥
 ७ पुष्पे ८ जातीप्रभृतयः स्वलिङ्गा व्रीहयः फले ॥ १८ ॥
 ९ विदार्याद्यास्तु मूलेऽपि पुष्पे क्लीवैऽपि पाटला ॥
 १० बोधिद्रुमस्वलदलः पिप्पलः कुञ्जराशनः ॥ २० ॥
 अश्वत्येऽथ १ कपित्थे स्युर्दधित्थग्राहिमन्मथाः ॥
 २ तस्मिन् दधिफलः पुष्प फलदन्तशठाकपि ॥ २१ ॥
 तदुम्बरो जन्तुफलो यज्ञाङ्गो हेमदुग्धकः ॥
 ३ कोविदारो चमरिकः कुहालो युगपत्रकः ॥ २२ ॥
 ४ सप्तपर्णो विशालवक् शारदो विषमच्छदः ॥
 ५ आरग्वधे राजवृक्षशम्याकचतुरङ्गुलाः ॥
 आरेवन्व्याधिघातकृत्तमालसुवर्णकाः ॥ २३ ॥
 ६ स्युर्जम्बीरे दन्तशठजम्भजम्भीरजम्भलाः ॥ २४ ॥

१ द्वे पुष्परसस्य । २ द्वे पुष्परेणोः । ३ एवैकतत्तद्दक्षपलस्य । ४ श्रीणि
 काश्यान्तरे । ५ कातियूधिद्यान्याः पुष्पे स्वलिङ्गाः । ६ एतामूलेपि स्वलिङ्गाः । पाटला
 पुष्पवर्तमाना क्लीवैः । ७ पञ्चकमद्वन्वयस्य । ८ प्रसक्तं कैड इति श्यातस्य । ९ चत्वारि
 तदुम्बरस्य (गुडर) । १० चत्वारो रुचनार इति श्यातस्य । ११ चत्वारि (सतवर्ष)
 इतीदृशातस्य । १२ अष्टौ भादशा इती श्यातस्य । १३ पञ्चकाशीरस्य ।

१वरुणो वरुणः सेतुस्त्रिक्तशाकः कुमारकः ।

२पुं नागे पुरुषस्तुंगः केसरो देववल्लभः ॥ २५ ॥

३पारिभद्रे निम्बतरुर्मन्दारः पारिजातकः ।

४तिनिशे स्यन्दनो नेमो रयद्रुरतिमुक्तकः ॥ २६ ॥

वञ्जुलश्चित्रकृचाथ द्वौ ५पीतनकपीतनौ ।

थाप्रातके ६मधूकं तु गुडपुष्पमधूमा ॥ २७ ॥

वानप्रस्थमधुशील जलजेऽत्र ७मधूलकः ।

८पीलो गुडफलः स्वंसी तस्मिंस्तु गिरिसंभवे ॥ २८ ॥

९अक्षोटकन्दरालौ १०द्रावङ्कोटे तु निकोचकः ।

११पलाशे किंशुकः पर्णो वातपेतोऽथ १२वेतसे ।

स्यात्प्रपुष्पविदुरशीतवानीर वञ्जुला ॥ २९ ॥

द्वौ १३परिव्याधविदुलो नादेयो चाम्बुवेतसे ॥ ३० ॥

१४शोभाञ्जने शिश्रुतीक्ष्णगन्धकाक्षीवमोचकाः ।

१ पञ्च वादर्या इति स्यात्स्य । २ पञ्च श्रेष्ठापुंसस्य । ३ च चारिनिम्बतरोः ।

४ उत्तरे दिने इति स्यात्स्य । ५ प्रयं लंबाया इति स्यात्स्य । ६ पञ्चकं मधुवा इति

स्यात्स्य । ७ एतन्मधुमेधुके । ८ त्रीणि अतरेण इति प्रसिद्धम् । ९ द्वयं पहाया

इति स्यात्स्य । १० द्वे पिन्दा इति स्यात्स्य । ११ चम्बुरिच्छास्य । १२ उत्तरे

केतस्य । १३ चम्बुरि अतरेणस्य । १४ पञ्चकं चम्बुरेण इति स्यात्स्य ॥

- रक्तोऽसौ 'मधुशिग्रः' स्यादागृष्टः फेनिलः समौ ॥ ३१ ॥
 'विल्वे' शार्ङ्गिडल्यशैलूषौ मालुर श्रीफलावपि ॥
 'प्लनो जटी पर्कटी' स्यान्न्यग्रोधो बहुपाद्दटः ॥ ३२ ॥
 'गालवः' शाबरो लोध्रस्तिरीडस्तित्वमार्जनौ ।
 'आप्रश्चूतो रसालोऽमो' सहकारोऽतिसौरभः ॥ ३३ ॥
 'कुम्भोलूत्रजकं क्लोत्रे कौशिके गुग्गुलुः पुरः ।
 'शेलुः' श्लेष्मातकः शीत उद्दालो बहुवारकः ॥ ३४ ॥
 'राजादनं' प्रियालः स्यात्सन्नकर्द्धनुःपशः ।
 'गम्भारी' सर्वतोभद्रा काश्मरी मधुपर्णिका ॥ ३५ ॥
 श्रीपर्णी भद्रपर्णी च काश्मरश्चाप्यय द्वयोः ।
 'कर्कन्धूर्वदरी' कौली कौलं कुवलफेनिले ॥ ३६ ॥
 सौवीरं बदरं घोरशष्पथ 'स्यात्स्वादुकराटकः' ।
 विकङ्कतः स्तुवावृक्षो 'ग्रन्थिलो' व्याघ्रपादपि ॥ ३७ ॥

१ एवं रक्तसौम्यः (सुनहा) २ द्वेष्टि इति श्यातस्य । ३ पञ्चकं विल्वस्य । ४
 त्रयं पादर इति श्यातस्य । ५ त्रयं वटस्य । ६ वटुकं लोचस्य । ७ त्रयमात्रस्य । ८
 एकमतीतारभासस्य । ९ पञ्च गुग्गुलुपृष्ठस्य । १० पञ्चवनेष्मातकस्य । ११ बत्वाटी
 स्वार इति श्यातस्य । १२ तप्तघर्भांते इति श्यातस्य । १३ त्रोगी बदर इति श्यातस्य ।
 १४ वटुकवदरीगलस्य । १५ पञ्च कटर इती श्यातस्य ॥

१ ऐरावतो नागाङ्गो नादेयी भूमिजम्बुका ।
 २ तन्दुकः स्फूर्जकः कालस्कन्धश्च शितिसारके ॥ ३७ ॥
 ३ काकन्दुः कुलकः कार्कतिन्दुकः काकपीत्रुके ।
 ४ गोलोढो भाटनो घण्टा पाटलिर्मान्निमुष्ककौ ॥ ३८ ॥
 ५ तिलकः क्षुस्कः श्रीमान् समौ ६ पित्तुजभात्रुकौ ।
 ७ श्रीपर्णिका कुमुदिका कुम्भीकेड्यैकट्फला ॥ ४० ॥
 ८ क्रमुकः पट्टिकाख्यः स्यात्पट्टी लान्नाप्रमादनः ।
 ९ तदस्तु धूपः क्रमुको ब्रह्मण्यो ब्रह्मदारु च ॥ ४१ ॥
 १० त्वं च ११ नीपप्रियककदम्बातु हरिप्रियः ।
 १२ वीसृत्ताऽरुष्करोऽग्निमृखी भल्लातकी त्रिपु ॥ ४२ ॥
 १३ गर्दभाण्डे कन्दरोलकपीतनसुपार्श्वकाः ।
 १४ प्लक्षश्च १५ तिन्तिही विञ्चाम्लिकाथो १६ पीतसारकि ४३

१ चत्वारि नारिग इति श्यातस्य । २ चत्वारि तिन्दु इति श्यातस्य । ३ चत्वारि
 कुचला इति श्यातस्य । ४ पञ्चनोपविशेषस्य । ५ प्रमृतिरुच्यस्य । इन्द्रावुचस्य
 श्वेतीति चेत्ति । ७ पञ्चकनक इति श्यातस्य । ८ चत्वारि छेदित्वेयस्य ।
 ९ पट्टकनस्य पार्श्वमित्य इति श्यातस्य तु इति च । १० चत्वारि कदम्ब इति
 श्यातस्य । ११ चत्वारि भल्लातका इति श्यातस्य । १२ पञ्च नेत्री इति श्यातस्य ।
 १३ त्रयं विञ्चाम्ना । (अनेदी । १४ पट्टं विञ्चाम्ना इति श्यातस्य ।

सर्जनकासनवन्धूः पुष्पप्रियकजीवकाः ॥

१साले तु सर्जकाश्या श्वकर्णाकाः सस्यसम्बरः ॥ ४४ ॥

२नदीसर्जो वीरतरुर्निद्रदुः ककुभोऽर्जुनः ॥

३राजादनः फलाध्यक्षः क्षीरिकायामथ द्वयोः ॥ ४५ ॥

४इङ्गुदी ५तापसतरुर्भुजेवर्भिमृदुत्वचौ ॥

६पिच्छिला पूरणी मोवा स्थिरायुः शाल्मलिद्रयोः ॥ ४६ ॥

७पिच्छा तु शाल्मलीवेष्ट रोचनः कूटशाल्मलिः ॥

८चिरिविल्वो नक्तमालः करजश्च करञ्जके ॥ ४७ ॥

९प्रकीर्यः पूतिकरजः पूतिकः कलिमारकः ॥

करञ्जभेदाः १०षड्ग्रन्थो मर्कटयङ्गारवल्लरी ॥ ४८ ॥

रोही ११राहितिकः प्लीहशत्रुर्दाडिमपुष्पकः ॥

१२गायत्री बालतनयः खदिरो दन्तधावनः ॥ ४९ ॥

१३अरिभेदो विट्खदिरे १४कदरः खदिरे सिते ॥

१ पञ्च शाल्मलिद्रयम् । २ पञ्चकमर्जुनश्लक्ष्णम् । ३ त्रयं खरयो इति ख्यातस्य ।

४ द्वे इङ्गुद्या, जीवापूता चयूरो इति ख्यातस्य । ५ श्रीणिभूजंश्लक्ष्णम् । ६ पञ्च

शेवर इति ख्यातस्य ॥ ७ एवं शाल्मलानिर्यासस्य । ८ द्वे कृष्णशाल्मल्याः । ९ चत्वारि

रिकरञ्जवृक्षस्य । १० चत्वारि कांटे करञ्ज इति ख्यातस्य । एते त्रयः करञ्जभेदाः ।

११ चत्वारि रक्तरोहित इति ख्यातस्य । १२ चत्वारि खदिरस्य । १३ द्वे दुर्गन्धिष्व-

दिरस्य । १४ द्वयं शुषुस्यदिरस्य ।

सोमवत्कौष्यय १ व्याघ्रपुच्छगन्धर्वहस्तकौ ॥ १० ॥
 एरण्ड उरुवृक्षश्च रुचकश्चित्रकश्च सः ।
 चञ्चुः पुञ्चाङ्गुलो मण्डवर्धमानव्यडम्बकाः ॥ ५१ ॥
 अल्पा शमी २ शमीरः स्याच्छमी सकतुलफा शिवा ।
 ३ पिराढोतका मरुवकः श्वसनः करहाटकः ॥ ५२ ॥
 शल्यश्च मदने ४ शक्रशादपः पारिभद्रकः ।
 मद्रदारु द्रुकिलिमं पीतदारु च दारु च ॥ ५३ ॥
 ५ प्रतिक्राष्ठं च सप्त स्युर्देवदारुणयय द्रयोः ।
 पाटलिः ६ पाटलाऽमोत्रा कावस्याली फलेच्छा ॥ ५४ ॥
 कृष्णावृन्ता कुवेगन्ती श्यामा तु महिलाह्वया ।
 लता गोविन्दिनी गुन्द्रा ७ प्रियङ्गुः फलिनी फर्जी ॥ ५५ ॥
 विष्वक्पेना गन्धफली कारम्भा प्रियक्तश्च सा ।
 ८ मण्डू रूपर्णं त्रोर्यां नटकट्वङ्गुडराडिकाः ॥ ५६ ॥
 स्पेनाकशुकनासर्त्तदीर्घवृन्तकुटन्नटाः ।
 ९ शोणकश्चार्लौ १० तिष्यफला त्वामलकी त्रिषु ॥ ५७ ॥

१ एकादश एरण्डस्य । २ एकस्य शमीनाम् । ३ अने शमीनाम् । ४ वटुर्देवदारु इति स्नातस्य । ५ अने देवदारु इति स्नातस्य । ६ अने पाटला इति स्नातस्य । ७ अने प्रियङ्गु इति स्नातस्य । ८ अने शुकनास इति स्नातस्य । ९ चचार्या इति स्नातस्य ।

*अमृता च वयस्या च त्रिलिङ्गस्तु ^१विभीतकः ।
 नाक्षस्तुषः कर्पफलो भृतावासः कलिद्रुमः ॥ ५८ ॥
^२अभया त्वव्यथा पथ्या कायस्था पूतनाऽमृता ।
 हरीतकी हैमवती चेतकी श्रेयसी शिवा ॥ ५९ ॥
^३पतिद्रुः सरलः पूतिकाष्ठं चाथ ^४द्रुमोत्पलः ।
 कर्णिकारः परिव्याधो ^५लकुचो लिकुचो ढट्टः ॥ ६० ॥
^६पनसः कराटकफलो ^७निचुलो हिज्जनाऽम्बुजः ।
 *काकेदुम्बरिका फल्युर्मल्यूर्जघनेफला ॥ ६१ ॥
^८अरिष्टः सर्वतोभद्रहिङ्गु निर्यासमालकाः ।
 पिचुमन्दश्च निम्बेऽथ ^९पिच्छिलाऽगुरुशिशपाः ॥ ६२ ॥
 कपिला ^{१०}भस्मगर्भा सा ^{११}शिरीषस्तु कपीतनः ।
 भरिडलोऽप्यथ ^{१२}वान्मेयश्चम्पके हेमपुष्पकः ॥ ६३ ॥
 एतस्य कलिका ^{१३}गन्धफली स्याथ ^{१४}केसरे ।

१ पट्टं बहेवा इति रसातल । २ एकादश हरीतक्याः । ३ त्रयं देवदारु इति
 रसातल्य । ४ त्रयं कडुंवा इति रसातल्य । ५ त्रयं बट्टहर इति रसातल्य । ६ द्वे
 कडुहर इति त्रसिद्वय । ७ त्रीणि जलचेतमेवदस समुदस्य । ८ च वारि कटुकम्बरा
 इति रसातल्य । ९ पट्टं निवस्य । १० चम्पारि विव्री इति रसातल्य । ११ एवं
 कम्पवित्री इति रसातल्य । १२ त्रयं शिरीषस्य । १३ त्रयं कुवणं चम्पायाः । १४ एकम
 स्यचमद्वय कटिकायाः । १५ द्वे कडुत्पय (मोषरे) ।

वक्रलो १वञ्जुलोऽशोके समौ १करकदाडिमौ ॥ ६४ ॥

१चाप्पेयः केसरो नागकेसरः काञ्चनाह्वयः ।

१जया जयन्ती तर्कारी नादेयी वेजप्रन्तिका ॥ ६५ ॥

१श्रीपर्णमग्निमन्थः स्यात्कणिका गणिकारिका ।

जयोऽथ १कटजः शंको वत्संका गिरिमल्लिका ॥ ६६ ॥

एतस्यैव १कलिङ्गेन्द्रयवभद्रयवं फले ।

१कृष्णापाकफलाविग्नसुपेणः कामदके ॥ ६७ ॥

१कालस्कन्धस्तमालः स्यात्ता पिच्छेऽप्यथ १सिन्दुके

सिन्दुवारेन्द्रसुरासां निगुण्डीशणि कृत्यपि ॥ ६८ ॥

१वेणी गा गरी देवताडो जीमूत इत्यपि ।

१श्रीऽस्तिनी तु भृङ्गुडी १तृणशून्यं तु मल्लिका ॥ ६९ ॥

भृपदी शीत भीरुश्च १सैवास्फोत्र वनोद्भवा ।

१शेफालिका तु सुवहा निगुण्डी निलिका च सा ७० ।

सिताऽसौ १श्वेतसुरासा भृनवेशयथ १भागधो ।

१ द्वे आशोकस्य । २ द्वे दाडिमस्य । ३ चत्वारि नागवग्पायाः । ४ पंच
 खरणी, वा आषी इति ख्यातस्य । ५ पंच जयणं इति ख्यातस्य । ६ चत्वारि कुन्दा
 इति ख्यातस्य । ७ त्रीणि कुटजफलस्य । ८ चत्वारि कुरोदा इति ख्यातस्य । ९ प्रयं
 तमालस्य । १० पञ्च निगुण्डी इति ख्यातस्य । ११ पञ्च म्पीडी इति ख्यातस्य
 १२ द्वे हस्तिपर्णमपत्रस्य । १३ चत्वारि मल्लिकायाः (वेडी) । १४ एकं रामनोगरी
 इति ख्यातस्य । १५ चत्वारि कृष्णानिगुण्ण्याः न्यवरीति ख्यातस्य । १६ द्वे
 भृतेनिगुण्ण्याः । १७ चत्वारि यूपिकायाः (बुर्द) ।

गणिका वृथिकाऽम्बुष्ठा सा पीता १हेमपुष्पिका ॥७१॥
 २अतिमुक्तः पुराटकः स्याद्वासन्ती माधवी लता ।
 ३सुमना मालती जातिः ४ससला नवमालिका ॥७२॥
 ५प्राथ्यं कुन्दं ६रक्तवस्तु बन्धूको बन्धुजीवकः ।
 ७सहा कुमारी ८तराणाम्लानस्तु महासहा ॥ ७३ ॥
 तत्र शोणे ९कुशवस्तत्र पीते १०कुराटकः ।
 नीली भिराटी ११द्वयोर्वाणा दासी चार्तगलश्चसा ७४
 १२सैर्येकस्तु भिराटी स्यात्तास्मिन् १३कुशकोऽरुणे ।
 पीता १४कुराटको भिराटी तस्मिन् सहचरी द्वयोः ७५॥
 १५ओण्डपुष्पं जपापुष्पं १६वज्रपुष्पं तिलस्य यत् ।
 १७प्रातहासशतप्रासचण्डातहयमारधाः ॥ ७६ ॥
 करवीरे १८करीरे तु क्रकःग्रान्थलावुभौ ।

१ एकं पीतपुष्पयूषिकायाः । २ पञ्चकुन्दमेदस्य । ३ त्रीणि जातेः (वमेली)
 ४ द्वे मरमालिकायाः । ५ द्वे कुन्दस्य । ६ त्रीणि दोषहरिणा इति ख्यातस्य । ७
 त्रीणि पीतुआर इति ख्यातस्य । ८ द्वे कटुशय इति ख्यातस्य । ९ एकं रक्तवर्दि-
 तिष्ठस्य कटुशयो यस्य । १० एकं पीतपर्थायाः । ११ त्रय नोलक्षिण्याः । १२ द्वयं
 क्षिण्टी इति ख्यातस्य । १३ एकमणक्षिण्याः । १४ द्वय पीतक्षिण्याः । १५ द्वे
 अणोर इति ख्यातस्य । १६ एक तिलपुष्पस्य । १७ पञ्चकं करवीरस्य (कणोर) ।
 १८ त्रीणो करीर इति ख्यातस्य ।

- १ उन्मत्तः कितवो धूर्तो धत्तूरः कनकाह्वयः ॥ ७७ ॥
 मातुलो मदनश्चास्य फले ३ मातुलपुत्रकः ।
 २ फलपूरो बीजपूरो रुत्रके मातुलुङ्गके ॥ ७८ ॥
 ४ समीरणो मरुत्रकः प्रस्यपुष्पः फण्डिञ्जकः ।
 जम्बीरोऽप्यथ ५ पर्णासे कठिञ्जरकठेरकौ ॥ ७९ ॥
 ६ सितेजलोऽत्र ७ पाठी तु चित्रके वह्निसंज्ञकः ।
 ८ श्रकह्वि वधुकाऽऽस्फोटगणरूपविकीर्णाः ॥ ८० ॥
 मन्दाश्वार्कपर्णोऽत्र ९ शुक्लेऽजर्कप्रताकसौ ।
 १० शिवमल्ली पाशुपत एकाष्ठीनोवुके वधुः ॥ ८१ ॥
 ११ वृन्दा वृक्षादनी वृक्षरुहा जीवन्तिकेत्यपि ।
 १२ वत्सादनी छिन्नरुहा गुडूचो तन्त्रिकःऽमृता ॥ ८२ ॥
 जीवन्तिका सोमवल्ली विशल्या मधुपरार्यपि ।
 १३ मूर्वा देवी मधुरसा मोरटा तेजनो स्रवा ॥ ८३ ॥

१ सप्तकं धत्तूरस्य । २ एकं धत्तूरस्य । ३ चत्वारि मातुलिस्य (विरोजा)
 ४ पञ्च श्वेत मरुता इति श्वातस्य । ५ त्रीणि पर्णास्य । ६ एकं श्वेतपर्णस्य ।
 ७ त्रयं चित्रकस्य [चीता] । ८ सप्तकस्य । ९ द्वे शुक्लकर्णस्य । १० पञ्च गुम्फ
 इति श्वातस्य । ११ चत्वारि छिन्नरुहादृक्ताविकीर्यस्य । १२ नव गुडूच इति श्वाता-
 काः । १३ मधुरशाप इति श्वातस्य ।

मधुश्रेणी मधुश्रेणी गोकर्णी पीलुपरार्थपि ।

‘पाठाऽम्बुष्ठा विद्धकर्णी स्यापनी श्रेयसी रसा ॥८४॥

एकाशीला पापवेली प्राचीना वनतिकिका ।

‘कटुः कटम्भराऽशोकरोहिणी कटुरोहिणी ॥ ८५ ॥

मत्स्यपित्ता कृष्णभेदी चक्राङ्गो शकुञ्जादनी ।

‘आत्मशुप्ताऽजहाऽज्यराडा कराडुरा प्रावृषायणी ॥८६॥

शृष्यप्रोक्तां शूकशिम्बिः कपिकञ्जुश्व मर्कटी ।

‘चित्रोपचित्रा न्यग्रोधी द्रवन्ती शम्बरी वृषा ॥ ८७ ॥

प्रत्यक्षश्रेणी सुतश्रेणी रण्डा मूपिकपर्ण्यपि ।

‘अपामार्गः शैखरिको धामार्गवमयूरको ॥ ८८ ॥

प्रत्यक्षपर्णी केशपर्णी किण्णिही स्वामञ्जरी ।

‘हञ्जिका ब्राह्मणी पद्मा भार्गी ब्राह्मण्यष्टिका ॥८९॥

अङ्गारवल्ली बालेयशाकवर्षवर्धकाः ।

‘मञ्जिष्ठा विकस्ता जिङ्गी समङ्गा कालमेषिका ॥ ९० ॥

मराहकपर्णी भराढीरी भराढी योजनवल्ल्यपि ।

१ दृष्टं पेटु इति श्यातायाः । २ अट्टो कुटुली इति श्यातायाः । ३ नव
 केलाव इति श्यातायाः । ४ दृष्टं मूपिकपर्ण्याः । ५ अट्टकमपामार्गास्त । ६ नवकं
 नाम्नाः । ७ नवकं मञ्जिष्ठया [मञ्जिठ] ।

१यासो यवासो दुःस्पर्शो धन्वयासः कुनाशकः ॥११॥
 रोदनी कच्छुगान्ता समुद्रान्ता दुरालभा ।
 २पृश्निपर्णी पृथक्पर्णी चित्रपर्यङ्घ्रिपर्णिका ॥१२॥
 क्रोट्टुविन्ना सिंहपुच्छी कलशिर्षावनिर्गुहा ।
 ३निदिग्धिका स्पृशी व्याघ्रो वृश्ती वराटकारिका १३
 प्रचोदनी कुञ्जीसुद्रा दुःस्पर्शा राष्ट्रिकेत्यपि ।
 ४नीली काला क्लीतकिका ग्रामीणा मधुपर्णिका १४
 रञ्जनी श्रीफली तुत्या द्रोणी दोला च नीलिनी ।
 अवल्यजः सोमराजो सुवल्लिः सोमवल्लिका ॥ १५ ॥
 कालमेषी कृष्णफला वाकृवी प्रतिफल्यपि ।
 ५कृष्णोपकृत्या वैदेही मागधी चपला कणा ॥ १६ ॥
 उषणा पिप्पली शौराढी केलाऽय कर्णिली ।
 कपिवल्ली कैलवल्ली श्रेयसी वशिरः पुमान् ॥ १७ ॥
 ६चव्यं तु चविका काकचिञ्जा गुञ्जा तु कृष्णाला ।

१ दशकं यवास इतिख्यातस्य । २ नवकं त्रिष्टुप्कायाः (पिठवानो इति) ।
 ३ दशकं भटकटा इति खगतायः । ४ एकादश नील्याः । ५ भटकं बहुचो इति
 ख्यातायाः । ६ दशकं पिप्पल्यः । ७ पञ्चवक्त्रपिप्पल्याः । ८ द्वैबन्ध चवक इति
 ख्यातस्य । ९ त्रीणि गुञ्जायाः ।

१पलङ्क्या त्विक्षुगन्धा श्वदंष्ट्रा स्वादुकराटकः ॥ ९८ ॥

गोकराटके गोक्षुरके वनशृङ्गाट इत्यपि ।

२विश्वा विषा प्रतिविषाऽतिविषोपविषारुणा ॥ ९९ ॥

शृङ्गी महौषधं चाथ ३क्षीरावी दुग्धिका समे ।

४शतमृत्वी बहुसुताऽभीरुस्त्रिदीवरी वरी ॥ १०० ॥

शृष्यप्रोक्ताऽभीरुात्रीनारायणयः शतावरी ।

थहेरुथ ५पीतद्र कार्त्वीयकहसिद्रवः ॥ १०१ ॥

दार्वी पवध्या दारुहरिद्रा पर्जनीत्यपि ।

६वचोग्रगन्धा पङ्गुन्या गोलीमी शतपर्षिका ॥ १०२ ॥

शुक्ला ७हैमवती ८वेद्यमातृसिंह्यौतुवाशिका ।

वृषाऽटरूपः सिंहोस्यो वासके वाजिदन्तकः ॥ १०३ ॥

९आस्फेदा गिरिकर्षी स्याद्विष्णुकान्तापराजिता ।

इक्षुगन्धा तु काराडेक्षुकेकिलाक्षेक्षुरक्षुराः ॥ १०४ ॥

१०शाले ११स्याञ्छीतशिवश्चत्रा मधुरिका मिसिः ।

१ वृषाऽट इति क्वातस्य । २ अटकमतिविषायाः । ३ श्रेष्ठोऽस्ति क्वाता
या । ४ वटवटं वटवटस्य [वटावरी] । ५ वटवटं दाहहृदी इति क्वातस्य ।
६ पञ्चकं वचा, इति क्वातायाः । ७ एषं क्षुण्णवचायाः । ८ अटकमटरूपस्य
(अटका) । ९ वचोवति विष्णुकान्तायाः । (कापी गोवर्षी) १० पञ्च तादमलाया
इति क्वातस्य । ११ पट्टं मधुरिकायाः (वचोवट) इति क्वातस्य ।

मिश्रयाय्यय'सीहुराडो वज्रःस्तुक्त्रो स्तुही गुडा॥१८५॥
 समन्तदुग्धाऽथो 'वेल्लममोघा चित्रनण्डुला ॥
 तण्डुलश्च कृमिघ्नश्च विदङ्गं पुंनपुंसकम् ॥ १०६ ॥
 'बला वाट्यालका 'धराटारवा तु शणपुष्पिका ।
 'भृद्धीका गोस्तनी द्राक्षा स्वाद्री मधुसेति च ॥१०७॥
 'सर्वानुभूतेः सरला त्रिपुटा त्रिवृना त्रिवृत् ॥
 त्रिमण्डी गेवनी 'श्यामाशालिन्यौ तु सुपेणिका॥१०८॥
 काला मसृगविदलाऽर्धचन्द्रा कालमेपिका ॥
 'मधुकं क्लीतकं यण्टिमधुकं मधुयण्टिका ॥ १०९ ॥
 'विदारी क्षीरशुक्लेक्ष्णन्धा कोष्ठी तु या सिता ॥
 अन्या 'क्षीरविदारी स्यान्महाश्वेतक्ष्णन्धिका॥११०॥
 'लाङ्गली श्यादी तोयपिप्पली शकुन्नादनी ॥
 'स्वराश्वा काशो दीप्यो मयूरो लोचमस्तकः ॥१११॥

१ वट् वज्रद्वयम् [गेहूढ] । २ वटुकं विदङ्गस्य [वायुविहंग इति श्वातस्य]
 ३ हे वनमार इति श्वातस्य । ४ हे शणपुष्पिकायाः [पण्ड] । ५ पञ्च दाह्यायाः
 [शस्त्र मुनिका] । ६ सप्त त्रिवृतायाः [ताराड, श्वेतत्रिपारा] ७ सप्त कृष्णद-
 र्पाणां त्रिपुटायाः । ८ चत्वारि यण्टिमधुकम् [जेटीमधु] इति श्वातस्य ९ चत्वारि
 कृष्णमूनिपुष्पाण्डस्य । १० त्रीणि कृष्णान्डस्य । ११ चत्वारि काशनेदन्य [जटवि-
 पथी] इति श्वातानाः १२ पञ्चमयूष्पिकायाः ।

- १ गोपी श्यामा शाखा स्यादनन्तोत्पलशाखा ॥
 २ योग्यमृद्धिः सिद्धिलक्ष्मी वृद्धे रण्यहया इमे ॥११३॥
 ३ कदली वारणबुसा रम्भा मोर्वाक्षुमत्फला ॥
 काष्ठीला ४ मुद्गपर्णी तु काकमुद्गा सहेत्यपि ११३
 ५ धार्ताकी हिङ्गुली सिंही भगटाकी दुष्प्रधर्षिणी ॥
 ६ नाकुली सुरसा रास्ना सुगन्धा गन्धनाकुली ॥११४॥
 नकुलेष्टा भुजंगाक्षा छत्राकी सुवहा च सा ॥
 ७ विदारिगन्धांशुमती सालपर्णी स्थिरा ध्रुवा ॥११५॥
 ८ तुरिङ्केरी समुद्रान्ता कार्पासी बदरति च ॥
 ९ भारद्वाजी तु सा वन्या १० शृंगी तु ऋषभो वृषः १६
 ११ गांगेरुकी तागवजा भूपा हस्वगवेधुका ॥
 १२ धामार्गवो घोषकः १३ स्यान्महोजाली सपीतकः ११७

१ पञ्च उत्पलशाखायाः । २ चारुवारी ऋद्धिनामकस्य षधिविशेषस्य । एतानि
 दृष्ट्याःपथेरपि । ३ पट्ट कदल्याः । ४ त्रयं मुर्गानी इति ख्यातस्य । ५ पञ्च धार्ताक्याः
 [भेटाकी] । ६ नव रास्नायाः [रास्ना] तुलसी इति ख्यातायाः । ७ पञ्च सा-
 लपर्ण्याः सक्विन इति ख्यातस्य । ८ चत्वारि कार्पास्याः [क्वाष] । ९ एकं वन्या-
 कर्पास्याः [नर्मा] । १० त्रयं वैलघाटी आकटादीनी इति ख्यातस्य । ११ चत्वारि-
 षडधिविशेषस्य [ककुडी] । १२ इत् घोषकस्याः [श्वेतद्वर्द] इति ख्यातस्य ।
 १३ एकं पीतपुष्पोपकस्याः [धीवा] ।

१जोत्स्नी पटोलिका जाली १नादेयी भूमिजम्बुका ॥
 २स्याल्लांगलिक्यग्निशिखा काकांगी काकनासिका १८
 ३भोधापदी तु सुवहा ४मुसली तालमूलिका ॥
 ५अजशृंगी विपाणी स्याद् ६गोजिहादाविके समे ११६
 ७ताम्बूलवल्ली ताम्बूली नागबल्ल्यप्यथ ८द्विजा ॥
 ९हरेणू रेशुका कौन्ती कपिला भस्मगन्धिनी ॥ १२० ॥
 १०एलावालुकमैलेयं सुगन्धि दरिवालुकम् ॥
 ११वालुकं वाथ १२पालङ्क्यां मुकुन्दः कुन्दकुन्दुरु ॥ १२१ ॥
 १३वालं होवेवर्हिष्ठोदीच्यं केशाम्बुनाम च ॥
 १४कालानुसार्यवृद्धाश्मपुष्पशीतशिवानि तु ॥ १२२ ॥
 १५शैलेयं १६तालपर्णी तु दैत्या गन्धकृती मुरा ॥
 १७गन्धिनी १८गजभक्ष्या तु सुवहा सुरभी रसा ॥ १२३ ॥

१ अयं पटोलिकायाः [विचिका इति ख्यातायाः । २ द्वे भूमिजम्बाः । आसु
 इति ख्यातस्य । ३ द्वे साहत्याः (करिदारी) । ४ द्वे काकनासायाः (कौदासेयी)
 ५ द्वे हंसदिक्कायाः इति ख्यातायाः । ६ द्वे मुसलकुन्दस्य (मुसलीकुन्दः) । ७ ४
 मैवाकृती इति ख्यातायाः । ८ द्वे गोमी इति ख्यातस्य । ९ श्रीणि
 नागबल्ल्याः पान इति ख्यातस्य । १० पटुकं रेणुकास्यगन्धकस्य । १
 पञ्च वालुकास्यगन्धकस्य । १२ बन्वारि पाठक इत्यस्य । १३ पञ्च नेत्रशला इति
 ख्यातस्य । १४ पञ्च शैलेयस्य (शिलाजित) । १५ पञ्च मुरास्यसुगन्धिद्वयस्य
 १६ बन्वारि कांस इति ख्यातस्य ।

- १ गोपी श्यामा शाखिा स्यादनन्तोत्पलशाखिा ॥
 २ योग्यमृद्धिः सिद्धिलक्ष्मी वृद्धे रप्यहया इमे ॥११२॥
 ३ कदली वारणबुसा रम्भा मोर्वाक्षुमत्फला ॥
 काष्ठीला ४ मुद्गपर्णी तु काकमुद्गा सहेत्यपि ११३
 ५ धार्ताकी हिङ्गुली सिंही भगटाकी दुष्प्रवर्षिणी ॥
 ६ नाकुली सुरसा रासना सुगन्धा गन्धनाकुली ॥११४॥
 नकुलेष्टा भुजंगाक्षा छत्राकी सुवहा च सा ॥
 ७ विदारिगन्धाऽशुमती सालपर्णी स्थिरा ध्रुवा ॥११५॥
 ८ तुरिङ्केरी समुद्रान्ता कार्पासी बदरंति च ॥
 ९ भारद्राजी तु सा वन्या १० शृंगी तु ऋषभो वृषः १६
 ११ गांगेरुको तागवजा भूषा ह्रस्वगवेधुका ॥
 १२ धामार्गवो घोषकः १३ स्यान्महोजाली सपीतकः ११७

१ पञ्च उत्पलशाखिायाः । २ चत्वारि ऋदिनामकस्य पधिविशेषस्य । एतानि
 दृढस्य, पधेरपि । ३ षट् कदल्याः । ४ त्रयं मुर्गानी इति ख्यातस्य । ५ पञ्च धार्तास्याः
 [भेटाधी] । ६ नर रासनायाः [रासन्] तुलसी इति ख्यातायाः । ७ पञ्च सा-
 लपर्णाः सहिन इति ख्यातस्य । ८ चत्वारि कार्पास्याः [कार्पास] । ९ एकं वन्या-
 कार्पास्याः [नर्मा] । १० त्रयं वैष्णवी कार्पास्याणी इति ख्यातस्य । ११ चत्वारि-
 षड्विधस्य [ककुली] । १२ द्वे घोषकस्याः [श्वेतपुरंदरे] इति ख्यातस्य,
 १३ एकं पीतपुष्पोपवत्स्याः [पीषा] ।

१जोत्स्नी पटोलिका जाली २नादेयी भूमिजम्बुका ॥

३स्याल्लांगलिक्यग्निशिखा काकांगी काकनासिका १८

४गोधापदी तु सुवहा ५मुसली तालमूलिका ॥

६अजशृंगी विषाणी स्याद् ७गोजिहादाविके समे १९

८ताम्बूलवल्ली ताम्बूली नागवल्परथ ९द्विजा ॥

हरेणु रेणुका कौन्ती कपिला भस्मगन्धिनी ॥ १२० ॥

११एलावालुकमैलेयं सुगन्धि दरिवालुकम् ॥

वालुकं चाय १२पालङ्क्यां मुकुन्दः कुन्दकुन्दुरु १२१

१३वालं होषेवर्हिष्णोदीच्यं केशाम्बुनाम च ॥

१४कालानुसार्यवृद्धाश्मपुष्पशीतशिवानि तु ॥ १२२ ॥

शैलेयं १५तालपर्णी तु दैत्या गन्धकृती मुरा ॥

गन्धिनी १६गजभक्ष्या तु सुवहा सुरभी रसा ॥ १२३ ॥

१ अयं पटोलिकायाः [विचिका इति ख्यातायाः । २ द्वे भूजम्बाः । जामुन इति ख्यातस्य । ३ द्वे सातत्याः (करिशरी) । ४ द्वे काकभंषायाः (कौवालोटी) । ५ द्वे हंसदिक्षयाः इति ख्यातायाः । ६ द्वे मुसलकुन्दस्य (मुसलीकुन्दः) । ७ द्वे मेवाशृङ्गे इति ख्यातायाः । ८ द्वे गोभी इति ख्यातस्य । ९ शोधि नागवल्खाः पान इति ख्यातस्य । १० पटूक रेणुकाश्मपुष्पशैतस्य । ११-१२ पालङ्क्यास्यागन्धकृत्स्य । १३ चत्वारि पाटक इत्यस्य । १४ पञ्च नेत्रबाला इति ख्यातस्य । १५ पञ्च शैलेयस्य (शिलाजित) । १६ पञ्च मुरास्यमुरगन्धिद्वयस्य । १७ चत्वारि काव इति ख्यातस्य ।

अहेरुणा कुन्दुरुकी सल्लकी हलादिनीति च ॥

१अग्निज्वालासुभिदो तु धातकी धातुपुष्पिका ॥१२४॥

२पृथ्वीका चन्द्रवालैला निष्कृतिर्वहुलाऽथ सा ॥

३सूक्ष्मोपकुञ्चिका तुरथा केरङ्गी त्रिपुटा त्रुटिः ॥१२५॥

४व्याधिः कुष्ठं पारिभाष्यं वाप्यं पाकसमुत्पन्नम् ॥

५शङ्खितीत्रेणपुष्पीस्यात्केशिन्यथ ६वितुन्नकः ॥१२६॥

७मद्रामलाऽम्भ्रमश ताली शिवां तामलकीति च ॥

८प्रपौण्डरीकं पौराडयेमथ ९तुन्नः कुञ्जोरकः ॥१२७॥

१०कृष्णिः कञ्चः खान्तबके नन्दिवृत्तोऽथ ११राक्षसी ॥

१२चण्डा धतेहरी क्षेमदुष्पत्रगणहासकाः ॥ १२८ ॥

१३व्याडायुधं व्याघ्रनखं करजं चक्रकारगम् ॥

१४सुपिरा विद्रुमलता कपोनाङ्घ्रिर्नदी नली ॥१२९॥

१५घमन्यञ्जनकेशी च १६हनुर्हृद्विजासिनी ॥

१ पारशरि घातक्याः (घावा) २ पञ्चसमेतयाः [इलायची] । ३ पञ्चकं
सुह्रुमैलाया । ४ षट्कं कुट्टरितेययातय । ५ त्रयं पौरवल्क्याः (शंखानुरी) । ६
षट्कं भूम्यानलयाः । ७ द्वे पौण्डर्यस्य (पुण्डरीया) । ८ षट्कं नन्दिवृत्तस्य
(तली) । ९ षट्कं बोराधगन्धद्रव्यस्य । १० घातारि व्याघ्रनखनामङ्गन्यद्रव्यस्य ।
११ घातारि नामङ्गन्यद्रव्यस्य । १२ सप्त महाहयगन्धद्रव्यस्य ।

शुक्तिः शङ्खः खुरः कालदलं नखमथाढकी ॥ १३० ॥
 कात्ती मृत्सना सुवस्त्रिका मृत्तलिकसुराष्टजे ॥
 १ कृटन्नटं दाशपुरं वानेयं तरिपेलवम् ॥ १३१ ॥
 प्लवगोपुरगोनर्दकैवर्तीमुस्तकानि च ॥
 २ अन्यिपर्णां शुक्रं वेर्हपुष्पं स्यौरोधकृक्कुरे ॥ १३१ ॥
 ३ मरुमाला तु पिशुना स्पृक्का देवी लता लंघुः ॥
 समुद्रान्ता वधूः काञ्चिर्पा लङ्कोपिकेत्यपि ॥ १३२ ॥
 ४ तपस्विनी जटामांसी जटिला लोमशा मिशी ॥
 ५ त्वक्पत्रमुत्कटं भृङ्ग त्वचे चोचं वराङ्गकम् ॥ १३४ ॥
 ६ कचूरको द्राविडकः काल्यका वेधमुख्यकः ॥
 ७ क्षोपथ्यो जातिमात्रं स्युरजातौ १ सर्वाभौषधम् ॥ १३५ ॥
 १० शाकाख्यम्पत्रपुष्पादि १ भूराडुर्लायोऽल्पमारिषः ॥

१ पद् त्वरिकायाः अरहर इति ख्यातस्य [तुहार] । २ अटवं मोया इति ख्या-
 तस्य । ३ पथ कृत्तरोदा इति ख्यातस्य । ४ दशकं अलरक इति ख्यातयाः । ५ पञ्च
 जटामांसाः (जटामाषी) । ६ पद् त्वक्पत्रस्य तत्र इति ख्यातस्य [दालविनीतज]
 ७ क्षोपारि कचूर इति ख्यातस्य । ८ एकं फलवाक्यन्तजातः । ९ एकं रोगहायीषधेः ।
 १० एकं भोजनसाधनस्य । उक्तं च "भूलपत्रकरी उपपद्यन्त्यादिष्वकम् । त्वक् पुत्र
 कचूरं वैद शक्यं दशविधं स्मृतम्" इति । ११ द्वे चरुदं इति ख्यातस्य ।

१ विशल्याग्निशिखानन्ता फलिनी शक्रपुष्पिका ॥ १३६ ॥

२ स्यादृत्तगन्धा छगलान्द्रावेगो वृद्धदारकः ॥

जङ्गो ३ ब्राह्मी तु मत्स्यती वयस्या सोमवल्लरी ॥ १३७ ॥

४ पट्टपर्णी हैमवती स्वर्णक्षीरी हिमावती ॥

५ ह्यपुञ्जो तु काम्बोजी माषपर्णी महासज्ञा ॥ १३८ ॥

६ तुरिङ्केरी रक्तफला विम्बिका पीलुपर्यपि ॥

७ वर्वरा क्वरी तुङ्गी खरपुष्पाऽजगन्धिका ॥ १३९ ॥

८ एलापर्णी तु सुवहा रास्ना युक्तरसा च सा ॥

९ चाङ्गेरी चुक्रिका दन्तशठाम्बुष्ठान्तलोणिका ॥ १४० ॥

१० सहस्रवधी चूकोऽम्बुवेतसः शतवेद्यपि ॥

११ नमस्कारी गरुडकारी समङ्गा खदिरेत्यपि ॥ १४१ ॥

१२ जीवन्ती जीवनी जीवा जीवनीया मधुसूवा ॥

१ पञ्चाग्निशिखायाः (१३६पुष्पी) १ ह्यादृत्तगन्धायाः १ २ पञ्च वृद्धदारकस्य विचारइतिव्यतस्य ३ चत्वारि सोमलतायाः (ब्राह्मी) ४ चत्वारि वर्णक्षीर्याः (मन्दीव) ५ चत्वारि माषपर्ण्याः भंग इतिव्यतस्य ६ चत्वारि विम्बिकायाः [कुन्दुह] । ७ पञ्च वर्वराः (काम्बोजी) ८ चत्वारि एलापर्ण्याः ९ पञ्चान्तलोणिकायाः (लोनित्रा) १० चूकोऽम्बुवेतसस्य ११ चत्वारि हार्ताः प्रोदी वा कञ्जाल इतिव्यतस्य १२ पञ्च जीवन्त्याः । पूर्व देश दोहो इत्या

१ कूर्चशीर्षो मधुरकः शृंगहस्ताङ्गजीवकाः ॥ १४२ ॥

२ किराततिको भृनिम्बोऽनार्यतिकोऽथ १ सप्तजा ॥

विमला शातजा भूरिफेना चर्मकपेत्यपि ॥ १४३ ॥

३ वायसोली स्वादुरता वयस्याऽथ १ मकूलकः ॥

निकुम्भो दन्तिका प्रत्यक्पुण्ड्रपरपर्यपि ॥ १४४ ॥

४ अजमोदा तूग्रगन्वा ब्रह्मदर्भा यवानिका ॥

मूले १ पुष्करकाश्मीरपद्मपत्राणि पौष्करे ॥ १४५ ॥

५ अव्यथाऽतिचरा पद्मा चारुटी पद्मचारिणी ॥

१ काश्विल्यः कर्कशश्चन्द्रो रक्ताङ्गो रोचनीत्यपि ॥ १४६ ॥

१० प्रपुत्राडस्त्वगजो ददुग्धश्चकर्मर्दकः ॥

पद्माऽऽरणाह्यश्च ११ पलाण्डस्तु सुकन्दकः ॥ १४७ ॥

१२ लतार्कदुन्दुमौ तत्र हरितेऽथ १३ महौषधम् ॥

क्षशुनं गृञ्जनाष्टिमहाकन्दरसोनकाः ॥ १४८ ॥

१ १४२ च नीवकस्य । २ प्रयं चिद्यता इति द्यातस्य । ३ पञ्च सप्तजनाः शिचेष्टई । ४ प्रयं काठोल्याः (कछोटो) । ५ पञ्च वज्रदन्त्याः दंतिया इति-
त्वातस्य । ६ चारुति यशस्याः (अजमोदा) अजवायन इनाख्यातस्य । श्रीष्टि ।
कर मूलस्य । ७ पञ्च १४३ चन्द्रिण्याः पौष्ट करमूत्रं न दद्यात्तस्य । ८ पञ्च रोचनीः
कपेजा । ९ १० पद्मं पुष्पाः इति स्यात्तस्य । ११ द्वे पलाण्डोः (प्याज) ।
२ द्वे हरितिकाण्डोः । १२ पटकं लडुनस्य ।

१ पुनर्नवा तु शोधनी २ वितुन्नं सुनिषण्णकम् ॥
 ३ स्याद्वातकः शीतलोऽयराजिना शण्णपर्यपि ॥१४८॥
 ४ पारावताडिम्बः कटभी पण्या ज्योतिष्मती लता ॥
 ५ धार्षिकं त्रायमाणा स्यात्त्रायन्ती बलभद्रिका ॥१५०॥
 ६ विष्वक्सनप्रिया गृत्विर्वाही वदरेत्यपि ॥
 ७ माकवा मृङ्गराजः स्यात्काकमावी तु वायसी ॥१५१॥
 ८ शतपुष्पा सतच्छत्राऽतिच्छत्रा मधुरा मिसिः ॥
 ९ अवाकपुष्पा कारवी च १० सरणा तु प्रसारिणा ॥१५२॥
 ११ तस्यां कटम्भरा राजवला भद्रवलेत्यपि ॥
 १२ जनी जतूका राजनी जतुकुचकवर्तिनी ॥ १५३ ॥
 १३ संस्पर्शाऽथ १४ शटी गन्धमूला पङ्ग्रन्थिकेत्यपि ॥
 १५ कर्चूरोऽपि पलाशोऽथ १६ कारवल्लः काठिल्लजः ॥१५४॥

१ द्वे पुनर्नवायाः (गदहपण्या) । २ द्वे वितुन्नोपरिभा इति स्यात्तस्य । ३ चम्पारि
 शण्णपर्यायाः (पटशण) । ४ पञ्च ज्योति मत्याः (माटकागयी) ५ चतुष्के त्राय-
 माणायाः । ६ चतुष्के वाराण्य . [वारहीचन्द्रा] ७ द्वे भृङ्गराज इति स्यात्तस्य ।
 ८ द्वे काकजह्वयाः (काकप्रियाः) । ९ एत शीत इति स्यात्तस्या । १० पञ्च
 प्रसारिणा (शृङ्खप्रसारिणी) । ११ पटु चक्रवर्तिन्याः (चक्रवत्) १२ पञ्च
 (घान्याः अमूरकावर्ष) । १३ त्रीणि करवलेत्यस्य (करेण)

सुपवी चाथ ^१कुलकं पटोलंस्तिककः पटुः ॥

^२कूष्माण्डकस्तु ^३कर्करु रुर्वारुः कर्कटी स्त्रियौ ॥१५५॥

^४क्ष्वाकुकुः कटुतुम्बी ^५स्यात्तुम्ब्यलावूरुभे समे ॥

^६वित्रा गवाक्षी गोडुम्बा ^७विशाला त्विन्द्रवारुणी ॥१५६॥

^८अर्शोन्नः सुरणाः कन्दो ^९गण्डोरस्तु समष्ठिला ॥

^{१०}कलभ्यु ^{११}पोदिकास्त्रीतु ^{१२}मूलकं ^{१३}हिलमोचिका ॥१५७॥

^{१४}वास्तुकं शाकभेदाः ^{१५}स्युर्दूर्वा तु शतपर्विका ॥

सहस्रवीर्याभार्गव्यौ रुहाऽनन्ताश्च सा सिता ॥१५८॥

^{१६}गोलामी शतवीर्या च गरुडाली शकुलाक्षका ॥

^{१७}कुरुविन्दो मेघनामा मुस्ता मुस्तकमस्त्रियाम् ॥१५९॥

^{१८}स्याद्भद्रमुस्तको गन्द्रा ^{१९}चूडाला चक्रलोचन ॥

^{२०}वंशे त्वक्सारकर्मारित्वचित्सार तृणवज्राः ॥ १६० ॥

१ चत्वारि पटोलस्य [परोरा] । २ द्वे कूष्माण्डस्य [कण्डा] । ३ द्वे कर्करु-
 व्याः [कर्करु] । ४ द्वे कटुतुम्ब्याः । ५ द्वे तुम्बा इति एयातस्य । ६ त्रीणि गोडु-
 म्बायाः [कर्कटीविशेषः] । ७ द्वे इन्द्रवारुण्याः [इन्द्रवारुणी] । ८ त्रीणिसुरणस्य
 जर्मोन्नद इति स्यातस्य । ९ द्वे गण्डोरस्य [गण्डोरुत्ती] । १० करेणु । ११ पोद
 इति । १२ मुरैर्यौ इति स्यातस्य । १३ हिलमाल इति स्यातस्य । १४ वास्तुकं एवम्यु
 आ इति स्यातस्य । १५ पटुं दुर्वायाः । १६ चत्वारि स्वेतदूर्वायाः । १७ चत्वारि
 मुस्तायाः [मोया] । १८ द्वे नागरमोर्या इति स्यातस्य । १९ त्रीणि उच्यतामूलस्य
 [मुस्ताविशेष] । २० दशकं वंशीः [वान] ।

शतपर्वा यवफलो वेणुमस्करतेजनाः ॥

वेणवः ^१कीचकास्ते स्युर्ये स्वतन्त्यनिलोद्धताः ॥ १६१ ॥

^२ग्रन्थिर्ना पर्वपरुषा ^३मुन्द्रस्तेजनकः शरः ॥

^४नडस्तु धमनः पोष्ट गलोऽथो ^५काशमस्त्रियाम् ॥ १६२ ॥

इक्षुगन्धा पोष्टगलः पुंसि भूमि ^६तु बल्वजाः ॥

^७रसाल इक्षुस्तद्देदाः ^८पुण्ड्रकान्तारकादयः ॥ १६३ ॥

^९स्याद्रीरणां वीरतरं ^{१०}मूलेऽस्योशीरमस्त्रियाम् ॥

अभयं न लदं सेव्यममृणालं जलाशयम् ॥ १६४ ॥

लामञ्जकं लवुलयमवदाहेष्टकापथे ॥

^{११}नडादयस्तृणां गमुच्छ्रयामाकप्रमुखा अपि ॥ १६५ ॥

अस्त्री ^{१२}कुशं कुथो दर्भः पवित्रमथ ^{१३}कक्षायाम् ॥

पौंसौगन्धिकक्ष्याम देवजग्धाकरौहिणम् ॥ १६६ ॥

१ एवं कीचदिहृत्परुषतवायुबोद्धतानी वेणुनाम् कीचकइत्याणयातस्य । २ श्रीणि वंशदिप ये । श्रीणि वारस्य [वरः] । ४ श्रीणि लवुल्व इति श्रयातस्य । ५ श्रीणि काशस्य । ६ एकं वगद इति श्रयातस्य । ७ द्वेद्वयोः [वस्त] । ८ ऐति इलोमेदा ते यथा "इत्थं कर्कटयो वंशः कान्तारो वेणुनिःसृतः । इधुरस्यः पीडकश्च रवाणः शुक्रभाकरा" इति । ९ इच्छुमेदाय [गीर्वा] । १० दद्य वरीरमूलस्य । ११ एते सर्वे दृशन्तिषाः । वनानि कुशस्य । १२ षट् रोहिताख्यदृणदिवेषस्य ।

१३३ त्रिचन्द्रपालवनी मालातृणकमृस्तृणे ॥

शर्प्यं बालतृणं १३३ सो यवसं १३४ तृणमर्जुनम् ॥१६७॥

तृणानां संहति स्तुष्या नव्या तु नवसंहतिः ॥

१३५ तृणराजाह्वयस्तालो १३६ नालिकेरस्तु लाङ्गली ॥१६८॥

१३७ घोष्या तु पूगः कमुको गुत्राकः खपुरोऽस्य तु ॥

१३८ फलमुद्गे गमेते च द्विन्तालसहितास्त्रयः ॥ १६९ ॥

१३९ वर्जुः केतकी ताली स्रज्वरी च तृणद्रुमाः ॥

इति वनोपधिवर्गः ॥ ४ ॥

१४० सहो मृगेन्द्रः पञ्चास्यो हर्यक्षः केसरी हरिः ॥

(१४१ करगीरवोमृगरिपुमृगदृष्टिर्मुगाशनः

पुराहरीकः पञ्चनखश्चित्रकायमृगद्विपः ॥ १)

१४२ शार्ङ्गलद्रोपिनौ व्याघ्रे १४३ तारुस्तु मृगादनः ॥ १ ॥

१४४ ब्राह्मः सूक्तो घृष्टिः कोलः पोत्री किरिः किटिः ॥

१ १३३ बालतृणं मेरुम् । २ द्विचन्द्रपालवनी । ३ द्विचन्द्रपालवनी मालातृणम् ।
 ४ द्विचन्द्रपालवनी । ५ एतं वृणमर्जुनम् । ६ एतं वृणमर्जुनम् । ७ द्विचन्द्रपालवनी । ८ द्वि-
 चन्द्रपालवनी । ९ एतं वृणमर्जुनम् [मुगाशने] । १० एतं द्विचन्द्र-
 पालवनी वृणमर्जुनम् । ११ एतं वृणमर्जुनम् । १२ एतं वृणमर्जुनम् । १३ एतं वृणमर्जुनम् ।
 १४ एतं वृणमर्जुनम् । १५ एतं वृणमर्जुनम् । १६ एतं वृणमर्जुनम् । १७ एतं वृणमर्जुनम् ।

टण्डो घोणी स्तब्धरोमा क्रोढो भृदार इत्यपि ॥ २ ॥
 १कपिलवङ्गप्लवगशाखामृगवली मुखाः ॥
 मर्कटो वानरः कीशो वनौका अथ १भल्लुके ॥ ३ ॥
 ऋत्ताञ्छभल्लभल्लुका १गरढके खङ्गखङ्गिनौ ॥
 १लुलायो महिषो वाहद्विषकाससैरिभाः ॥ ४ ॥
 स्त्रियां १शिवा भृारमायगोमायुर्मृगधूर्तकाः ॥
 शृगालवञ्चुकक्रोष्टुफेरुफेवजम्बुकाः ॥ ५ ॥
 १ओतुर्विडालो मार्जारी वृषदंशक आखुभुक् ॥
 त्रयो १गौधेर गौधार गौधिया गौधिकात्मजे ॥ ६ ॥
 १शवावित्तु शत्यस्तलोम्नि १शलली शलकं शलम् ।
 १०वातप्रमीर्वातमृगः ११कोकस्त्वीहामृगो वृकः ॥ ७ ॥
 १२मृगे कुरङ्गवातायुर्हरिणाजिनयोनयः ॥
 १३ऐशेयमेरायाश्चर्माद्यमेणस्येणामुभे १४त्रिषु ॥ ८ ॥

१ मर्कटं वानरस्य । २ चतुर्दंशक इति ख्यातस्य । ३ त्रीणि गौडा इति द्वा-
 तस्य । ४ पञ्च महिषस्य (भैंसा) । ५ दश अम्बुक्षय शृगाल इति द्वातस्य । ६
 पञ्च मार्जारीस्य । ७ त्रीणि कुरङ्गवृषदंशकौ जातचतुष्पदस्य । ८ द्वे शलस्य ।
 ९ त्रीणि शल्यलोम्नि । १० द्वे वातमृगस्य । ११ त्रीणि वृकस्य । १२ पञ्च हरि-
 णस्य । १३ एषं हरिणा, ऐमादिः । १४ एकं हरिणस्य चर्मादिः ।

कदली कन्दली चोन्नमृरुप्रियकावपि ॥

उमृरुश्चेति हरिणा अमी अजिनयोनयः ॥ ९ ॥

कृष्णसाररुह्यङ्कुरङ्कुरशम्बरौहिपाः ॥

गोकर्णपृषतैशर्य रोहिताश्वमरो मृगाः ॥ १० ॥

धन्धर्वः शरभो रासः सृमरो गवयः शशः ॥

इत्यादयो मृगेन्द्राद्याः गवाद्याः पशुजातयः ॥

('अथैवगन्ता तु खनको वृकः पुंघ्वज उन्दुरः)

उन्दुरुर्मूपकोऽथाखुर्गिरिका शालमृषिका ॥

स्रटः कृकलासः स्यान्मुसली गृहगोषिका ॥ १२ ॥

१० लूता स्त्री तन्तुवायोर्णनाभमर्कटकाः समाः ॥

११ नीलङ्गुस्तु कृमिः १२ कर्णजलौकाः शतपद्भुमे ॥ १३ ॥

१३ वृश्चिकः शककीटः १४ स्यादलिद्रोणी तु वृश्चिके ॥

१ एते षट् हरिणभेदाः । २ एते द्वादश मृगभेदाः । ३ एते मृगभेदाः । ४ एतावत्कालपर्यन्तोषा सर्वे विहादयः पशुजातयाः । ५ पञ्चदशरुह्यङ्कुरशम्बरौहिपास्तनामानि मृगवृक्षम् । ६ नयं मृगवृक्षम् । ७ द्वे स्वल्पमृगवृक्षभेदाः । ८ द्वे गिरिपिण्डा इति मृगवृक्षम् । ९ द्वे मृगवृक्षभेदाः [विष्टुतिषा] १० पारवारि वर्णनामस्य (मच्छा) । ११ द्वे पुने इति मृगवृक्षम् । १२ द्वे कर्णजलौकाभ्याम् । (गोमा) १३ द्वे वृश्चिके इत्यम् । १४ शककीट इति मृगवृक्षम् । १५ श्रीमि वृश्चिकस्य (विष्टु) ।

१पारावतः कंबुखः कपातोऽथ २शशादनः ॥ १४
 पत्री श्येन ३उलूकस्तु वायसारातिपेचकौ ॥
 (४दिवान्धः कौशिको घृको दिवाभीतो निशाटनः
 ५ध्याघाटः स्याद्भद्राजः ६खञ्जरीटस्तु खञ्जनः ॥१॥
 ७लोहपृष्ठं तु कङ्कः स्याद्य ८वापः क्लिकीदिविः ॥
 ९कलिङ्गभङ्गभूम्यादा अथ १०स्याञ्छतपत्रकः ॥ १६ ॥
 दार्वाघाटोऽथ ११सारङ्गस्तोककश्चातकः समाः ॥
 १२कृकवाकुस्ताप्रचूडः कुक्कुटश्चरणायुधः ॥ १७ ॥
 १३चटकः कलविङ्कः स्यात्तस्य स्त्री १४चटका तयोः ॥
 पुमपत्ये १५वाटकैरः स्यपत्ये चटकैव सा ॥ १८ ॥
 १६कर्करेडुः करेडुः १७स्यात्कृकणककसौ समौ ॥

१ श्रीणि पारावतस्य । २ श्येनं वाक् इति ख्यातस्य । ३ अयमुलूकस्य । ४ पत्रके
 कर्मयुद्धस्य मरुद्गामइतिख्यातस्य । ५ द्वे मरुदाजस्य (मरुदल) । ६ द्वे खलप-
 क्षस्य (उलूकघाट) । ७ द्वे कण्ठाश्लेषः (कण्ठद्वारा) । ८ द्वे वाप इति ख्यातस्य ।
 ९ श्रीणि मन्तकचूडइतिख्यातस्य । १० द्वे सुतारपक्षी काठकोरा इति ख्यातस्य ११
 श्रीणि कानकस्य । १२ अवारि पुत्रदुन्दस्य । १३ द्वे चटकस्य (चिमणो) । १४
 एकं चटकाचटकयोः पुमपत्ये । स्यपत्ये चटकैव । १५ द्वे
 काटोच इति ख्यातस्य । १६ द्वे करेडुगेदस्य ।

- १वनप्रियः परभृतः कोकिलः पिक इत्यपि ॥ १९ ॥
 २काके तु कर्दारिष्ट वलिपुष्टः सकृत्प्रजाः ॥
 ३धाङ्क्षात्मघोपपरभृद्रलिभुग्वायसा अपि ॥ २० ॥
 ४(स एव च विरञ्जीवी चैकदृष्टिश्च मौकलिः)
 ५द्रोणकाकस्तु काकेलो ६दात्सूहः कालकराठकः ॥
 ७आतापिचिह्नौ ८दान्द्यगृध्रौ ९कांशुकी समौ ॥ २१ ॥
 १०क्रुङ्कौञ्चोऽथ ११वक्रः कह्वः १२पुष्कराहस्तु सारसः ॥
 १३कोकश्चक्रश्चक्रवाको रथाङ्गाह्वयनामकः ॥ २२ ॥
 १४कादम्बः कलहंसः १५स्योदुत्कोश कुरगौ समौ ॥
 १६हंसास्तु श्वेतगरुतश्चकाङ्गा मानसौकसः ॥ २३ ॥
 १७राजहंसास्तु ते चञ्चुवराणोर्लोहितैः सिताः ॥
 १८मलिनैर्मल्लिकाक्षास्ते १९घातंसाष्टाः सितेतरैः ॥ २४ ॥

१ चत्वारि कोकिलस्य । २ दश काकस्य । ३ एतान्यपि श्रेणि काकस्य । ४ द्वे
 होमकाक इतिस्वातस्य । ५ द्वे कृष्णघक इतिस्वातस्य । ६ द्वेविहस्य [पीठ
 । ७ द्वेपुष्प्य । ८ द्वेकीरस्य [पुक] । ९ द्वैर्कष करवुन इत्यस्य तस्य । १०
 द्वे वक्रस्य वगलाइत्यस्वातस्य । ११ सारसस्य । १२ चत्वारि चैक्रवाकस्य । १३ द्वे
 कलहंसस्य (वतक) । १४ द्वेकुरस्य । १५ चत्वारिहंसस्य । १६ एवं राजहंस-
 नाम् । एवं मल्लिकाक्षानाम् । १७ एवं घातंसाष्टानाम् ।

'शरारि शटिराडिश्च 'बलाका विसकरिठका ॥
 हंसस्य 'धोषिद्वरटा सारसस्य तु 'लक्ष्मणा ॥२५॥
 'जतुकाऽजिनपत्रा 'स्यात्परोष्णी तैलपायिका ॥
 'वर्षणा मक्षिका नीला 'सरधा मधुमक्षिका ॥ २६
 'पतङ्गिका पुत्तिका १०स्याद् 'शस्तु वनमक्षिका ॥
 दंशी ११तजातिरल्पा १२स्याद्गन्धोली वाटादयोः ॥२७॥
 १३भृङ्गारी भीरुका चीरी भ्रिल्लिका च समा इमाः ॥
 समौ १४पतङ्गशलभौ खद्योतो १५ज्योतिरिङ्गणः ॥ २८ ॥
 १६मधुव्रतो मधुकरोमधुलिङ्गमधुशालिनः ॥
 द्विरेफपुष्पलिङ्गभृङ्गपट्टपदभ्रमरालयः ॥ २९ ॥
 १७मयूगो बर्ङ्गो वर्ही नीलकण्ठो भुजङ्गमुक् ॥
 शिखावलाः शिखो केकी मेघनादानुलास्यप ॥३०॥

१ श्रयं भावति ख्यातस्य । २ द्वेवृष्णा इति ख्यातस्य । ३ एकं हंसाः ।
 ४ एकं सारसत्रियाः । ५ द्वेचामचिरयो विमगादर इतिख्यतस्त । ६ द्वे पक्षयुक्त
 शीटदिरेवस्य चमरीश्याख्याताया । ७ श्रय म'क्षकायाः । ८ द्वे मधुम'क्षकाभेदस्य ।
 ९ द्वे मधुमधुम'क्षकाभेदस्य । १० द्वे शनमाशो वापरतिष्यतस्य । ११ एकं लघुबाध
 इतिख्यातस्य । १२ द्वे बरह मध्येष्टेक्षयाख्योतायाः इतिख्यातस्य । १३ चत्वारिंहित्या
 [हिंपुरी] । १४ द्वे दीपामिनुलमागच्छतः पतन्तस्य । १५ द्वे खद्योतस्य क्षण्णकोडा
 भिरेष्य १६ एकादशभ्रमस्य । १७ मयूगस्य ।

- १केका वाणी मयूरस्य समौ २चन्द्रकमेवकौ ॥
 ३शिखा चूडा ४शिखण्डस्तु पिण्डवर्ह नपुंसके ॥३१॥
 ५स्वगे विहङ्गविहगविहङ्गमविद्रायसः ॥
 शकुन्ति पक्षि शकुनि शकुन्तशकुन द्विजाः ॥ ३२ ॥
 पतत्रिपत्रपतगपतत्पत्रयाण्डजाः ॥
 जगौके वाजिविकिर विविष्करपतत्रयः ॥ ३३ ॥
 नीडोद्भवा गरुत्मन्तः पित्सन्तो नभसद्भवाः ॥
 तेषां विशेषा ६हारीतो मद्गुः कारण्डवः प्लवः ॥३४॥
 तित्तिरिः कुक्कुभो लावो जीवञ्जीवश्चकारकः ॥
 केयण्टिकार्ष्टट्टिभके वर्तके वर्तिकादयः ॥ ३५ ॥
 ७गरुपक्षच्छदाः पत्रं पतत्रञ्च तनूरुहम् ॥
 स्त्री ८पक्षतिः पक्षमूलं ९चञ्चुस्रोष्टिरुभे स्त्रियौ ॥३६॥
 १०प्रढीनोढीनसंढीनान्येताः स्वगगतिक्रियाः ॥
 ११पेशी केशो द्विहीनेऽण्डं १२कुलायो नीडमस्त्रियाम् ॥

१ एवं मयूरवाच्याः मयूर इव इति ख्यातम् । २ इति चिच्छम्य नेत्राकारविहस्य
 ३ इति मयूरशिखायात् । ४ श्रीशिव मयूरविच्छस्य । ५ सप्तविंशतिः पक्षमात्रस्य ।
 ६ एतैरुपलक्षितम् । ७ षट्पक्षीनां पक्षस्य । ८ एकंपक्षमूलस्य । ९
 इति पक्षमुच्छस्य । १० एतास्तिप्रः स्वगानां गतिक्रियाः । ११ श्रमणस्य । १२ इति
 पक्षिपरस्य [शोभा] ।

१पोतः पाकोऽर्भको छिम्भः पृथुकः शावकः शिशुः ॥

२स्त्रीपुंसौ मिथुनं द्वन्द्वं ३युगं तु युगलं युगम् ॥३८॥

४समूहो निवहन्वूह संदोहविसर व्रजाः ॥

स्तोमौघ निकरव्रात वारसंज्ञातसंचयाः ॥ ३९ ॥

समुदायः समुदयः समवायश्च यो गणः ॥

स्त्रिया तु संहतिवृन्द निकुरम्बं कदम्बकम् ॥ ४० ॥

वृन्दभेदाऽसमैर्वर्गः ५सङ्घसार्थो तु जन्तुभिः ॥

सजातीयैः ६ कुलं ७ धूयं तिरश्वां पुंनपुंसकम् ॥४१॥

पशूनां ८समजोऽन्येषां ९समाजोऽय सधर्मिणां ॥

१०स्यान्निकोयः पुञ्जराशी तत्करः कूटमस्त्रियाम् ॥४२॥

११कापोतशोकमाघूरतैत्तिरादीनि तद्गणो ॥

गृहासक्ताः १२पक्षिमृगाश्छेकास्ते गृह्यकाश्वते ॥४३॥

इति सिंहादिवर्गः ॥ ५ ॥

१ मनुष्या मातुजा मर्त्या मनुजा मानवा नराः ॥
 स्युः पुमांसः पञ्चजनाः पुरुषाः पूरुषा नरः ॥ १ ॥
 २ स्त्री योपदवला योषा नारी सीमन्तिनी वधूः ॥
 प्रतीपदर्शिनी वामा वनिता महिला तथा ॥ २ ॥
 ३ विशेषास्त्वङ्गना भीरुः कामिनी वामलोचना ॥
 प्रमदा मानिनी कान्ता ललना च नितम्बिनी ॥ ३ ॥
 सुन्दरी रमणी रामा ४ कोपना सैव भार्मिनी ॥
 ५ धरारोहा मत्तकाशिन्युत्तमा वरवर्णिनी ॥ ४ ॥
 ६ कृताभिपेका माहिषी ७ भोगिन्योऽन्यानुपास्त्रियः ॥
 ८ पत्नी पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी ॥ ५ ॥
 ९ भार्या जायाय पुम्भृन्नि दाराः स्यात्तु १० कुट्टम्बिनी ॥
 पुरन्ध्री ११ सुवरित्रा तु सती साध्वी पतिव्रता ॥ ६ ॥
 १२ कृतसापत्निकाव्यूहा धिविन्नाय १३ स्वयम्बरा ॥

१ एकादशमनुष्याणाम् । २ एकादश स्त्रियाः । ३ रामानुजं स्त्रीणां विशेषभेदात्
 ४ द्वे श्वेत्श्रीशामाः । ५ चत्वारि गुणैरङ्गुल्याः । ६ एवं कृताभिपेक्षयाः । ७ एवं
 कृतश्रीशाम् । ८ सत परिशीलयाः श्रियाः । ९ द्वे पतिपुत्राभियन्ताः । १० चत्वारि
 पतिवैवाहिकानाम् । ११ श्रीशु कृतानेकविवाहस्य पुरयस्य प्रयमोदयाः । १२ श्रीशु
 श्वेत्श्या पतिव्रतौच्ययाः ।

पोतः पाकोऽर्भकोऽडिम्भः पृथुकः शावकः शिशुः ॥

स्त्रीपुंसौ मिथुनं द्वन्द्वं युग्मं तु युगलं युगम् ॥३८॥

समूहो निवहव्यूह संदोहविसर व्रजाः ॥

स्तोमोघ निकरव्रात वारसंज्ञातसंचयाः ॥ ३९ ॥

समुदायः समुदयः समवायश्च यो गणः ॥

स्त्रिया तु संहतिवृन्दं निकुरम्भं कदम्बकम् ॥ ४० ॥

वृन्दभेदाऽसमैर्वर्गः सङ्घसार्थो तु जन्तुभिः ॥

सजातीयैः कुलं धूयं तिरश्चां पुंनपुंसकम् ॥४१॥

पशुर्ना समजोऽन्येषां समाजोऽथ सधर्मिणां ॥

स्यान्निकोयः पुञ्जराशी तत्करः कूटमस्त्रियाम् ॥४२॥

कापोतशोकमाधूरतैत्तिरादीनि तद्गणो ॥

गृहासक्ताः पक्षिमृगाश्छेकास्ते गृह्यकाश्वते ॥४३॥

इति सिंहादिवर्गः ॥ ५ ॥

१ सप्तमं बालस्य पक्षि शिशो रित्यादिस्थातस्य । २ श्रीं च स्त्रीपुंसपुंनपुंसस्य । ३ द्विविधतिः समुदायस्य समूहस्यन्याखयातस्य । ४ एकं सजातीयप्राण्यप्राणिकमूरस्य । ५ द्वेप्राणिकमूरस्य । ६ एकं सजातीयजन्तुमूरस्य । ७ एकं सजातीयतिरश्चां समूहस्य । ८ एकं पशुमूरस्य । ९ एकं पशुभिन्नानां वृन्दस्य । १० चत्वारि धाम्यादि शब्देः । ११ प्रायेकं तज्जातिवमूरस्य । १२ द्वेपृहासक्तरक्षिमृगाणाम् । --

१ मनुष्या मानुजा मर्त्या मनुजा मानवा नराः ॥ १ ॥
 स्युः पुमांसः पञ्चजनाः पुरुषाः प्रुष्या नरः ॥ २ ॥
 २ स्त्री योपदवला योपा नारी सीमन्तिनी वधूः ॥ ३ ॥
 प्रतीपदर्शिनी वामा वनिता महिला तथा ॥ ४ ॥
 ३ विशेषास्त्वङ्गना भीरुः कामिनी वामलोचना ॥
 प्रमदा मानिनी कान्ता ललना च नितम्बिनी ॥ ५ ॥
 सुन्दरी रमणी रामा * कोपना सैव भार्मिनी ॥
 ४ वरारोहा मत्तकाशिन्युत्तमा वरवर्णिना ॥ ६ ॥
 ५ कृतार्भिकेका महिषी ॥ भोगिन्योऽन्या नृपस्त्रियः ॥
 ६ पत्नी पाणिगृहीती च द्वितीया सहधर्मिणी ॥ ७ ॥
 भार्या जायाय पुम्भृन्नि दाराः स्यात्तु १ कुट्टम्बिनी ॥
 पुरन्ध्री १ सुचरित्रा तु सती साध्वी पतिव्रता ॥ ८ ॥
 १ कृतसापत्निकाष्यूढा धिविनाय १ स्वयम्बरा ॥

१ एकादश मनुष्याणाम् । २ एकादश त्रियाः । ३ रामानन्तं स्त्रीणां विशेषभेदात्
 ४ द्वे क्षेत्रीयायाः । ५ चत्वारि गुणैरुत्कृष्टायाः । ६ एकं कृतार्भिकेद्यायाः । ७ एकं
 मत्तकीणाम् । ८ सप्त पत्नीतायाः स्त्रियाः । ९ द्वे पतिपुत्राधिकार्याः । १० चत्वारि
 पतिभेदात्प्रभायाः । ११ श्रीं च कृतानेकविवाहस्य पुदपत्य प्रथमोदयाः । १२ श्रीति
 श्लेष्या पतिवरोत्पन्नाः ।

पतिभ्रवा च वर्षाथ ^१कुलस्त्री कुलपालिका ॥ ७ ॥
^२कन्या कुमारी ^३गौरी तु नग्निकाऽनागतार्त्वा ॥
^४स्यान्मध्यमा दृष्टरजा ^५स्तरुणी युवतिः समे ॥ ८ ॥
 समाः ^६स्तुषाजनीवच्च ^७शिवरिण्टी तु सुवासिनी ॥
^८इच्छावती कामुका स्याद् ^९वृषस्यन्ती तु कामुकी । ९ ॥
 कान्तारिणी तु यो याति सङ्केतं ^{१०}साऽभिसारिका ॥
^{११}पुंश्च जी धर्षिणी बन्धक्यसती कुलदेवरी ॥ १० ॥
 स्वैरिणी पांशुला च ^{१२}स्यादशिश्वी शिशुना विना ॥
^{१३}अवीरा निष्पतिस्तुता ^{१४}विश्वस्ताविधवे समे ॥ ११ ॥
^{१५}श्यालिः सखी वयस्याऽथ ^{१६}पतिवल्नी सभर्तृका ॥
^{१७}वृद्धा पलिकनी ^{१८}प्रज्ञा तु प्रज्ञा ^{१९}प्रज्ञा तु धीमती ॥ १२ ॥

१ द्वे कुलस्त्रियाः । २ द्वे कुलपालिकाः । ३ प्रयन्तरुण्यस्याया शरण । ४ द्वे प्रथम
 प्रातरबोयोगायाः । ५ द्वे मध्यमवयसिबर्तमानायाः । ६ प्रयंपुत्रादिमायांवा । ७ द्वे
 किञ्चिन्न्ययं वनया । ८ द्वे समसादीचरणावायाः । ९ द्वे अश्वत्थवत् मैत्रुदेय्यावत्याः
 १० एक सामिसारिकायाः । ११ अथी स्वैरिण्याः । १२ एकं पुत्ररदितायाः । १३ एकं
 पतिवृत्तरदितायाः । १४ द्वे विधवाभाः । १५ प्रथं संख्यायाः । १६ द्वे बोवद्रवृक्षाया
 १७ द्वे पद्मेत्याः । १८ द्वे किञ्चिन्त्यायाः । १९ द्वे बुद्धिमायाः ।

शूद्री ^१शूद्रस्य भार्या स्याच्छूद्रा तज्जातिरेव च ।
 आभारी ^२तु महाशूद्री जातिपुंयोगयोः समा ॥ १३ ॥
 आर्याणां ^३स्वयमर्या स्यात्क्षत्रियां ^४क्षत्रियारायपि ।
 उपाध्यायाप्युपाध्यायी ^५स्यादाचार्यापि च स्वतः ॥ १४ ॥
 आचार्यानी ^६तु पुंयोगे स्यादर्यां क्षत्रियां तथा ।
 उपाध्यायान्युपाध्यायी ^७पोटा ^८स्त्रीपुंसलक्षणा ॥ १५ ॥
 वीरपत्नी ^९वीरभार्या वीरमाता ^{१०}तु वीरसुः ।
 जातापत्या ^{११}प्रजाता च प्रसूता च प्रसूतिका ॥ १६ ॥
 स्त्री नग्निका ^{१२}कोटवीस्याद्दूती संचारिके ^{१३}समे ।
 कात्यायन्यर्धवृद्धा ^{१४}या कापायवसनाऽधवा ॥ १७ ॥
 सैरुन्ध्री ^{१५}परवेशमस्था स्ववशा शिल्पकारिका ।
 असिकनी स्या ^{१६}वृद्धा या प्रेष्याऽन्तः पुरचारिणि ॥ १८ ॥

१ एकं शूद्रस्त्रियाः शूद्रेति तज्जातेः । २ द्वे गौराहिकायाः अहिरिन इत्याद्या-
 तायाः । ३ द्वे वैश्यमायाः वनैनीइत्याद्यातायाः । ४ द्वे क्षत्रियमार्यायाः । ५
 द्वे स्वयमप्यार्यायाः । ६ एकमाचार्यस्य स्त्रियाः । ७ द्वे उपाध्यायस्य भार्यायाः । ८
 एकास्तन शमभ्रुवपण स्त्रीपुंसलक्षणेन युक्तायाः । ९ द्वे वीरमार्यायाः । १० द्वे वीर-
 मातुः । ११ चत्वारि प्रसूतायाः । १२ एकं नग्नस्त्रियाः । १३ द्वे दूतिकायाः
 १४ एकमर्धवृद्धेत्यादिद्विविधेपणप्रनविशिष्टायाः । १५ एकं परवृद्धन्धिवादेशप्रसाधन-
 चारिण्याः । १६ एकवृद्धेति विशेषणप्रयोगेतायाः ।

धास्त्री गणिका १वेश्या रूपाजीवाऽय सा जनैः ॥
 सत्कृता २वारमुख्या ३स्यात्कुहनी शम्भली समे ॥१९॥
 ४विप्रशिक्षिका त्वोत्तणिका दैवज्ञाऽथ ५रजस्वला ॥
 ६सोधर्मिण्यविसत्रेयी मलिनी पुण्यवत्यपि ॥ २० ॥
 ७ऋतुमत्यप्युक्षयापि ८स्याद्रजः पुण्यमार्तवम् ॥
 ९श्रद्धालुर्शोहदवती १०निष्कला विगतार्तवा ॥ २१ ॥
 ११प्रापन्नसत्त्वा स्याद्दुर्विष्यन्तर्वर्तनी च गर्भिणी ॥
 गणिकादेस्तु १२गणिक्यं गर्भिक्यं यौवतं गणे ॥२२॥
 १३पुनर्भृदिधिषुरूढा द्विस्तस्या १४दिधिषुः पतिः ॥
 स तु द्विजोग्रे दिधिषुः सेव यस्य कुटुम्बिनी ॥ २४ ॥
 १५कानीनः कन्यकाजातः सुतोऽथ १६सुभगासुतः ॥
 सौभागिनेयः १७स्यात्पारस्त्र्येयस्तु पुत्रस्त्रियाः ॥ २४ ॥

१ धास्त्री वेदिकायाः । २ एकं जनपदकन्येययाः । ३ द्वे कुहनाः । ४ जयं
 क्षामाक्षुमनिदपिण्याः । ५ खटोरखलायाः । ६ त्रीणिश्रीरजपः । ७ द्वेदोहपव
 न्याः । ८ द्वेहीनरजस्त्रायाः । ९ चचारिगमिण्याः । १० एकैकतत्ताप्रमूह्यः ।
 ११ द्वेद्विपारं हजायाः । १२ एकंपुनर्भृपतेः । १३ एकं कन्यकासुतस्य । १४ द्वे
 सुभगासुतस्य । १५ एकं परस्त्रीपुत्रस्य ।

१पैतृष्वसेयः स्यात्पैतृष्वस्त्रीयश्च पितृष्वसुः ॥

सुतो मातृष्वसुश्चैवं २वेमात्रेयो विमातृजः ॥ २५ ॥

अथ ३वान्धकिनेयः स्याद्बन्धुलश्चासतासुतः ॥

कौलटेरः कौलटेयो भिक्षुकी तु सती यदि ॥ २६ ॥

तदा ४कौलटिनेयोऽस्या कौलटेयोऽपि चात्मजः ॥

५आत्मजस्तनयः सन्तुः सुतः पुत्रः स्त्रियां त्वमी ॥ २७ ॥

आहुर्दुहितं ६सर्वोऽपत्यं तोकं तपोः समे ॥

स्वजाते ७त्वौरसौरस्यौ ८तातस्तु जनकः पिता ॥ २८ ॥

९जनयित्री प्रसूर्माणा जननी १०भगिनी स्वसा ॥

११ननान्दा तु स्वसा पत्युर्नप्ती पौत्री सुतात्मजा ॥ २९ ॥

भार्यास्तु भ्रातृवर्गस्य १२यातरः स्युः परस्परम् ॥

१३प्रजावती भ्रातृजाया मातुलानी तु मातुली ॥ ३० ॥

१ द्वेपितृमगिनीसुतस्य । एवमपि मातृमगिनीसुतस्य । २ एकं सापरत्रवन्धोः ।

३ पञ्च कुलटापुत्रस्य । ४ द्वेभिद्वार्षप्रतिगेहमटन्याः तस्याः पुत्रस्य । ५ पञ्च पुत्रस्य । ६ द्वेदनयदुहितोः । ७ स्वपुत्रस्य । ८ श्रीणि पितृणां । ९ अत्वारि जनन्याः ।

१० द्वेवपुः । ११ एकवतिमगिन्याः । १२ द्वेसुतस्य सुतायाः । १३ एकं भार्या-

वर्गस्य भार्याणाम् । १४ एकं भ्रातृजायायाः । १५ द्वेमातुलान्याः ।

पतिपत्न्योः प्रसू 'श्वश्रूः' 'श्वशुरस्तु' पिता तयोः ॥
 पितुर्भ्राता 'पितृव्यः' स्यान्मातुर्भ्राता तु 'मातुलः' ॥३१॥
 'श्याल्लाः' स्युर्भ्रातरः पत्न्यः स्वामिनो 'देवृदेवरी' ॥
 'स्वच्छायो भागिनेयः' 'स्याज्जामाता दुहितुः पतिः' ॥३२॥
 'पितामहः' पितृपिता तत्पिता 'प्रपितामहः' ॥
 मातुर्भ्रातामहाद्येवं 'सपिण्डास्तु सनाभयः' ॥ ३३ ॥
 'समानोदर्शसौर्दर्यसगर्भ्यसहजाः समाः' ॥
 'सगोत्रवान्धवज्ञातिबन्धुस्व स्वजना समाः' ॥ ३४ ॥
 'ज्ञातेयं' 'बन्धुता तेषां क्रमाद्भावसमृहयोः' ॥
 'धवः प्रियः पतिभर्ता' 'जारस्तुपपतिः समौ' ॥ ३५ ॥
 अमृते जारजः 'कुण्डो मृते भर्तारि गोलकः' ॥

१ एकं पत्युः पत्न्या वा मातरि । २ एकं श्वशुरस्य । ३ एकं पितुर्भ्रातरि । ४
 एकं मातुर्भ्रातरि । ५ एकं पत्न्या भ्रातरि । ६ द्वे पत्न्युभ्रातरि । ७ द्वे भागिनेया पुत्रे
 ८ एकं कन्यायाः भर्तुः । ९ द्वे पितुः पितरि । १० एकं पितामहस्य पितुः । ११ द्वे
 सप्तपुराणवधिते तस्य । १२ चत्वारि महोदरस्य भर्तुः । १३ पट्टमगोत्रस्य । १४ एकं
 शाठीना भावस्य । १५ एकं बन्धुसमूहस्य । १६ चत्वारि पत्युः । १७ द्वे सुखादन्य-
 स्य भर्तुः । १८ एकममृत भर्तारि ब्राह्मणात्म्ये । १९ एकं मृते भर्तारि जाराज्यात्म्ये ।

१ भ्रात्रोषो भ्रातृजो भ्रातृभगिन्यो २ भ्रातराबुभो ॥३६॥
 ३ मातापितरौ पितरौ मातरपितरौ प्रसृजनयितरौ ।
 ४ श्वश्रूश्चशुरौ श्वशुरौ ५ पुत्रौ पुत्रश्च दुहिता च ॥३७॥
 ६ दम्पती जम्पती जायापती भार्यापती च तौ ।
 ७ गर्भाशयो जरायुः स्यादुल्वं च ८ कल्लोऽस्त्रियाश्च ॥३८॥
 ९ स्रुतिमासो वेजननो १० गर्भो भ्रूण इमौ समौ ।
 ११ तृतीयाप्रकृतिः परादः क्लीवः परादो नपुंसके ॥३९॥
 १२ शिशुत्वं शैशवं बाल्यं १३ तारुण्यं यौवनं समे ।
 १४ स्यात्स्याविरं तु वृद्धत्वं वृद्धसङ्घेऽपि वार्धकम् ॥४०॥
 १५ पलितं जरसा शौक्ल्यं केशादौ १६ विसृसा जरा ।
 स्यादुत्तानशया १७ डिम्भा स्तनपा च स्तनन्धर्या ॥४१॥
 १८ बालस्तु स्यान्माणावको १९ वयस्थस्तरुणो युवा ।

१ द्वे भ्रातृपुत्रस्य । २ एकं भ्रातृभगिन्योः । ३ चत्वारि नाम्ना सहोको पितरि ।
 ४ द्वे सहोक्तयोः श्वश्रूश्चशुरयोः । ५ एकं पुत्रदुहितोः । ६ चत्वारि दम्पत्योः । ७ त्रीणि
 गर्भवेदनचर्मणः । ८ एकं शुक्रशोणितमिश्रीभवत्स्य । ९ द्वे प्रसवमानस्य । १० द्वे
 कुक्षिपयस्य प्राणिनः । ११ पञ्चनपुंसकस्य । १२ प्रयंवाक्ये । १३ द्वे तरुण्ये ।
 १४ त्रीणि शब्द वे वादके शब्दग्रमुद्देशि । १५ एकं जराप्राप्तवृद्धिमाया । १६ द्वे
 जरायाः । १७ चत्वारि स्तनन्धयस्य । १८ द्वे बालस्य । १९ त्रीणि युवः ।

१ प्रवयाः स्थविरो वृद्धो जीनो जीर्णो जरात्रपि ॥ ४२ ॥

२ वर्षीयान्दशमी ज्यायान् ३ पूर्वजस्त्वग्रियोऽग्रजः ।

४ जघन्यजे स्युः कानिष्ठायवीयो वरजानुजाः ॥ ४३ ॥

५ अमांसो दुर्बलशब्दातो ६ बलवान्मांसलोऽसलः ।

७ तुन्दिन्नस्तुन्दिभस्तुन्दी वृहत्कुत्तिः पिचगिहजः ॥ ४४ ॥

८ अवशीतोऽवनाटश्चाऽवभ्रशो नतनासिके ।

९ केशवः केशिकः केशी १० बलिनो बलिभः समौ ॥ ४५ ॥

११ विकलाङ्गस्वगोर्गण्डः १२ खर्वो हस्वश्च वामनः ।

१३ ख्राणोः स्यात्खुरणसो १४ विग्रस्तु गतनासिकः ॥ ४६ ॥

१५ बुराणाः स्यात्बुराणसः १६ प्रजुः प्रगतजानुकः ।

१७ ऊर्बलुर्बलुर्बलानुः १८ स्यात्संजुः संहतजानुकः ॥ ४७ ॥

१९ स्यादेडे वविरः २० कुञ्जे गडुलः २१ कुकरे कुण्णः ।

१ पदच्छदस्य । २ शीण्यतिच्छदस्य । ३ शोणि ज्येष्ठप्रभुः । ४ पञ्च कनिष्ठ-
 अतुः । ५ शोणि लघुस्य । ६ शोणि बलवतः । ७ पञ्चमृहदुदरस्य । ८ चावार्हि
 विगिहनातिक्रम्य । ९ प्रयंप्रसक्तदेशस्य । १० द्वेभस्याश्लयचर्मणः । ११ द्वे
 निपातौ न्यूनाश्रयास्य । १२ प्रयं हस्वस्य । १३ द्वेतीक्ष्णनातिक्रम्य । १४ द्वे
 गतनासिके च । १५ द्वे विकटनासिकरस्य । १६ द्वेऽयस्यजानुर्बलदन्तशूलं तस्य ।
 १७ द्वे ऊर्बलानुस्य । १८ द्वे संहतजानुकस्य । १९ द्वे वविरस्य । २० द्वे कुञ्जस्य ।
 २१ द्वे रोवादिनाऽदुःपठकरस्य ।

१ पृश्निरल्पतनौ २ श्रोणः पङ्क्तौ ३ मुगढस्तुमुगिहते ॥४८॥

४ वलिः केकरे ५ खोडे खञ्जस्त्रिषु जरावराः ।

६ जडुलः कालकः पिप्लुस्तिलकस्तिलकालकः ॥४९॥

७ अनामयंस्यादारोग्यं ८ चिकित्सा रुक्प्रतिक्रिया ।

९ भेषजौषधभैषज्यान्यगदो जायुस्त्रिषु ॥ ५० ॥

स्त्री १० रुग्णजा चोपतापारोगव्याधिगदाभयाः ।

११ क्षयः शोषश्च यक्ष्मा च १२ प्रतिश्यायस्तु पीनसः ॥५१॥

स्त्री १३ क्षुत् क्षुतं क्षवः पुंसि १४ कासस्तु क्षवथुः पुमान् ।

१५ शोफस्तुश्वयथुः शोथः १६ पादस्फोटो विपादिका ॥५२॥

१७ किलाससिग्मे १८ कञ्जं तु पामपामे विचर्विका ।

१९ करडूः खजूश्च करडूयो २० विस्फोटः पिटकः स्त्रियाम् ५३

१ द्वेअमानुपपायस्य । २ द्वे जघाविकलस्य । ३ द्वे कृत्वपतस्य । ४ द्वे नैत्रि-
युक्तस्य । ५ द्वे गतिविकलस्य । ६ त्रयं देहगतस्य कृष्णचिन्दो । ७ द्वे तिलचिन्दस्य ।
८ द्वे रोगभावस्य । ९ द्वे रोगप्रतीकारस्य । १० पञ्चौषधस्य । ११ सप्तारोगस्य । १२
श्रीणि क्षयरोगस्य । १३ द्वे पीनप्ररोगस्य । १४ श्रीणि त्रिषु केति ह्यातायाः । १५ द्वे
कासरोगस्य । १६ त्रीणि क्षोषस्य । १७ द्वे पादस्फोटस्य । १८ द्वे क्षीणस्य । १९
चतुष्कं खजूविशेषस्य । २० त्रयं खजूषुः । २१ द्वे फोटा इति ह्यातस्य ।

१ ब्रणोऽस्त्रियामीर्मरुः कर्त्तावे २ नाढोत्रणः पुमान् ।

३ कोठो मराडलकं कुष्ठश्चित्र ४ दुर्नामकार्शसी ॥ ५४ ॥

५ श्रानाहस्तु विबन्धः स्याद् ६ ग्रहणीरुक् प्रवाहिका ।

७ प्रच्छदिका वमिश्च स्त्री पुमांस्तु वमथुः समाः ॥५५॥

व्याधिभेदा विद्रधिः स्त्री ज्वरमेह भगंदराः ।

(श्लीपदं पादवल्मीकं १० केशघ्नस्तिवन्द्रलुप्तकः)

११ अश्मरी मूत्रकृच्छ्रं स्यात्पूर्वं शुक्रावधेस्त्रियु ॥५६॥

१२ रोगहार्यगदंकारो भिषग्वैद्यौ विकित्सके ।

१३ वार्तो निरामयः कल्प १४ उल्लाघो निर्गतो गदात् ॥५७॥

१५ ग्लानग्लास्तू १६ आमयावी विकृतो व्याधितोऽपटुः ।

आतुरोऽभ्यमितोऽभ्यान्तःसमौ १७ पामनकच्छुरौ ॥ ५८ ॥

१८ दद्रुणो दद्रुरोगी स्यादर्शोरोगयुतोऽर्शसः ।

१ श्लीपि मयस्य । २ एकं नित्यगलहृदयस्य । ३ चत्वारि कुष्ठस्य । ४ द्वेषार्थो-
रोगस्य । ५ द्वेमलमूत्रनिरोधस्य । ६ द्वैतग्रहणीरोगस्य । ७ श्रोणिवमनरोगस्य । ८
हायादयो व्याधिभेदाः । ९ द्वयं श्लीपदरोगस्य । १० द्वयं मस्तकदेशरोगस्य । ११ द्वे
ज्वरमयाः । १२ पञ्च भेदस्य । १३ श्रोणि रोगरहितस्य । १४ एव रोगान्मुक्तस्य । १५
द्वे रोगादिवशाद्द्वयं रहितस्य । १६ सप्तदशरोगिणः । १७ द्वेपामानुक्तस्य । १८ द्वे
दद्रुमुक्तस्य दाद इति श्वातस्य । १९ एषं मर्शोरोगमुक्तस्य । दवादीर इत्याद्यातस्य ।

- १ वातकी वातरोगी २ स्यात्सातिसारोऽतिसारकी ॥ ५९ ॥
 स्युः ३ क्लिनाक्षे चुल्लविल्लपिल्ला; किञ्चनं ४ क्षिणावाप्यमो ।
 ५ उन्मत्त उन्मादवति ६ श्लेष्मलः श्लेष्मणः कफी ॥ ६० ॥
 ७ न्युञ्जो भुग्ने रुजा वृद्धनाभौ तुन्दिलतुन्दिभौ ।
 ८ क्लिासी ९ सिष्मलोऽन्धाऽदृढः १० मूर्च्छालेमूर्त्तमूर्च्छिनौ ॥ ६१ ॥
 ११ शुक्रं तेजेरेतसी च वीजवीर्येन्द्रियाणि च ।
 १२ मायुः पित्तं १३ कफः १४ श्लेष्मास्त्रिषांतु १५ त्वगसृग्धरा ॥ ६२ ॥
 १६ पिशितं तरसं मांसं पत्रलं क्रव्यमामिषम् ।
 १७ उत्तप्तं शुष्कमांसं स्यात्तद्रत्नुरं त्रिलिङ्गकम् ॥ ६३ ॥
 १८ रुधिरेऽसृगलोऽहिता सृगस्ततजशोणितम् ।
 १९ बुक्काग्रमांसं हृदयं २० हृन्मेदस्तु वपा वसा ॥ ६४ ॥

- १ द्वे वातरोगयुक्तस्य । २ द्वे अतिसारयुक्तस्य । ३ चत्वारिक्लेदयुक्ताक्षिवतः ।
 ४ द्वे उन्मादयुक्तस्य । ५ त्रीणि कफयुक्तस्य । ६ एकं रुजा वकापृष्ठस्य । श्रोणिं याता
 दिनोन्नसनाभे । ७ द्वे सिष्मयुक्तस्य । ८ द्वे दृष्टिहीनस्य । ९ त्रीणि मूर्च्छायुक्तस्य ।
 ११ पट्टरेतसः । १२ द्वे पित्तस्य । १३ द्वे कफस्य । १४ द्वे चर्मण्य । १५ पट्टं
 मांसस्य । १६ श्रोणिं शुष्कमांसस्य । १७ सप्त रुधिरस्य । १८ द्वे कलेजा इति खयातस्य
 १९ द्वे हृदयाख्यनिम्नदेशस्य । २० श्रोणिं मांसजग्न्यग्नेहस्य (चर्वा) ।

पश्वाद्ग्रीवाशिशो १मन्या २नाडी तु धमनिः शिरा ॥
 ३तिलकंक्लोम ४मस्तिष्कंगोर्द ५किट्टंमलोऽस्त्रियाम् ॥६५॥
 ६अन्त्र पुरीतद् ७गुल्मस्तुप्लीहा पुंस्यय ८वस्त्रसा ।
 स्नायुः स्त्रियां कालखराड यकृती तु समे इमे ॥ ६६ ॥
 ९सृष्टिका स्यन्दिनी लाला १०दूषिका नेत्रयोर्मलम् ।
 (नासामलं तु ११सिद्धाणां १२पिञ्ज्रुषं कर्णयोर्मलम् ।
 १३मूत्रं प्रसाव १४उच्चारवस्करौ शमलं शकृत् ॥ ६७ ॥
 पुरीषं गृथवर्चस्कमस्त्री विष्ठाविशौ स्त्रियौ ।
 १५स्यात्कर्परः कपालोऽस्त्री १६कोकसंकुल्यमस्य च ॥६८॥
 स्याच्छरीगस्थित १७कङ्कालः पृष्ठास्थित तु १८कसेरुका ।
 शिरोऽस्यनि १९करोटिःस्त्री पार्श्वस्यनि तु २०पशुंका ॥६९॥

- १ एवं पश्चात्सिद्धताया ग्रीवाशिराः । २ अयं शिरायाः नाडी इत्याख्यातायाः
 ३ द्वेमांसविशेषस्य (पुरुकुप) । ४ द्वे मस्तकसंभूतघृताकारनेहस्य (मगज)
 ५ द्वे कर्णादिगतमलस्य । ६ द्वे धंसस्य । ७ द्वे वामकुक्षिस्यमांसपिण्डविशेषस्य ।
 ८ द्वे नद्या इति ख्यातायाः । ९ द्वे वक्षिणकुक्षिस्यमांसपिण्डस्य । १० श्रीणिहालायाः
 ११ एवं नम्रमस्य । १२ एवं नासामलस्य । १३ एवं कर्णमलस्य । १४ द्वे मूत्रस्य ।
 १५ नरविष्ठायाः । १६ द्वे शिरोऽपि पञ्जास्य । १७ श्रीणिअस्त्रियमांसस्य । १८
 एवं शरीरगतास्थितमस्य । १९ एवं श्यमप्यगतापि पञ्जास्य । २० एवं शिरोगता
 पशुंकास्य । २१ एवं पार्श्वगतास्थिति ।

'अङ्गं प्रतीकोऽवयवोपघनोऽय १ कलेवरम् ।
 गात्रं वपुः संहननं शरीरं वर्ष्म विग्रहः ॥ ७० ॥
 कायो देहः क्लीवपुंसोः स्त्रियां मूर्तिस्तनुस्तनूः ।
 १ पादाग्रं प्रपदं २ पादः पदद्विश्चरणोऽस्त्रियाम् ॥ ७१ ॥
 तद्ग्रन्थी ३ घुटिके गुल्फौ ४ पुमान्पार्श्विणस्तयोः ॥
 ५ जङ्घा तु प्रसृता ६ जानूरुपर्वाष्टौवदस्त्रियाम् ॥ ७२ ॥
 ७ सक्थि क्लीवे पुमानूरुस्तत्सन्धिः पुंसि ८ वङ्क्षणाः ।
 ९ गुदं त्वपानं पायुर्ना १० वस्तिर्नाभिरघो द्वयोः ॥ ७३ ॥
 ११ कटो ना श्रोणिफलकं १२ कटिः श्रोणिः ककुद्गतौ ।
 १५ पश्चान्निर्भवः स्त्रीकट्याः क्लीवे तु १६ जघनंपुरः ॥ ७४ ॥
 कूपकौ तु नितम्बस्यौ द्वयहोने १७ कुकुन्दरे ।
 स्त्रियां १८ स्फिचौ १९ कटिप्रोयावुपस्यो वक्ष्यमाणयोः ॥ ७५ ॥

१ अनुष्कं देहावयवस्य । २ द्वादशदेहस्य । ३ द्वे पादाग्रस्य । ४ चत्वारि
 चरणस्य । ५ द्वयं गुल्फयोः । ६ एकंपार्श्विणमागस्य । ७ द्वे क्लीवायाः (जाघ) ।
 ८ त्रयं जानूरुमागस्य । ९ एकं क्लृप्तं घेः । १० श्रोणि विष्टनिर्गमनद्वारस्य । ११ एकं
 मूत्राशयस्य । १२ एकं क्लृप्तं घेः । १३ त्रयं कट्याः । १४ एकं क्लीकट्याः पदवा
 द्वागस्य । १५ एकं क्लीकट्याः पुरोमागस्य । १६ एकं शृङ्खलादधीमागस्थितगर्तयोः ।
 १७ द्वे कटिप्रोयावुपस्योः । १८ एकं भोगेशिदने च ।

१ भगं योनिर्द्दयोः २ शिश्णो मेढो मेहनशेफसी ।
 ३ मुष्कोऽराढकेशो वृषणः पृष्ठवशाधरे ४ त्रिकम् ॥७६॥
 ५ पिचराढकुक्षी जठरोदरं तुन्दं स्तनौ कुर्वौ ।
 ६ चूचुकन्तु कुवाग्रं स्यान्न ना ७ कोढं भुजान्तरम् ॥७७॥
 उरो वत्सञ्च वक्षश्च ८ पृष्ठन्तु चरमन्तनोः ।
 ९ स्कन्धो भुजशिरोऽसोऽस्त्री सन्धा तस्यैव १० जत्रूणी
 ११ बाहुमूले उभे कक्षौ १२ पार्श्वमस्त्री तयोरधः ।
 १३ मध्यमञ्चावलग्नञ्च मध्योऽस्त्री द्वौ परो द्वयोः ॥७८॥
 १४ भुजबाहु प्रवेशो दोः १५ स्यात्कफाणिस्तु कूर्परः ।
 अस्योपरि १६ प्रगराढः १७ स्यात्प्रकोष्ठस्तस्य चाप्यधः ॥७९॥
 मणिबन्धादाकनिष्ठं करस्य १८ करभो वहिः ।

१ द्वे लीलाभुजाभ्याम् । २ बाहविरिचिद्यम् । ३ शीष्यन्धकोष्ठस्य । ४ एकं पृष्ठं वा-
 परमाह्वय । ५ पञ्च अटारस्य । ६ द्वे वक्षोरस्य । ७ द्वयं स्तनाभ्याम् । ८ पञ्च वक्षसि
 ९ एकं अटारस्य चरममाह्वय । १० शीषिभुजाभ्याम् । (बाप) । ११ एवं स्कन्ध-
 सन्धेः । १२ द्वे वक्षस्य । १३ एवं अटारयोत्थोभाह्वय । १४ शीषि तनुमाह्वय
 (अमर) । १५ बाहविरिचिद्यम् । १६ द्वे कूर्परस्य । (७ एकं कूर्परस्योर्गर्भाह्वय
 १७ एवं कूर्परस्योर्गर्भाह्वय । १८ एवं मणिबन्धादाह्वय अकनिष्ठं अर्धं मणिबन्ध-
 त्पार्श्वे १९ ।

१पञ्चशाखः शयः पाणि ३स्तर्जनी स्यात्प्रदेशिनी ॥८१॥

२अङ्गुल्यः करशाखाः स्युः ४पुंस्यङ्गुष्ठः प्रदेशिनी ।

मध्यमाऽनामिका चापि कनिष्ठा चेति ताः क्रमात् ८२ ॥

५पुनर्भवः कररुहोऽनखोऽस्त्री नखरोऽस्त्रियाम् ।

६प्रादेशंतालगोकर्णास्तर्जन्यादियुते तते ॥ ८३ ॥

अङ्गुष्ठे सकनिष्ठे ४स्याद्वितस्तिर्द्वादशाङ्गुलः ।

पाणौ ६चपेट प्रतल प्रहस्ता विस्तृताङ्गुलौ ॥ ८४ ॥

द्वौ संहतौ संहतल प्रतलौ वामदक्षिणौ ।

पाणिर्निकृञ्जः १प्रसृतिस्तौ युतावञ्जलिः पुमान् ॥८५॥

प्रकोष्ठे विस्तृतकरे ३हस्तो सुप्ट्या तु त्र्यङ्गुलौ ।

१३सर्त्तिः १४स्यादसर्त्तिस्तु निष्कनिष्ठेन मुष्टिना ॥८६॥

१५व्यामो बाह्वोः सकरयोस्ततयोस्तिर्यगन्तरम् ।

१६ऊर्ध्वविस्तृतदोः पाणिर्नृमाने पौरुषं त्रिपु ॥ ८७ ॥

- १ त्रीणिकरस्य । २ द्वे अङ्गुष्ठतमीपाङ्गुल्याः ३ द्वे अङ्गुलीमानस्य ।
 ४ एकैवंभेगाङ्गुलीनाम् । ५ करवागिनस्य । ६ एकैवंसर्जन्यादिभिस्त्रिसृष्टिभिः
 मध्यमिपुंतेऽङ्गुष्ठे विस्तृत । ७ द्वे वितस्ते । त्रीणिविस्तृताङ्गुलिः पाणौ । ८ द्वौ
 संहतलस्य । ९ एकनखोऽस्त्री । १० एकनखोऽस्त्री । ११ एकद्वयोः प्रसृतयोः । १२ एकैकत्रयिष्यपु
 ल्यापरिमितस्य । १३ एकसर्त्तिः । १४ एकसर्त्तिः । १५ एकैकत्रयिष्यपु
 ल्यापरिमितस्य । १६ एकैकत्रयिष्यपु ल्यापरिमितस्य ।

- १ कण्ठो गजोऽथ श्रीवायां शिरोधिः कन्धरेत्यपि ।
 २ कम्बुश्रीवा त्रिरेखा साऽवदुर्घात्र कृकाटिका ॥८८॥
 ३ धक्त्रास्ये वदनं तुराडमाननं लपनं सुखम् ॥
 ४ क्लीवे घ्राणं गन्धवाहाघोणा नासा च नासिका ॥८९॥
 ५ श्रोष्ठाधरौ तु रदनच्छदौ दशनवाससी ।
 ६ अधस्ताच्चिबुकं गण्डौ कपोलौ तत्परा १० हनुः ॥९०॥
 ७ रदना दशना दन्ता ११ रदास्तालु तु काकृदम् ।
 ८ रसज्ञा रसना जिह्वा प्रान्तावोष्ठस्य १२ सृक्किणी ॥९१॥
 ९ ललाट मलिकं गोधिरुध्वे हृग्भ्यां १३ भ्रुवौ छिद्यौ ।
 १० कूर्वमस्त्री भ्रुवोर्मध्यं १४ तारकाक्षः कनीनिका ॥९२॥
 १५ लोचनं नपनं नेत्रमीक्षणं चक्षुरक्षिणी ।

१ द्वे शीवायाम्भ्यम् । २ श्रीणि शीवाया । ३ एवं त्रिरेखायुतायाः । ४ श्रीणि
 शीवायाः सधे. पञ्चद्वारगन्धरादीन्निर्वाहयताम्भ्यम् । ५ सप्तमुखस्य । ६ पञ्चनासि-
 क्यम् । ७ कम्बुश्री शीवस्य । ८ एह मपरधोभागस्य । नक्षोदरवाहयताम्भ्यम् । ९ द्वे
 शीवस्य (गत) । १० एष्विबुक्त्राशोभास्य कनारदीहवाहयताम्भ्यम् ११
 कस्तारिदन्तस्य । १२ द्वेतालुः । १३ शी ण, जिह्वाया । १४ एहमोष्ठस्य
 शीमरुक्षिण्यम्भ्यम् । १५ श्रीणि भागस्य । १६ एहोदरवाहयताम्भ्यम् १७ एवं मशीरि
 भ्रुवोर्मध्यम् । १८ एवं अनाः द्वौ नक्षामप्यगतकृष्णमण्डलस्य । १९ अर्धं नेत्रस्य ।

दृग्दृष्टी^१चासु नेत्राम्बु रोदनञ्चासुमश्रु च ॥ १३ ॥

^२अपाङ्गौ नेत्रयोस्तौ ^३कटाक्षोऽपाङ्गदर्शने ।

^४कर्णशब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिः स्त्री श्रवणं श्रवः ॥१४॥

^५उत्तमाङ्गं शिरः शीर्षं मूर्धा ना मस्तकोऽस्त्रियाम् ।

^६चिकुरः कुन्तलो बालः कवः केशः सिरोरुहः ॥१५॥

तद्बृन्दे ^७केशिकं ^८केश्यमलकाश्चूर्णकुन्तलाः ।

ते ललाटे ^९भ्रमरकाः ^{१०}काकपक्षः शिखरुडकः ॥१६॥

^{११}कञ्चरी केशवेशोऽथ ^{१२}धम्मिल्लः संयताः कचाः ॥

^{१३}शिखा चूडा केशपाशी ^{१४}व्रातनस्तु सटा जटा ॥१७॥

^{१५}वैण्यः प्रवेणो ^{१६}शीर्षण्यशिरस्यौ विशदे कचे ।

पाशः पक्षश्च हस्तश्च कलापार्थाः ^{१७}कवारपरे ॥१८॥

^{१८}तनूरुहं रोम लोम तद्बृद्धौ ^{१९}श्मश्रु पुष्पमुत्ते ।

पञ्चनेत्रोदकस्य । २ एकं नेत्रयोस्तभाग्यो ३ एकमपाङ्गदर्शनस्य । ४ यद्-
कर्णस्य । ५ पञ्च शिरसः । ६ यद् केशस्य । ७ द्वे केशसमूहस्य । ८ द्वे कुटिल
केशानाम् । ९ एकं ललाटे स्थलकानाम् । १० द्वे कुमारचूडायाः । ११ द्वे कैरवं-
त्सनायाः । १२ एकं धम्मिल्लस्य । १३ श्रीणिशिखायाः । १४ द्वे व्रातन शिखा-
याम् । १५ द्वे सपाकारचितकेशवेणस्य । १६ द्वे निर्मलकेशे । १७ कचपर्यायात्
परश्रुण्काः पाशादयत्रयः वैशतसमूहवापिनः । १८ त्रयं रोमणः । १९ एकं दाढी
इति श्यावस्य ।

१ आकल्यवेषौ नेपथ्यं प्रतिकर्म प्रसाधनम् ॥ १९ ॥
 दर्शते १ त्रिष्वलङ्काराऽलङ्कारिष्णुश्च २ मण्डितः ।
 प्रसाधिनोऽलङ्कृतश्च भूपितश्च परिष्कृतः ॥ १०० ॥
 ३ विभ्राट् आजिष्णुगोविष्णू ४ भूषणं स्यादलङ्कारिक्रिया ।
 ५ अलङ्कारस्त्वाभरणं परिष्कारो विभूषणम् ॥ १०१ ॥
 मण्डनं चाथ ६ मुकुटं किरीटं पुन्नपुंसकम् ।
 ७ चूडामणिः शिरोरत्न ८ तरलो हारमध्यगः ॥ १०२ ॥
 ९ वालापाश्या पारिथ्या १० पत्रपाश्या ललाटिका ।
 ११ कर्णिका तालपत्रं १२ स्यात्कुराडलं कर्णवेष्टनम् ॥ १०३ ॥
 १३ ग्रैवेयकं करगुभूषा १४ लम्बनस्याल्ललन्तिका ।
 स्वर्णैः १५ प्रालिम्बकाऽथोः १६ सूत्रिकामौक्तिकैः कृता ॥ १०४ ॥

१ पंच अलङ्कारस्य शोभायाम् । २ द्वे अलङ्कारौ । ३ पञ्चालङ्कारस्य । ४
 प्रथमतिशयेन शोभमानस्य । ५ द्वे भूषणक्रियाया । ६ पञ्चालङ्कारस्य महती इति
 ज्ञेयातायाः । ७ द्वे किरीटस्य । ८ द्वे शिरोमणौ । चूडामणि इत्याख्यातस्य । ९
 एकं हारमध्यगतनायकमण्योः (सुमेरु) । १० द्वे शीमन्तभूषणस्य । ११ द्वे
 ललाटभूषणस्य जीकाश्वाख्यातायाः । १२ द्वे ताटकस्य तरली इत्याख्यातस्य
 १३ द्वे कुण्डलस्य । १४ द्वे शीरामरणस्य १५ कण्ठाशयाख्यातायाः । द्वेषाम्ना-
 मित् वितकृष्टिद्यायाम् । १६ एकं मुखप्रारविहृतकाया । १७ एकं मौक्तिकचित्त-
 कृष्टिद्यायाः मोतीमाला इत्याख्यातायाः ।

१हारोमुक्तावली २देवच्छन्दोऽसौ शतयष्टिका ।

हारभेदा ३यष्टिभेदाद्गुच्छगुच्छार्धगोस्तनाः ॥ १०५ ॥

४अर्धहारी माणवक एकावल्पेकयष्टिका ।

सैव नक्षत्रमाला स्यात्सप्तविंशतिमौक्तिकेः ॥ १०६ ॥

५आवापकः पारिहार्यः कटको वलयोऽस्त्रियाम् ।

६केयूरमद्भदं तुल्ये ७शृङ्गलीयकमृमिका ॥ १०७ ॥

८साक्षराऽङ्ग लिमुद्रा स्यात्कङ्कणा ९रुमृषणम् ।

स्त्रीकट्यां १०मेखला काञ्ची सप्तकी रशनातया ॥ १०८ ॥

क्लीवे सा रसनं चाथ पुंस्कट्यां ११शृङ्गलं त्रिपु ।

१२पादाङ्गदं तुलाकोटिर्मञ्जीरो नूपुरोऽस्त्रियाम् ॥ १०९ ॥

१३हसकः पादकटकः किङ्किणी १४सुदधरिष्टिका ।

त्वक्फलकमिशोभाणिवस्त्रयानिर्देश त्रिपु ॥ ११० ॥

१ द्रोणकाहारस्य । २ एवंशतयष्टिकहारस्य । ३ द्वाविंशत्यष्टिकोऽगुच्छः चतु-
विंशत्यष्टिको गुच्छार्धः, चतुर्यष्टिको गोस्तनः । ४ द्वादशःयष्टिकोऽर्धहारः ।
विंशत्यष्टिको माणवकः ५ चत्वारिंशकोष्टामरणस्य ६ द्वेप्रणवमूषणस्य
(वाज्रयंद) । ७ द्वे अङ्गुल्यामरणस्य । (कंगुली) ८ एवंसाक्षराङ्गुल्यामरणस्य
मोहावहितस्वर्णशुद्धे । ९ द्वे कणवन्वमूषणस्य कंकण इत्याख्यातस्य १० पञ्चश्रीणां
कटिमूषणस्य करयनो इत्याख्यातस्य । ११ एवपुरकट्टीमूषणस्य पुदपकरयनो १२ घट्टकं
नूपुरस्य पै ५६वाप्यातस्य । पादकटक कदाहत्याख्यातायाः सुवृद्धत्याख्यातस्य ।

- १वाल्कं क्षौमादि २फालं तु कार्पासं बादरं च तत् ।
 ३कौशेयं कृमिकोशोत्थं ४शङ्खवं मृगरोमजम् ॥ १११ ॥
 ५अनाहतं निष्प्रवाणितन्त्रकं च नवाभ्रम् ।
 तत्स्यादुद्गमनीयं यद्धौयोतर्वस्त्रयोर्युग्म् ॥ ११२ ॥
 पत्रोर्णं धौनकौशेयं बहुमूल्यं ६महाधनम् ।
 ७क्षौमं दुक्कलं स्याद् द्वे १०तु निवीतं प्रावृतं त्रिषु ११३
 स्त्रिय्या बहुत्वे वस्त्रस्य ११दशाः स्युर्वस्त्रयोर्द्वयोः ।
 १२द्वैर्ध्रमायामथारोहः १३परिणाहो विशालता ॥ ११४ ॥
 १४पटच्चरं जीर्णवस्त्रं समौ १५नक्तक कर्पटौ ।
 १६वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनगंशुकम् ॥ ११५ ॥
 १७सुचेनकः पटोऽस्त्री स्याद्राशिः स्थूलशाटकः ।
 निचोलः प्रच्छदपटः समौ १८श्लककम्बलौ ॥ ११६ ॥

१ एकं । २ बहु । ३ मयस्य । ४ अशुभ । ५ शीघ्रिणः कार्पासवस्त्रस्य । ६ एकं । ७
 मिथेयम् । ८ मृगरोमस्य । ९ कौशेयस्य । १० एकं । ११ एकं । १२ एकं । १३ एकं । १४ एकं । १५ एकं । १६ एकं । १७ एकं । १८ एकं । १९ एकं । २० एकं ।

१ अन्तरायोपसंवधानपरिधानान्यधोऽशुके ।

द्वौ २ प्रावारोत्तरासङ्गौ समौ वृहतिका तथा ॥ ११७ ॥

संव्यानमुत्तरीयं च ३ चोलः कूर्पासकोऽस्त्रियाम् ।

४ नीसारः स्यात्प्रावरणो हिमानिलनिवारणो ॥ ११८ ॥

५ अर्धोरुकं वास्त्रीणां स्याच्चण्डातकमस्त्रियाम् ।

६ स्यात्त्रिष्वाम्रपदीनं तत्प्राप्तोत्याम्रपदं हि यत् ॥ ११९ ॥

अस्त्री ७ विमानमल्लोचो दूष्याद्यं वस्त्रवेशमनि ।

८ प्रतिसीरा जवनिका स्यात्तिरस्करिणी च सा ॥ १२० ॥

९ परिकर्मागसंस्कारः १० स्यान्मार्ष्टिर्मार्जना मृजा ।

११ उद्वर्तनोत्सादने द्वे समे १२ आप्लावआप्लवः ॥ १२१ ॥

खानं १३ चर्चातु चार्विष्यं स्यासकोऽथ १४ प्रबोधनम् ।

अनुबोधः १५ पत्रलेखा पत्राङ्गुलिरिमे समे ॥ १२२ ॥

१ चत्वारि परिहित वासवि घोषा इत्याख्याताया । २ पञ्च उत्तरीयस्य अंगोळा इत्यस्य । ३ द्वे चोळस्य ४ एकं रजाई इति ख्यातस्य । ५ एकं छडंगा इति ख्यातस्य । ६ एकं पादापर्यन्तवस्त्रस्य । ७ द्वे चन्द्रवा इति ख्यातस्य । ८ एकं वस्त्रचित्तपृदस्य (तम्बु) । ९ अयजवनिकायाः [कनात] । १० कुङ्कुमादिना शरीरे कृत संस्कारमानस्य । ११ अयं प्रोक्षणादिना देशनिर्मलीकरणस्य । १२ द्वे पिशुदिना शरीरमलापकरणस्य । खवटन इत्याख्यातस्य । १३ श्रीगिन्तानस्य । १४ श्रीणि चन्दनादिना देशविलेपस्य । १५ द्वयंगन्धस्य पुनर्गन्धान्परीकरणे । १६ द्वे करवादी कन्दूयादिरचितपत्रावल्याः ।

१तमालपत्रतिलकचित्रकाशि विशेषकम् ।
 द्वितीयं च तुरीयं च न स्त्रियामथ २कुङ्कुमम् ॥ १२ ॥
 काशमीरजन्माग्निशिखं वरं बाह्वीकपीतने ।
 रक्तसंकोचपिशुनं धीरं लोहितचन्दनम् ॥ १२४ ॥
 ३लाक्षा राक्षा जतुकलीवेयावोऽलक्तो द्रुमामयः ।
 ४लवंगं देवकसुमं श्रीसंज्ञमथ ५जायकम् ॥ १२५ ॥
 कालीयकञ्च कालानूसार्थं चाथ समार्थकम् ।
 ६वशिकागराजार्हलोहं कृमिजजोङ्गकम् ॥ १२६ ॥
 कालागुर्वगुरुस्यात्तन्मगल्या मल्लिगन्धि यत् ।
 ७यक्षधूपः सर्जरक्षो रालसर्वरसावपि १२७ ॥
 बहुरूपोऽप्ययं ८वृक्षधूपकृत्रिमधूपकौ ।
 ९तुरुष्कः पिण्डः सिंहो यावनोप्ययं १०पायसः ।
 श्रीवासो वृक्षधूपोऽपि श्रीवेष्टसरत्नद्रवौ ॥

१ चरुधारि तिष्ठकम् । २ एषादृशं कुङ्कुमस्य वैश्वदेव इत्याख्यातस्य । ३ पटुर्कं
 [एषाशानाः महावराहस्यस्य । ४ त्रीणि ध्वजस्य । ५ प्रथमं पञ्चधादयस्य अथवाऽस्य । ६
 [एषादृशं कृष्णागुणः, कृष्णव्यग्रादयस्य । ७ पञ्चधूपस्य । ८ लोहेकादायं कृत्तधूपस्य । ९
 चरुधारि विदुः १० एषादृशस्य (पूतविशेषाय) ।

१मृगनाभिर्मृगमदः कस्तूरी चाथ २कोलकम् ॥ १२९ ॥

कङ्कोलकं कोशफलकमथ ३कर्पूरमस्त्रियाम् ।

। नसारश्चन्द्रसंज्ञः सिताभ्रो हिमवालुका ॥ १३० ॥

गन्धसारो मलयजो भद्रश्रीश्चन्दनोऽस्त्रियाम् ।

तैलपर्णिक गोशीर्षे हरिचन्दनमस्त्रियाम् ॥ १३१ ॥

४तिलपर्णी तु पत्राङ्गं रुञ्जनं रक्तचन्दनम् ।

कुचन्दनं चाथ ५जातीकोशजातीफले समे ॥ १३२ ॥

६कर्पूरागरुं कस्तूरी कङ्कोलैर्यत्तकर्दमः ।

७गात्रानुलेपनी वर्तिर्वर्णकं स्याद्विलेपनम् ॥ १३३ ॥

१०चूर्णानि वासयोगाः ११स्युर्भावितं वासितं त्रिषु ।

संस्कारो गन्धमाल्याद्यै र्यः १२स्यात्तदधिवासनम् ॥ १३४ ॥

१३माल्यं मालासूत्रौ मूर्ध्निकेशम ध्ये तु १४गर्भकः ।

१ त्रयं कस्तूर्यः । त्रीणि कङ्कोलस्य । २ पञ्च कर्पूरस्य । ४ च चारिचन्दनस्य । ५ एतन्नयश्चन्दनभेदाः । ६ पञ्च रक्तचन्दनस्य । ७ द्वेजाऽतिरुच्यस्य (जायरुच) । ८ "कर्पूरमदकस्तूरीकङ्कोलपुष्पाणि च । एकीकृतमिदं सर्वं मङ्गकर्दम इष्यते" । ९ चत्वारि गात्रानुलेपयोग्यम् । १० द्वेपट्टावादिचूर्णमात्रस्य ११ द्वेगन्धद्वयेण वासितस्य । १२ एकं गन्धमाल्यादिभिर्वस्त्रताम्बूलादिना संस्कारस्य १३ त्रयं मूर्ध्निकेशम ध्ये तु १४ एवं केशमध्ये घृतमाहाया ।

१ अश्रुशकं शिखालम्बि पुरो न्यस्तं १ ललामकम् ॥ १३५ ॥
 २ प्रालम्बमृजुनम्बि ३ स्यात्कराठद्वैकक्षिकं तु तत् ।
 ४ यत्तिर्यक् क्षिप्तमुसि ५ शिखास्वापीडशेखरौ ॥ १३६ ॥
 ६ रचना स्यात्परिहन्द ७ आभोगः परिपूर्णता ।
 ८ उपधानन्तूपवर्हः ९ शय्याय ऽं शयनीयवत् ॥ १३७ ॥
 १० शयनं ११ मञ्चपर्यङ्कपल्यङ्काः खट्वया समाः ।
 १२ गेन्दुकः कन्दुको १३ दीपः प्रदीपः १४ शीठपासनम् १५
 १६ समुद्रकः संवुटकः १७ प्रतिग्राहः पतद्ग्रहः ।
 १८ प्रसाधनी कङ्कनिका १९ पिष्टातः पट्वासकः ॥ १३८ ॥
 २० दर्पणो मुक्तादर्शो २१ व्यञ्जनं तालवृन्तकम् ।
 इति मनुष्यवर्गः ॥ ६ ॥

- १ एवं शिखर्या शम्भुवामनात्मस्य । २ एवं अश्रुशकं शिखर्यात्मस्य । ३ एवं प्रालम्बमृजुनम्बिमात्मस्य । ४ एवं यत्तिर्यक् शिखर्यात्मस्य । ५ एवं शिखास्वापीडशेखरौ शिखर्यात्मस्य । ६ एवं रचना शिखर्यात्मस्य । ७ एवं आभोगः शिखर्यात्मस्य । ८ एवं उपधानन्तूपवर्हः शिखर्यात्मस्य । ९ एवं शय्याय ऽं शयनीयवत् शिखर्यात्मस्य । १० एवं शयनं शिखर्यात्मस्य । ११ एवं मञ्चपर्यङ्कपल्यङ्काः शिखर्यात्मस्य । १२ एवं गेन्दुकः कन्दुको शिखर्यात्मस्य । १३ एवं दीपः प्रदीपः शिखर्यात्मस्य । १४ एवं शीठपासनम् शिखर्यात्मस्य । १५ एवं समुद्रकः संवुटकः शिखर्यात्मस्य । १६ एवं प्रतिग्राहः पतद्ग्रहः शिखर्यात्मस्य । १७ एवं पिष्टातः पट्वासकः शिखर्यात्मस्य । १८ एवं प्रसाधनी कङ्कनिका शिखर्यात्मस्य । १९ एवं मुक्तादर्शो शिखर्यात्मस्य । २० एवं व्यञ्जनं तालवृन्तकम् शिखर्यात्मस्य । २१ एवं इति मनुष्यवर्गः ॥ ६ ॥

१सन्ततिर्गोत्रजननकुलान्यभिजनान्वयो ।

वंशोऽन्ववायः सन्तानो वर्णाःस्युर्ब्राह्मणादयः ॥ १ ॥

२विप्रक्षत्रियविट्शूद्राश्चातुर्वर्ग्यमिति स्मृतम् ।

३राजवीजी राजवंश्यो ४वीज्यस्तु कुलसम्भवः ॥ २ ॥

५महाकुलकुलीनार्यसम्प्रसजनसाधवः ।

६ब्रह्मचारी गृही वानप्रस्थो भिक्षुश्चतुष्टये ॥ ३ ॥

आश्रमोऽस्त्री ७द्विजात्यग्रजन्मभूदेववाडवाः ।

विप्रश्च ब्राह्मणोऽसौ ८पटकर्मा यागादिभिवृत्तः ॥ ४ ॥

९विद्वान् विपश्चिदोपज्ञः सन् सुधीः काविशो बुधः ।

धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान् परिहृतः कविः ॥५॥

धीमान् सुभिः कृती कृष्टिर्लब्धवर्णो विवक्षणाः ।

दूरदर्शी दीर्घदर्शी १०श्रोत्रियश्छांद्रसौ समौ ॥ ६ ॥

(११मीमांसको जैमिनीये १२वेदान्ती ब्रह्मवादिनी ।

१ नव वंशस्य । २ एतेदर्शाः । ३ द्वे राजवंशोत्पन्नस्य । ४ द्वे कुलमात्रोत्पन्नस्य । ५ षट्प्रसजनस्य । ६ एतत्तत्वार आश्रमशाब्दवाच्याः । ७ षट्ब्राह्मणस्य । ८ एकं "इत्याभ्ययनशानानि माजनाद्यपने तथा प्रतिप्रश्चमैयुक्तः पटकर्मा विप्रवृत्तश्चे" इति । ९ द्वाविंशतिः पण्डितस्या १० द्वे वेदाभ्यायिनं । ११ द्वे मीमांसाशास्त्रवेत्तुः १२ द्वे वेदान्तशास्त्रवेत्तुः

१वैशेषिके स्यादौलूक्यः २सौगतः शून्यवादिनी ॥ १ ॥
 ३नैयायिकस्त्वक्षपादः ४स्यात्स्याद्रादिक आर्हकः ।
 ५चार्वाकलौक्यायतिकौ तत्कार्ये ६सांख्यकापिलौ ॥ २ ॥
 ७उपाध्यायोऽध्यापकोऽथ ८स्यान्नपेक्षादिकृद्गुरुः ।
 ९मंत्रव्याख्याकृदाचार्य आदेशात्वचरे १०व्रती ॥ ७ ॥
 यथा च यजमानश्च स सोमवति ११दीक्षितः ।
 १२हृज्याशीलो यायजूको १३यज्वा तु विधिनेष्टवान् ॥ ८ ॥
 स्रगोष्पतीष्ट्या १४स्यपतिः १५सोमपीयी तु सोमपाः ।
 १६सर्ववेदाः स येनेष्टे यागः सर्वस्वदक्षिणः ॥ ९ ॥
 १७अनृवानः प्रवचने साङ्गेऽधीती गुरोस्तु यः ।

१ द्वे शास्त्रदार्थ्यादिनि ॥ २ द्वे नास्तिष्यस्य । ३ द्वे न्यायशास्त्रस्य । ४ द्वे मो
 छद्वन्द्वयवादिनाः । ५ द्वे देशस्यवादिनो वाडस्य । ६ द्वे लाट्टपशास्त्रस्य । ७ द्वे अथ्याप
 कस्य । ८ एषः समोपाध्यापकस्य । ९ एकमाचार्यस्य । तत्संज्ञात् "तन्नोय तु यः
 क्षिप्रं वदन्त्यापदेष्टुश्च । सात्र न उरदस्यं च तमाचार्यं प्रदशत" इति । १० त्रीणि
 मन्त्रमन्त्रम् । ११ एकं सोमवाग दीक्षितम् । १२ द्वे यजनकोषस्य । १३ एकं विधिना
 माशुम् । १४ द्वे अथ्यापकोऽपि । १५ एकं सोमपीयम् । १६ एकं विधिना
 माशुम् । १७ एकं साङ्गप्रवचनम् । १८ एकं साङ्गप्रवचनम् ।

१ सन्धानुज्ञः १समावृत्तः २सुत्वा त्वभिपत्रे कृते ॥ १० ॥
 ३द्वात्रान्नेवासिनौ शिष्ये ४शेक्षाः प्रायमकल्पिकाः ।
 ५कत्रह्यव्रतावारा मिथः ६सब्रह्मवारिणाः ॥ ११ ॥
 ७सतीर्थ्यास्त्रेकगुरवश्चनवान् ८ग्निमग्निचित् ।
 ९पारम्पर्योपदेशे १०स्मदैतिह्यमितिहाव्ययम् ॥ १२ ॥
 ११उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्याज्ज्ञात्वारम्भ १०उपक्रमः ।
 १२यज्ञःसवोऽश्वरो यागः सप्ततन्त्रमखः क्रतुः ॥ १३ ॥
 १३पाठो होमश्चातियोनां सपर्या तर्पणं वलिः ।
 एते पञ्च महायज्ञा ब्रह्मयज्ञादिनामकाः ॥ १४ ॥
 १५समज्या परिपद्मोष्ठी सभासमितिसंसदः ।
 आस्थानी क्लीबमास्यानं स्त्री नपुंसकयोः सदः ॥१५॥
 १६प्राग्वंशः प्राग्ग्रविर्गोहात्सदस्या विधिदर्शिनः ।

१ एकं गुरोर्ब्रह्मानुज्ञस्य । २ एक कृतञ्ज भेषवस्नानस्य । ३ त्रीणिशिष्यस्य ।
 ४ द्वेभारत्वाध्ययनाना वदूनाम् । ५ एकमेकशास्त्रास्त्राध्यायिनाम् । ६ एकं समान-
 गुरुणाम् । ७ एकं कृनाग्निचयनस्य । ८ द्वयंलोकपरम्परयोपदेशस्य । ९ एकं प्रयत्न
 ज्ञानस्य । १० एकं ज्ञानपूर्वकारणस्य । ११ सप्त यज्ञस्य । १२ एते प्रमेकं ब्रह्मयज्ञादि
 नामका महाः यज्ञाः । १३ नव समायाः । १४ एकं सदस्यादीना गृहस्य ।

१सभासदः सभास्ताराः सभ्याः समाजिकाश्च ते ॥१६॥
 २अध्वयूद्गातृहोतारो यजुः सामर्गिषदः क्रमात् ।
 आग्नीध्राद्या धनैर्वार्या ऋत्विजो ३याजकाश्चते ॥१७॥
 ४वेदिः परिष्कृता भूमिः समे ५स्थण्डिलचत्वरे ।
 ६चपात्तो यूपकटकः ७कुम्भा सुगहनावृतिः ॥ १८ ॥
 ८यूपाग्रं तर्न निर्गन्ध्यदारुणि ९त्वरिण्द्रयोः ।
 १०दक्षिणाग्निर्गार्हपत्याहवनीयौ त्रयोऽग्नयः ॥ १९ ॥
 अग्नित्रयमिदं ११त्रेता प्रणीतः संस्कृतोऽनलः ।
 १२समृत्यः परिचाप्योपचाप्यावग्नौप्रयोगिणाः ॥ २० ॥
 यो गार्हपत्यादानीय दक्षिणाग्निः प्रणीयते ।
 तस्मिन्नानायोऽथाग्नायी स्वाहा च हुतभुक्तिप्रया ॥२१॥

१ चावारि सभ्येषु । २ एत ययासंख्यं यजुषदिषेदविदा । ३ एवं धनादिना
 वशीयाम्नीपूषणम् । ४ एवं यगर्षं साधिनभूम्या । ५ द्वेषार्थं संस्कृतभूना
 नस्य । ६ एवं यूपश्चरति यस्य कारकाष्टविकरास्य । ७ एवं यागभूमावन्त्यजादिदत्तं
 नस्तार्याय वेदनस्य । ८ यूपस्य । ९ एष र्गितिष्ठपर्यनिर्गन्धनीयकाष्ठस्य । १०
 एत त्रयोऽग्नयः । ११ एषाग्निप्रयस्य । १२ एत त्रया अत्रेताप्रणायौ स्थलविशेषे
 प्रदुष्यः । १३ एवं गार्हपत्यादुद्धृत्य दक्षिणाग्निप्रणयनस्य । १४ त्रयमाने, प्रिय याम ।

ऋक् 'सामिधेनी धार्या च या स्याद्ग्निसमिन्धने ।

गायत्रीप्रमुखं छन्दो हव्यपाके चरुः पुमान् ॥ २२ ॥

१ आमिन्ना सा सृतोष्णे या क्षीरे स्याद्विधियोगतः ।

२ धवित्रं व्यजनं तद्यदचितं मृगवर्मणा ॥ २३ ॥

३ पृषदाज्यं सदव्याज्ये परमान्नं तु पायसम् ।

४ हव्यकव्ये देवपित्र्ये अन्ने पात्रे स्रुवादिकम् ॥ २४ ॥

५ ध्रुवोपमृज्जुहूर्ना तु स्रुवो भेदाः स्रुचः स्त्रियः ।

६ उपाकृतः पशुरसौ योऽभिमन्त्र्य क्रतौ हतः ॥ २५ ॥

७ परम्पराकं शमनं प्रोक्षणं च वधार्थकम् ।

वाव्यलिङ्गाः ११ प्रमीतोपसंपन्नप्रोक्षिता हते ॥ २६ ॥

१ साम्नाय्यं हविरग्नौ तु १२ हुतं त्रिषु वषट्कृतम् ॥

१३ दीक्षान्तोऽवभृथो यज्ञे तर्कर्माहं तु १४ यज्ञिपम् ॥ २७ ॥

१ इ इन्द्रिज्जन्तप्रयुक्त श्रवः । २ एकमग्निमुत्ते ह्यमानानस्य चद्रुव्याख्या-
 तस्य । ३ एक तस्य पयसि दधानयनस्य । ४ एकं मृगचर्मरथितव्यजनस्य । ५ एकं
 दक्षिणकृतस्य । ६ द्वेक्षीरघस्य । ७ एदेकं मयासंरयदेवपितृभ्यो दीयमानानस्यहन्य
 कस्य इवाख्यातस्य । ८ एते नमः स्रुवो भेदाः । ९ एकं यज्ञेऽभिमन्त्र्य हतपशोः
 १० त्रयं यज्ञियंशुह्यनस्य । ११ श्रीणि यामार्थं दत्त पशुमात्रे । १२ एवं इन्द्रिज्जि-
 पस्य । १३ इहुतस्य । १४ एकं दीक्षा समापनेऽष्टिपूर्वकस्तानस्य । १५ एकं
 नरवोग्यवस्तनः ।

त्रिष्वथ ऋतुकर्मणं १पूतं २स्वातादि कर्मणि ।
 ३अमृतं विधसो यज्ञशेषभोजनशेषयोः ॥ २८ ॥
 ४त्यागो विहापितं दानमुत्सर्जनविसर्जने ।
 विश्राणनं वितरणं स्पर्शनं प्रतिपादनम् ॥ २९ ॥
 प्रादेशनं निर्वपणमपवर्जनमर्हतिः ।
 मृतार्थं तदहे दानं त्रिषु ५स्यादौर्ध्वदौहिकम् ॥ ३० ॥
 ६पितृदानं निवापः ७स्याच्छाद्धं तत्कर्म शास्त्रतः ।
 ८अन्वाहार्यमासिकेऽशोऽष्टमोऽह्नः ९कृतपोऽस्त्रियाम् ३१
 १०पर्येषणा परिष्टिश्राडन्वेषणा च गवेषणा ।
 ११सनिस्त्वेषणा १२याच्चाऽभिशस्तिर्याचिनाऽर्थना ॥
 पट् तु १३त्रिष्वर्ज्यमघर्षि १४पाद्यं षादाय वारिणि ।

१ एवं ऋतुकर्मणः । २ एवं देवाद्यारामादिनिर्माणस्य । ३ अमृतैवेकं यद्
 दोषस्य देवनिनास्तिपुण्योपायस्य । ४ त्रयोदशदानस्य । ५ एवं मृतार्थदानस्य । ६ द्वे
 परिष्टिवाह्यं त्रिषुदोषदानस्य । ७ एवं धादस्य । ८ द्वेषमावासाधादस्य । ९
 एष्यदो ष्टमोभागः पुत्रा पुत्रारतिमपिदः । १० यावारि धर्मादन्वेषणस्य । ११ द्वे
 ग्रहंटागपनस्य । १२ यावारि याचवायाः । १३ एवं एष्योपचाशयंजले । १४
 एवं पाशयंजले ।

१कमादातिथ्याति २थेये अतिथ्यर्थेऽत्र साधुनि ॥३३॥

३स्युरार्वशिक आगन्तुरतिथिर्ना गृहागते ।

४प्राघ्णिकः ५प्राघ्णिकश्चाभ्युत्थानं तु गौरवम् ॥३४॥

६पूजा नमस्याऽपचितिः सपर्यार्चाह्याः समाः ।

७वस्विस्त्या तु शुश्रूषा परिचर्याधुपासना ॥ ३५ ॥

८ब्रज्याऽऽद्या पर्यटनं ९चर्चा त्वीर्यापथे स्थितिः ।

१०उपस्पर्शस्त्वाचमनमथ ११मौनमभाषणम् ॥ ३६ ॥

(१२प्राचेतसश्चादिकविः स्यान्मैत्रावरुणिश्च सः ।

वात्मीकिश्चाय १३गाधेयो विश्वामित्रश्च कौशिकः ।

१४व्यासो ह्ये पायनः पाराशर्यः सत्यवतीसुतः ॥)

१५आनुपूर्वी स्त्रिया वाऽवृत्परिपाटी अनुक्रमः ।

१६पर्यायश्चातिपातस्तु स्यात्पर्यय तपात्ययः ॥ ३७ ॥

१ एहमतिथ्यर्थे । २ एकमतिथौ यन्मार्गो तथ । ३ त्रीणि गृहागतस्य । ४
 द्वेषन्यागतस्य । ५ द्वे उत्थानपूर्वकप्रकारस्य । ६ पदपूजायाः । ७ चत्वारि
 सेवायाः । ८ त्रीण्यटनस्य । ९ एकं ध्यानाद्यस्य परिभाषकादनां स्थिते । १० द्वे
 छाचमनस्य । ११ द्वे मौनस्य । १२ चत्वारि वात्मीकेः । १३ अयं विश्वामित्रस्य ।
 १४ चत्वारि व्यासस्य । १५ पञ्चानुक्रमस्य । १६ त्रीण्यतिवचनस्य ।

१नियमो व्रतमद्योतञ्चोपवासादि पुण्यकम् ।
 २औपवस्तं तूपवासौ ३विवेकः पृथगात्मता ॥ ३८ ॥
 ४स्याद्ब्रह्मवर्चसं वृत्ताध्ययनञ्छिरथाञ्जलिः ।
 पाठे ५ब्रह्माञ्जलिः पाठे विप्रपो ६ब्रह्मविन्दवः ॥ ३९ ॥
 ७ध्यानयोगासने ८ब्रह्मासनं ९कल्पे विधिक्रमौ ।
 १०मुख्यः स्यात्प्रथमः कल्पोऽनुकल्पस्तु ततोऽधमः ॥ ४० ॥
 ११संस्कारपूर्वं ग्रह्यां १२स्यादपाकराणं श्रुतेः ।
 समेतु १३पादग्रह्यामभिवादनमित्युभे ॥ ४१ ॥
 १४भिक्षुः परिव्राट् कर्मन्दी पाराशर्यपि मस्करी ।
 १५तपस्वी तापसः पारिकाङ्क्षी १६वाचंयमो मुनिः ॥ ४२ ॥
 तपः क्लेशसहो १७क्षान्तो १८वर्णिनो ब्रह्मचारिणः ।
 १९श्रुपथः सत्यवचसः स्नातकस्त्वाप्तुनो व्रती ॥ ४३ ॥

१ इति व्रतमात्रस्य । २ इति उपवासस्य । ३ एवं पृथक्पृथक्पृथक् । ४ एवं
 ब्रह्मवर्चसात्प्राप्त्यर्थमनयोः संपत्तेः । ५ एकं वेदपाठने योऽञ्जलिस्तस्य । ६ एवं वेदपाठे
 ब्रह्मविन्दवस्तस्य । ७ एवं ध्यानयोगासने । ८ प्रथमं निरीक्षणमात्रस्य ।
 ९ श्लोकिभिर्द्वैतैर्द्वैतं मुणयः । श्लोकमात्रे नौशरैर्वैतैर्द्वैतमधमः कल्पः । १० एवं संस्कार
 पूर्वकं भुक्त्यर्थमात्रस्य । ११ इति नामगोत्रोत्पत्त्यर्थस्य । १२ पञ्च
 ब्रह्मवर्णितः । १३ त्रयं तृतीयस्य । १४ इति वाचयन्स्य । १५ एवं तपः क्लेशसहोऽनु-
 क्षान्तः । १६ इति ब्रह्मचारिणः । १७ इति श्रुपिणामर्थस्य । १८ एवं व्रतमात्रस्य ।

१ये निर्जितेन्द्रियग्रामो यतिनो यतयश्च ते ॥
 २यः स्यण्डिले व्रतवशाच्छेते ३स्यण्डिलशाव्यसौ ॥४४॥
 ४स्याण्डिलश्चाय ५विरजस्तमः ६स्युर्द्रयातिगाः ॥
 ७पवित्रः प्रयतः पूतः ८पास्त्रगढाः सर्वलिङ्गिनः ॥४५॥
 ९पालाशो दण्ड १०आपादो व्रते ११राम्भस्तु वैश्वः ॥
 १२श्री १३कमण्डलुः कुण्डो व्रतिनामासनं १४वृषो ॥४६॥
 १५अजिनं चर्म कृत्तिः श्री १६भैक्षं भिक्षाकदम्बकम् ॥
 १७स्वाध्यायः स्याञ्जपः १८सृत्याऽभिषवः सवनं च सा १९
 २०सर्वेनसामपवंसि जप्यं २१त्रिष्वधमर्षणम् ॥
 २२दर्शश्च पोर्णमासश्च यागो पन्नान्तयो पृथक् ॥४८॥
 २३शरीरसाधनापेक्षं नित्यं यत्कर्म तद्यमः २४ ॥
 २५नियमस्तु स यत्कर्म नित्यमागन्तु साधनम् ॥४९ ॥

१ श्रीणि यतीना । २ द्वे यो नियमवशाद् मूर्धनिष्ठेपे शेते तस्य । ३ द्वे सती-
 कश्चिद्वृत्तः । ४ यत्पवित्रस्य । ५ द्वे वेदकण्डिकादण्डः । ६ एवंश्रद्धाचारिणः । ७
 एवं वेदुदम्बस्य । ८ द्वे व्रतिनां ब्रह्मणाम् । ९ एवं व्रतिनामासनस्य । १० श्रीणि
 मृगादेश्चर्मणि । ११ एवं भिक्षाकदम्बस्य । १२ द्वे वेदान्तात्म्यम् । १३ श्रीणि सोमा-
 मिषवस्य । १४ एवं सर्वपापनाशकृष्णादेः । १५ द्वैर्वं यथासक्यममावास्यायां
 पूर्णमास्यायां च विहितसाधनैः । १६ एवं यत्कर्म । १७ एवं मृज्जलादिना साधनम् ।

('क्षीरं तु भद्राकरणां मुण्डनं वपनं त्रिषु ॥ ४९ ॥
 'उपवीतं ब्रह्मसूत्रं प्रोद्धृते दक्षिणे करे ॥
 'प्राचीनावीतमन्यस्मिन्निवीतं कण्ठलम्बितम् ॥ ५० ॥
 'श्रद्धुल्यग्रे तीर्थं देवं 'स्त्रयाङ्गुल्योर्मूले 'कायम् ॥
 मध्येऽङ्गुल्योः पित्र्यमूलेत्वङ्गुल्यस्य 'ब्राह्मम् ॥
 'स्याद्ब्रह्मभूय ब्रह्मत्वं ब्रह्मसायुज्यमित्यपि ॥
 'देवभृषादिकं 'नद्रत्कृच्छ्रं सान्तपनादिकम् ॥ ५२ ॥
 सन्यासवत्यनशने पुमान् 'प्रयोऽथ 'धोरहा ॥
 नष्टाग्निः 'कुड्नालोमान्मिथेर्या पथकल्पना ॥ ५३ ॥
 'व्रात्यः संस्कारहीनः स्यादस्वाध्यायौ 'निराकृतिः ॥
 'धर्मध्वजी लिङ्गवृत्तिरवकीर्णी 'क्षतव्रतः ॥ ५४ ॥
 सुप्ते यस्मिन्नस्तमेति सुप्ते यस्मिन्नुदेति च ॥
 ग्रंशुमानमि 'निर्मुक्ताभ्युदितौ च यथाक्रमम् ॥ ५५ ॥

१ यमुष्यं मुण्डनस्य । २ एकमुपरीतस्य । ३ एकमपववस्य । ४ । एकं निरीतस्य
 ५ एकं देवतीर्थस्य । ६ एकं प्राजापरवतीर्थस्य । ७ एकं पित्रतीर्थस्य । ८ एकं मस
 तीर्थस्य । ९ एकं ब्रह्मभावस्य । १० अर्थं देवभावस्य । ११ एकं कृष्णस्य । १२
 एकं श्रद्धागुल्यस्य भोजनस्य । १३ द्वे नष्टाग्नेः । १४ एकं दग्धेन व्याजयोगादिपराद
 काय । १५ एकमुपवपनादिदृष्टावतीमस्य । १६ एकं स्वकासाध्यवसायस्य । १७ एकं
 धर्मध्वजं अथदिवारणवपन । १८ द्वे नष्टवद्वयस्य । १९ यथाक्रममेवैवं शृण्वन्तो
 वस्तुमये विज्ञेयम् ।

१परिवेत्ताऽनुजोऽनूढे ज्येष्ठे दारपरिग्रहात् ॥
 २परिवित्तिस्तु तज्ज्यायान् ३विवाहोपयमौ समौ ॥ ५६ ॥
 तथा परिणयोद्वाहोपयामाः पाणिपीडनम् ॥
 ४व्यवायो ग्राम्यधर्मो मैथुनं निधुवनं रतम् ॥ ५७ ॥
 ५त्रिवर्गोधर्मकामार्थे ६श्चतुर्वर्गः समोत्तकैः ॥
 ७सबलैस्तैश्चतुर्भद्रं ८जन्याः स्निग्धा वरस्य ये ॥ ५८ ॥

॥ इति ब्रह्मवर्गः ॥ ७ ॥

१भृर्घाभिपिक्तो राजन्यो बाहुजः क्षत्रियो विराट् ॥
 २राजा राट् पार्थिवक्षमाभृन्नृपभृत्प्रमहीक्षितः ॥ १ ॥
 राजा तु प्राणताशेषसामंतः ३स्यादधीश्वरः ॥
 ४श्चक्रवर्ती सार्वभौमो नृपोऽन्यो ५मण्डलेश्वरः ॥ २ ॥
 येनेष्टं राजसूयेन मण्डलस्येश्वरश्च यः ॥

१ एकमविवाहितसज्येष्ठविवाहिनानुजस्य । २ एकमविवाहितज्येष्ठस्य । ३ पट्ट-
 विवाहस्य । ४ पञ्च मैथुनस्य । ५ एकं धर्मकामार्थसमुद्भूतस्य । ६ एकं धर्मकामार्थमोक्ष-
 समूहस्य । ७ शबलितस्यैकम् । ८ एकं जामातुवर्यस्यानाम् । ९ पञ्च क्षत्रियस्य । १०
 षट् राज्ञः । ११ एकं प्रणशेषदेशान्तरात् । १२ द्वे शासमुद्रक्षिनीस्य । १३ एकं
 चक्रवर्तिनोऽन्यस्य ॥

शास्ति यश्वाज्ञया राज्ञः स १सप्राढ्य राजकम् ॥ ३ ॥
 २राजन्यकं च नृपतिक्षत्रियाणां गणे क्रमात् ॥
 ३मंत्री धी सचिवोऽमात्योऽन्ये कर्मसचिवास्ततः ॥ ४ ॥
 ४महामात्राः प्रधानानि पुरोधास्तु ५पुरोहितः ॥
 ६द्वष्टरि व्यवहाराणां ७प्राढ्विवाकाक्षदर्शकौ ॥ ५ ॥
 ८प्रतिहारो द्वारपालद्राःस्यद्राःस्यतदर्शकाः ॥
 ९क्षत्रिवर्गस्त्वनीकस्योऽ१०न्याव्यक्षादिकृनौ समौ ॥ ६ ॥
 ११स्थायुकोऽधिकृतो ग्रामे गोपी १२ग्रामेषु भृषि ॥
 १३भौरिकः कनकाध्यक्षे १४रूपाध्यक्षस्तु नैषिककः ॥ ७ ॥
 १५अंतःपुरे त्वधिकृतः १६स्थादंतर्वाशिको जनः ॥
 १७सौविदल्लाः कञ्चुकिनः स्थापत्याः सौविदाश्चते ॥ ८ ॥

१ एवं कनराजसुयादिक्रौपणप्रयविक्षिष्टम् । २ एवं नृपतिगणस्य । ३ पदं-
 क्षत्रियगणस्य । ४ पदं बुद्धिप्रहायस्य । ५ द्वे मुख्यान् राजसहायानाम् । ६ द्वे पुरोहितस्य
 ७ द्वे वादप्रतिवादिनिर्मितविवादानां । ८ द्वौ [न्यायाधीश] । ९ पञ्च द्वारपालस्य ।
 १० द्वे राजसङ्गणस्य । ११ द्वे अधिकारिणः । १२ एतद्वामाधिकृतस्य । १३ बहुधा-
 माधिकृतस्य । १४ द्वे सुवर्णाध्यक्षस्य । १५ रूपाधिकृतस्य । १६ एकमन्तः पुरोऽ-
 धिकृतस्य । १७ अन्तःपुरे वेत्रधारिण ।

१ षण्ढो वर्षवारस्तुल्यो २ सेवकार्यनुजीविनः ॥
 विषयानन्तरो राजा ३ शत्रुभिः ४ त्रमतः परम् ॥ ९ ॥
 ५ उदासीनः परतरः ६ पाणिग्राहस्तु पृच्छतः ॥
 रिपौ ७ नैरिस्तपत्नारिद्विपद्रपणदुर्हृदः ॥ १० ॥
 द्विद्विपक्षाहितामित्रदस्युशात्रवशत्रवः ॥
 अभिवातिपारातिप्रत्यर्थिपरिपंथिनः ॥ ११ ॥
 ८ वयस्पः स्निग्धः सवया अय ९ भिन्नं सखा सुहृत् ॥
 १० सख्यं सासपदीनं ११ स्यादनुरोधेऽनुवर्तनम् ॥ १२ ॥
 १२ ययार्हवर्णः प्राणधिरपमर्षश्चरः स्पृशः ॥
 चारश्च १३ गृह्यपुरुषश्चासप्रत्ययितो समो ॥ १३ ॥
 १४ सां वत्सो ज्योतिपको देवज्ञगणकावपि ॥
 स्युमोर्हृत्किमोर्हृत्ज्ञानिकार्त्तान्ति का अपि ॥ १४ ॥
 १५ तान्त्रिको ज्ञातसिद्धान्तः १६ सत्री गृहपतिः समो ॥
 लिपिकारोऽक्षरवर्णोऽक्षरचुञ्चुश्च लेखके ॥ १५ ॥

१ हं अन्तः पुरवारिणी क्लीबमात्रस्य । २ श्रीः देवक्यम् । ३ एवं स्वरेण
 स्वरहितस्य राज्ञः । ४ एवं शत्रुवरेण स्वरादेतस्य राज्ञः । ५ एवं शत्रुमित्राभ्यां परस्व
 राज्ञः । ६ एवं परचारेति वर्तमानस्य राज्ञः । ७ एधोर्नविभक्तिः शत्रोः । ८ त्रयं तुल्य
 वदयः द्विद्वयम् । ९ त्रीणि द्विद्वयम् । १० हं ईश्वरः । ११ हं आदुरक्यम् । १२ क्त
 यागुःपत्यम् । १३ हं निर्वकाररहितम् । १४ अर्त्तान्मोतिविभक्तम् । १५ हं शास्त्र-
 वेत्तुः । १६ हं एहस्तः । १७ अक्षरि लेखकः ।

- १ लिखितान्नरविन्यासे लिपिलिखिरुभे स्त्रियो ।
 २ स्यात्संदेशहरो दूतो ३ दृत्यं तद्भावकर्मणी ॥ १६ ॥
 ४ अश्वनीनोऽश्वगोश्वन्यः पान्यः पथिक इत्यपि ।
 ५ स्वाम्यमात्यस्रहृत्कोशराष्ट्रदुर्गत्रयानि च ॥ १७ ॥
 राज्याङ्गानि प्रकृतयः पौराणां श्रेण्याोऽपि च ।
 ६ सन्धिर्ना विग्रहो योनमासनं द्वैधमाश्रयः ॥ १८ ॥
 षड्गुणाः शक्तयस्तिष्ठः ७ प्रभावोत्सोहमन्त्रजाः ॥
 ८ क्षयः स्थानं च वृद्धिश्च त्रिवर्गो नीतिवेदिनाम् ॥
 ९ प्रनापः प्रभावश्च यत्तेजः कोशदराडजम् ॥
 १० सामदाने भेददण्डावित्युपायचतुष्टयम् ॥ २० ॥
 ११ साहसं तु दमो दराडः १२ साम सान्त्वमथो समौ ॥
 १३ भेदोपजाप वपा १४ धा धर्माद्यैर्यत्परीक्षणम् ॥ २१ ॥

१ अश्वारि लिखिताक्षरस्य । २ दूतस्य । ३ एकं दूतस्यभावेऽर्थात् च ।
 ४ पञ्च पान्यस्य । ५ एतानि सप्त राज्याङ्गानि । ६ एतषड्गुणाः । ७ एतास्तिष्ठः
 क्षयः । ८ त्रयं नीतिवेदिनामिति त्रिवर्गस्य । ९ द्वै प्रभावस्य । १० उपयानो
 षड्गुणम् । ११ श्रीणि दण्डस्य । १२ द्वौ सद्गम इति स्यात्स्य । १३ द्वौसंहतयो
 द्वौधीवरस्य । १४ एकं राहा धर्माद्यैरमात्वादेः परिक्षीणस्य ।

पञ्च १त्रिष्वपङ्क्षीणो यस्तृतीयाद्यगोचः ।

२विविक्तविजनच्छन्ननिःशलाकास्तथा रहः ॥ २२ ॥

रहश्चोपांशु चालिङ्गे ३रहस्यं तद्भवे त्रिषु ।

समौ ४त्रिसूम्भविश्वासो ५अपो भ्रंशो यथोचितात् २३

६अभ्रे पन्यायकल्पास्तु देशरूपं समञ्जसम् ।

७युक्तमौषधिकं लभ्यं भजमानाभिनीतवत् ॥ २४ ॥

न्यार्यं च त्रिषु पट् ८संप्रधारणा तु समर्थनम् ॥

९अववादस्तु निर्देशो निदेशः शासनं च सः ॥२५॥

शिष्टिश्वाज्ञा च १०संस्था तु मर्यादा धारणा स्थितिः ।

११आगोऽपराधो मन्तुश्च समे १२तुद्धानवन्धने ॥ २६ ॥

१३द्विगाथो द्विगुणो दण्डो १४भागधेयः करो वलिः ।

१ एकं द्वाभ्यामेव कृतस्य मन्त्रस्य । २ सप्तएकान्तस्य । ३ एकं रहोभवस्य
 ४ द्वे विश्वाप्तस्य । ५ एकं यथोचितस्य कल्पादयः पतनस्य । ६ पञ्चकं नीतः । ७ पट्-
 न्यायागतस्य । ८ द्वे इदमुचितमेवति निश्चयस्य । ९ पट् आज्ञायाः । १० चत्वारि
 न्यायनयस्थितेः । ११ त्रिष्वपराधस्य । १२ द्वे बन्धनस्य । १३ एकमपराधे द्वाभ्रयो-
 वितद्वद्विगुणस्य । १४ शीघ्रि कर्षकादिभ्यो राजपद्यमात्स्य ।

घट्टादिदेयं १शुल्कोऽस्त्री २प्राभृतं तु प्रदेशनम् ॥२७॥

उपायनमुपग्राह्यमुपहारस्तथोपदा ।

३यौतकादि तु यद्देयं सुशयो हस्यां च तत् ॥ २८ ॥

४तत्कालस्तु तदात्वं स्यादुत्तरः काल ५आयतिः ।

६सांद्दष्टिकं फलं सद्यउदर्कः फलमुत्तरम् ॥ २९ ॥

७अदृष्टं वन्हितोयादि ८दृष्टं स्वपर चक्रजम् ।

९मही भुजामहिभयं स्वपक्षप्रभवं भयम् ॥ ३० ॥

१०प्रक्रिया त्वधिकारः ११स्याच्चाभरं तु प्रकीर्णकम् ।

१२नृपासनं यत्तद्द्रासनं १३सिहासनं तु तत् ॥ ३१ ॥

ह्रैमं १४द्यत्रं त्वातत्रं राज्ञस्तु १५नृपलक्ष्म तत् ।

१६भद्रकुम्भः पूर्णकुम्भो १७भृङ्गारः कनकालुका ॥३२॥

१ एवं महामूल इति स्यात्तस्य । २ घट्टं नृपुर्वादिर्दानादौ समर्प्यमाणस्य
 वस्तुनः भेदं नञ् इत्याशयस्य । ३ द्वे कस्यादाभकाले मतभिक्षादौ च दीयमानद्रव्यस्य
 दृष्टेर्दृष्ट्यात्तस्य । ४ द्वे वर्तमानकालस्य । ५ एकमागमिच्छत्तस्य । एकं सद्यफलस्य ।
 ७ एष भाविकस्य । ८ एकं न्यादिहणमयस्य । ९ एकं स्वपरशब्दोऽन्वयोऽदिर्भयस्य
 १० एकं स्वसहायाग्रातभयस्य । ११ द्वे प्रवत्यापहस्य । १२ द्वे वामस्य । १३ द्वे-
 वत्यादिहणशजावनस्य । १४ एवं स्वर्णनिर्मितशजासनस्य । १५ एकं राश्लस्य ।
 १६ द्वे घट्टस्य । १७ द्वे सार्णं इति राप्रवितेऽप्ये ।

निवेशः शिविरं पण्डे सजनं तूपरक्षणम् ।

हस्त्यश्वरथपादातं सेनाङ्गं स्याच्चतुष्टयम् ॥ ३३ ॥

दन्ती दन्तावलो हस्ती द्विशदोऽनेकपो द्विपः ।

मत्तङ्गजो गजो नागः कुञ्जरो वारणाः करी ॥ ३४ ॥

इमः स्तम्भैः पद्भ्यो धूयनाथस्तु धूयपः ।

मदोत्कटो मदकलः कलभः कश्शावकः ॥ ३५ ॥

प्रभिन्नो गर्जितो मत्तः समाबुद्रान्तनिर्मदौ ।

हास्तिकं गजता वृन्दे करिणी धेनुका कशा ॥ ३६ ॥

गण्डः कटो मदो दानं वमथः कश्योकरः ।

कुम्भो तु पिराडौ शिरसस्तयोर्मध्ये विदुः पुमान् ॥ ३७ ॥

अवग्रहे ललाटं स्यादापिका वृद्धिकृत्कम् ।

१ इति सेनावायव्यान्वयः । २ इति वायव्यान्वयैः सेनावायव्यान्वयः । ३ एकं सेनाङ्गम् । ४ पञ्चदशदन्तिनः । ५ इति धूयमुह्यस्य गजस्य । ६ इति मदीन्वयस्य । ७ इति कश्शावकस्य । ८ इति कश्शावकस्य । ९ इति कश्शावकस्य । १० इति कश्शावकस्य । ११ इति कश्शावकस्य । १२ एकं दन्तिदन्तम् । १३ इति दन्तीदन्तम् । १४ इति कश्शावकस्य । १५ इति कश्शावकस्य । १६ इति कश्शावकस्य । १७ इति कश्शावकस्य । १८ इति कश्शावकस्य । १९ इति कश्शावकस्य । २० इति कश्शावकस्य । २१ इति कश्शावकस्य । २२ इति कश्शावकस्य । २३ इति कश्शावकस्य । २४ इति कश्शावकस्य । २५ इति कश्शावकस्य । २६ इति कश्शावकस्य । २७ इति कश्शावकस्य । २८ इति कश्शावकस्य । २९ इति कश्शावकस्य । ३० इति कश्शावकस्य । ३१ इति कश्शावकस्य । ३२ इति कश्शावकस्य । ३३ इति कश्शावकस्य । ३४ इति कश्शावकस्य । ३५ इति कश्शावकस्य । ३६ इति कश्शावकस्य । ३७ इति कश्शावकस्य । ३८ इति कश्शावकस्य । ३९ इति कश्शावकस्य । ४० इति कश्शावकस्य । ४१ इति कश्शावकस्य । ४२ इति कश्शावकस्य । ४३ इति कश्शावकस्य । ४४ इति कश्शावकस्य । ४५ इति कश्शावकस्य । ४६ इति कश्शावकस्य । ४७ इति कश्शावकस्य । ४८ इति कश्शावकस्य । ४९ इति कश्शावकस्य । ५० इति कश्शावकस्य । ५१ इति कश्शावकस्य । ५२ इति कश्शावकस्य । ५३ इति कश्शावकस्य । ५४ इति कश्शावकस्य । ५५ इति कश्शावकस्य । ५६ इति कश्शावकस्य । ५७ इति कश्शावकस्य । ५८ इति कश्शावकस्य । ५९ इति कश्शावकस्य । ६० इति कश्शावकस्य । ६१ इति कश्शावकस्य । ६२ इति कश्शावकस्य । ६३ इति कश्शावकस्य । ६४ इति कश्शावकस्य । ६५ इति कश्शावकस्य । ६६ इति कश्शावकस्य । ६७ इति कश्शावकस्य । ६८ इति कश्शावकस्य । ६९ इति कश्शावकस्य । ७० इति कश्शावकस्य । ७१ इति कश्शावकस्य । ७२ इति कश्शावकस्य । ७३ इति कश्शावकस्य । ७४ इति कश्शावकस्य । ७५ इति कश्शावकस्य । ७६ इति कश्शावकस्य । ७७ इति कश्शावकस्य । ७८ इति कश्शावकस्य । ७९ इति कश्शावकस्य । ८० इति कश्शावकस्य । ८१ इति कश्शावकस्य । ८२ इति कश्शावकस्य । ८३ इति कश्शावकस्य । ८४ इति कश्शावकस्य । ८५ इति कश्शावकस्य । ८६ इति कश्शावकस्य । ८७ इति कश्शावकस्य । ८८ इति कश्शावकस्य । ८९ इति कश्शावकस्य । ९० इति कश्शावकस्य । ९१ इति कश्शावकस्य । ९२ इति कश्शावकस्य । ९३ इति कश्शावकस्य । ९४ इति कश्शावकस्य । ९५ इति कश्शावकस्य । ९६ इति कश्शावकस्य । ९७ इति कश्शावकस्य । ९८ इति कश्शावकस्य । ९९ इति कश्शावकस्य । १०० इति कश्शावकस्य ।

अपाङ्गदेशो ^१निर्याण कर्णमूलंतु ^२चूलिका ॥ ३८ ॥
 अधः कुम्भस्य ^३वाहित्यं ^४प्रतिमानमधोऽस्य यत् ।
^५श्रामनं स्कन्धदेशः ^६स्यात्पद्मकं विन्दुजालकम् ॥ ३९ ॥
 पार्श्वभागः ^७पक्षभागो ^८दन्तभागस्तु योऽग्रतः ।
 द्वौ पूर्वपश्चाज्जङ्घादिदेशौ ^९गात्रावरे क्रमात् ॥ ४० ॥
^{१०}तोत्रं ^{११}वैष्णुकमालानं बन्धस्तम्भेऽथ ^{१२}शृङ्खला ।
 अन्दुको ^{१३}निगडोऽस्त्रीस्यादङ्कुशोऽस्त्रीसृणिःस्त्रियाम्
^{१४}दूष्या कक्ष्या वस्त्रा ^{१५}स्यात्कल्पना सज्जना समे ।
^{१६}प्रवेण्यास्तराणं वर्णाः परिस्तोमः कुथो द्वयोः ॥ ४० ॥
 वीतं त्वसारं हरत्यश्वं ^{१७}वारी तु गजबन्धनी ।
 घोटके वीति स्तुगतुरङ्गाश्वतुरङ्गमाः ॥ ४३ ॥

१ एकं हृन्मयराजदेशस्य । २ एकं हस्तिकर्णमूलस्य । ३ एकं कुम्भस्याधोभागस्य ।
 ४ एकं वाहित्याधोभागदन्तयोर्मध्यस्य । ५ एकं गजस्कन्धदेशस्य । ६ एकं विन्दुपद्मस्य
 ७ एकं गजपार्श्वभागस्य । ८ एकं गजाधभागस्य । ९ एकं यथाक्रमं हृत्पितृपूर्वप-
 श्चाज्जङ्घादिदेशयोः । १० द्वौ नोदनदण्डस्य । ११ एकं बन्धनाधारस्तम्भस्य । १२ त्रीणि
 शृङ्खलायाः । १३ द्वौ अङ्गुष्ठस्य । १४ त्रयो मध्यबन्धनोपयोर्निन्वाश्चमं रज्ज्वाः ।
 १५ द्वौ नापच्छारीहरणार्थं गजगर्भीकरणे । १६ पञ्चगजशृङ्खलिनो वारणस्य ।
 १७ एकं मुञ्जवधस्य दृश्यस्य । १८ त्रयोऽथ घोटकस्य ।

१ वाजिवाहार्वागन्धर्वहयसैन्यवसुप्लवः ।
 २ श्याजानेयाः कुञ्जीनाः ३ स्युर्विनीताः साधुवाहिनः ४४
 ४ धनायुजाः पारसीकाः काम्बोजाः वाहिलकाः हयाः ।
 ५ ययुरश्वोऽश्वमेधायो ६ जवनस्तु जवाधिकः ॥ ४५ ॥
 ७ पृष्ठयः स्यौरी सितः ८ कर्को ९ स्थ्यो वोढा स्थस्य यः ।
 १० बालः ११ किशोरी १२ वाग्म्यश्वा वडवा १३ वाडवंगणो ॥ ४६ ॥
 १४ त्रिष्वश्वीनं यदश्वेन दिनेनैकेन गम्यते ।
 १५ काश्यं तु मध्यमश्वानां १६ हेपा हेपा च निःस्वनः ४७
 १७ निगालस्तु गलोद्देशो वृन्दे १८ त्वश्वायमाश्ववत् ।
 आस्कन्दितं धौरितकं रेचितं वलितं प्लुनम् ॥ ४८ ॥
 गतयोऽमूः पञ्च १९ वारा घोणा २० तु प्रोयमस्त्रियाम् ।

१ एकं प्रसन्नजातिमवाश्वनाम् । २ एवं शोभनवाहकानाम् । ३ एकं ततस्ते
 ४ वाश्वानाम् । ४ एकमश्वमेधाय हितस्याश्वस्य । ५ एकं वेगेनाधिकस्वाश्वस्ये । ६
 ७ हे बलादिमाश्वानाहस्याश्वस्य । ८ एकं शुक्लाश्वस्ये । ९ एकं रथस्य वोढुश्वस्ये ।
 १० एकं मश्वपालस्य । ११ श्रीश्यायाः । १२ एकं वडवा समूहस्य । १३ एकमश्व
 स्त्रोकादिनागमनमार्गस्य । १४ एकमश्वाना मध्यस्य । १५ हे अश्वस्यस्य । १६ एकं
 गलत्रयसन्धे । १७ हे अश्वस्यस्य । १८ एकमश्वानामास्कन्दितीदिगताम् ।
 १९ एकमश्वनोसिकायाः ।

१कविकातुखलानोऽस्त्री २शफं क्लीवैखुरःपुमान् ॥ ४७ ॥
 ३पुच्छोऽस्त्री लूमलाङ्गूले ४वालहस्तश्च वात्सधिः ॥
 ५त्रिपूपावत्तलुठितौ परावृत्ते मुहुर्भुवि ॥ ५० ॥
 याने चक्रिणि युद्धार्थे ६शताङ्गः स्यन्दनो रथः ॥
 असौ ७पुष्यरथश्चक्रयानं न समराय यत् ॥ ५१ ॥
 ८कर्णारथः प्रवह्यां डयनं च समं त्रयम् ॥
 ९क्लीवैऽनःशकटोऽस्त्री १०स्याद्गन्त्रीकम्बलिवाह्यकम् ॥ ५२ ॥
 ११शिविका याप्ययानं १२स्याद्दोला प्रेङ्गादिका स्त्रियाम् ॥
 उभौ तु १३द्वीपवैयाघ्रौ द्वीपिचमवृते रथे ॥ ५३ ॥
 पाण्डुकम्बलसंवीतः स्यन्दनः १४पाण्डुकम्बली ॥
 रथे १५काम्बलवस्त्राद्याः . कम्बलादिभिरावृते ॥ ५४ ॥

१ द्रोणगाम इति ख्यातस्य । २ द्वेभश्चक्षुरस्य । ३ श्रीणिपुच्छस्य ४ द्वे
 केसवमूहयुक्तपुच्छावर्गस्य । ५ द्वे भ्रमशान्तर्यं मुहुर्भुवि पार्श्वभ्यां लडिताभस्य । ६
 त्रयं युद्धार्थं रथस्य । ७ एकमुत्सवादी मुखेन भ्रमणार्थं मीढारथस्य । ८ त्रयं वाहनार्थं
 सुपरिव्रज्यादिविहितस्य । ९ द्रोणकटस्य (५६) । १० एकं लपदाकाशकटस्य ।
 ११ द्वे पुष्पवाद्यावस्य (पाठके) । १२ द्वे दोलायाः । १३ द्वयं व्याघ्रचर्मप्राद्वृत
 रथस्य । १४ एकं पाण्डुकम्बलप्राद्वृतस्य । १५ एकं काम्बलाद्याद्वृतस्य ।

त्रिषु द्वैपादयो १थ्या स्थक्या स्थवजे ॥

२धूः स्त्री क्लीवे यानमुखं ३स्याद्रथाङ्गमपस्करः ॥५५॥

४वक्रं रथाङ्गं तस्यान्ते ५नेमिः स्त्री स्यात्प्रधिः पुमान् ॥

६पिण्डिका नाभिरक्षाप्रकीलके तु ७द्वयोरणिः ॥५६॥

८स्थगुप्तिर्वरुथो ना ९कृवास्तु युगन्धरः ॥

१०अतुक्पर्षो दार्वधःस्थं ११प्रासङ्गो ना युगान्तरम् ॥५७॥

सर्वस्याद्राङ्गं १२यानं युग्यं पत्रं च धोरणम् ॥

परम्परावाहनं यत्तद्वैनीतकमस्त्रियाम् ॥ ४८ ॥

१३आधोष्णा हस्तिपका इस्त्यारोहा निपादिनः ॥

१४नियन्ता प्राजिता यन्ता सूतः क्षत्ता च सारथिः ५४

सव्येष्ठदक्षिणस्थौ च संज्ञा स्थकुडुम्बिनः ॥

१ द्वयं रगप्रमूहं । २ द्वे रथायत्रभागस्य । ३ द्वे रथाधयवमात्रस्य । ४ द्वे चक्रस्य । ५ द्वे चक्रस्यान्तभूयस्त्रिभागस्य । ६ द्वे रथाधयवमात्रस्य । ७ एकं नाभिक्षेपकायाधारणार्थकीलकस्य । ८ द्वे शस्त्रादिभ्यः परिरक्षणार्थं शोदादिमया वारणस्य । ९ द्वे अश्वबन्धनकाष्ठस्य । १० एकं यन्त्रधः स्थलमागदाहणः । ११ एकं श्यादिस्त्रिये आधज्जमानकाष्ठस्य । १२ वारारि वाहनस्य । १३ वारारि हन्ति पशुस्य (माहुत) १४ अपत्यं सारथेः ।

१रथिनः स्यन्दनारोहा २अश्वारोहास्तु सोदिनः ॥६०॥
 ३भटा योधाश्चयोद्धारः ४सेनारक्षास्तु सैनिकाः ॥
 सेनाया समवेता ये ५सैन्यास्ते सैनिकाश्च ते ॥ ६१ ॥
 वस्त्रिनो ये सहस्रेण ६साहस्रास्ते सहस्रिणः ॥
 ७परिधिस्थः परिचरः ८सेनानीर्वाहिनीपतिः ॥ ६२ ॥
 ९कञ्चुके वास्त्राणोऽस्त्रियस्तु मध्ये सकञ्चुकाः ॥
 वध्नन्ति १०तत्सारसनमधिक्राद्गोऽथ ११शीर्षकम् ॥६३॥
 शीर्षण्यं च शिख्रेऽथ १२तनुत्रं वर्गं दर्शनम् ॥
 उच्छ्रदः कङ्कक्रो जगरः कवचोऽस्त्रियाम् ॥ ६४ ॥
 १३आमुक्तः प्रतिमुक्तश्च पिनद्धश्चापिनद्धवत् ॥
 १४संनद्धो वर्मितः सज्जो दंशितो व्यूढकङ्काटः ॥ ६५ ॥
 त्रिष्वामुक्तादयो वर्गभृतां १५कावचिकं गणो ॥

१ द्वे रथिनः । २ द्वे सवार इति ख्यातस्य । ३ त्रयं योद्ः । ४ द्वे सेनारक्षकाणाम् । ५ द्वे सैनिकानाम् । ६ द्वे सहस्रसंख्याक्यैः कवचतः । ७ द्वे सेनानियन्तुः सम-
 तापरस्य । ८ द्वे सेनापतः । ९ द्वे साराहस्य वात्पादेः । १० द्वे शीर्षका इति समा-
 दस्य । ११ श्रीणि टोः इति ख्यातस्य । १२ घत्तं कवचस्य । १३ अन्वारि परिहित-
 क्चुकादेः । १४ पञ्च कवचभूतः । १५ एकं कवचिषमूहस्य ।

१पदाति पत्तिपदग पादातिक पदाजयः ॥ ६६ ॥

पद्मश्च पदिकश्चाऽय २पादातं पत्तिसंहतिः ॥

३शस्त्राजीवे काण्डपृष्ठायुयीयायुधिकाः समाः ॥

४कृतहस्तः सप्रयोगविशिखः कृतपुङ्खवत् ॥

५अपराद्धपृपत्कोऽसौ लक्ष्म्याद्यश्च्युतसायकः ॥ ६८ ॥

६धन्वी धनुष्मात् धानुष्को निपङ्गुस्त्री धनुर्धरः ॥

७स्यात्काण्डवांस्तु काण्डीरः ८शाक्तीकःशक्तिहेतिकः ६९

९याष्ठीकपाश्वधिकौ यष्टिपाश्वर्धहेतिकौ ॥

१०नेत्रिशिकोऽसिहेतिः स्यात्समौ ११प्रासिककैन्तिकौ ॥

१२वर्मो फलकपाणिः स्यात्पताकी वैजयन्तिकः ॥

१३अनुप्लवः सहायश्चानुचरोऽभिवरः समाः ॥ ७१ ॥

१४पुरोगाग्रेसरप्रष्ठाग्रनः सगपुरःसराः ॥

१ सप्त पदाति । २ एकं पदातिष्वगूढस्य । ३ चत्वारि आयुषमीनिम् । ४ श्रोत्रि-
 शरनिशेषनिष्पातस्य । ५ एकं वेद्याच्युतसायकस्य । ६ पद्म धनुर्धरस्य । ७ द्वे शरपा-
 रिणः । ८ द्वे शस्त्रायुधारकस्य । ९ एकं क्रमात् काण्डवा इति परशवात् इति वा
 स्वातस्य । १० एकं सहसायुषस्य । ११ एकैकं क्रान्तायुधहेतिकस्य कुन्तहेतिकस्य च
 १२ द्वे वर्मधारिणः । १३ द्वे पताका विभ्रतः । १४ चत्वारि अनुचरस्य । १५
 षट् पुरोगागिनः ।

पुरोगमः पुरोगामी 'मन्दगामी तु मन्थरः ॥ ७२ ॥
 'जङ्घालोऽतिजवस्तुल्यो 'जङ्घाकरिकजाङ्घिकौ ॥
 'तरस्वी त्वरिणे वेगी प्रजवी जवनो जवः ॥ ७३ ॥
 'जय्यो यः शक्यते जेतु' जैयो 'जेतव्यमात्रके ॥
 'जैत्रस्तु जेता यो गच्छत्यलं विद्विषतः प्रति ॥ ७४ ॥
 'सोऽभ्यमित्रोऽभ्यमित्रोऽप्यभ्यमित्रोण इत्यपि ॥
 ऊर्जस्वत्तः स्यादूर्जस्वी य ऊर्जातिशयान्वितः ॥ ७५ ॥
 'स्यादुरस्वानुरसिले । 'रथिना रथिके रथी ॥
 'कामंगाभ्यनुकामाने । 'ह्यत्यन्तीनस्तथा भृशम् ७६
 'शूरो वीरश्च विक्रान्ते । 'जेता जिष्णुव जित्वरः ॥
 'सांयुगीनो रणे साधुः शस्त्राजीवादयस्त्रिषु ॥ ७७ ॥
 'ध्वजिनो वाहिनी सेना 'पृतनाऽनीकिनी चमूः ॥

१ ह्ये गौमिनः । २ ह्यमतिपेगवतः । ३ ह्यंजङ्घापलेनश्रीवित्तस्य । ४
 बटुं त्वीदस्य । ५ एवं यो जेतुं शक्यते तस्य । ६ एकं जेतव्यमात्रके । ७ ह्ये जेतुः
 ८ पश्यत्तदनु सामर्थ्येन योऽप्युच्छति तस्य । ९ ह्ये विनासक वक्षसं । १० श्रीश्री
 शयान्वितः । ११ एवं यथेष्टात्तमनघोऽस्य । १२ एवमपर्यगमनघोऽस्य । १३
 श्रीश्री इत्यस्य । १४ श्रीश्री बदनघोऽस्य । १५ एवं युद्धेऽस्य । १६ एवमद
 देवता ।

बह्विनी बलं सैन्यं चक्रं चानीकमस्त्रियाम् ॥७८॥
 १ ब्यूहस्तु बलिविन्यासो भेदा २ दराढादयो युधि ॥ --
 ३ प्रत्यासारो ब्यूहपार्ष्णिः ४ सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः ॥७९॥
 एकेभैकरथा त्र्यश्वा ५ पत्तिः पञ्चपदातिका ॥
 पत्त्यङ्गैस्त्रिगुणः सर्वे क्रमादाख्या यथोत्तरम् ॥ ८० ॥
 सेनामुखं गुल्मगणौ बाहिनी पृतना चमूः ॥
 अनीकनी दशानीकिन्यर्त्ता १ हिरण्यय संपदि ॥८१॥
 संपत्तिः श्रीश्च लक्ष्मीश्च २ विपत्यां विपदापदौ ॥
 ३ आयुधं तु प्रहरणं शस्त्रमस्त्रमयास्त्रियौ ॥ ८२ ॥
 ४ धनुश्चापौ धन्वरासनकोदराढकासु ५ क्रम ॥
 इष्वासोऽप्यय-कर्त्तास्य १ १ कालपृष्ठं शरासनम् ॥८३॥
 कपिचजस्य २ २ गाण्डीवगारिढवौ पुन्नपुंसकौ ॥

१ एकं ब्यूहस्य । तद्वत्प्रमाणं तु "सुख रथा हयाः शृष्टे त शृष्टे च पदातिनाम् ।
 पार्श्वशेखर गजाः कार्या ब्यूहोयं परिधीर्तितः दृष्टि । २ ब्यूहस्य भेदा इत्यर्थः ।
 ३ द्वे ब्यूहपदवाद्वाङ्मस्य । ४ द्वे सेनायाः पदवाद्वाङ्मस्य । ५ एकं पत्तेः । पत्ते इत्ययं
 त्रिगुणपयोत्तरं क्रमात्सेनामुखादय आख्या स्युः । ६ प्रमाणं भागं "अर्द्धादिभ्याम् ।
 प्रमाणं तु सागाप्टेकैर्जैः । ७ यत्तदहर्षास्त्रिजैः पञ्चपदं पदातिभिः उच्यते । चत्वारि
 संमदाः । ८ श्रीणो आपदा । ९ चत्वारि शस्त्रमात्रस्य । १० पत्तयनुयः ।
 ११ एकं कर्त्तव्यं धनुषी । १२ द्वे अङ्गुलन्य धनुष्यम् ॥

कोटिरस्यादनी २ गोधातले ज्याघातवारणे ॥ ८७ ॥
 ३ लस्तकस्तु धनुर्मध्यं ४ मौर्वी ज्या शिञ्जिनी गुणः ॥
 ५ स्यात्प्रत्यालीढमालीढमित्यादि स्थानपञ्चकम् ॥ ८६ ॥
 ६ लक्षं लक्ष्यं शरव्यं च शिराभ्यास उपासनम् ॥
 ७ पृषत्कवाणविशिखा अजिह्वागखगाशुगाः ॥ ८६ ॥
 ८ क्लृभ्वमार्गणशराः पत्रो रोप इषुर्द्वयोः ॥
 ९ प्रक्षेडनास्तु नाराचाः १० पक्षो वाजस्त्रिपूत्तरे ॥ ८७ ॥
 ११ निरस्तः प्रहिते वाणे १२ विपाक्ते दिग्घलिप्तकौ ॥
 १३ तूष्णीपासङ्गवृणीर निपङ्गा इषुर्द्वयोः ॥ ८८ ॥
 १४ तुरायां १५ खड्गे तु निस्त्रिशवन्द्रशासासिरिष्टयः ॥
 १६ कौक्षायको मरुडलाग्रः कश्वालः कृपाणवत् ॥ ८९ ॥
 १७ तसरुः खड्गादिमुष्ठी १८ स्यान्मेखला तन्निबन्धनम् ॥
 १९ फलकोऽस्त्री फलं चर्म २० संग्राहो मुष्टिरस्ययः ॥ ९० ॥

१ हे धनुषः प्राग् । २ हे गोधातलवारणस्य । ३ एकं धनुर्मध्यम् । ४ घातारि
 धनुर्मध्यम् । ५ इतिवाक्ये कस्य धनुर्मध्यम् । ६ शिञ्जिनी । ७ प्रीति सेपस्य ।
 ८ हेतोरोग-दाकस्य । ९ इति वाणस्य । १० हे शीघ्रयवाणस्य । ११ हे
 क्लृभ्वस्य । १२ हे पृषत्कस्य । १३ हे ना शरस्य । १४ हे पत्रस्य । १५ हे
 खड्गस्य । १६ हे तुरीयास्य । १७ हे तुरीयास्य । १८ हे फलस्य । १९ हे फलस्य ।

१ द्रुवणो मुद्गरघनो २ स्यादोली करवालिका ॥
 मिन्द्रपालः सृगस्तुल्यो ३ परिघः परिघातिनः ॥११॥
 द्वयोः ४ कुठारः स्वधितिः परशुश्च पार्श्वघः ॥
 ५ स्यान्वस्त्री चासिपुत्री च छुरिका चासिवेनुका ॥१२॥
 बापुंसि ६ शल्यं शङ्कुर्ना ७ शर्वला तोमरोऽस्त्रियाम् ॥
 ८ प्रासस्तु कुन्तः ९ कोणस्तु स्त्रियः पाल्यश्रिकोऽयः १३
 १० सर्वाभिसारः सर्वोघः सर्वसन्नाहनार्थकः ॥
 ११ लोहाभिसारोऽस्त्रभृतां राज्ञां नीराजनाविधिः ॥१४॥
 यत्सेनयाभिगमनमसौ १२ तदभिषेकानम् ॥
 १५ यात्रा ब्रज्याऽभिनिर्याणं प्रस्थानं गमनं गमः ॥१५॥
 १६ स्यादासारः प्रसरणं १७ प्रचक्रं चलितार्थकम् ॥

१ शीघ्रि मुद्गरस्य युर्वो) २ द्वे हस्तसङ्गात्तरेकवारसञ्चय (तथ्वा, युति) । ३ द्वे गोष्ठ्य इति स्यात्तस्य । ४ द्वे छोद्वद्वहस्तप्रमाणस्युदस्य [लाहोका]
 ५ चत्वारि कुठारस्य । ६ चत्वारि छुरिकायाः । ७ द्वे बाणापस्य (ता, वर्धे त्रि
 ८ शतस्य] ८ द्वे मन्यदण्डाक्षरशास्त्रभेदस्य (गढाहा) ९ द्वे भाव्य इति स्यात्तस्य ।
 १० चत्वारि सङ्घादिप्रान्तभागस्य । ११ शीघ्रि चतुष्टयैः सैन्यसन्नाहस्य । १२ एक-
 सन्नस्यदाशं नीराजनसंभवे राज्यादिसमर्पणलक्षणविधेः । १३ एकं शत्रुघ्नोने सेनया
 स्यात्तस्य । १४ यदकं प्रमाणस्य । १५ द्वे सैन्यसंभवे स्यात्तः । १६ द्वे
 प्रतिक्रियस्य ।

अहितान्प्रत्यभीतस्य रणं १यानमभिक्रमः ॥ १६
 २वैतालिका ३बोधकराश्चाक्रिका घाण्टिकाऽर्थका
 ४स्युर्मागधास्तु मगधा ५वन्दिनः स्तुतिपाटकाः ॥
 ६संशप्तकास्तु समयात्संग्रामादनिवर्तिनः ॥
 ७रेणुर्द्रयोः स्त्रियां घूलिः पांसुर्ना न द्वयो रजः ॥
 ८चूर्णं क्षोदः ९समुत्पिञ्जपिञ्जलौ भृशमाकुले ॥
 १०पताका वैजपन्तो स्यात्केननं चजमस्त्रिषाम् ॥६
 सा ११वीगशंसनं युद्धं भूमिर्वाऽतिभयप्रदा ॥
 थहं पूर्वमहं १२पूर्वागित्यहं पूर्विका स्त्रियाम् ॥१७
 १३आहोपुरुषिका दर्पाद्या स्यात्सभावनात्मनि ॥
 १४अहमहमिका तु सा स्यात्परस्परं यो भवत्यहङ्का
 १५द्रविणं तरः सहोबलशौर्याणि स्यान् शुष्णं च ॥

१ एकं २णे सधून् प्रति निर्भयशरणात्मकस्य । २ द्वये ३
 प्रातर्बोधयति तेषाम् । ३ द्वे वन्दिविकेषेणु (चण्डिवारि) ४ द्वे
 मन्त्रावर्चनाम् । ५ द्वे राजादिस्तुतिपाठवेषु [भाट] । ६ एकं
 पताकमुत्तकम् । ७ वृत्तारि भूम्या । ८ द्वे पित्रस्य रजसः । ९ द्वे
 रीन्दे । १० वृत्तारि पताकया । ११ एकस्मिन्वदसुद्धम् । १
 अवापीवाघापुः १२ पूर्वपुटस्य । १३ एकस्मिन्वदसुद्धम् । १
 वरत्तरमद १४ द्वे शब्द इत्यहङ्कारस्य । १५ एक पताकस्य ।

शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्तिना ॥१०१॥

वीरपाणं तु यत्तानं वृत्ते भाविनि वा शो ॥

युद्धमायोधनं जन्यं प्रधनं प्रविदारणम् ॥ १०३ ॥

मृधमास्कन्दनं संख्यं समीकं सर्परायिकम् ॥

अस्त्रियां समरानीकरणाः कहलविग्रहौ ॥ १०४ ॥

संप्रहाराभिसंपातकलिसंस्फोटसंयुगाः ॥

अभ्यामर्दसमाघातसङ्ग्रामाभ्यागमाहवाः ॥ १०५ ॥

अहितान्प्रत्यभीतस्य रणं १ ध्यानमभिक्रमः ॥ १६ ॥
 २ वैतालिका ३ बोधकराश्चाक्रिका घासिटकाऽर्थकाः ॥
 ४ स्युर्मागधास्तु मगधा ५ वन्दिनः स्तुतिपाटकाः ॥ १७ ॥
 ६ संशप्तकास्तु समयात्संप्रामादनिवर्तिनः ॥
 ७ शौद्रयोः स्त्रियां धूलिः पांसुर्ना न द्वयो रजः ॥ १८ ॥
 ८ चूर्णो क्षोदः ९ समुत्पिञ्जपिञ्जलौ भृशमाकुले ॥
 १० पताका वैजयन्तो स्यात्केननं ध्वजमस्त्रियाम् ॥ १९ ॥
 सा ११ वीगशंसनं युद्धं भूमिर्याऽतिभयप्रदा ॥
 ग्रहं पूर्वमहं १२ पूर्णमित्यहं पूर्विका स्त्रियाम् ॥ १०० ॥
 १३ आहोषुरुपिका दर्पाद्या स्यात्सभावनात्मनि ॥
 १४ अहमहमिका तु सा स्यात्परस्परं यो भवत्यहङ्कारः ॥
 १५ द्रविणं तरः सहोबलशौर्याणि स्यान् शुष्णं च ॥

१ एवं रणे शत्रून् प्रति निर्भयशूरगमनस्य । २ ह्येवे नृपान् स्तुतिपाटिन
 प्रातर्बोधयन्ति तेषाम् । ३ द्वे वन्दिविशेषेषु (चन्द्रियारी) ४ द्वे राजागतौ बंधक-
 मस्तावकांशनाम् । ५ द्वे राजादिस्तुतिपाठकैषु [भाट] । ६ एवं शपथात्संप्रामाद-
 पराद मुखांशनाम् । ७ चत्वारि धूस्या । ८ द्वे पिष्टस्य रजसः । ९ द्वे अत्यन्ताकुले
 शब्दे । १० चत्वारि पताकायाः । ११ एकातिभयदयुद्धभूमे । १२ एकत्र ह्यमत्र
 अभासीत्याद्युत्तरः अत्रत्यदयुद्धस्य । १३ एकमहकारवतो भावस्य । १४ च एवं
 परस्परमह शब्दोऽयं दण्ड इत्यहङ्कारस्य । १५ दण्ड पराजयस्य ।

शक्तिः पराक्रमः प्राणो विक्रमस्त्वतिशक्तिः ॥१०१॥
 वीरपाणं तु यत्पानं वृत्ते भाविनि वा रणे ॥
 युद्धमायोधनं जन्यं प्रधानं प्रविदारणम् ॥ १०३ ॥
 मृगमास्कन्दनं संख्यं समीकं सांप्रायिकम् ॥
 अस्त्रियां समरानीकरणाः कदलविग्रहौ ॥ १०४ ॥
 संप्रहाराभिसंपातकलिसंस्फोटसंयुगाः ॥
 अभ्यामर्दसमाघातसङ्ग्रामाभ्यागमाहवाः ॥ १०५ ॥
 समुदायः स्त्रियः संयत्समित्याजिसमिद्युवः ॥
 न्युद्धं बाहुयुद्धोऽथ तुमुलं रणसंकुले ॥१०६॥
 श्लेढा तु सिंहनादः स्यात्करिणां घटना घटा ॥
 क्रन्दनं योधसंरावो वृंहितं करिर्गर्जितम् ॥१०७॥
 विस्फारो धनुयः स्वानः पटहाडम्ब्रौ समौ ॥
 प्रसभंतु वलात्कारो हठोऽथ स्खलितं दृढम् १०८

१ द्वौ क्षतिपरुषमस्य । २ एकं वृत्ते रणे धनशान्दयं भवतिमविष्णत्पुताह-
 वृद्धपर्यं वीरपाणं भवतानम्य । ३ एकं त्रिषु युद्धस्य च द्वेषाहुयुद्धस्य । ५ एकं
 रणस्य परस्परघन्वापे । ६ वीरपाणं सिंहनादस्तुल्यनादस्य । ७ एकं युद्धे घटनास्य ।
 ८ एकं योपानामाक्रोशस्य चक्रान्दस्य । ९ एकं करिणां गितस्य । १० एकं धनुः
 शब्दस्य । ११ द्वौ संश्रामधनेः [दमदमा] । १२ श्रीयि वधात्कारस्य । १३
 मुद्रमादात्कारस्य ।

३ अजन्यं क्लीबमुत्पात उपसर्गः समं त्रयम् ॥

४ मूर्च्छा तु कश्मलं ५ मोहोऽप्यवमर्दस्तु पीडनम् १०६

६ अभ्यवस्कन्दनं त्वभ्यासादनं ७ विजयो जयः ॥

८ वैशुद्धिः प्रतीकारो वैरनिर्यातनञ्च सा ॥ ११० ॥

९ पृद्रावोद्रावसन्द्रावसंद्रावा विद्रवो द्रवः ॥

अपक्रमोऽपयानञ्च रणो भङ्गः पराजयः ॥ १११ ॥

१ पराजितपराभृतौ त्रिषु १ नष्टतिरोहितौ ॥

११ प्रमापनं निवर्हणं निकारणं विशारणम् ॥ ११२ ॥

प्रवासनं परासनं निपूदनं निहिंसनम् ॥

निर्वासनं संज्ञपनं निर्ग्रन्थनमपासनम् ॥ ११३ ॥

निस्तर्हणं निहननं क्षणं परिवर्जनम् ॥

निर्वापणं विसर्जनं मरणं प्रतिघातनम् ॥ ११४ ॥

उद्रासनप्रमथनकथनोज्जासनानि च ॥

१ त्रयमुत्पातस्य । २ शीघ्रं मूर्च्छायाः । ३ द्वे तस्यादिसंपन्नदेशस्य परस्पर-
 केषु पीडनस्य । ४ द्वे छलादाक्रमणस्य । ५ द्वे जयस्य । ६ शीघ्रोऽप्रतीकारस्य ।
 ७ शोऽप्यवमर्दस्य । ८ एतरेणो मरणस्य । ९ द्वे निर्वृतस्य । १० द्वे निहीनस्य । ११
 त्रिषु भिन्नस्य ।

आलम्भपिञ्जविश्रवातोन्मायववा अपि ॥ ११५ ॥

१स्यात्स्वता कालवर्मा दिष्टान्तः प्रजयोस्त्ययः ।

अन्तो नाशो द्वयोर्मुत्युर्मरणं निधनोऽस्त्रियाम् ॥ ११६ ॥

२परासुपासवञ्चत्वप्रेतंप्रेतसंस्थिताः ।

मृतप्रमीतौ त्रिध्वेते ३चिता चित्या चितिः स्त्रियाम् ११७

४क्वन्धोऽर्द्धा क्रियायुक्तमपमूर्धकलेवाम् ।

५श्मशानं स्यात्पितृवनं ६कुणयः शवमस्त्रियाम् ॥ ११८ ॥

७प्रशोषप्रहौ वन्द्यां ८कारास्याद्ग्रन्थनालये ।

पुंसि ९मृन्मयसवः प्राणाश्चेवं १०जीवोऽनुधारणम् ११९ ॥

११यायुर्जाविनकालो ना १२जीवातुर्जावनौपवम् ।

॥ इति त्रिद्वयवर्गः ॥ ८ ॥

१३ऊर्वा ऊरुजा आर्या वैश्या मृमिस्पृशो विशः ।

१४याजीवो जीविहा वार्ता वृत्तिर्गतनजीवने ॥ १ ॥

स्त्रियां १ कृपिः पाशुपाल्यं वाणिय्यं चेति वृत्तयः ।
 सेवा २ श्ववृत्ति ३ नृतं कृपिरुञ्जशिलं ४ तृतम् ॥ २ ॥
 द्वे याचितायाचिनयोर्यथासंख्यं ५ मृतामृते ।
 ६ सत्यानृतं वाणिग्भावः ७ स्यादृणं पशुदञ्चनम् ॥ ३ ॥
 ८ उद्धारोऽर्थप्रयोगस्तु कुर्ताऽ वृद्धिजीविका ।
 यावज्जायोप्तं ९ याचितकं १० निमयादापमित्यकम् ॥ ४ ॥
 ११ उत्तमर्णाथमर्णा द्वौ प्रयोस्तुप्राहकौ क्रमात् ।
 १२ कुर्तादिको वार्धुपको वृद्ध्याजीवश्च वार्धुपिः ॥ ५ ॥
 १३ क्षेत्राजीवः कपकश्च कृपिकश्च कृपीबलः ।
 क्षेत्र १४ त्रैहयशालेयं त्रीहिशाल्युद्भवोचितम् ॥ ६ ॥
 यव्यं यवस्यं पटिक्यं यवादिभवनं हि यत् ।
 १५ तिल्यं तैलीनवन्मापोमाणु भङ्गा द्विरुता ॥ ७ ॥

१ नया दरशना जीविकाभेदाः । २ एवं पशुचत्तानुवर्तनस्य । ३ एकं कर्षणस्य
 ४ एकम् उञ्जशिलस्य । ५ एकैकं क्रमात् याचितायाचितयोः । एकं वाणिय्यम् । ६ प्रथमं
 श्ववृत्तस्य । ७ श्रीणि न्याम इति दशतस्य । ८ एकं याचय्या यथासंख्यं । ९
 एवं परित्यागः । १० एकैकं क्रमात् प्रयोस्तुप्राहकौ । ११ चत्वारि वृद्ध्या
 जीविकाः पुःपस्य । १२ चत्वारि वृद्ध्या जीविकाः । १३ एवं त्रीहिशाल्युद्भवोचितं प्रथमं ।
 १४ द्वौ तैलीनवन्मापोः । तिल्यं तैलीनवन्मापोः द्वौ प्रथम्ये द्विरुताः स्यात् ।

मौदगीनकौद्रवीणादिशेषधान्योद्भवक्षमम् ।

(शाकत्तेत्रादिके 'शाकशाकटं शाकशाकिनम् ।)

१बीजाकृतं तूपनकृष्टे सीत्यं कृष्टं च हल्यवत् ॥ ८ ॥

२त्रिगुणाकृतं तृतीयाकृतं त्रिहल्यं त्रिसीत्यमपितस्मिन् ।

३द्विगुणाकृते तु सर्वं पूर्वं शम्भाकृतमपीह ॥ ९ ॥

द्रोणाढकादिवापादौ 'द्रौणिकाढकिकादयः ।

खारीवापस्तु खारीक उत्तमर्णादयस्त्रिषु ॥ १० ॥

४पुन्नपुमकशोर्वाप्रः केदारः क्षेत्रमस्य तु ।

५'केदारकं स्यात्कैदार्यं क्षेत्रं केदारिकं गणौ ॥ ११ ॥

६'लोष्ठानि लेष्ठवः पुंसि १०कोटिशो लोष्ठभेदनः ।

७'प्राजनं तोदनं तोत्रं १२खनित्रमवदारणौ ॥ १२ ॥

८'दात्रं १३खनित्रमावन्धो योत्रं योक्त्रमथो ५'फलम् ।

१ द्वे शाकत्तेत्रादिकस्य । २ एकमादौ उक्तं पञ्चकृष्टे क्षेत्रं तस्य । ३ द्रोणाढका
मात्रस्य । ४ चत्वारि वारत्रयकृष्टस्य । ५ सर्वपूर्वं योज्यमार्गं वा ह्यमपि द्विगुणाढ
कस्यैव । ६ एकैकं तत्तन्मानपरिमितवापक्षेत्रस्य । ७ त्रीणि क्षेत्रस्य । ८ चत्वारि क्षेत्र
समूहस्य । ९ द्वे भृत्तिकाशब्दस्य । १० द्वे लोष्ठभेदनशब्दस्य । ११ त्रीणि चाशुकदत्ति
शब्दात्स्य । १२ द्वे कुशात् देः । १३ द्वे वदिस्य (कोपत्) १४ त्रीणि युगवन्ध-
नोरयोर्गिन्यां रज्जौ । १५ पञ्च फलस्य ।

निरीशं कुटकं फालः कृपणे 'लाङ्गलं हलम् ॥ १३ ॥
 गोदारणं च सीमेऽथ शम्भ्या स्त्री युगकीलकः ।
 ईषा लाङ्गलदण्डः 'स्यात्सीता लाङ्गलच्छतिः ॥ १४ ॥
 पुंसि मेघिः 'खले दाठ न्यस्तं यत्पशुवन्धने ।
 'आशुर्वीहिः पाटलः 'स्याच्छित्तसुक्यवौ समौ ॥ १५ ॥
 तोक्मस्तु तत्र हरिने 'कलायस्तु सतीनकः ।
 हरेणुरेणुकौ चास्मिन् 'कोरूपस्तु कोदवः ॥ १६ ॥
 'मङ्गल्यको मसूरोऽथ 'मकुष्टकमयुष्टकौ ।
 वनमुद्गे 'सर्षपे तु द्वौ तन्तुभकदम्बकौ ॥ १७ ॥
 'सिद्धार्थस्त्वेष धवतो 'गोधूमः सुमनः समौ ।
 'स्याद्यावत्स्तु 'कुल्माषश्चण्णको हरिमन्यकः ॥ १८ ॥
 द्वौ तिले 'तिलपेजश्च निलपिञ्जश्चनिष्फले ।

१ चात्वारि हलस्य । २ द्वे युगद्वयस्य शैलश्याख्यातस्य । ३ एकंलाङ्गलदण्डस्य
 (हरिश्च) । ४ एकं हलरचि रित्यायाः स्त्रीभेदाद्व्याख्यातायाः । ५ द्वे खले श्यादिष-
 ष्यन्निमित्तौ । प्रथमं ईहिः । ६ द्वे जडद्वयस्य व्यातस्य । ७ एकं निशक्यवत्स्य ।
 ८ चात्वारि पाटाणां इति द्वाभ्याम् । ९ द्वे कोदवस्य । १० द्वे मसूरो इति श्यादस्य
 ११ त्रीणि मठ इति श्यादस्य । १२ धव. समौ इति श्यादस्य । १३ एकं धवलपदस्य
 १४ द्वे गोधूमस्य (मेह) । १५ एकं अर्धम्वित्तस्य यादवेः । १६ द्वे चण्णकस्य ।
 १७ द्वे निष्फले तने । १८

१ चतस्रः क्षुताभिजननो राजिका कृष्णिकाऽऽसुरी ११ ॥
 स्त्रियो कङ्क, प्रियङ्गू द्वे १ ग्रतसी स्यादुमा क्षुमा ।
 २ मातुलानी तु भङ्गार्या ३ व्रीहिभेदैस्त्वणुः पुमान् ॥२०॥
 ४ किंशारुः सस्यशूकं ५ स्यात्कण्णिकां सस्यमञ्जरी ।
 ६ धान्यं ब्रोहिः स्तम्भकरिः ७ स्तम्भो गुच्छस्तृणादिनः २१
 ८ नाढोनालं चकारडोऽस्य ९ गलालोऽस्त्री सनिष्फलः ।
 १० कडङ्गो वुसं क्लीबे धान्यत्वचि ११ तुपः पुमान् ॥२२॥
 १२ शूकोऽस्त्री श्लक्ष्णातीक्ष्णाग्रे १३ शमी शिम्वा त्रिपत्तरे
 १४ शृङ्गमावसितं धान्यं १५ पूतं तु बहुलीकृतम् ॥ २३ ॥
 मापादयः १६ शमीधान्ये १७ शूकधान्ये यवादयः ।
 मुद्गोमापो राजमापः कुलित्यश्चणकस्तिलः ।
 कालायस्तूवरइतिशमीधान्यगणः स्मृतः ॥

१ पञ्च राजमर्षपादस्य (राई) २ द्वे प्रियङ्गोः (काण्डु) ३ । श्रयं धारु
 च इति स्यात्स्य । ४ द्वे भंगार्या (माग) ५ एकं मोहिभेदैस्त्व ६ एकं सरस्य
 सूक्ष्मस्यास्य । ७ एकं सस्यस्य । निगंतनूतन सिलाः । ८ श्रयं मोदियवादेः ।
 ९ एकं कृणववादेनांलादिपुत्रस्य । १० द्वे गुच्छकाण्डस्य ११ एकं त्रिपत्तकाण्डस्य
 (पोल) १२ द्वे श्लक्ष्णादिचूर्णस्य (भूवा) १३ एकं शमीदेस्त्वचि (मूष) ।
 १४ एकं यवादः इत्यतीक्ष्णस्य । १५ द्वे छिमि इति स्यात्स्य । १६ द्वे निस्तृण
 वाशीहनयान्यस्य । १७ द्वे त्रिपुत्रकाण्डस्य । १८ "मुद्गो मापो राजमापः कुलिच
 श्चणकस्तिलः । कडामस्तूवर इति शमीधान्यगणस्तूतः इत्येवम् । १९ एकं यत्र-
 शीघ्रमादीनम् ।

१शालयः कलमाद्याश्च पट्टिकाद्याश्च पुंस्यमी ॥२४॥

२तृणधान्यानि नीवाराः स्त्री ३गवेषुर्गवेषुका ।

४अयोग्रं मुसलोऽस्त्री ५स्यादुलूखलमुलूखलम् ॥ २५ ॥

६प्रस्फोटनं शूर्पमस्त्री ७चालनी तिततः पुमान् ।

८स्पृतप्रसेवौ ९करडोलपिटौ १०कटकिलिञ्जकौ ॥२६॥

समानौ ११रसवत्थां तु पाकस्थानमहानसे ।

१२पौरोगवस्तदध्यक्षः १३सूतकारास्तु बल्लवाः ॥ २७ ॥

आरालिका आन्धसिकाः सूदा औदनिका गुणाः ।

२४श्रापूपिकः कान्दविको भक्ष्यकार इमे त्रिषु ॥ २८ ॥

२५अश्मन्तमुद्धानमधिश्रयणी चुल्लिरन्तिका ।

२६अंगारधानिकाऽङ्गारशकट्यपि हसन्यपि ॥ २६ ॥

हसन्यप्पथ श्री २७स्यादङ्गारोऽलातपुल्मुकम् ।

एवं कलमादीनाम् । २ एकं नीवारश्यामाकादीनाम् । ३ द्वे पुन्यप्रविशेषस्य ।
 ४ द्वे बलकस्य । ५ द्वे रसस्य । ६ द्वे चालन्य (चालनी) । ७ द्वे धान्यादि
 मरणार्थं कृतस्य भाण्डस्य । ८ द्वे वणुदलादिरचितभाण्डस्य । ९ द्वे बंधादिविका
 स्य । १० त्रीणि पाकस्थानाय । ११ एक पाकस्थानाप्यस्य । १२ सप्त पाककृतं
 (रसोद्धार) । १३ त्रीणि भक्ष्यकारस्य । १४ पञ्च चुल्ले । १५ चत्वारि अङ्गारस्य
 मण्डा (शोरही) । १६ त्रीणि प्रवहकास्य ।

- १ क्लीवेऽम्बरीषं प्राष्टो न २ कन्दुर्वा स्वेदनी स्त्रियाम् ॥
 ३ अलञ्जरः स्यान्मणिकः ४ कर्कर्यालुर्गलन्तिका ॥
 ५ पिठारः स्याल्युस्त्रा कुण्डं ६ कलशस्तु त्रिषु द्रव्यैः ॥३१॥
 घटः कुट्टनिपावस्त्री ७ शरावो वर्धमानकः ॥
 ८ ऋजीषं पिष्टपत्रनं ९ कंसोऽस्त्री यत्नभाजनम् ॥ ३२ ॥
 १० कुतूः कृत्तेः स्नेहपात्रं सैवाल्या ११ कुतुपः पुमान् ॥
 १२ सर्वमावपनं भाण्डं पात्रामत्रं च भोजनम् ॥ ३२ ॥
 १३ दर्विः कम्बिः खजाका च १४ स्यात्तर्दूर्दारुहस्तकः ॥
 अस्त्री १५ शाकं हरितकं शिग्रुस्य तु नाडिका ॥ ३४ ॥
 १६ कलम्बश्च कडम्बश्च १७ वेसवार उपस्करः ॥
 १८ तित्तिढीकं च चुकं च वृक्षाम्लमय वेलुजम् ॥ ३५ ॥

१ द्वे चण्डादिमर्जनपात्रस्य । २ द्वे पयनिर्माणोपयोगिनः (कण्ठही) । ३
 द्वे महाकुम्भस्य (माठ) । ४ प्रयं तण्डुलादिप्रक्षालनोपयोगिन्या (करवनी) । ५
 चत्वारि रसात्याः । ६ चत्वारि कलशम्य । ७ द्वे पिष्टगन्धोपयोगिन पत्रस्य (नावा) ।
 ८ द्वे पानपात्रस्य । ९ एकं तेषुशुद्धादिपात्रस्य, शिखाया इति दद्यात्स्य । १० एकं
 छोटिमिल्या इति दद्यात्स्य । ११ पञ्चभोजनस्य । १२ प्रयं दर्व्याः (कण्ठनी) ।
 १३ द्वे दर्विभेदस्य । १४ प्रयं वास्तुछादेः शाकस्य । १६ द्वे कस्य शाकस्य नाठ तस्य
 १७ द्वे शाकादिपत्रस्यार्थं रथितहरिद्रावर्षपमसोवाऽन्वृणस्य । १८ त्रयं तित्तिढीकस्य
 (चूक अपरा इमिही) ।

- 'मोचं केलकं कृष्णमृषणं धर्मपत्तनम् ॥
 'जीरके जारयोऽजाजी कणा कृष्णे तु जीरके ॥ ३६ ॥
 'सुषवी कार्वा पृथ्वी पृथु हा लोपकुञ्चिका ॥
 'आर्द्रकं शृङ्गेरं स्यादथ 'छत्रा वितुन्नकम् ॥ ३७ ॥
 कुरुमुठ च धान्याकपय 'शुष्मी महौषधम् ॥
 'नीनपुंसकयोर्विश्वं नागरं विश्वभेषजम् ॥ ३८ ॥
 'आरनासकसोषोरकुन्मापाभिपुत्रानि च ॥
 अवन्तिसोमधान्याम्लकुञ्जलानि च काञ्जिके ॥ ३९ ॥
 'सदसुषेधि जतुकं वाढीकं हिङ्गु रामठम् ॥
 तत्सर्त्रा 'कार्वा पृथ्वी वाप्पिका कवरी पृथुः ॥ ४० ॥
 'निग्राशा कान्चनी पीता दरिद्रा वरवणिनी ॥
 'नामुदं यत् लवणाननीवं वशिरं च तत ॥ ४१ ॥
 'मैन्ववोऽश्री शीतशिवं माणिक्यं च सिन्धुजे ॥

शौमकं वसुकं पाक्यं विडञ्च कृतके द्वयम् ॥

३सौवर्चलेः तरुचिके तिलकं तत्र मेवके ॥

४भत्स्यण्डी फणिनं खण्डविकारेः शर्करा सिता ॥४३॥

५कूर्विका क्षीरविकृतिः स्याद्रसाला तु मार्जिता ॥

दध्नासहपयः पक्वं यत्स्याद्दधिकूर्विका ।

तक्रोणपक्वं यत्क्षीरं साभवे तक्रकूर्विका ॥

६स्यात्तेमनन्तु निष्ठानं त्रिलिङ्गा वासितावधः ॥ ४४ ॥

शूलाकृतंभट्टिन्नं स्याच्छूल्यमुख्यन्तु पैठरम् ॥

७प्रणोतमुपसंपन्नं १३प्रयस्तं स्यात्सु संस्कृतम् ॥ ४५ ॥

१४स्यात्पिच्छिलं तु विजिलं १५नमृष्टं शोधितं समे ॥

१६चिक्कणं मसृणं स्तिग्धं तुल्ये १७भावित्रवासिते ॥४६॥

१८आपक्वं पौलिशभूपो १९लाजाः पुम्भून्मि चाक्षताः ॥

१ द्वे शाग्मरखणस्य । २ द्वे बालानिमज्ज इति ख्यातस्य । ३ त्रीणि मधुर खण्डस्य, स्वणभेदस्य । ४ एकं कृष्णवर्णसौवर्चले । ५ द्वे शव इति ख्यातस्य । ६ त्रीणि शर्करायाः [द्विती] । ७ एकं "दध्ना सहपयः पक्वं यत्स्याद्दधिकूर्विका । तक्रोण पक्वं यत्क्षीरं सा भवेत्तक्रकूर्विका,, । इति [भावा] । ८ द्वे श्रीखण्ड, सिन्ध्याण इति ख्यातस्य । ९ द्वे कटो इति ख्यातस्य । १० प्रयश्शूलसंस्कृतमासादेः । ११ द्वे स्य ही संस्कृतस्याग्नादेः । १२ द्वे रवादि संप्रभ्यज्जनादेः । १३ प्रयःनवपत्र पृत पक्वादेः । १४ द्वे मण्डयुक्तस्यादेः । १५ द्वे वैश्वकोटा वृषपनयनेनशोधितस्याग्नादेः । १६ द्वे पुष्पादिश्रम्यान्तरेणाधिवासाधितस्य । इति यवादेर्मुजितस्य । १७ एकं भक्ति-
श्रीश्रीणाम् (लावा) ।

१ पृथुकः स्याच्चिपिटको २ धाना भ्रष्टयवे छियः ॥ ४७ ॥
 ३ पूषोऽपूपः पिष्टकः ४ स्यात्करम्भो दधिसक्तवः ॥
 ५ भिस्सास्त्री भक्तमन्धोऽन्नमोदनोऽस्त्री स दोदिविः ॥ ४८ ॥
 ६ भिस्सटा दग्धिकासर्वरसाग्रे ७ मण्डमस्त्रियाम् ॥
 ८ मासराचामनिस्त्रावा मण्डे भक्तसमुद्भवे ॥ ४९ ॥
 ९ यवागूरुष्णिका श्राणा विलेपी तरला च सा ॥
 १० प्रक्षणाभ्यञ्जने तेलं ११ कृसरस्तु तिलौदनः ॥ १ ॥
 १२ गव्यं त्रिषु गवां सर्वं गोविड १३ गोमयमस्त्रियाम् ॥ ५० ॥
 तत्तु शुष्कं १४ करीषोऽस्त्री १५ दुग्धं क्षीरं पयः समम् ॥
 १६ पयस्यमाज्यदध्यादि १७ द्रप्सं शधि घनेतरत् ॥ ५१ ॥
 १८ घृतमाज्यं हविः १९ सर्पिर्नवनीतं नवोद्धृतम्
 तत्तुः २० हैयङ्गनीनं यत् ह्योगोदोहोद्धवं घृतम् ॥ ५२ ॥

१ इहो आर्ध्रप्रयत्नोदितप्लुलस्य । [चूरा] २ एकं भ्रष्टयवे । ३ श्रीणि सण्डुलापि
 श्रवितभङ्गभेदस्य (मालपूर्वा) ४ एकं दधियुक्तमक्तराम् । ५ पटुकमस्य । ६ इहो
 दग्धास्य । ७ एकं सर्वदवन्नस्य । ८ श्रीणि भक्तसमुद्भवे (माह) ९ पञ्च इवददानस्य
 १० इहो तैलस्य । ११ एकं तिलमप्रोदनस्य । १२ एकं क्षीरादोताम् । १३ द्वे गो-
 पुतीपस्य । १४ एकं शुष्कगोमयस्य । १५ श्रीणि दुग्धस्य । १६ एकं आज्यदध्यादेः ।
 १७ एकं घनेतरस्य । १८ । चम्पारि घृतस्य । १९ द्वे नवनीतस्य (मयसन) ।
 २० एकं मयत इत् नवोद्धृतम् ।

एवाहतं कालशेयमस्थिमपि गोसः ।

१० ह्युदश्विन्मथितं पादाम्बुधाम्बु निर्जलम् ॥५३॥

११ ङं दधिभवं १२ मस्तु १३ पीयूषोऽभिनवंम्भयः ।

प्रशनाया बुभुक्षा क्षुद्रासस्तु कवलः १४ पुमान् ॥५४॥

१५ उपीतिः स्त्री तुल्यपानं १६ सग्धिः स्त्री सहभोजनम् ।

१७ उदन्त्या तु पिपासा तृट् तर्पो जग्धिस्तु भोजनम् ५५

१८ भनं लेह आहारो निघासो न्याद इत्यपि ।

१९ सौहित्यं तर्पणं तृषिः ११० फेलामुक्तसमुज्जितम् ॥५६॥

१११ कामं प्रकामं पर्याप्तं निकामेष्टं यथेप्सितम् ।

११२ गोपे गोपालगोसंख्यगोघुगाभोखल्लाः ॥ ५७ ॥

११३ गोमहिष्यादिकं पाद्वन्धनं द्वौ गवीश्वरे ।

११४ गोमान् गोमी ११५ गोकुलन्तु गोधनं स्याद्गवाम्त्रजे ।

११६ त्रिष्वशितं गवीनन्तद्गवो यत्राशिताः पुरा ॥५८॥

१ चत्वारि तक्षस्य । २ एक दधिभवनएवस्य । ३ एकं नवप्रमूताया गो वस-
दिनावधिद्वोरस्य । ४ त्रयं शुभः । ५ द्वे पादस्य । ६ द्वे सहपानस्य । ७ द्वे सहभो-
जनस्य । ८ चत्वारि तृषः । ९ सप्तभोजनस्य । १० त्रीणि तृषः । ११ एकं पूर्वं
मुक्तस्यात्समुज्जितस्य । १२ यदध्ययेऽप्यतस्य । १३ यद्गोगहस्य । १४ एकं
पादवन्धनस्य । १५ द्वे गवीश्वरस्य । १६ द्वे गोसमूहस्य । १७ एकं यत्र पुरा गवो
भोजितास्तास्थानम् ।

१उत्ता भद्रौ वलोवर्दं ऋग्भो वृषभो वृषः ॥ ५९ ॥
 अतन्वत्त सौत्मेयो गौरुक्षणां संहतिरौत्तकम् ।
 २गव्या गोत्रा गवां वत्सधेन्वोर्वात्सकधेनुके ॥ ६० ॥
 वृषो महान् महोत्तः स्याद्बृद्धोत्तस्तु जरद्भवः ।
 उत्पन्न उत्ता जातोत्तः सद्यो जातस्तु तर्गाङ्गः ॥ ६१ ॥
 ३शकृत्कम्बस्तु वत्सः स्याद्दम्बवत्सतौ समौ ।
 ४आर्षभ्यः परडतायोग्यः ५परडो गोपतिरिट्चरः ६२
 स्कन्धदेशे त्वस्य ७वहः ८सास्त्रा तु गनकम्बलः ।
 ९स्यान्नस्तिस्तु नस्पेताः १०प्रश्रवाङ् युगपार्श्वगः ॥ ६३ ॥
 युगादीर्ना तु वेदारो ११युग्यप्रासङ्ग्यशाकटाः ।
 खनति तेन तद्रोढोऽस्येदं १२हालिकसैरिको ॥ ६४ ॥

धूर्वहे धुर्यधौरेय धुरीणाः स धुन्धराः ।

३ उभावेकधुरीणैकधुरावेकधुरावहे ॥ ६५ ॥

स तु सर्वधुरीणः स्याद्योवै ३ सर्वधुरावहः ।

४ माहेयी सौरभेयी गौरुस्त्रा माता च शङ्खिणी ॥ ६६ ॥

५ अर्जुन्यन्त्या रोहिणी स्यादुत्तमा ६ गोपु नैचिकी ।

वर्णादिभेदात्संज्ञाः स्युः १ शबलीधवलादयः ॥ ६८ ॥

२ द्विहायनी द्विवर्षा गौरैकाब्दा त्वेकहायनी ।

वतुरब्दा वतुर्हायरायेवं ३ प्रवशा त्रिहायणी ॥ ६८ ॥

४ वशा वन्ध्या ५ वतोका तु सवद्गर्भाऽथ सन्धिनी ।

१० आक्रान्ता वृषभेणाय ११ वेहद्गर्भोपघातिनी ॥ ६९ ॥

१२ काल्योपसर्षा प्रजने १३ प्रष्टोशी बालगर्भिणी ।

१४ स्यादवण्डी तु सकरा १५ बहुसूतिः परेण्डुका ॥ ७० ॥

१६ चरप्रसूता वष्कयिणी १७ धेनुः स्यान्नवसूतिकी ।

१ पञ्च धुरन्धरश्चपभस । २ प्रय य एकमेव धूर्ववहति तस्य । ३ एकं धनामपि धुरंवहति तस्य । ४ नरकं गवि । ५ एकं गोपु उत्तमाया गौः । ६ एवैकं वर्णादिभेदात् हेयम् । ७ एत वयोभेदात्संज्ञाभेदा । ८ द्व वन्ध्यायाः । ९ द्वे अकृन्नात्पतितगर्भायाः । १० एवं वृषभेण नैशुनार्थे आक्रान्तायाः । ११ एवं वृषभेण नैशुनार्थे आक्रान्तायाः । १२ एवं गर्भोपघातेन । १३ एवं गर्भोपघातेन । १४ एवं गर्भोपघातेन । १५ एवं गर्भोपघातेन । १६ एवं गर्भोपघातेन । १७ एवं गर्भोपघातेन । १८ एवं गर्भोपघातेन । १९ एवं गर्भोपघातेन । २० एवं गर्भोपघातेन । २१ एवं गर्भोपघातेन । २२ एवं गर्भोपघातेन । २३ एवं गर्भोपघातेन । २४ एवं गर्भोपघातेन । २५ एवं गर्भोपघातेन । २६ एवं गर्भोपघातेन । २७ एवं गर्भोपघातेन । २८ एवं गर्भोपघातेन । २९ एवं गर्भोपघातेन । ३० एवं गर्भोपघातेन ।

सुव्रता सुखसन्देश्या पीनोष्णी १पीवस्तनी ॥ ७१ ॥

१द्रोणक्षीरा द्रोणदुग्धा १धेनुष्या बन्धके स्थिता ।

१सर्मासमीना सा यैव प्रतिवर्षं प्रसूयते ॥ ७२ ॥

१ऊधस्तु कलीत्रमापीनं समौ १शिवककीलकौ ।

१न पुंसि दाम सन्दानं १पशुरञ्जुस्तु दामिनी ॥ ७३ ॥

१वैशाखमन्थमन्यामन्याना मन्थदण्डके ।

१कुड्रो दराडविष्कम्भौ १मन्थनी गर्गरी समे ॥ ७४ ॥

१उष्टे क्रमेलकमयमहाङ्गाः १करभः शिशुः ।

१करभाः स्युः शृङ्खलाका दारवैः पादबन्धनैः ॥ ७५ ॥

१अजा छागी १शुभञ्छागवस्तच्छगलाका अजे ।

१मेढोरश्रोणोर्णायुमेपवृष्णाय एडके ॥ ७६ ॥

१ हे सुव्रतायाः । २ द्वे शूलान्याः । ३ द्वे द्रोणरिहितदुग्धदात्र्याम् । ४
एभ्युत्तमर्णपदे ऋणशुद्धिपर्यन्तं दोहनार्थं स्थापितायाः । ५ एकं या प्रतिवर्षं प्रसूयते
तस्याः । ६ द्वे दोहनस्य (घोन) • द्वे गोबन्धन र्थं निखातकाष्टस्य । ७ द्वे बन्धन
रज्ज्वाः । ८ द्वे दोहनदाले पादबन्धनरज्ज्वाः । ९ पञ्च मन्थनदण्डस्य । १० द्वे
मन्थदण्डबन्धनरज्ज्वाः । ११ द्वे मन्थमानशुभ्रान्यास्य । १२ चरदारित्पट्टस्य ।
१३ एकं मुष्टशिशोः । १४ एकं क'ष्टमयरादबन्धनोपेतक'रमानाम् । १५ द्वे शजायाः
(बट्टी) । १६ पञ्चाजस्य (बोडी) । १७ सप्तमेवस्य । (भेड)

उष्टोरभ्राजवृन्दे स्यादौष्टकौभ्रकाजकम् ।

१चकीवन्तस्तु बालेया रासभा गर्दभाः खराः ॥७७॥

वैदेहकः सार्धवाहो नैगमो वणिजो वणिक् ।

२परायाजीवो ह्यापणिकः क्रयविक्रयिकश्च सः ॥७८॥

३विक्रेता स्याद्विक्रयिकः ४क्रायिकक्रयिकौ समौ ।

५वाणिज्यं तु वणिज्या ६स्यान्मूल्यं वस्तोऽप्यवक्रयः ७६

८नीवी परिपणो मूलधनं ९लाभोऽधिकं फलम् ।

१०परिदानं परीवर्तो नैमेयनिमयावपि ॥ ८० ॥

११पुमानुपनिधिर्न्यासः १२प्रतिदानं तदर्पणम् ।

क्रये प्रसृष्टिं १३क्रय्यं १४क्रयं क्रयव्यमात्रके ॥ ८१ ॥

विक्रेयं १५पणितव्यंश्च परायं क्रय्यादयस्त्रिषु ।

क्लीबे १६सत्यापनं सत्यंकारः सत्याकृतिः स्त्रियाम् ॥८२॥

१ एकैकं यथासंख्यमुष्टोरभ्राजसमूहस्य । २ पञ्च गर्दभस्य । ३ अष्टौक्रयविक्रय-
यार्थ्या वर्तमानस्य । ४ द्वेवस्त्राद्यादि दत्त्वा तन्मूल्यं पृथगतः । ५ द्वे मूल्येन वस्त्रादि-
गृहलक्षणतः । ६ द्वेवाणिजां कर्माणि । ७ त्रयं मूल्यस्य । ८ त्रीणि मूलधनस्य । ९ एकं
मूलधनं द्विविक्रयप्रत्ययस्य । १० चत्वारिखिवर्तनस्य (चरला) । ११ द्वेनिक्षेपस्य ।
१२ एकं निक्षेपस्य निक्षेपे अर्पणस्य । १३ द्वे एकमपणे कवार्थं प्रसारितवस्तुतः ।
१४ एकं यत्र वक्रापि वर्तत तस्य । १५ त्रीणि विक्रयस्य वस्तुनः । १६ त्रयमवश्यम-
तत्कृतव्यमित्यस्य [षाड्] ।

१विपणो विक्रयः संख्याः संख्येये ह्यादश त्रिषु ।

विंशत्याद्याः सदैकत्वे सर्वाः संख्येयसंख्ययोः ॥ ८३ ॥

संख्यार्थे द्विवृत्तत्वे स्तुस्तासु चानवतेः स्त्रियः ।

पङ्क्तेः शतसहस्रादिक ३माददशगुणोत्तरम् ॥ ८४ ॥

यौतवं द्रव्यं पाय्यमिति मानर्थिकं त्रयम् ।

४मानं तुलाऽङ्गुलिप्रस्थैर्गुञ्जा पञ्चाद्यमापङ्कः ॥ ८५ ॥

ते षोडशाक्षः कर्षोऽस्त्री ५पलं कर्षवतुष्टयम् ।

६सुवर्णविस्तौ हेम्नोऽक्षे ७कुठविसस्तु तत्पले ॥ ८६ ॥

८तुला स्त्रिया पलशतं ९भाराः स्याद्विंशतिस्तुलाः ।

१०आचितो दश भारस्तुः शाकटो भारःश्चाचितः ॥

कार्पाण्यः कार्षिकः स्योत्कार्षि के ताम्रिके पणः ॥

१ द्वे विक्रयस्य । २ यदाहुः "एकदशशतसहस्रायुतसहस्रप्रयुतस्योऽयं क्रमशः । अर्बुदमरञ्ज खर्वानिलवंमहापद्मशंकरमतस्मात् ॥ अक्षयिधाम्न्यं मय्यं पराभिमिति दश गुणोत्तरा संज्ञाः । संख्येयाः स्थानानां व्यवहारार्थे कृता पूर्वा" इति । ३ त्रयं परिमाणप्राचकस्य । ४ तुलमानमङ्गुलि माने प्रस्थमानं चेति । त्रिघ्नम् । ५ एकं मापङ्कस्य [माता] । ६ द्वे अक्षस्य [तोला] । ७ एकपलस्य । ८ द्वे सुवर्णक्षस्य । ९ एकं सुवर्णपलस्य । १० एकपलानां दशस्य । ११ एक तुलानां विंशत्याः । १२ एकं दशमण्याम् । शाकटेन षोडश भारे भारोऽप्याचितः । १३ द्वे दश्या इति व्यातस्य । १४ एकं ताम्रकाविकस्य [पैसा]

अस्त्रिया 'भाटकद्रोणौ स्वारी वाहो निकृञ्चकः ॥८॥

कुडवः प्रस्य इत्याद्याः परिमाणार्थकाः पृथक् ॥

'पादस्तुरोयो भागः 'स्यादंशभागौ तु वराटके ॥ ८६ ॥

द्रव्यं वित्तं स्वापतेयं रिक्यमृक्यं धनं वसु ॥

हिरण्यं द्रविणं द्युम्नमर्थरैविमवा अपि ॥ १० ॥

'स्थात्कोपश्व हिरण्यं च हेमरूप्ये कृताकृते ॥

ताभ्यां 'यदन्यत्तत्कृप्यं 'रूप्यं तद्द्रव्यमाहतम् ॥ ११ ॥

'गारुतमंतं मरकतमश्मगर्भौ हरिन्मणिः ॥

'शोणरत्नं लोहितकः पद्मरागोऽथ 'मौक्तिकम् ॥१२॥

मुक्तोऽथ '१३विद्रुमः पुंसि प्रवालं पुन्नपुंसकम् ॥

१२रत्नं मणिर्द्रव्यौश्मजातौ मुक्तादिकेऽपि च ॥ १३ ॥

१ एते प्रत्येकं परिमाणविशेषवाचकाः । ते यथा-भाटका (पायली । श्लोः (अ-मन) स्वारी (दशमन) वाहः (चारमन) निकृञ्चकः (मूठ) कुडव (एक पाव) प्रस्यः शेर इति । २ एकं रूप्यकदेवचतुर्थभागस्य श्रेष्ठि भागमानस्य । ४ त्रयोदश धनस्य । ५ द्वौ घटितघटितयोर्द्वैमहपयोः । ६ एकं इमहप्याम्यामन्वतात्वादिक-स्य । ७ एकं नाणे इति दयातस्य । ८ चत्वारि मरकटमणेः (पद्मा) । ९ श्रेष्ठि पद्मस्य (माणिक्य) । १० द्वौ मौक्तिकस्य (मोती) । ११ द्वौ प्रवालस्य (मुंसा) । १२ द्वौ मरुतादौ मुक्तादिके च ।

'स्वर्णं सुवर्णं कतकं हिरण्यं हेम हाटकम् ॥
 तपनीयं शानकुम्भं गाङ्गेयं भर्म कर्तुरम् ॥ १४ ॥
 चाभीकरं जातरूपं महाराजतकाञ्चने ॥
 रुक्मं कार्तस्वरं जाम्बूनद्मष्टापदोऽस्त्रियाम् ॥ १५ ॥
 अलङ्कारसुवर्णं यच्छृङ्गीकनकमित्यदः ॥
 'दुर्वर्णं रजतं रूढ्यं खजूरं श्वेतमित्यपि ॥ १६ ॥
 'रीतिः स्त्रियामारकूटो न स्त्रियामय 'ताप्रकम् ॥
 शुल्बं म्लेच्छमुखं द्रव्यष्टवरिष्टोदुम्बराणि च ॥ १७ ॥
 'लोहोऽस्त्री शस्त्रकं तीक्ष्णं पिण्डं कालायसायसो ॥
 अश्मसारोऽथ 'मण्डूरं सिंहाणमपि तन्मले ॥ १८ ॥
 सर्वं च तैजसं लोहं विकारस्त्वप्रसुः 'कुशो ॥
 (सुवर्णं रजतं ताप्रं रीतिः कांस्यं तथा त्रपु ।
 सीमं कालायसञ्चैव मण्डौ लोहानि च तते)
 क्षीरः १० काचोऽथ ११ चरलो रसः सूतश्च पारदे ॥ १९ ॥
 १२ गवलं महिष १३ शृङ्गमभ्रकं गिरिजामले ॥

१ एधोर्निर्गतिः सुवर्णस्य । २ एकमठशरूपं नूतणस्य । ३ पञ्चदंशतस्य । ४
 द्वेदिलपस्य । ५ यन्नाथस्य । ६ सप्तर्षीस्य । ७ द्वेदोहपस्य । ८ "सुवर्णं भर्त
 ताप्रं रीतिः कांस्यं तथा त्रपु । सीमं कालायसञ्चैव मण्डौ लोहानि च तते" इति । ९
 एधमयसो विकारस्य । १० द्वेकाचस्य । ११ चाव रि पारस्य । १२ एकं मादिकण्डं
 १३ । १४ द्वे अश्रुक इ स अनालय ।

१ क्षोतोञ्जनं तु सौवीरं कापोताञ्जनयाप्तुने ॥ १०० ॥
 २ तुत्याञ्जनं शिखिग्रीवं वितुन्नरुमयूरके ॥
 कर्परो दार्विकाक्वायोद्भवं तुत्यं रसाञ्जनम् ॥ १०१ ॥
 रसगर्भं तार्क्ष्यशैलं गन्धाश्मनि तु गन्धकः ॥
 सौगन्धिकश्च चक्षुष्याकुत्राल्यौ तु कुञ्जतिका ॥ १०२ ॥
 श्रीतिपुष्पं पुष्पकेतु पुष्पकं कृष्णमाञ्जनम् ॥
 पिञ्जरं पीतनं तालमालं च हस्तालके ॥ १०३ ॥
 गैरेयमथ्यं गिरिजमश्मजं च शिलाजतु ॥
 १० चोतुगन्धरसप्राणपिराढगोपसः समाः ॥ १०४ ॥
 १०५ डिण्डोमोऽथ कफः फेनः ११ सिन्दूरं नागसम्भवम् ॥
 १२ नागशीमक्योगेष्टवप्राणि १३ त्रपु पिचटम् ॥ १०५ ॥
 रङ्गवङ्गे अथ १४ पिचुलस्नूलोऽथ १५ कमलाक्षरम् ॥

१ सौवीरं माक्षीताञ्जनम् (सुमां) पञ्च तुत्याञ्जनस्य (मृत्विष) २ श्रीतिपुष्पा
 ञ्जनम् (लक्ष्मणदुग्धं ह्येन तुपय) । ४ श्रीति गन्धकम् ५ श्रीति तुत्यं शिखिग्रीवस्य
 (निरु मुरना । ६ शिखिग्रीवस्य सन्तमपिनशदुग्धम् । ७ पञ्च हस्तालकस्य । ८ पञ्च
 शिलाजतुम् ९ पञ्च गन्धरसस्य शीर) । १० शयं समुद्रकेतव्यम् । ११ द्वे सिन्दूरस्य ।
 १२ पञ्च (श्रीमक्य) (शिवा) १३ चकारि दहे (शीर) १४ द्वे कमलाक्षरस्य ।
 १५ चकारि कुम्भस्य ।

- १ स्यात्कुष्ठुम्भं वेह्निशिखं महासज्जनामित्यपि ॥ १०६ ॥
 २ मेषकम्बल ऊर्णायुः शरोर्णं शशलोमनि ॥
 ३ मधु क्षौद्रं मक्षिकादि ४ मधूच्छिष्टं तु सिक्थकम् १०७
 ५ मनःशिला मनोगुप्ता मनोह्वा नागजिह्विका ॥
 ६ नैपाली कुन्टी गोला ७ यवक्षारो यवाग्रजः ॥ १०८ ॥
 ८ पाकयोऽथ सर्जिकाक्षारः ९ कापोतः सुखवर्चकः ॥
 १० सौवर्चलं स्थाद्रुचक्रं ११ स्वकतीरी वंशरोचना ॥ १०९ ॥
 १२ शिशुजं श्वेतमरिचं १३ मोरटं मूलमैत्रवम् ॥
 १४ ग्रन्थिकं पिप्पलीमूलं चटिकाशिर इत्यपि ॥ ११० ॥
 १५ गोलोमी भूतकेशो ना १६ पत्राङ्गं रक्तवन्दनम् ॥
 १७ त्रिकटु त्रूपणं व्योणं १८ त्रिफला तुफलत्रिकम् १११
 ॥ इति वैश्यवर्गः ॥ १ ॥

१ द्वे कम्बलस्य । २ द्वेषालोमना । ३ श्रीणि मधुन । ४ द्वेमोम इति
 द्यातस्य । ५ क्त्वारि मनःशिलायाः । ६ श्रीणि नेपालदेशोद्भवायां मनःशिलायाम् ।
 ७ श्रीणि यवाक्षार इति द्यातस्य । ८ पञ्च सजीक्षार इति द्यातस्य । ९ द्वे कार
 विशेषस्य । १० द्वे वधलोचन इति द्यातस्य । ११ द्वे शोमाञ्जनवीजस्य । १२
 एवं शिशुस्य । १३ त्रयं पिप्पलीमूलस्य । १४ द्वे जटामारुहां । १५ द्वे रक्तवन्द-
 नमप्यारक्षारस्य । १६ श्रीणि क्षुद्रिष्पिप्पलीमरिचं नां समाहारस्य । १७ द्वे हरीत-
 क्यममृकविभीतककथानां समाहारस्य ।

१शुद्धाश्चावरणाश्च वृषलाश्च जवन्यजाः ॥

आवरणालात्तु १सङ्कीर्णा अम्बष्ठकरणादयः ॥ १ ॥

शुद्धाविशोस्तु १करणाऽम्बष्ठो १वेश्याद्विजन्मनोः ॥

१शुद्धाक्षत्रिययोरुग्रो १मागवः क्षत्रियाविशोः ॥ २ ॥

माहिष्यार्याक्षत्रिययोः १क्षताऽर्याशुद्रयोः सुतः ॥

ब्राह्मण्यां १क्षत्रियात्सूनस्नस्यां १वैदेदको विशः ॥ ३ ॥

१ऋष्यकारस्तु माहिष्यात्कराया यस्य संभवः ॥

१ऋस्यात्रण्डालस्तु जनितो ब्राह्मण्यां वृषत्नेन यः ॥ ४ ॥

१ऋकारुः शिल्पी संहतेस्तेर्द्रयोः श्रेणिः सजातिभिः ॥

तत्रावतन्तुवायश्च भाषितो रजकस्तया ।

पञ्चमश्वर्मकारश्च कारुः शिल्पिनोमता ॥

कुलकः स्यात्कुलश्रेष्ठी १मालाकास्तु मालिकः ॥५॥

१ऋम्भकाः कुजालः स्या १ऋत्यलगण्डस्तु लेपकः ॥

१ चत्वारि शुद्रस्य । २ एवं प्रतियोमवानुलोमवादीवानु । ३ एकं शुद्रवैश्यस्य ।
 ४ एकं वैदेव ब्राह्मणस्य । ५ एकं शुद्राक्षत्रियस्य । ६ एकं स विवावैश्यस्य । ७ एकं
 वैदेवक्षत्रियस्य । ८ एकं क्षत्रियानुद्रस्य । ९ एकं ब्राह्मणीक्षत्रियस्य । १० एकं
 ब्राह्मणवैश्यस्य । ११ एकं कारुमाहिष्यस्य । १२ एकं ब्राह्मणीक्षत्रियस्य । १३
 द्वेषिण्डालपदे । "तथा च तन्मुवायश्च भाषितो रजकस्तया । पञ्चमश्वर्मकारश्च
 कारुः शिल्पिनो मताः, इति । १४ द्वे मालाकारौ (माली) । १५ द्वे कुलात्म
 नुद्राव एवावगतम् । १६ द्वे कुलादी लेपकारस्तौ ।

- १ तन्तुवायः कुबिन्दः २ स्यात्तुन्नवायस्तु सौचिकः ६ ॥
 ३ रङ्गाजीवशिवत्रकरः ४ शस्त्रमार्जोऽसिधावकः ॥
 ५ पाट्टकृचर्मकारः स्याद्द्रयोकारो ६ लोहकारकः ॥ ७ ॥
 ७ नाडिन्धमः स्वर्णकारः कलादो रुक्मकारकः ॥
 ८ स्याच्छाडिखकः काम्बविकः ९ शौल्विकस्ताप्रकृट्टकः ॥
 १० तच्चा तु वर्धकिस्त्वष्टा रथकारस्तु काष्ठतट ॥
 ग्रामाधीनो ११ ग्रामतत्तः १२ कौटतत्तोऽनधीनकः ॥ १३ ॥
 १३ क्षुरी मुराही दिवाकीर्तिर्नापितान्तावसायिनः ॥
 १४ निर्णोजकः स्याद्रजकः १५ शौरिडको मण्डहारकः १६
 १६ जावालः स्यादजाजीवो १७ देवाजीवस्तु देवलः ॥
 १८ स्यान्माया शाम्बरी १९ मायाकारस्तु प्रतिहारिकः ॥
 २० शैलालिनस्तु शैलूषा जायाजावाः कृशाश्विनः ॥

१ द्वेपदानांनिर्मातरि । २ द्वेकृत्युषयादेर्निर्मातरि । ३ द्वेऽज्ञाजीवस्य ।
 (रंगरेज) ४ द्वे शस्त्रघर्षणोपजीविनः । ५ द्वे चमारादतिव्यातस्य । ६ द्वे
 कोशर इति घणतस्य । ७ चतुर्दश स्वर्णकारस्य । ८ द्वे शङ्खवादकस्य । ९ द्वे ताम्र-
 कारस्य । १० पञ्च वर्धकैः । ११ एकं ग्रामवर्धकः । १२ एकं त्वाधीनवर्धकैः ।
 पञ्च नापितस्य । १३ द्वे वस्त्रधावकस्य । १४ द्वे क्षुरजीविनः । १५ द्वे अजा-
 लस्य । १६ द्वे देवतोपजीविनः । १७ द्वे शूद्रजालस्य । १८ द्वे मायाविन-
 (गारही) (२० परं नटस्य ।

- भरता इत्यपि ^१नटाश्वारणास्तु कुश्यालवाः ॥ १२ ॥
^२मार्दङ्गिकाः मौरजिकाः ^३पाण्डिवादास्तु पाण्डिवाः ॥
^४वेणुन्माः स्युर्गोणविका ^५वीणवादास्तु वीणिकाः ॥ १३ ॥
^६जोवान्तकः शाकुनिको द्रो ^७वायुरिकजालिकौ ॥
^८वेतंसिकः कौटिकश्च मसिकश्च समं त्रयम् ॥ १४ ॥
^९भृतको मृतुभुक् कर्मकरो नैतानिकोऽपि सः ॥
^{१०}वार्ताविशो वेवधिको ^{११}भारवाहस्तु भारिकः ॥ १५ ॥
^{१२}विवर्णः पामरो नावः प्राकृतश्च पृथग्जनः ॥
 निहीनाऽपसदो जालमः क्षुल्लकश्चेतश्च सः ॥ १६ ॥
^{१७}भृत्ये दासेर दासेय दासगोष्यकचेटकाः ॥
 नियोज्यर्किंकरप्रेष्यभुजिष्यपरिचास्काः ॥ १७ ॥
^{१८}पराविनपरिस्कन्दपरजातपरैधिकाः ॥

द्वेक्यघनम् । २ द्वेसूदप्रसादनकुशणनम् । ३ द्वेपाण्डित्येनैव पाण्ड्यन्तरे
 मृदादिष्वनितनुद्वन्द्वे त्वयाम् । ४ द्वेवज्रादिनाम् । ५ द्वेवीणावादिनाम् ।
 ६ द्वे पक्षिण्ये हन्तरि । ७ द्वे जालेन मृगान् बध्नतः । ८ त्रयं मातृदिक्यशोक-
 क्यम् । ९ चत्वारि वेतनोत्तरीवेतनाः । १० द्वे वातांवा वादके । ११ द्वेभारवाह्यम् ।
 १२ दस्युर्नोवस । १३ एकादश दास्यम् । १४ चत्वारि परेषु संवर्धितस्य ।

- १ मन्दस्तुन्दपरिमृज आलस्यः शीतकोऽलसोऽनुष्णाः १८
 २ दक्षे तु चतुर्येशलपटवः सूत्यान उष्णाश्च ॥
 ३ चराहालप्लवमातङ्गदिवाकीर्ति जनङ्गमाः ॥ १९ ॥
 निपादश्वपत्रावन्तेवासिवाण्डालपुष्कसाः ॥
 भेदाः ४ किरातशबरपुलिन्दा भ्लेच्छजातयः ॥ २० ॥
 ५ व्याधो मृगवर्जाजीवो मृगयुर्लुव्यकोऽपि सः ॥
 ६ कौलेयकः सारमेयः कुक्कुरो मृगदंशकः ॥ २१ ॥
 शुनको भयकः श्वा ७ स्यादार्त्तकस्तु स योगितः ॥
 श्वा ८ विश्वकद्रुमृगयाकुशलः ९ सरमा शुनी ॥ २२ ॥
 १० विट्त्ररः सूक्तो ग्राम्यो ११ वर्कस्नर्णकः पशुः ॥
 १२ आच्छोदनं मृगव्यं स्यादश्वेतो मृगया स्त्रियाम् ॥ २३ ॥
 दक्षिणारुर्लुव्ययोगाद्दक्षिणोर्मा कुङ्ककः ॥
 १४ चौरकागारिकस्तेन दस्युनस्करमोपकाः ॥ २४ ॥

१ पटू अउपय ॥ २ पटू अउपय ॥ ३ दक्षव अउपय ॥ ४ एत चाण्डालानं
 भेदाः ॥ ५ चरशरी व्योपय ॥ ६ सप्तशुनकयः ॥ ७ एकं प्रयोगेण उन्मत्तत्वं
 प्राणितस्य शुनः ॥ ८ एकं भृगयावृत्रय ॥ ९ एकं शुन्याः ॥ १० एकं धामयुक्तरत्य
 ११ एकं तरणपशोः १२ चत्वारि पारदोः (शिखरी) ॥ १३ एकं लुव्यकृतदक्षिण-
 पार्वणस्य ॥ १४ दक्ष घोसय ॥

प्रतिरोधिपरास्कन्दिपाटञ्चमलिम्लुचाः ॥

१वौरिका स्तेन्यचौर्यं च स्तेयं २लोषां तु तद्धने ॥ २५ ॥

३वीतसंस्तूपकारणं बन्धने मृगपक्षिणाम् ॥

४उन्मायः कूटयन्त्रं ५स्याद्रागुग मृगबन्धनी ॥ २६ ॥

६शुल्वं वराटकं स्त्री तु रज्जुस्त्रिषु वटी गुणाः ॥

७उद्वाहनं घटीयन्त्रं सलिन्नोद्राहनं प्रहेः ॥ २७ ॥

८पुंसि वेमा वायदण्डः ९सूत्राणि नरि तन्तवः ॥

१०वाणिर्व्यूतिः स्त्रियौ तुल्ये ११पुस्तं लेप्यादिकर्माणि ॥

१२पाञ्चालिकाः पुत्रिका त्याद्रस्त्रदन्तादिभिः कृता ॥

जतुत्रपुविकारे तु १३जालुपं १४त्रापुपं - त्रिषु ॥ २८ ॥

१५पिटकः पेटकः पेटा मञ्जुपाऽय १६विशङ्किका ॥

धारयुष्टिस्तदालम्बिः १७शिक्यं काचोऽय १८पादुकां ३९

१ चत्वारि स्तूपस्य । २ एकं चौर्यचम्य । ३ एकं मृगरक्षिबन्धननिधितोषो-
गुपघराणस्य । ४ द्वे मृगादिबन्धनयन्त्रस्य । ५ द्वे जालोद्वाहनयन्त्रविशेषस्य । ६ पुञ्ज
रज्जुः । ७ द्वे स्त्री इति श्वातस्य । ८ द्वे स्त्रियोर्युतिदण्डस्य । ९ द्वे सूत्रस्य ।
१० द्वे तन्तुनामस्य । ११ एषं पुस्तल्लेप्यादिकारणम् । १२ एकं कालुषी इति श्वातस्य ।
१३ एकं जालुविकारस्य । १४ एकं वायुविकारस्य । १५ चत्वारि मञ्जुपायाः (पेटी) ।
१६ द्वे धिक्कापारल्लुपस्य (पुंटी) । १७ द्वे मालम्बमानस्य रज्जुपञ्जरस्य
(विष्का) । १८ त्रयं पादुकाणाम् (जुता) ।

पाङ्कुरानत्स्त्री सैवानुपदीना पदायता १ ॥

२ नधो वधो वरत्रा स्यादश्वादेस्ताडनी ३ कशा ॥ ३१ ॥

४ चाण्डालिका तु कण्ठोलवीणा चरुहालवल्लकी ॥

५ नाराची स्यादेषणिका ६ शोणस्तु निकषः कषः ॥ ३२ ॥

७ ब्रश्चना ८ पत्रपरशुरीषिका तूलिका समे ॥

९ तैजसावर्तनी मूषा १० भस्त्रा चर्मप्रपेविका ॥ ३३ ॥

११ आस्फोटनी वेधनिका १२ कृपाणो कर्तरी समे ॥

१३ वृत्तादनी वृत्तभेदी १४ टङ्कः पाषाणधारणः ॥ ३४ ॥

१५ ककवोऽस्त्री १६ कणपत्रमारा चर्मप्रभदिका ॥

१७ सुर्मा स्थूणाऽयः प्रतिमा १८ शिल्पं कर्म कलादिकम् ॥

१९ प्रतिमानं प्रतिविम्बं प्रतिमा प्रतियातना प्रतिच्छाया ॥

१ एकं विस्तरवाद्वाणस्य । २ त्रयं चर्ममप्या रज्ज्वाः । ३ एकं चानुष्ठ इति
 ख्यातस्य । ४ त्रयमनयजवीणायाः (विंगी) । ५ द्वैतशनूरिति ख्यातस्य ।
 ६ श्रीणि षाणस्य (क्योटी) । ७ द्वैस्वणादिच्छेदनार्थस्य परशाः । ८ द्वैस्वला-
 काभेदस्य । ९ द्वे मूषायाः (मूष) । १० द्वे भस्ती इति ख्यातस्य । ११ द्वे मण्ड-
 दिवेचोरपुष्पाभेदस्य । १२ द्वे कर्तार्याः (कर्, सुरी) । १३ द्वे वृक्षभेदनार्थस्य
 धमस्य (करोत) इति ख्यातस्य । १४ द्वे टाङ्कीति ख्यातस्य । १५ द्वे कर्त-
 करोत इति ख्यातस्य । १६ द्वे आरायाः (आरी) । १७ त्रयं सोऽप्रतिमायाः ।
 १८ एकं कलागोतिरवारीकस्य । १९ भस्ती प्रतिमायाः ।

प्रतिकृतिर्चा पुं सि प्रतिनिधि^१रुमोपमानं स्यात् ॥२६॥
 वाव्यलिङ्गाः^२ समस्तुल्यः सदृजः सदृशः सदृक् ।
 साधारणः समानश्च स्युरुत्तरपदे त्वमी ॥ ३७ ॥
^३निभसंकाशनीकाशप्रतीकाशोपमादयः ।
^४कमन्वा तु विवाभृत्याभृतया भर्म वेतनम् ॥ ३८ ॥
 भरण्यं भरणं मूल्यं निर्वेशः पण इत्यपि ।
^५धुस हलिप्रिया डाला परिस्त्रु द्रुणात्मजा ॥ ३९ ॥
 गन्धोत्तमाप्रसन्नेराकादम्बयः पस्त्रिना ।
 मदिश कश्यमद्य^६ चाप्यवदंशस्तु भनणम् ॥ ४० ॥
^७शुण्ढापानं मदस्थानं^८ मधुवासा मधुकमाः ।
^९मन्वासवो माघवको मधु माध्वीकमद्रयोः ॥ ४१ ॥
^{१०}नैरेयमासवः सीधुर्मेदको^{११} जगलः समौ ।
^{१२}संघानं स्यादमिपवः^{१३} कीरवं पुंसि तु नग्नहूः ॥४२॥

१ द्वेतेमितकारणम् । २ समस्तुल्यस्य । ३ एतेषु सहापर्यायाः । ४
 एकादश वेतनम् । ५ त्रयोदशमस्य । ६ एहंमजितचणकदिमर्शात् । ७ द्वे
 मद्रुणस्य । ८ द्वेमधुपानपरिसाठ्याः । ९ चत्वारि मधुकुपुशीद्रुवाय मद्रस्य । १०
 त्रयमितुशाकादिजन्यस्य मर्वाकोपस्य । ११ द्वे घृणाकस्य । १२ द्वेमजघा-
 न्य । १३ द्वे एण्डुकादिस्यस्यस्युपुषीकस्य ।

१ कारोत्तरः सुगमण्ड २ आपानं पानगोष्ठिका ।
 ३ चपकोऽस्त्री पानपात्रं ४ सरकोऽप्यनुतर्पणम् ॥ ४३ ॥
 ५ घूर्तोऽक्षदेवी कितवोऽक्षघूर्ता द्यु कृत्समाः ॥
 ६ स्थुलरुनकाः प्रतिभुवः ७ सभिकाद्य तकारकाः ॥ ४४ ॥
 ८ द्य तोऽस्त्रियामक्षवती कैतवं पण इत्यपि ॥
 ९ पयोऽक्षेषुगलहोऽक्षास्तु देवानां १० पाशकाश्च ते ॥ ४५ ॥
 ११ परिणायस्तु शारीणां समन्तान्नयनेऽस्त्रियाम् ॥
 १२ अष्टापदं शारिफलं १३ प्राणियतुं समाह्वयः ॥ ४६ ॥
 १४ उक्ता भूसिप्रयोगत्वादेकस्मिन् येऽत्र यौगिकाः ॥
 १५ ताद्धर्म्यादन्यतो वृत्तावृत्त्या लिङ्गान्तरेऽपि ते ॥ ४७ ॥

॥ इति शूद्रवर्गः ॥

इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने ॥

द्वितीयकारण्डो भूम्यादिः सांग एव समर्थितः ॥ १ ॥

इत्यमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने द्वितीयकारण्डं समाप्तम् ।

१ एकं सुराया मन्त्रस्य । २ द्वे पानार्घ्यमायाः । ३ द्वे मन्त्रावस्य । ४ द्वे
 मन्त्रावस्य । ५ पञ्च घूर्णकृतः । ६ द्वे ऋगादी प्रतिनिधिभूतस्य (आमीन) ७
 अष्टं घूर्णकारयन्ति तेषाम् । ८ चत्वारोऽप्यनुतर्पणस्य । ९ द्वे घूर्णकृतयोऽक्षेषुगलहोऽक्षा
 वृत्तावृत्त्या । १० प्रयोगस्य । ११ एवं चारोऽप्यनुतर्पणस्य । १२ द्वे ऋषी
 ऋषी रोहताशावस्य । १३ द्वे मेघदुःखकृतयोऽक्षेषुगलहोऽक्षावस्य । १४ अत्र शूद्रवर्गं मालाका
 वादयः शूद्राः पुंलि प्रनुरप्रयोगत्वात्नादेकस्मिन् लिङ्गे उक्तस्तत्तद्विषयस्य । १५
 अत्र शूद्रवर्गं मालाका
 वादयः शूद्राः पुंलि प्रनुरप्रयोगत्वात्नादेकस्मिन् लिङ्गे उक्तस्तत्तद्विषयस्य । १५
 अत्र शूद्रवर्गं मालाका
 वादयः शूद्राः पुंलि प्रनुरप्रयोगत्वात्नादेकस्मिन् लिङ्गे उक्तस्तत्तद्विषयस्य । १५

तृतीयं काण्डम् ।

- 'विशेष्यनिघ्नः संकीर्णैर्नानार्थैस्त्वयोरपि ॥
 लिङ्गादिसंग्रहैर्वर्गाः सामान्ये वर्गसंश्रयाः ॥ १ ॥
 'स्त्रीदाराद्यैर्यद्विशेष्यं यादृशैः प्रस्तुतम्पदैः ।
 गुणद्रव्यक्रियाशब्दास्तयास्त्युस्तस्य भेदकाः ॥ २ ॥
 'सुकृती पुण्यवान् धन्यो 'महेच्छास्तु महाशयः ॥
 'हृदयालुः सुहृदयो 'महोत्साहो महोद्यमः ॥ ३ ॥
 'प्रवीणो निपुणाभिन्नविज्ञनिष्णातशिक्षिताः ॥
 वेज्ञानिकः कृतमुत्सः कृती कुशल इत्यपि ॥ ४ ॥
 'पूज्यः प्रतीक्ष्यः 'सांशयिकः संशयापन्नमानसः ॥
 'दक्षिणीयो दक्षिणार्हस्तत्र दक्षिणय इत्यपि ॥ ५ ॥

१ सामान्यास्तेऽग्निन् काण्डे विरोधापोदत्तवचनेः सुहृत्त्वादिभिः परस्पर-
 शब्दादिनायोः स्वपाठयत्नादिभिः, अनेद्यैषु वर्तमानैर्नाकथोद्यदिभिः अत्यन्तै-
 श्चानिदिष्टैर्बहैः श्रियामीदृशैर्महाश्रियादिभिरादिसब्दानामसंग्रहैस्त्व हंकारेण-
 दिक्षेयादिभिः सादृशैश्चिदाः पूर्वोत्तरार्गदिवर्गसम्बन्धिन, एव वर्गा वक्ष्यन्ते इति
 टेषः । २ अग्निन् बभौ विरोधस्य कालो विद्वत्त्वने तात्पर्यलिखितवना एव गुणद्रव्यक्रि-
 यविधियः उत्तरः सुः । ३ प्रदं मायङ्गुलम् । ४ द्वेद्वारचितम् । ५ द्वे ।
 ६ द्वेद्वारचितम् । ७ द्वेद्वारचितम् । ८ दस प्रवीणम् । ९ द्वे पूज्यस्य
 १० द्वे दक्षिणार्हस्तत्र । ११ श्रीपि दक्षिणार्हस्तत्र ।

- १भरगयभुक्कर्मकरः २कर्मकारस्तु तत्क्रियः ॥
 ३अपस्नातो मृतस्नात ४आमिपाशी तु शौष्कुलः ॥१९॥
 ५धुभुत्तिनः स्यात्क्षुधितो जिघत्सुरशनायितः ॥
 ६परात्रः पर पिराडादौ ७भक्तको घस्मरोऽङ्गरः ॥ २० ॥
 ८श्राद्य नः स्यादौदरिको विजिगीषाविवर्जिते ॥
 उभौ ९त्वात्मभरिः कृत्तिभरिः स्वोदरपूरके ॥ २१ ॥
 १०सर्वान्नो नस्तु सर्वान्नभोजी ११गृत्तुस्तु गर्धनः ॥
 १२लुब्धोभिलापु कस्तृष्णक् समौ १३लोलुपलोलुभौ ॥
 १४सोन्मादस्त्वन्मदिष्णुः १५स्यादविनीतः समुद्धतः ॥
 १६मत्ते शौण्डोत्कटक्षीवाः १७कामुके कमितानुकः ॥२२॥
 यमनः कामयिताऽभीकः कपनः १८भिकः ॥
 १९विधेयो विनयग्राही वचने सि

ह्यः प्रयोयो १ निभृतविनोतप्रश्रिताः समाः ।
 २ घृष्णाग्नियातश्च ३ प्रगल्भः प्रतिभान्विते ॥ २५ ॥
 ४ प्रादघृष्टे तु शालीनो ५ विलक्षो विस्मयान्विते ।
 ६ शीरे कातरश्रुतो ७ भोरुभीरुक्षभीलुकाः ॥ २६ ॥
 ८ शंसुराशंसितरि ९ गृह्यालुर्प्रहीतरि ।
 १० श्रद्धालुः श्रद्धया युक्ते ११ श्रुतयालुस्तु पातुके ॥ २७ ॥
 १२ लज्जाशीलेऽपत्रपिष्णुर्वन्दारु १३ श्रभिश्चादके ।
 १४ शारुर्वातुके हिंसूः स्याद्धर्षिष्णुस्तु १५ वर्धनः ॥ २८ ॥
 १६ उत्पतिष्णुस्तुत्पतिनाऽ १७ लङ्कारिष्णुस्तु मराडनः ।
 १८ भूष्णुर्भविष्णुर्भविता १९ वर्तिष्णुर्वर्तनः समौ ॥ २९ ॥
 २० अनिराकरिष्णुः क्षिप्तुः स्यात्सान्द्रस्निग्धस्तु २१ मेदुरः ॥
 २२ ज्ञाता तु विदुरो विन्दुर्विकामी २३ तु विकस्वरः ॥ ३० ॥

१ द्वेदशमन्व । २ श्रवं विनोतप्य । ३ शीघ्रि अविन्दतम् । ४ द्वेसप्रति
 म् । ५ द्वेघृष्टवस्य । ६ द्वेषाद्येवर्गशोकादी माताश्रयस्य । ७ मयभुतिराशु
 म्कृष्टस्य । ८ शतकारिमदशोध्यस्य । ९ द्वेवाञ्छाशीलस्य । १० द्वेषशुशोचस्य ।
 ११ एष्णास्तिस्वदुश्चिुकस्य । १२ इपतनशोचस्य । १३ द्वेदोच्छ्रयादुच्यम् ।
 ४ द्वेषन्दनशीलस्य । १५ शीघ्रि शिवाशोच्यम् । १६ द्वेवर्धनशीलस्य । १७ द्वे
 उल्लशोचस्य । १८ द्वेअतदुरण्योच्यम् । १९ शीघ्रि मदनशोचस्य । २० द्वे
 तंकाशोचस्य । २१ द्वेनिष्कृत्युः । २२ एकं सान्द्रस्निग्धस्य । २३ श्रवं शतारि । २४
 विकारशीलस्य ।

१ विसृत्वरो विसृमरः प्रसारी च विसारिणी ।
 २ सहिष्णुः सहनः क्षन्ता तितिक्षुः क्षमिता क्षमी ॥ ३ ॥
 क्रोधनोऽमर्षणः कैपी ४ वराडस्त्वत्यन्तकोपनः ।
 जागररुकोजागरिता ५ घूर्णितः प्रचञ्जायितः ॥ ३१ ॥
 स्वप्नक् शयालुर्निद्रालुर्निद्राण शयितौ ६ समौ ।
 पराङ्मुखः पराचीनः ७ स्यादवाङ्म्यधोमुखः ॥ ३३ ॥
 ११ देवानञ्जति देवद्रयङ् १२ विश्वद्रयङ् १३ पति
 यः सहाञ्जति १४ सञ्चङ् स सतिर्यङ् १५
 १६ वदो वदावदो वक्ता १७ वागीशो वाक्पतिः समौ ॥
 १८ वाचोयुक्तिर्पटुर्वाग्मी १९ वावदूकोऽतिवक्त्रि ॥ ३५ ॥
 २० स्याज्जल्पावस्तु वावालो वावाटो बहुगर्हवाक् ।
 २१ दुर्मुखे मुख्रावद्धमुखौ २२ शल्कः प्रियम्बदे ॥ ३६ ॥

१ चत्वारि प्रवरणशीलस्य । २ पटुताशोऽस्य । ३ त्रीणि चोपलोलस्य
 ४ द्वे अतिक्रोधशीलस्य । ५ द्वे जागरणशीलस्य । ६ द्वे निद्राघूर्णितस्य । ७ त्री-
 निः शीलस्य । ८ द्वे क्षमस्य । ९ द्वे विमुखस्य । १० द्वे अधोमुखौ भूतस्य । १
 एवं देवपूजकस्य । १२ एवं समंतांशमकस्य । १३ एकं तुल्यगमकस्य । १४ ए-
 वनगमकस्य । १५ त्रीण्यवकुः १६ द्वे अनपथोरामवादिनः
 १७ द्वे नैयायिकस्य । १८ द्वे बहुभाषिणः । १९ चत्वारि बहुवाच्यवाचकस्य
 २० शयमनंगलमुखस्य । २१ द्वे प्रियवादिना ।

'लोहलः स्यादस्फुटवांग्गर्ह्यवादी १तु कद्धदः ॥
 प्रमी १कुवादकुवरो १स्यादसौम्यस्वरोऽस्वः ॥ ३७ ॥
 श्वणः शब्दो नान्दी वादी नान्दीकरः समौ ॥
 'जडोऽज्ञ एडमृकस्तु वक्तु श्रोतुमशिक्षिते ॥ ३८ ॥
 तूष्णीशीलस्तु तूष्णीको १० नम्नोऽवासा दिग्भ्वरे ।
 १निष्कासितोऽवकृष्टः ११ स्यादपध्वस्तस्तु धिककृतः ३६
 १अत्तगर्वोऽभिभूतः ११ स्याद्वापितःसाधितः समौ ॥
 १प्रत्यादिष्टो निरस्तः स्यात्प्रत्याख्यातो निराकृतः ४०
 १निकृतः स्याद्विप्रकृतो ११ विप्रलब्धस्तु वञ्चितः ॥
 ११ मनेहृतः प्रतिहृतः प्रतिवद्धो हृतश्च सः ॥ ४१ ॥
 १अधिक्षिप्तः प्रतिक्षिप्तो ११ बद्धे कोलितसंयतौ ॥
 १आगन्त आपत्प्राप्तः स्यात्कान्दिशीको ११ भयद्रुतः ४२

* । १ द्वे स्फुटादिनाः । २ द्वे कुर्वतमाविणः । ३ द्वे दोषकथनशीलस्य । ४ द्वे
 अन्वयव्युत्पत्तयः । ५ द्वे शब्दशीलस्य । ६ द्वे स्तुतिविशेषकदिनः । ७ द्वे आगन्त-
 मूढस्य । ८ एकं वक्तु श्रोतु च शक्तिव्यस्य । ९ द्वे तूष्णीमावयुक्तस्य । १० श्रीणि
 मानस्य । ११ द्वे निगमितस्य । १२ द्वे निर्मं र्वतस्य । १३ द्वे मानदपस्य । १४ द्वे
 घनादिकं प्रदासितस्य । १५ चतुष्कं निराकृतस्य । १६ द्वे विवर्णोक्तस्य । १७ द्वे
 वञ्चनप्राप्तस्य । १८ चर्कारि मनसि हतस्य । १९ द्वे हस्ताक्षेपस्य । २० श्रीणि
 रश्म्यादिना निवृत्तस्य । २१ द्वे अपमंगतस्य । २२ द्वे मयत्पलाहितस्य ।

- १ आक्षारितः क्षारितोऽभिशस्ते २ संङ्कशुकोऽस्थिरे ॥
 ३ व्यसनार्तोपरक्तौ द्वौ ४ विहस्तव्याकुलौ समौ ॥ ४३ ॥
 ५ विकलवो विह्वलः स्यात्तु ६ विवशोऽरिष्टदुष्टयीः ॥
 ७ कश्यः कशाहं संनद्धे ८ त्वाततायी वधोद्यते ॥ ४४ ॥
 ९ द्वेष्ये त्वन्निगतौ १० वध्यः शीर्षच्छेद्यः इगौ समौ ॥
 ११ विष्यो विषेण यो वध्यो १२ मुलल्यो मुसलेनयः ४५
 १३ शिश्चिदानाऽकृष्णाकर्मा १४ चपलश्चिक्करः समौ ॥
 १५ दोषेकद्वक् पुरोभागी १६ निकृतस्वनृजुः शठः ॥ ४६ ॥
 १७ कर्णोजपः सूचकः १८ स्यात्पिशूनो दुर्जनः खलः ॥
 १९ नृशंसो घातुकः क्रूरः पापो २० घूर्तस्तु वञ्चकः ॥ ४७ ॥
 २१ श्रज्ञे मृदयथाजात मूर्खवैधेयवालिशाः ॥

१ प्रयोक्तोकापवादेन दूषितस्य । २ द्वे 'चपलप्रहते' । ३ द्वे व्यसनवीकितस्य
 ४ द्वे शोकादिभिरितिकृतं व्यतामूढस्य । ५ द्वे शोकादिनागात्रभङ्गं प्राप्तस्य ॥
 ६ द्वे आमन्नपरणुषितशुद्धेः । ७ द्वे कशाघातमर्दतेः । ८ एकं वधोद्यतस्य । ९ द्वे
 द्वेषार्हस्य । १० द्वे दधार्हस्य । ११ एकं विषेण वध्यस्य । १२ एकं मुसलेन वध्यस्य ।
 १३ द्वे पुण्यकृष्णः । १४ विचारं विना बन्धादिकारणस्य । १५ द्वे दोषमात्रं पश्यत ।
 १६ श्रय बन्धान्कृष्णस्य । १७ कर्णोपरापवादं वदतः । १८ श्रयपरस्पररोदसी-
 लस्य । १९ चत्वारिपरप्रौढसीलस्य । २० द्वे प्रताणुशोलेस्य । २१ पदमूर्खस्य ।

- १ कदर्ये कृपणक्षुद्रकिम्पचानमितम्पवाः ॥ ४८ ॥
 २ निःस्वस्तु दुर्विचो दीनो दग्धो दुर्गतोऽपि सः ।
 ३ वनीयको यावनको मार्गणो याचकार्थिनो ॥ ४९ ॥
 ४ अहङ्कारवानहंयुः शुभंयुस्तु शुभान्वितः ।
 ५ दिव्योपपादुका देवा नृगवाद्या जरायुजाः ॥ ५० ॥
 ६ स्वैदजाः क्रुमिदंशाद्याः पत्तिसर्पादयोऽण्डजाः ।

॥ इति प्राणिवर्गः ॥

- १० उद्धिदस्तरुगुल्माद्या उद्धिदुद्धिज्जमुद्धिर्म् ॥ ५१ ॥
 ११ सुन्दरं रुविरं चारु सुषमं साधु शोभनम् ।
 कान्तं मानोरमं रुच्यं मनोज्ञं मञ्जु मञ्जुलम् ॥ ५२ ॥
 १२ तदासेवनकं तृप्तेर्नास्त्यन्तो यस्य दर्शनात् ।
 १३ त्र्यभीष्टेऽभीष्टितं हृद्यं दयितं बलभंप्रियम् ॥ ५३ ॥
 १४ निकृष्टप्रतिकृष्टार्वरं फयाप्यावमाधमाः ।
 कृष्यकृत्सितावद्यखेटगर्ह्याणकाः समाः ॥ ५४ ॥

१ पञ्चकण्ठस्य । २ पञ्चदशस्य । ३ पञ्चमाषकस्य । ४ द्वेअदशरिपः ।
 ५ द्वेअनयुक्तस्य । ६ एतन्नरत्रयद्वैतयुगेभ्यो वातदेहानाम् । ७ एतन्नरयुजानाम् ।
 ८ एतं स्वैदमानाम् । ९ एतन्न अण्डमानाम् । १० प्रथम उद्धिदि । ११ हास्य
 सुन्दरस्य । १२ एतं यद्वदन्मनःशुभे एतोज्ञास्तिवस्य । १३ वदन्तीत्यम् । १४
 मनोदशाऽधमाय ।

१मलीमसं तु मलिनं कञ्जरं मलदूषितम् ।

२पूतं पवित्रं मेघ्यञ्च ३वीध्रन्तु विमलार्थकम् ॥ ४५॥

४निर्णिक्तं शोधितम्मृष्टं निःशोध्यमनवस्करम् ।

५असारम्फल्गु ६शून्यन्तु वशिकन्तुच्छरिक्तके ॥४६॥

कलीत्रे ७प्रधानम्प्रमुखप्रवेकानुत्तमोत्तमाः ।

मुख्यवर्यवरे ण्याश्च प्रवर्होऽनवार्ध्यवत् ॥ ४७ ॥

पराध्याग्रप्राग्रहरप्राग्रयाग्याग्रीयमग्रियम् ।

८श्रेयान् श्रेष्ठः पुष्कलः स्यात्सत्तमश्चातिशोभने ४८

स्युरुत्तरपदे ९व्याघ्रपुङ्गवर्षभकुञ्जराः ।

स्त्रियाम्नात्रा त्रुटिः पुंसि लवलेशक्याणवः ।

अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयः कनीयोऽणीय इत्यपि ॥६२॥

प्रभृतं प्रचुरं प्राज्यमदम्रं बहुलं बहु ।

पुरुहूः पुरु भूयिष्ठ स्फारं भूयश्च भूरि च ॥ ६३ ॥ :

परःशताद्यास्ते येषां परा संख्या शतादिकात् ।

गणनीये तु गण्येयं संख्याते गणितमयं समंसर्वम् ६४

विश्वमशेषं कृत्स्नं समस्तनिखिलाखिलानिनिःशेषम् ।

समग्रं सकलं पूर्णमखण्डं स्यादनूनके ॥ ६५ ॥

घनं निन्तरे सान्द्रं पेलवं विरलं तनु ।

समीपे निकृशसन्नसन्निरुष्टसनीडवत् ॥ ६६ ॥

सदेशाभ्याशसविषसमर्यादसवेशवेत् ।

उपकण्ठान्तिकाभ्यर्णाभ्यग्रा अप्यभितोऽव्ययम् ॥६७॥

संसक्ते त्वव्यवहितमपदान्तरमित्यपि ।

नेदिष्ठमन्तिकरमं ११ स्याद्दूरं विप्रकृष्टकम् ॥६८॥

१ सन्वारि अग्रन्ते । २ द्वादशबहुलस्य । ३ द्रोगणयितुं कल्पस्य । ४ द्रुसं-
यनाकृतस्य । ५ चतुर्दशसन्नस्य । ६ शीघ्रिनिविष्टस्य । ७ शीघ्रिविरलस्य ।
८ पञ्चदश समोस्य । ९ शीघ्रि संसक्तस्य । १० द्रुव विविष्टस्य । ११ द्रुस्यस्य ।

'दवीयश्च दविष्टं च सुदूरं दीर्घमायतम् ।
 'वर्तुलं निस्तलं वृत्तं 'बन्धुरं तून्नतानतम् ॥ ६६ ॥
 'उच्चप्रांशून्नतोदग्रोच्छ्रितास्तुङ्गे ऽथ 'वामने ।
 न्यङ्नीचखर्वह्रस्वाः 'स्युस्वाग्रैऽवनतानतम् ॥ ७० ॥
 'अरालं वृजिनं जिह्वमूर्निमत्कुञ्चितं नतम् ।
 श्राविद्धं कुटिलं भुग्नं वेष्टितं वक्रमित्यपि ॥ ७१ ॥
 'शृजावजिह्वप्रशृणौ १००यस्ते त्वप्रशृणाकुलौ ।
 ११शाश्वतस्तु ध्रुवो नित्यसदातनसनातनाः ॥ ८२ ॥
 १२स्थास्तुः स्थिरतरः स्थेयानेकरूपतया तु यः ।
 कालव्यापी स १३कूटस्थः १४स्योवरो जङ्गमेतरः ॥ ७३ ॥
 १५चरिष्णुर्जङ्गमचरं त्रसमिद्धं चराचरम् ।
 १६चञ्चनं कम्पनं कम्पं १७चलं लोलं चलाचलम् ।
 चञ्चलं तरलं चैव पारिप्लवपरिप्लवे ।

- १ प्रथमं अत्यन्तदूरस्य । २ द्वेदीर्घस्य । ३ श्रीणिवर्तुलस्य । ४ द्वेषमतस्य ।
 ५ वदुमतस्य । ६ पञ्चदशस्य । ७ प्रथमधोमुखस्य । ८ एकादशपरकस्य । ९ श्रीणि
 अक्षरस्य । १० प्रथमद्वारस्य । ११ पञ्चमित्यस्य । १२ श्रीण्यतिस्थिरस्य । १३ एकं
 भूतशाय । १४ द्वेषवरास्य । १५ वदुचरस्य । १६ प्रथं कम्पशीस्य । १७
 अत्यन्तं पद्यस्य ।

१ अतिरिक्तः समिधको दृढसंधिस्तु संहतः ॥ ७५ ॥

२ कर्कशं कठिनं क्रूरं कठोरं निष्ठुरं दृढम् ॥

जठरं मूर्तिमन्मूर्तिं प्रविद्धं प्रौढमेधितम् ॥ ७६ ॥

३ पुराणो प्रतनप्रत्नपुरातनचिन्तनाः ॥

४ प्रत्यग्रोऽभिनवो नव्यो नवीनो नूतनो नवः ॥ ७७ ॥

नूतनश्च सुकृमारं तु कोमलं मृदुलं मृदुः ॥

५ अन्वगन्वत्तमनुगेऽनुपदं क्लीबमन्वयम् ॥ ७८ ॥

६ प्रत्यक्षं स्यात्तैन्द्रियकमप्रत्यक्षमतीन्द्रियम् १०

११ एकत्तानोन्यवृत्तिरेकाग्रैकायनावपि ॥ ७९ ॥

अप्येकसर्गं एकाग्रयोऽप्येकायनगतोऽपि सः ॥

१२ पुंस्यादिः पूर्वपौरस्त्यप्रथमाद्या श्रयास्त्रियाम् ॥ ८० ॥

१३ अन्तो जवन्पञ्चरममन्त्यपाश्चात्यपश्चिमाः ॥

१४ मोघं निरर्थकं १५ स्पष्टं स्फुटं प्रव्यक्तमुत्त्वणम् ॥ ८१ ॥

१ द्वेषमिभूतस्य । २ द्वे दृढसंधानयुक्तस्य । ३ नव कठिनस्य । ४ अयं प्रदृढस्य
 ५ पञ्च पुरातनस्य । ६ सप्तनूतनस्य । ७ अन्वगिरि कोमलस्य । ८ पदवादिरथस्य ।
 ९ द्वे रन्द्रिययास्य । १० द्वे रन्द्रियैरथस्य । ११ सप्तैकायस्य । १२ पञ्च कनास्य ।
 १३ अन्तस्य । १४ द्वेषार्थस्य । १५ अन्वगिरि सप्तस्य ।

- १सावाराणं तु सामान्यमेकाकी^१ त्वेक एककः ॥
 २भिन्नार्थका अन्यतर एकस्तत्रोऽन्येतरावपि ॥ ८२ ॥
 ३ठचाववं ४नैकभेदमुच्चराडमविलम्बितम् ॥
 ५अरुन्तुदन्तु ६मर्मस्पृगवाधन्तु निर्गलम् ॥ ८३ ॥
 ७प्रसव्यं प्रतिकूलं स्यादपसव्यमपण्डु च ॥
 ८वामं शरीरं ९सव्यं १०स्यादपसव्यं तु दक्षिणम् ॥ ८४ ॥
 ११संकटं ना तु संबाधः १२कलिलं गहनं समे ॥
 १३संकीर्णं संकुलाकीर्णं १४मुण्डितं परिवापितम् ॥ ८५ ॥
 १५अथितं संदितं दृढं १६विसृतं विस्तृतं ततम् ॥
 १७अन्तर्गतं विस्मृतं १८स्यात्प्राप्तप्राणहिते समे ॥ ८६ ॥
 १९वेल्लिनप्रेङ्खिताधूनचलिताकम्पिता धुते ॥
 २०नुतनुन्नास्त्रुनिष्त्रुनाविद्धक्षिते रिताः समाः ॥ ८७ ॥

१ द्वेषाधारणस्य । २ अद्यमवहायस्य । ३ षट्भिन्नस्यवाचकाः । ४ द्वे षट्
 विषय ५ द्वे तूणीस्य । द्वे मर्मभेदितः । ७ द्वे निरंतरस्य । ८ चत्वारि विपरोतस्य ।
 ९ एवं वामशरीरस्य । १० एकं दक्षिणशरीरस्य । ११ द्वेषरावकाशेवर्मादी ।
 १२ द्वे दुर्बलस्य । १३ त्रीणि जनादिनिरत्यन्तमिप्रस्य । १४ द्वे अमुण्डनस्य ।
 १५ त्रीणि मुण्डितस्य । १६ त्रीणि लघ्वप्रस्यस्य । १७ द्वे विप्रतस्य । १८ द्वे लघ्व-
 स्य । १९ षट्कम्पितस्य । २० सप्त प्रेरितस्य ।

'परिक्षिप्तं तु निवृतं 'मृषितं मृषितार्थकम् ॥
 'प्रवृद्धप्रसृते 'न्यस्रानिसृष्टे 'शुण्णिताहते ॥ ८८ ॥
 'निदिग्धोपचिते 'शूढेयुषे 'शुण्णितरूपिते ॥
 'द्रुतावदीर्णो '०३००र्णोद्यते 'कावितशिक्षियते ॥ ८९ ॥
 '०३००प्राणप्राते '३३दिग्धलिप्ते '०३००पमुदकोवृते समे ॥
 '०३००वेष्टितं स्याद्द्वलपिनं संबीतं रुद्ध मावृतम् ॥ ९० ॥
 '०३००रुग्णां शुग्नेऽथ '०३००निशितकण्ठतशातानि तेजिते ॥
 '०३००स्याद्विनाशेन्मुखं '०३००पक्कां '०३००हीणहोतौ तु लजिते ॥ ९१ ॥
 '०३००वृत्ते तु वृतव्यावृत्तौ '०३००संयोजित उपाहितः ॥
 '०३००प्राप्यं गम्यं समासाद्यं '०३००स्थन्नं शीणं स्तुतं श्रुतम् ॥

१ द्वे प्राकारदिना वर्षतो वै दैत्यम् । २ द्वे बोरिनस्य । ३ द्वे प्रवरणपुत्रम् ।
 ४ द्वे निक्षितम् । ५ द्वे यन्मावृत्तम् । ६ द्वे मृदुस्य । ७ द्वे गेगनपुत्रम् ।
 ८ द्वे शूढेयुषम् । ९ द्वे शीमूतम् । १० द्वे उत्तोलितम् कण्ठदे । ११ द्वे वि-
 क्षयवृत्तम् । १२ द्वे शीतान्बलम् । १३ द्वे विक्षिप्तम् । १४ द्वे दृष्टीत्यम् । १५
 पञ्चवेष्टितम् । १६ द्वे यद्विद्यम् । १७ वावादि शरणादिना तीक्ष्णोष्णतय कण्ठदे-
 १८ त्वं प्रियङ्गुप्रवृत्तम् । १९ प्रयं प्रवृत्तवृत्तम् । २० प्रवृत्तवृत्तम् । २१
 द्वे संदीर्णं प्रतिशयम् । २२ प्रीति प्रपुं दायम् । २३ वावादि प्रपुत्रम् ।

१संगूढः स्यात्संकलितोऽवगीतः ख्यातगर्हणः ॥
 २विविधः स्याद्बहुविधो नानारूपः पृथग्विधः ॥ १३ ॥
 ३श्रवरीणो धिक्कृतश्वाप्यववस्तोऽवचूर्णितः ॥
 अनायासकृतं ४फारटं ५स्वनितं ध्वनितं समे ॥ १४ ॥
 ६वद्धे संदानितं मृतमुद्धितं संदितं सितम् ॥
 ७निष्पक्वे क्वथितं १०पाके क्षोराज्यहविषां शृतम् ॥
 ११निर्वाणो मुनिवहयादौ १२निर्वातस्तु गतेऽनिले ॥
 १३पक्वं परिणते १४गूनं हन्ने मीढं तु मृत्रिते ॥ १५ ॥
 १६पुष्टे तु पुषितं सोढे १७क्षन्तु १८द्वान्तमुद्धते ॥
 १९दान्तस्तु दमिते २०शान्तः शमिते २१प्रार्थितेऽदितः ॥
 २२क्षप्तस्तु क्षपिते २३छन्नश्छादिते २४पूजितेऽञ्चितः ॥

१ द्वे योजितस्याश्रादेः । २ द्वे विन्दितस्य । ३ पावारि नामाक्षयस्य । ४ द्वे नि-
 दिदतमानस्य । ५ द्वे वृषोऽदस्य । ६ एकं कषायविरोधस्य । ७ द्वेषादिदस्य । ८ पद-
 क्तस्य । ९ द्वे कषामादेः । १० एकं क्षीरादिरक्तस्य । ११ एकं मुनिवहयादौ । १२
 एकं गतादिदस्य । १३ द्वे पाकेऽप्रामस्य । १४ द्वे क्षतपुटीवोगर्गस्य । १५ द्वे क्षत-
 त्रोग्यस्य । १६ द्वे क्षतोरुदस्य । १७ द्वे क्षमाप्रार्थितस्य । १८ द्वे क्षमनायनामादेः
 १९ द्वे क्षमं प्रार्थितस्य । २० द्वे क्षमानं प्रार्थितस्य । २१ द्वेषादितस्य । २२ द्वे योर्-
 दार्थितस्य । २३ द्वेषादितस्य । २४ पूजितस्य ।

- १ प्रणस्तु प्ररिते २ क्लिष्टः क्लिशितेऽवसिते ३ सितः ॥ १८ ॥
 ४ प्रुष्टुप्लुष्टोपिता दग्धे ५ तष्टत्वष्टौ तनूकृते ॥
 ६ वेधितच्छिद्रतौ विद्धे ७ विन्नवित्तौ विवारिते ॥ १९ ॥
 ८ निष्प्रभे विगतारोकौ ९ विलीने विद्रुतद्रुतौ ॥
 १० सिद्धे निर्वृत्तनिष्प्रभौ ११ दारितेभिन्नभेदितौ ॥ २० ॥
 १२ उत्तं स्पृतमुतं चेति त्रितयं तन्वुसततेः ॥
 १३ स्यादहितेन मस्यितेनर्मसितमपचायिताचितापचितम् ॥
 १४ वरिवसिते वरिवस्यितमुपासितञ्चोपचरितञ्च ॥
 १५ सन्तापितसन्तप्तौ धूपितधूपाधितौ चदूनश्च ॥ २० ॥
 १६ हृष्टे मत्तस्तृप्तः प्रहन्नः प्रमुदितः प्रीतः ॥
 १७ दिन्नं छातं लूनं कृत्तं दातं दितं छितं वृक्याम् ॥ २० ॥
 १८ स्वस्तं ध्वस्तं अष्टं १९ स्कन्नं पन्नं व्युतं गलितम् ॥

१ द्वेषुद्वेष्ट १ द्वेषनेर्त्तं प्रापितस्य १-३- द्वेषमाप्तस्य ४ चायारि
 दग्धस्य ५ शीघ्रि तनुहृतः ६ शीघ्रि वेधितस्य ७ शीघ्रि प्राप्तविचारस्य ८
 ८ प्रभं दीप्तिहीनस्य ९ शीघ्रि श्लोमृतस्य १० प्रभं विद्धस्य ११ शीघ्रि भेदं
 प्रापितस्य १२ शीघ्रि तन्वुपन्वते १३ उपदधितस्य १४ चायारि हृष्टवितस्य १
 १५ पञ्चगोपापितस्य १६ अष्टुपुदितस्य १७ अष्टोस्तद्वितस्य १
 १८ अष्टुपुदितस्य १९ अष्टुपुदितस्य १० अष्टोस्तद्वितस्य १
 १८ अष्टुपुदितस्य १

१ लब्धं प्राप्तं विन्नं भावितमासादितं च भूतञ्च ॥ १०४ ॥
 २ अन्वेपितंङ्ग्रेपितमन्विष्टं मार्गितमृगितम् ॥
 ३ आद्रं साद्रं क्लिन्नं तिमितं स्तिमितं समुन्नमुत्तञ्च ॥
 ४ त्रातं त्राणं रक्षितमविततं गोपायितं च गुप्तं च ॥
 ५ अवगणितमवमतावज्ञातेऽवमानितञ्च परिभूते ॥१०६॥
 ६ त्यक्तं हीनं विद्युतं समुज्झितं धूतमृतसृष्टे ॥
 ७ उक्तं भाषितमुदितं जल्पितमारुघातमभिहितं लपितं ॥
 ८ बुद्धं बुद्धितं मनितं प्रतिपन्नमवसितावगते ॥
 ९ ऊगीकृतपुरीकृतमङ्गीकृतमाश्रुतं प्रतिज्ञातम् ॥ १०८ ॥
 संगीर्णां विदितसंश्रुतसमाहितोपश्रुतोपगतम् ॥
 १० ईलितशस्तपणायितपनायितप्रणुतपसितपनितानि ॥
 अपि गीर्णवर्णिताभिष्टुतेडितानि स्तुतार्यानि ॥
 ११ भक्षितवर्चितलीढप्रत्यवसितवगिलितखादितप्रातम् ॥
 १२ अश्वहानान्नजग्धप्रस्तगलस्ताशितं भुंक्ते ॥

१ पठ्याप्तस्य । २ पठ्यच गन्धेपितस्य । ३ पठ्यच क्लिन्नस्य । ४ पठ्यच गुप्तस्य ।
 ५ पठ्यावमानितस्य । ६ पठ्यावगणितस्य । ७ पठ्यच बुद्धितस्य । ८ पठ्यावगतस्य । ९ एकादश
 शीघ्रस्य । १० द्वादश श्रुतस्य । ११ पठ्यावसादितस्य ।

क्षोपिष्ठक्षोदिष्ठप्रेष्ठवृष्टिस्त्यविष्ठवृष्टिः ॥ १११ ॥

क्षिप्रक्षुद्रामीप्सितपृथुपीयस्वहुलप्रकृपार्याः ॥

साधिष्ठद्राधिष्ठस्फेष्ठगरिष्ठहसिष्ठवृन्दिष्ठाः ॥ ११२ ॥

वाढ्यायतवहुयुक्त्वामनवृन्दारकातिशये ॥

॥ इति विशेष्यनिष्पन्नवर्गः ॥ १ ॥

प्रकृतिप्रत्ययार्थाद्यैः संकीर्णो लिङ्गमुन्नयेत् ॥

कर्म क्रिया तत्सातत्ये गम्ये स्थुरपरस्पराः ॥ १ ॥

साकल्यासंगवचने पारायणवरायणे ॥

यदृच्छा स्वैरिता हेतुशून्या त्वास्या विलक्षणम् ॥ २ ॥

शमयस्तु शमः शान्तिदांतिस्तु दमथो दमः ॥

अवदानं कर्म वृत्तं काम्यदानं प्रवारणम् ॥ ३ ॥

वशक्रिया संवननं मूलकर्म तु कर्मणाम् ॥

१ एते क्षोपिष्ठादयः अतिष्ठयविष्णुष्वेपु धिप्रादिषु वर्तन्ते । २ एते साधिष्ठादयः अतिष्ठयविष्णुष्वेपु वादादिषु मर्षावर्ष्यं वर्तन्ते । ३ संकीर्णं नाम्नि वर्गे प्रकृत्यर्थेन प्रत्ययार्थेन प्रत्ययार्थेन क्वचिद् एतेदादिना अ लिङ्गमूलेत् । ४ हेतुशून्यायाः । ५ एकं क्रियायात्ताये गम्ये सति । ६ एकैकं कर्मात् साकल्यासंगयोः । ७ द्वे (वृच्छन्दतायाः । ८ वृत्तं (तु शून्यस्वितेः । ९ असंखितोरणमस्य । १० प्रथमिन्द्रियानवाहय्य । ११ एकं मूलकर्मं वल्लिस्व । १२ एकं वृत्तापुठवादेदानस्व । १३ द्वे मणिमन्त्रादिना वशीकरणस्य । १४ एकं वीर्यधोनामूलैश्चाटनादेः ।

१विवृणनं विधुवनं २तर्षणं पीणानावनम् ॥ ४ ॥
 ३पर्याप्तिः स्यात्परित्राणं द्वस्तधारणमित्यपि ॥
 ४सेवनं सीवनं स्यूतिर्विपरः ५स्फुटनं भिदा ॥
 ६आक्रोशनमभीपङ्गः ७संवेदो वेदना न ना ॥
 ८संमूर्च्छनमभिव्याप्तिर्याञ्चा ९भिच्चाऽर्थनार्दना ॥ ६ ॥
 १०वर्धनं छद्नेऽथ द्वे ११आनन्दनसभाजने ॥
 १२आप्रच्छन्नमधाम्नायः संप्रदायः १३क्षये क्षिया ॥ ७ ॥
 १४ग्रहे ग्राहो १५वशःकान्तौ १६रक्ष्यास्त्राणे १७रणः क्वणा ॥
 १८व्यधो वेधे १९पवा पाके २०द्वो हृतौ २१वरो वृतौ ॥
 २२श्रोपः प्लोपे २३नयोनाये २४ज्यानिर्जीर्णौ २५भ्रमौभ्रमौ ॥
 २६स्फार्तिवृद्धौ २७प्रथाख्यातौ २८स्पृष्टिःपृक्तो २९स्रवःस्रवे

१ द्वे छद्नेऽथ २ श्रीणि वद्योयत निवारणस्य । ४ प्रयंश्वीक्रियायाः । ५
 प्रयं द्विधाभावस्य । ६ छे गाली प्रदानस्य । ७ छे अनुमपस्य । ८ द्वे छर्वतो व्या
 प्तेः । ९ परत्राणि वचनस्य । १० छे कर्तनस्य । ११ श्रीणिस्त्राणस्यप्रश्नादिना विदि
 तान्कस्य । १२ छे गुणपरमराग्वत्तदुददेशस्य । १३ द्वे अरवयस्य । १४ छे पद-
 णस्य । १५ छे इच्छानाः । १६ छे रक्षणस्य । १७ छे एन्दपरणस्य । १८ छे
 वेधनस्य । १९ छे पदस्य । २० छे व्याधानस्य । २१ छे वेदो संमर्षी यः २२
 छे सारस्य । २३ छे ह्यं शीतो । २४ छे शोचंतायाः । २५ छे भ्रान्तः । २६ छे वृद्धो
 २७ छे प्रवसोः । २८ छे सार्तास्य । २९ छे स्रवणस्य ।

तु प्रविश्लेषेऽभिप्रायश्छन्द आशयः ॥ २० ॥

१णं समसनं २पर्यवस्या विरोधनम् ।

३र्या परीसारः स्यादोस्या ४त्वासना स्थितिः २१ ॥

५तारो विग्रहो व्यासः सव शब्दस्य ६विस्तारः ।

७हनं मर्दनं स्याद्विनाशः ८स्याददर्शनम् ॥ २२ ॥

९स्तवः स्यात्परिचयः १०प्रसारस्तु विसर्पणम् ॥

११शाकस्तुप्ररामः स्यात्सन्निधिः १२सन्निकृपणम् २३

१४वोऽभिलावा लवने १५निष्पावः पवने पवः ।

१६स्तावः स्यादवसरस्त्रसः १७सुत्रवेष्टनम् ॥ २४ ॥

१८मजनं स्यादुपसरः १९प्रथमप्रणया समा ॥

२०शक्तिर्निष्क्रमोऽस्त्रीतु २१संकतो दुर्गसञ्चरः ॥२५॥

१ छ ३२२२विधोऽस्य । २ शोभ्यभिप्रयस्य । ३ छेअविस्तारस्य । ४ छेवि-

धय । ५ छेपस्तिभ्ररणस्य । ६ शोभयाननय । ७ शोचि विदशते । ८ र्दं

१२२२२२वि विस्तारस्य । ९ छेऽऽमर्दनस्य । १० छे विनाशस्य । ११ छेपरिचिर्ता

१२ छेअजादितु सशय्य । १३ छेवनशान्यादिपुत्रवतानादगतिसस्य । १४ छे

सानिक्य । १५ शोचि धान्यादिदेदनय । १६ शोचि धान्यादितुकारणस्य । १७

छे प्रथमस्य । १८ छे अन्तुःपथसुप्रवेष्टनमेदस्य । १९ छे गनंभ्रणस्य २० छे

श्रेयः । २१ छे दुष्टिनामस्य । २२ छे दुर्गस्य ।

- १ प्रत्नकमः प्रयोगार्थः २ प्रकमः स्यादुपकमः ।
 ३ स्यादभ्यादानमुद्धात आम्भः ४ सभ्रमस्त्वरा ॥ २६ ॥
 ५ प्रतिबन्धः प्रतिष्यम्भोऽवनायस्तु ६ निपातनम् ।
 ७ उपलम्भस्त्वनुभवः ८ समालम्भो विलेपनम् ॥ २७ ॥
 ९ विप्रलम्भो विप्रयोगी १० विलम्भस्त्वति सज्जनम् ।
 ११ विश्रावस्तु प्रतिख्याति १२ खेत्ता प्रति जागरः ॥
 १३ निपाठनिपटौ पाठे १४ तेमस्तैमौ समुन्दने ॥
 १५ आदीनवास्त्रवौ क्लेशे १६ मेलके सङ्गसङ्गमौ ॥ २८ ॥
 १७ संवीक्षणं विवयनं मार्गणं मृगणा मृगः ।
 १८ परिरम्भः परिष्वङ्गः संश्लेष उपगूहनम् ॥ ३० ॥
 १९ निर्वर्णान्तु निव्यानं दर्शनालोकनेक्षणम् ।
 २० प्रत्याख्यानं निरसनं प्रत्यादेशो निराकृतिः ॥ ३१ ॥

१ द्वे बोद्धुमतिशयोयोगस्य । २ द्वे प्रथमारम्भस्य । ३ त्रिप्यारम्भस्य । ४ द्वे
 लोपस्य । ५ द्वे कार्यप्रतिपादस्य । ६ द्वेऽधोनयनस्य । ७ द्वे साक्षात्कारस्य ।
 ८ द्वे दुर्गुमादिविलेपनस्य । ९ द्वे रागिणो विच्छेदस्य । १० द्वेऽनिदानस्य ।
 ११ द्वे अतिप्रसिद्धेः । १२ द्वे बहव्येषणस्य । १३ त्रिणिपटनस्य । १४ त्रिप्या-
 दभावरः । १५ त्रिणिपटनस्य । १६ त्रिणिपटनस्य । १७ पञ्चअभिप्रायेण
 १८ स्तुमार्गणस्य । १९ चत्वार्यल्पिजनस्य । २० चत्वारि
 निपाकरणस्य ।

१ एधा सवृद्धौ २ स्फुराणो स्फुराणा ३ प्रमितौ प्रमा ।

४ प्रसृतिः प्रसवे ५ श्चोते प्राधारः ६ क्लमथः क्लमे ॥१०॥

७ उत्कर्षोऽतिशये ८ सन्धिः श्लेपे ९ विषय आश्रये ॥

१० क्षिपायां क्षेपणं ११ गीर्णिगिरौ १२ गुणामुद्यमे ॥११॥

१३ उन्नाय उन्नये १४ श्रायः श्रयणे १५ जनयने जयः ।

१६ निगादो निगदे १७ मादो मद १८ उद्देग उद्भ्रमे ॥१२॥

१९ विमर्दनं परिमलोऽभ्युपपत्तानुग्रहः २० ।

२१ निग्रहस्तद्विरुद्धः २२ स्यादभियोगस्त्वभिग्रहः ॥ १३ ॥

२३ मुष्टिन्त्यस्तु संग्राहो २४ डिम्बे डमरविप्लवौ ॥

२५ बन्धनं प्रसृतिश्चारः २६ स्पर्शः स्पष्टोपतसरि ॥ १४ ॥

१ द्वे वृचस्य । २ द्वे स्फुरणस्य । ३ द्वेयथार्थं ज्ञानस्य । ४ द्वे गमविमी
 चनस्य । ५ द्वे घृतादि रक्षणस्य । ६ द्वे गीर्णौ । ७ द्वे प्रधापस्य । ८ द्वे सन्धानस्य
 ९ द्वे आश्रयस्य । १० द्वे प्रेरणस्य । ११ द्वे निगरणस्य । १२ द्वे भाराद्युपनस्य
 १३ द्वे कर्षणजनय क्लमथ च । १४ द्वे सेवायाः । १५ द्वे जयस्य । १६ द्वे
 कयनस्य । १७ द्वे हर्षस्य । १८ द्वे उद्देजनस्य । १९ द्वे कुंकुमादिमर्दनस्य । २०
 द्वेऽतीकरिसि । २१ द्वे अनुग्रहविरुद्धस्य । २२ द्वे कलहादीनस्य । २३ द्वे
 मुष्टिना द्दग्रहणस्य । २४ त्रीणि नरकृष्णनादेवतर्णविशेषस्य । २५ त्रीणि बन्धनस्य
 २६ त्रीणि चतुर्ण्यशयविशेषस्य ।

- १निकरो विकारः स्या १दाकारस्त्वङ्ग इङ्गितम् ।
 २पगिणामो विकारो द्वे समे ३विकृति विक्रिये ॥ १५ ॥
 ४अपहारस्त्वपचयः ५समाहारः समुच्चयः ।
 ६प्रत्याहार उपादानं ७विहारस्तु परिक्रमः ॥ १६ ॥
 ८अभिहारा ऽभिग्रहणं ९निर्हागोऽभ्यवकर्षणम् ।
 १०अनुहारोऽनुकारः स्यादर्थस्यापगमे ११व्ययः ॥ १७ ॥
 १२प्रवाहस्तु प्रवृत्तिः स्यात्प्रवाहोऽयं गमनं वहिः ।
 १३वियामो वियमो यामो यमः संयामसंयमौ ॥ १८ ॥
 १४हिंसाकर्माभिचारः स्याज्जागर्या १५जागरा द्वयोः ।
 १६विघ्नोऽन्तरायः प्रत्यूहः १७स्यादुघ्नोऽन्तिकाश्रये ॥ १९ ॥
 १८निर्वेश उपभोगः स्यात्परिसर्पः १९परिक्रियाः ।

- १ द्वेऽपकारस्य । २ शीघ्रमभिप्रायानुरूपचेष्टितस्य । ३ द्वे प्रवृत्तेरन्यथाभावे ।
 ४ द्वे विद्वदक्रियायाः । ५ द्वेऽपहारणस्य । ६ द्वे रशीकरणस्य । ७ द्वे इन्द्रियाक-
 रणस्य । ८ द्वे पदभ्यामते । ९ द्वे चर्दकरणस्य । १० द्वे धान्यादेर्निष्कारणस्य
 ११ द्वे विद्वद्वदनस्य । १२ एकैर्बर्धस्वापगस्य । १३ द्वे जलादीनां निरन्तरगते ।
 १४ द्वे जलाशीलां बहिर्गमनस्य । १५ संयमस्य योगात्स्य । १६ द्वे अभिचारस्य ।
 १७ द्वे जागरणस्य । १८ शीघ्रं विानस्य । १९ एकं समीरमृत आश्रयस्य । २०
 द्वे उपभोगस्य । २१ द्वे परिजनादि वेदनस्य ।

१श्रामता २जनता ३धृम्या ४पाश्या ५गल्या पृथक्पृथक्
अपि ६साहसूकारीष ७वार्मणायर्वणादिकम् ॥११॥

इति सङ्कीर्णवर्गः ॥

१०नानार्याः केऽपि कान्तादि वर्गेष्वेवात्र कीर्तिताः ।
मूरिप्रयोगः ये येषु पर्यायेष्वपि तेषु ते ॥ १ ॥
आकाशे त्रिदिवे ११नाको १२लोकस्तु भुवने जने ।
पद्ये यशसि च १३श्लोकः शरे सुहगे व १४सायकः २
१५जम्बुकौ क्रोष्टुवष्णौ १६पृथुकौ चिपिद्रभकौ ।
१७आलोकौ दर्शनद्योतौ १८भरोपग्रहमानकौ ॥ ३ ॥
१९उत्सङ्गचिन्हयोरङ्कः २०कलङ्कोऽङ्गापवादयोः ।

१ तक्षको नागवर्धकयोर्गर्कः २ स्फटिकसूर्ययोः ॥ ४ ॥

३ मारुते वेधसि वन्धे पुंसि ३ कः ४ कं शिरोऽम्बुनोः ।

५ स्यात्पुलाकस्तुब्धधान्ये संक्षेप भक्तसिक्थक ॥ ५ ॥

६ उलूके करिणाः पुच्छमूलोपान्ते च ६ पेवकः ।

७ कमराडलो च ७ करकः सुगते च ८ विनायकः ॥ ६ ॥

९ किष्कुर्हस्ते विनस्तौ च शूककीटे च १० वृश्चिकः ।

११ प्रतिकूले प्रतीकखिण्वेकदेशे तु पुंस्ययम् ॥ ७ ॥

१२ स्याद्भ्रूतिकं तु भ्रूनिम्बे कर्त्तृणो भृस्तृणोऽपि च ॥

१३ ज्योत्स्निकायां च घोषे च १४ कोशातक्यथ कटफले ॥ ८ ॥

१५ सिते च खदिरे १६ सोमवल्कः स्यादथ सिंहलके ।

१ नागवर्धकयोस्तक्षक । २ स्फटिकसूर्ययोर्वर्कः । ३ इत्येकं वायुमहामूर्धेषु । ४ शिरोजलकोः कमिति लघ्वम् । ५ पुच्छाध्वे संक्षेपे भक्तसिक्थके पुलकाः । ६ इति पुच्छमूलेषु पेवकः । ७ करक इति कमंडलुनर्थाप्ययोः । विनायकशब्दः सुगत विप्र शब्दे गच्छे च वर्तते । ८ किष्कुदासो हस्तवितस्तनयोवर्तते । ९ शूके कीटे क्वंटे भृशविशेषेऽश्मशयी च भ्रूविहन्दः । १० प्रतीक प्रतिकूलकायो । ११ भ्रूनिम्बे कर्त्तृणो भृस्तृणोः तद्वमिति । १२ ज्योति नक्षत्रां घोषे च कोशातकी । १३ कटफले भूतेतखदिरे खीर्षयोः खकः ।

१ उपशायो विशायश्च पर्यायशयनार्थकौ ।

२ अर्तनं ऋणीया च ह्यणीया च घृणार्थकाः ॥ ३२ ॥

३ स्यादव्यत्यासो विपर्यासो व्यत्ययश्च विपर्यये ।

४ पर्ययोतिऽतिक्रमस्तस्मिन्नतिपात उपात्ययः ॥ ३३ ॥

५ प्रेषणं यत्समाहूय तत्र स्यात्प्रतिशासनम् ।

६ स संस्तावः क्रतु पु याम्तुतिर्भूमिर्द्विजन्मनाम् ॥ ३४ ॥

निधाय तक्ष्यते यत्र काष्ठे काष्ठं स उदघनः ।

७ सप्तध्वजस्तु सप्तध्वजः सप्तध्वो येन तिहन्यते ॥ ३५ ॥

८ आविधो विध्यते येन तत्र विष्वक्समे १० निद्यः ॥

९ उत्कारश्च निकारश्च द्वौ धान्योत्सेषणार्थकौ ॥ ३६ ॥

(१२ निगारोद्गारविज्ञावोदप्राहास्तु गरणादिषु)

१ ६ पर्यायिता प्रशयशयनार्थकौ । २ अर्तनं ऋणीया च ह्यणीया च घृणार्थकाः । ३ चत्वारि
 क्रमस्तु । ४ आर्तनं ऋणीया च ह्यणीया च घृणार्थकाः । ५ एकं समाहूय यत्र भूत्यादीनां प्रेषणं तत्र
 प्रतिशासनं स्यात् । ६ एकं क्रतुः द्विजन्मना स्तुतिर्भूमिः । ७ सप्तध्वजस्तु सप्तध्वजः सप्तध्वो येन तिहन्यते
 तस्यै तस्मिन् काष्ठे काष्ठं आधाय एकं । ८ द्वौ सप्तध्वजस्तु । ९ येन विष्वक्तं तत्र
 आविधो आविध इत्येवम् । १० अर्थाः सामने ह्येव निद्य इति । ११ द्वौ निकारश्च
 १२ चत्वारि गरणादिषु अन्वयविविधयः ।

१ आरत्यवरति विरतय उपरामेऽथा स्त्रियान्तु २ निष्ठे वः ।
 निष्ठ्यूतिर्निष्ठे वनं निष्ठवनमित्यभिन्नानि ॥ ३७ ॥
 ३ जवने ज्वतिः ४ सातिस्ववसाने स्यादथः ५ उरे जूर्तिः ॥
 ६ उदजस्तु ७ पशुप्रेरणमकराणिरित्यादयः शागे ॥ ३८ ॥
 गोत्रान्तेभ्यस्तस्य वृन्दमित्यौपगवकादिकम् ॥
 ८ थापूपिकं शाष्कुलिकमेवमाद्यमचेतसाम् ॥ ३९ ॥
 माणवानां तु १० माणव्यं सहायानां ११ सहायता ॥
 १२ हल्या हलानां १३ ब्राह्मण्यवाढ्येतु द्विजन्मनाम् ॥ ४० ॥
 द्वे पशुकानां पृष्टानां १४ पार्श्वं १५ पृष्टयमनुक्रमात् ॥
 खलानां १६ खलिनी खल्याप्यथ १७ मानुष्यकं नृणाम् ४१

१ चत्वारि परतः । २ चत्वारि सुलेन श्लेष्मोत्सर्गस्य ३ द्वे वेगस्य । ४ द्वेऽन्तरे ।
 ५ द्वे उरस्य । ६ पशुनां प्रेरणमुदञ्चः स्यात् । ७ शागे आक्रोशे दोर्ये अकराणिरित्या-
 दयः उदराः । ८ गोत्रान्तेभ्य औपगवादिशब्देऽन्तरेण वृन्दमित्ये औपगवकादिकं
 स्यात् । ९ अचेतसाम् अप्राणिवो समूहस्य । १० एकम् बालक समूहस्य । ११ एकं
 ब्रह्मण्य समूहस्य । १२ हलानां समूहस्य । १३ द्वे ब्राह्मण्यसमूहस्य । १४ एकं अस्त्रियविशेष
 समूहस्य । १५ पृष्टानां समूहस्य । १६ द्वे खलानां समूहस्य । १७ एकं मनुष्याणां

१पेटकस्त्रिषु वृन्देऽपि गुरौ देशये च १देशिकः ।
 २खेटकौ ग्रामफल्गुकौ धीवरंऽपि च १जालिकः ॥ ३ ॥
 पुष्परंणौ च १किञ्जलकः १शुल्कोऽस्त्री स्त्रीधनेऽपि च ।
 १स्यात्कल्लोलेऽप्युत्कलिका १वार्धकं भाववृन्दयोः ॥ ४ ॥
 करियां चापि १गणिका १दारकौ बालभेदकौ ।
 ११अन्वेऽप्यनेढमृकः १स्यादृद्धो दर्पश्मदारणौ ॥ ५ ॥

इति कान्ताः ॥

१२मयूगवस्तिवट्करज्वालास्त्रिवाणौ १शिबीमुखौ ।
 १३शङ्खो निर्धो ललाटस्त्रिकम्बौनखान्द्रियेऽपि १स्वम् १८
 घृणिज्वाले अपि १शिखे इतिखान्तः ।
 १८शैलवृक्षौ नगावगौ ॥

१८

१ एक हन्तेतद्विभो च । २ एकं गुरौ देशये च । ३ एकं ग्रामफलकम् । ४
 एकं धीवरे ध्यात्रे च । ५ एकं पुष्परंणौ । ६ एकं शीर्षते । ७ एकं अन्वेऽपि सन्नि-
 धे च । ८ एकं भाववृन्दयोः । ९ एकं दम्भिन्यां च । १० एकं बालभेदकौ ।
 ११ एकं अन्वेऽप्यनेन । १२ एकं पदं श्मदारणौ । १३ एकं त्रिवट्करज्वालात् । १४ एकं
 शिबीमुखौ । १५ निर्धो ललाटस्त्रिकम्बौ । १६ एकं इन्द्रियेऽपि स्यादाधरो च । १७ एकं
 करिणे व्याधयोः अविहात्वाद बहिष्कार्यां च । १८ एकं नगौ अगौ च ।

१ आगुगौ वायुविशिखौ शार्कं विगटाः २ खंगाः ॥ १६ ॥
 ३ पतङ्गौ पक्षिसूर्यौ च ४ पूगः क्रमुकवृन्दयोः ।
 ५ शवोऽपि मृगो ६ वेगः ७ प्रवाहजवयोऽपि ॥ १७ ॥
 ८ परागः कौषुमे रेणौ स्नानीयादौ रजस्यपि ।
 ९ गजेऽपि १० नागमातङ्गावपाङ्गस्तिलकेऽपि च ॥ १८ ॥
 ११ सर्गः स्वभावनिमोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु ।
 १२ योगः संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ॥ १९ ॥
 १३ भोगः सुखे १४ स्यादिभृतावद्वेश्वरफणकाशयोः ।
 चातके हरिणे पुंसि १५ मारङ्गः शबले त्रिषु ॥ २० ॥
 कर्पौ च १६ लवणः १७ शापे त्वभिपङ्गः परामवे ।

एकं वायुविशिखयोः । २ एवं वाष्पार्कं विशेणु । ३ एकं पक्षिसूर्यं भास्त्रिप्रभेदस्य ।
 ४ एकं क्रमुकवृन्दयोः । ५ एकः पशुमृगशीवमार्गणानां वाचकः । ६ एकं प्रवादः,
 अवे मलवदिर्निर्गमे च । ७ एकं प्रवाहरेणोः, स्नानीये गन्धवृणोः, कर्पूरसिद्धिचूर्णोः, उपरागे
 रजसि च । ८ एकं गजस्य । नागकेशरजागवल्लीदास्तिनपुरपुस्तकादौ च । (मातङ्ग)
 चण्डिका लेऽपि । ९ एकं नेत्रेऽङ्गदीने तिलके । १० एकम् स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयध्या-
 यसृष्टिषु वर्तते । ११ एकं संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु वर्तते । १२ एकं सुखस्यो
 भोगयोः आदिशब्दादस्यसादिकं कर्णो भृती पालने भर्तृ च । १३ एकम् सुखं क-
 यत्रतीत्योऽपि । १४ चातके हरिणे शबले । १५ कर्पू चकारात्मेकं सारथ्यादी १६
 एकं । शापे, आदौके, परामवे, तिरस्कारे च ।

तिलकल्के च १पिरायाको ३वाल्हीकं रामठेऽपि च ॥१॥

महेन्द्रगुग्गुलूलूकव्यालग्राहिषु कौशिकः ३ ।

४रुक्तायशङ्कास्वातङ्कः स्वल्पोऽपि ५शुल्लकस्त्रिषु ॥१०॥

६जैवातृकः शशाङ्केऽपि खुरेऽप्यश्वस्य ७वर्तकः ।

व्याघ्रेऽपि ८पुण्डरीके ना यवान्यामपि दीपकः ९ ॥११॥

१०शालावृकाः कपिकोण्डुश्वानःस्वर्णोऽपि ११गैरिकम् ॥

पीडार्थेऽपि व्यञ्जकं १२स्यादलीकं १३त्वप्रियेऽनते ॥१२॥

शीलान्वयावनूके द्वे १४श्लेके १५सकलवल्कले ।

१६षाष्टे शते सुवर्णानां हेम्युरो मृषणे पले ॥ १३ ॥

दीनारेऽपि च १७निष्केऽस्त्री १८कल्केऽस्त्री शमलैःनसो

१ तिरुके तिलाकले नि.स्नेहतिष्ठुर्णे च विरवाकः । २ रामथेद्विप्रकाशा-
-रीके देवेऽनते खुरे च वान्हीकमिति । ३ कौशिकः-महेन्द्रे गुग्गुलां वल्के व्यालपादि-
-पि च । ४ आतृगन्दी रुक्तायशङ्कः । ५ शुल्लकः स्वल्पे नीचकनिष्ठद्विषेऽपि ।
६ जैवातृकः = शशाङ्के खुरे च । ७ वर्तकः अमखुरे पक्षमेदे च । ८ पुण्डरीकस्य
व्याघ्रे अर्णा दिग्गमादी च वर्तते । ९ दीपक यान्ती वह्निवृटे प्रथमे च । १०
शालवृका कपिको दुरावचकः । ११ गैरिकसती च । १२ प्यलीकम पीडार्थे वेदये
-च । १३ अलीकम्, अप्रियेऽनते च । १४ एवं शमलवर्णस्य १५, एवं एकदशवर्णः
१६ एवं षाष्टे षते, हेमिन, उरीभूयते, सुवर्णां पत्रे, १७ एवं शमलैःनसो, दम्बे च

दम्भेऽप्यथ १पिनाकोऽस्ती शूलशंकरधन्वतोः ॥ १४ ॥

२धेतुः ३तु करेण्वाञ्च मेघजाले च ४कालिका :

५कारिका यातनावृत्यो ६कर्णिका कर्णभृषणो ॥ १५ ॥

७करिहस्तेऽङ्गुली पद्मबीजकेश्यां त्रिपूत्तरे ।

८वृन्दारकौ रूपिमुख्यावेके ९मुख्यान्वकेवलाः ॥ १६ ॥

स्याद्दाम्भिकः १०कौकटिकौ याश्चदूरे रितेक्षणः ।

११लालाटिकः प्रभोर्भालदर्शी कार्याक्षमश्चयः ॥ १७ ॥

(भृन्नितम्बवलयचक्रेषु १२कटकोऽस्त्रिषाम् ।

१३सूच्यग्रे क्षुद्रशत्रौ च रोमहर्षे च १४कण्टकः ॥ १ ॥

१५पाकौ पक्तिशिशूमध्यरत्ने नेतरि १६नायकः ।

१७पर्यङ्कः स्यात्परिकरे स्याद्दयाघ्रेऽपि च १८लुब्धकः २

१ एकं शूलशंकरधन्वतोः । २ एकं दक्षिण्या नम्रप्रसूतायां गवि च । ३ एकं मेघजाले देवताविशेषेऽपि । ४ एकं यातनावो वृत्तौ च । ५ एकं करिहस्तेऽङ्गुली पद्मबीजकेश्या च । ६ एकं रूपमुख्ययोः । ७ एकं मुख्यान्वकेवले च । ८ एकं दाम्भिकातिदूरे रितेक्षणयोः । ९ एकं प्रभोर्भालदर्शीकार्याक्षमयोः । १० एकं पर्वत. स्त्री कण्ठः यद्दयाघ्रे, करभृषणे चक्रौ च । ११ एकं सूच्याभ्रमनागे, क्षुद्रशत्रौ, रोमहर्षे च । १२ एकं पक्तिशिशुमासकयोः । १३ एकं मध्यरत्ने नेतरि च । १४ एकं परिकरस्य । १५ एकं दयाघ्रे तद्विषये च ।

संज्ञा 'स्याच्चेतना नाम हस्ताद्यैश्चार्थसूचना ॥ ३४ ॥

काङ्केभगगण्डौ २काटौ गजगण्डकटी कटौ ३ ॥

४शिपिविष्टस्तु खलतौ दुश्चर्मणी महेश्वरौ ॥ ३५ ॥

देवशिल्पिन्यपि ५खण्या दिष्ट दैवेऽपि न द्वयोः ॥

रसे ६कटुः ७कट्वकार्ये टिवपु मत्सस्तीक्ष्णयोः ॥ ३६ ॥

रिष्टं ८क्षेमा शुभाभावेष्वरिष्टे ९तु शुभाशुभे ।

मायानिश्चलधन्त्रेषु कैतवनृतराशिषु ॥ ३७ ॥

अयोध्वने शोभशृंगे सीमंगे १०कूटमस्त्रियाम् ।

सूक्ष्मलायां ११त्रुटिः स्त्री स्यात्कालेऽल्पे संशयेऽपिसा ३८

आयुर्लक्षणाश्रयः काट्येमले लग्नकचेजटा १२ ॥

१ चे-ना नाम धीर्यन्धानन् हस्ताद्यै र्थसूचनायापि । २ काङ्के इमण्डे च ।

३ गजगण्डे कटौ च । ४ खलतौ दन्ता (नखे) शरणि । दुश्चर्मणि महेश्वरे च । ५

देवशिल्पिनि देशश्चर्मणि अतिशयशक्तिभेदेऽहाद्यक्षे च । ६ दैवे प्रतिहर्माणे । ७

निम्नत्यादिरभेदे । ८ अकार्ये करणायोये (कटु) क्लीबम् । मत्सस्तीक्ष्णयोः ।

९ होमे भक्षणे अर्चनेऽप्यादनुभव्येशमावे । १० शुभे अशुभे च । सूक्तिकाण्डम् । ११

मायादिपीडाशान्तादिनः । १२ सूक्ष्मनामकाले काठभेदे अग्ने लोते संशये सम्भेदे ।

१३ आतिशयाश्रयः, उर्ध्वे काले संशयभेदेऽपि । १४ मूले लग्नकचे संश्लिष्ट

क्षेपे जटाम.स्यो वेदविहती च ।

व्युष्टिः 'फले समृद्धौ च 'दृष्ट्वानिऽदिण दर्शने ॥ ३९॥'
 'दृष्ट्यागोच्छयोः 'सृष्ट' निश्चते बहुनि त्रिषु ।
 कष्टे' तु कृच्छ्रगहने दत्तामन्दागदेषु च ॥ ४० ॥
 'पटु द्वौ वाच्यलिङ्गौ च नीलकण्ठः 'शिवेऽपि चा ॥
 पुंसि'कोष्ठेऽन्तजठरं कुसूलोन्तर्गृहं तथा ॥ ४१ ॥
 निष्ठा 'निष्पत्तिनाशान्ता १०काष्ठोत्कर्षे स्थितौ दिशि ।
 त्रिषु ११ज्येष्ठोऽतिशुस्तेऽप १२कनिष्ठोऽति युवालयोः ॥
 १३दण्डोऽस्त्री लगुडेऽपि स्याटगुहने १४गोलेऽनुपाकयोः ॥
 सर्पभासापशुव्याढौ १५गोभूवाचस्त्विडा इलाः १६ ॥ ४२ ॥

यानाद्यङ्गे 'युगः पुंसि युगं युग्मे कृतादिषु ॥२४॥
स्वर्गेषुपशुवाग्ब्रह्मिन्नेत्रघृणिभूजले ।

लक्षदृष्ट्या स्त्रियां पुंसि 'गौर्लिङ्गं चिन्हशेफमोः ॥२५॥
'शृङ्गं प्राधान्यसान्वीश्व 'वाङ्गं मूर्धगुह्ययोः ।

'भगं श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्त्तपु ॥२६॥

इति गान्ताः ॥

'परिधः परिघातेऽस्त्रेऽप्शोधो 'वृन्देऽभ्रसां स्ये ।

मूल्ये १ पूजाविधावर्षोऽहो ११ दुःखव्यसनेऽप्यत्रम् ॥२७॥
त्रिष्विष्टेऽल्पे १२ लघुः इति गान्ताः ।

काचाः 'शिक्यमृद्गे दहग्रुजः ।

विपर्यात विस्तरे च १४ प्रपञ्चः पावके शुचिः ॥ २८ ॥

१ एकं रथशङ्कगवयने १० एकं युग्मे द्वये कृतादि प्रेतादियुग्मत्तुष्ये ।
२ एकं पयमेदेच । ३ एकं स्वरगाद्यर्थे । ४ एकं चिन्हे शेरुविच ५ एकं प्रमुत्तसिखरयोः ।
६ एकं मूर्धनि यनेच । ७ एकं सम्गदिन्दैश्वर्यवीर्ययत्नन्ययपशस्तु । ८ एकं परि-
घातऽश्रे लीहमय लघुटे । ९ एकं समू जलप्रवाह च । १० एकं मूल्ये पराये-पूजा-
निर्घो पूजोपहारे च । ११ एकम पापे जगामरणादी मृगयाद्युत्तार्दा चः १२ एकं इष्टे
अश च । १३ एकं शिक्ये मृद्दिशेये नेत्ररोगे च । १४ एकं वैपरीत्ये विस्तरे
प्रतारणे च । १५ एकं धाने । अ प दशचित्र अत्युपने नेत्ये पचित्रे धित शुक्ले च ।

व्युष्टिः १ फले समृद्धौ च २ दृष्टिज्ञानेऽक्षिण दर्शने ॥ ३९ ॥
 ३ दृष्ट्यागिच्छयोः ४ सृष्टं निश्चते बहुनि त्रिषु ।
 कष्टे ५ तु कृच्छ्रगहने दत्तामन्दागदेषु च ॥ ४० ॥
 ६ पट्ट द्वौ वाच्यलिङ्गौ च नीलकण्ठः ७ शिवेऽपि वा ॥
 पुंसि ८ कोष्ठोऽन्तजठरं कुसूलोन्तर्गृहं तथा ॥ ४१ ॥
 निष्ठा ९ निष्पत्तिनाशान्ता १० काष्ठोत्कर्षे स्थितौ दिशि ।
 त्रिषु ११ ज्येष्ठोऽतिशस्तेऽपि १२ कनिष्ठोऽति युवालयोः ॥
 १३ दण्डोऽस्त्री लगुडेऽपि स्यादगुह्ये १४ गोलेशुपाकयोः ॥
 सर्पपांसाप्यश्व्याडौ १५ गोभृश्रावस्त्रिवा इत्याः १६ ॥ ४२ ॥

१ साधये समृद्धौ सम्पदे । २ ज्ञाने वाद्युपि दर्शने च । ३ मागेच्छयोर्दृष्टदृश्योः
 ४ निविड बहुनि । ५ प्रचुरे गहने दुरधगम प्रान्त च । ६ दक्षेऽनलसे अमन्दे तीक्ष्णे
 अगदे रोगहने च द्व कष्टागुशब्दां वाच्यलिङ्गौ । ७ शिवेऽपि चन्दान्मयूरेऽपि । ८
 जडऽन्तरे कुसूने धान्यामारे अन्तर्गृहं गृहाभ्यन्तरे च । ९ अदर्शने प्रदन्धने च ।
 १० उच्यते स्थितौ मयं दामं दिशि च । ११ अतिशस्त्र अपिशब्दापुत्रे अत्रनेमाति
 च । १२ अति पूति पालेक्षिणां धनुजेति । १३ सगुणे अस्त्रिवा इमोऽपि । १४
 गोले भृशदिगुह्ये इत्युक्ता । गुहा इत्युक्ते इत्युक्ते । १५ सर्वं व्याप्रा व्याप्रा
 १६ गोभृश्रावस्त्रिवा इत्याः) (इत्याः) उच्योरैवमात ।

यानाद्यङ्गे 'युगः पुंसि युगं युग्मे कृतादिषु ॥२४॥

स्वर्गेषुपशुवाग्ब्रह्मिन्नेत्रघृणिभूजले ।

लक्षदृष्ट्या स्त्रियां पुंसि 'गौर्लिङ्गं चिन्हशेफमोः ॥२५॥

'शृङ्गं प्राधान्यसान्वीश्व 'वाङ्गं मूर्धगुह्ययोः ।

'भागं श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्त्तपु ॥२६॥

इति गान्ताः ॥

'परिघः परिघातेऽस्त्रेऽप्योघो 'वृन्देऽभ्रसां स्ये ।

मूल्ये : पूजाविधावर्षोऽहो ११ दुःखव्यसनेष्वयम् ॥२७॥

त्रिष्विष्टेऽल्पे १२ लघुः इति गान्ताः ।

काचाः १३ शिष्यमृद्धे दृष्टग्रजः ।

विपर्याति विस्तरे च १४ प्रपञ्चः पावके शुचिः ॥ २८ ॥

१ एकं रयशङ्कशावयने । २ एकं युग्मे द्वये कृतादि ज्ञेतादियुगचतुष्टये ।
 ३ अपघनेदेच । ४ एकं स्वरगांघ्र्ये । ५ एकं चिन्हे शेरुविच ५ एकं प्रभुत्वशिक्षरयोः ।
 ६ एकं मूर्धनि यनेच । ७ एकं सम्पदिच्छैर्यवोर्ययत्नन्ययस्यस्यु । ८ एक परि-
 घातेऽस्त्रे लोहमय लघुडे । ९ एकं समूहं जलप्रवाहे च । १० एकं मूल्ये पराये-पूजा-
 निर्घा पूजोपहारे च । ११ एकन पापे जामरण्यादी मृगयाद्युतादी चः । १२ एवं इष्टे
 अहो च । १३ एकं शिष्ये मृद्धिशेषे नेत्ररोगे च । १४ एकं वैपरीत्ये विस्तरे
 प्रतारणे च । १५ एकं आने । अ प, द्प्रचिचि अयुपते नेत्ये पवित्रे धित शुक्ले च ।

मास्यमात्पे चात्युपधे पुंसि मेघ्ये सिते त्रिपु ।
 अभिष्वङ्गे स्पृहार्या च गभस्तौ च रुचिः^१ स्त्रियाम् २१-
^२प्रसन्ने भल्लुनेऽप्यच्छो^३ गुच्छः स्तवक हा(योः) ॥
 परिधानाञ्चले कच्छो^४ जलप्रान्ते त्रिलिङ्गकः ॥ ३० ॥
^५केकिताक्ष्यावहिभुजौ दन्तविप्राराहजाः द्विजाः^६ ॥
^७अजाविष्णु हरच्छागा^८ गोष्ठाध्वनिवहात्रजाः ॥ ३१ ॥
^९धर्मराजौ जिनयमौ कुञ्जो^{१०} दन्तेऽपि नस्त्रियाम् ॥
^{११}बलञ्जु क्षेत्रपूद्गारे बलजा^{१२} स्वल्प्यदर्शना ॥ ३२ ॥
 समे क्षमांशे रणोऽप्याजिः^{१३} प्रजास्यात्सन्ततौजने ।
^{१४}अञ्जौ शङ्खशशाङ्कौ च^{१५} स्वके नित्ये निजं त्रिपु ३३
 पुं स्यात्मनि प्रवीणे च क्षेत्रज्ञो वाच्यलिङ्गकः ।

१ एकं अभिष्वगे स्पृहायामत्यासफी, गभस्तौ किरणो दीप्तौ कोमयो २ एकं प्रथमे मङ्गुके च वर्तते । ३ एवं स्तवके हारेच । ४ एकं परिधानाञ्चले परिधानीय वस्त्राञ्चलमाने जलप्रान्ते च वर्तते । ५ संप्रभक्षस्य । ६ (द्विशब्दः) दन्तविप्राराह- वाचकः । ७ (अक्षशब्दः) विष्णुस्वच्छागवाचकाः । ८ गोस्थान मार्गसथाः (प्रसन्नाद्धारयाः) । ९ गुञ्जो मययाचकाः । १० हस्तिदन्तेऽपि नस्त्रियाम् अत्र । ११ क्षेत्रे मगर हारे च । १२ मधुरवद्योचना (बलजा) इत्युच्यते । १३ समे मृत्पांशुद्वे च । १४ अत्ये छोके च । १५ हांय, चन्द्रे, चात् घन्वन्तये च । १६ स्वके भावीये, निरिये चिरचित्तं च । १७ आत्मनि पुरुषे प्रवीणे तु वाच्यलिङ्गकः ।

क्षेढा ^१वंशशलाकाऽपि नाढी ^२नालेऽपि पद्मस्यो ।

^३काण्डोऽस्त्रो दण्डवाणाविवर्गावसवारिषु ।

^४स्याद्वाण्डमश्वाभरणोऽमत्रे मूलवणिक्रवने ॥ ४३ ॥

इति ङान्ताः ।

भृशप्रतिज्ञयोर्वदिं प्रगाढं ^६भृशकृच्छ्रयोः ।

शक्तस्थूलौ त्रिषु दृढौ ^७व्युदौ ^८विन्यस्तसंहतौ ॥ ४४ ॥

इति ङान्ताः ।

^९श्रृणोऽर्भके श्रृणोर्भे वाणो ^{१०}बलिष्ठते शरे ।

^{११}काण्डोऽनिसुक्ष्मे धान्यांशे संघाते प्रमये गणः ^{१२} ॥ ४५ ॥

^{१३}पणो द्यूनादिष्वत्सृष्टे भृतौ मूल्ये घनेऽपि च ।

मांश्यां ^{१४}द्रव्याश्रिते सत्त्वशौर्यप्रन्ध्यादिके गुणः ^{१५} ॥ ४६ ॥

वेणुशलाकायां विषे च । २ पद्मस्यगमितङ्गाले । ताले घिण्मणि । ३ दण्डवा-
 दिषुपद्मसु (खोट.) । ४ अश्वाभारणादिवये मादण्डम् । ५ अस्त्रवर्षदेशोकारयोः (वाङ्म् ।
 ६ मृते कृच्छ्रे श्रेच [प्रगाढम्] । ७ समर्थे स्थले च [दृढ] । ८ विन्यस्त [व्युद.] ।
 ९ बाले श्रेणोर्भे च । १० बलिष्ठुत शरे च (वाण.) । ११ अस्तिमूकनवस्तुने
 धान्यांशे च (कण्ड.) । १२ संघात समूह प्रमये दशतुवरे च (गणः) । १३ द्रुत
 कुक्कुशदियुद्धे वापृष्टे न्यस्तार्थे भृतौ मूल्ये काश्चिपिचतुष्टये च । १४ (पणः) मांश्यां
 श्यायां द्रव्याश्रिते रसगन्धादीं । आदिशब्दात् सन्वरद आदौ, शौर्यंवातुयादौ सन्धि-
 विषदादीः इन्द्रिये, च वर्तते ।

निर्व्यापारस्थितौ कालविशेषोत्सवयोः क्षणः १ ।
 २वर्णा द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ वर्णौ ३ तु वाचने ॥४७॥
 अरुणो ४ भास्करेऽपि स्याद्वर्णभेदेऽपि च त्रिषु ।
 स्याणुः ५ शर्वेऽप्यथ द्रोणः ६ काकेऽप्याजौ खेरणः ७ ॥४८॥
 ग्रामणी ८ नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु ।
 ९ऊर्णा मेषादिज्ञोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा १० भ्रुवोः ॥४९॥
 हरिणी स्थान्मृगी ११ हेमप्रतिमा हरिता च या ।
 त्रिषु गण्डौ च हरिणः १२ स्थूणा १३ स्तम्भेऽपि वेश्मनः ५०
 १४ तृष्णोः १५ स्पृहापिपासे द्वे जुगुप्साकरुणे घृणे १६ ।

१ (क्षण) निर्व्यापारस्थितौ तूष्णीमव स्थाने, कालविशेषे मुहूर्तस्य द्वावस्ये
 भागे षड्प्रवे पुत्रजन्मादौ च वर्तते । २ [वर्णः] विप्रादौ, शुक्लक्रीतादौ स्तुतौ स्थातु ।
 ३ अश्वरे (वर्ण) । ४ सूर्ये अतिबलात् सूर्यशरणा च [अरुणः] अशमदण शब्दे
 वर्णभेदेऽपि । त्रिलिङ्गः । ५ शिवे अश्विनरातप्तमादौ च [स्याणुः] । ६ काके
 अपिशान्तान् अश्विनः, पितरि, परिमाण विधेये च [द्रोणः] । ७ युद्धे शब्दे च
 [रणः] ८ श्रेष्ठे नापित ग्रामाधिपे च [ग्रामणी] ९ मेषादिज्ञोम् [ऊर्णः] १०
 अश्वते भ्रुवोरच [अन्तरा] । ११ मृगी, या अमप्रतिमा हरिता हरिद्वर्णा साच
 (मृगी) । १२ पांडुराणं वात् मृगभेदे च (हरिण) १३ स्तम्भे अपिशब्दात्सोढ-
 प्रतिमायो [स्थूणा] । १४ वाङ्मयो पानेच्छब्दां च (तृष्णा) । १५ जुगुप्सा
 निन्दा च [घृणा] च (घृणा) ।

वणिकपथे च विपणिः ^१सुरा प्रत्यक्च वारुणी^२ ॥५१॥

^३करेणुसिंभ्यां स्त्री नेभे द्रविणं ^४तु वलं धनम् ।

^५शर्यां गृहरक्षित्रोः श्रीपणं ^६कमलेऽपि च ॥५२॥

विपाभिमालोहेषु तीक्ष्णं ^७कञ्जीवे स्वरे त्रिषु ।

^८प्रमाणं हेतुभर्यादाशास्त्रेयताप्रमातृषु ॥ ५३ ॥

कर्यां ^९साधकतमं क्षेत्रगात्रेन्द्रियेष्वपि ।

प्राणयुत्पादे ^{१०}संसारणमसंदाभवमूगतौ ॥ ५४ ॥

घराग्रपथेऽथ वान्तान्ने ^{११}समुद्भिःणामुन्नये ।

अतस्त्रिषु ^{१२}विपाणं स्यात्पशुशृङ्गेऽदन्तयोः^{१३} ॥५५॥

१ पण्यद्वीपां चात् पथे च विपणिः) । २ मयम्, प्रतीची दिक् च (वारुणी) ।

३ इन्ना इतिग्यां (करेणु) स्त्री । इभे इधिति (करेणुः) न पुस्तिनः । ४ पण्यद्वीपां धनं च [द्रविणम्] । ५ एते रक्षितरि च (शर्याम्) । ६ कमले चात् अग्निनये च (श्रीपणम्) । ७ विपे अग्निरे सुरे वीदे च (तीक्ष्णम्) । स्वरे तिङ्गे च (तीक्ष्ण एव) विटिण । ८ इति मयदायां शास्त्रे इत्यनयां प्रमातरि च (प्रमातृषु) । ९ साधकतमम् (करणम्) । क्षेत्रे गात्रे इन्द्रिये च (करणयन्त्रे) । १० प्राणितो अन्ननि निराधये इत्यने घराग्रपथे च (पशुशृङ्गे) । ११ समुद्भिःणामुन्नये च (वान्तान्ने) । १२ पशोः शृङ्गे इत्यदन्ते च (विपाणम्) ।

प्रवर्णां क्रमनिम्नोर्व्यां प्रवहे नातु चतुष्पथे ।
 संकाण्णो निचिनाशुद्धाविरिणं शून्यमृषस् ॥२६॥
 'सेतो च वणो' वेणी' नदीभेदे कचोच्चये'

॥ इति षान्ताः ॥

'देवसूर्यो विवस्वन्तो सरस्वन्तो' नदाण्वौ ॥
 पक्षिनाश्चो गरुमन्तो' शकृन्तो' भासपक्षिणौ ॥२७॥
 अगनुत्पातो घृमकेतु 'जीमूतो' मेघपर्णतो ॥
 'हस्तौ तु पाणिन क्षत्रे मरुतो' पवनामरौ ॥ २८ ॥
 'यन्ता हस्तिरके खने भर्ता' धातरि पिण्डरि ॥
 यानपात्रे शिशोपोतः' प्रनः' प्राणयन्तरेमृते ॥२९॥
 ग्रहभेदे ध्वजे केतुः' पारिवे तनये सुतः' ॥

स्थपतिः^१ कारुभेदेऽपि भृमृद् मिधरे नृपे ॥ ६० ॥
 भृषाभिपिक्तो भृपेऽपित्रातुः^२ श्रीकुसुमेऽपि च ॥
 विष्णावप्यजिताव्यक्ता^५ सूतस्त्वष्टरि^६ सारथौ ॥ ६१ ॥
 व्यक्तः^७ प्राज्ञेऽपि दृष्टान्तावु भौ शान्त्रनिदर्शने ॥
 क्षत्ता^८ स्यात्सारथौ द्वाःस्ये जत्रियायां चशूद्रजे ॥ ६२ ॥
 वृत्तान्तः^{१०} स्यात्प्रकारे प्रकारे कारस्वर्यवार्तयोः ॥
 आनर्तः^{११} सररे नृत्यस्थाननीर्वाद्धशेषयोः ॥ ६३ ॥
 हृत्तान्तो^{१२} यमसिद्धान्त देवाकुशलकर्मसु ॥
 र्लेष्मादि^{१३} सरक्तादि महाभृतानि तद्गुणाः ॥ ६४ ॥
 इन्दिशायश्मविकृतिः शब्दयोनिश्च धातवः ॥

१ [स्थपति.] काठ. कञ्चुको जीवोष्टियाजकश्च । २ (भृमृद्) पर्वतः
 राजा च । ३ (भृषाभिपिक्ता) मृतः प्रयानः क्षत्रि माने च । ४ (स्तु) वीरज-
 हेमन्तादिश्च । ५ अजितादव्यक्तशब्दाः) विष्णुवाचकं । ६ [सूत] त्वष्टागणपितृ ।
 ७ (व्यक्तः) प्राज्ञः सूत्रश्च । ८ शास्त्रे तर्कदो निदर्शने । उदाहरणे
 च (दृष्टान्तशब्दः) । ९ (क्षत्ता) सारथे । द्वाःस्ये द्वारगत । सत्रिया-
 या शूद्रजातश्च । १० (दृष्टान्तः) प्रभाव भावे साकल्ये जनप्रती च । ११
 (आनर्तः) युद्धे नृत्यकारणे जनदर्शये च । १२ [हृत्तान्तः] यमः सिद्धान्तः
 प्राप्नोति पापं च । १३ शनेनादि शब्दयोनिर्दन्त (धातवः) ।

प्रवणं ^१क्रमनिम्नोर्व्यां प्रवहे नातु चतुष्पथे ।

संकीर्णो ^२निचिनाशुद्धाविशिणं शून्यमृषम् ॥२६॥

‘सेतो च वणो’ ^३वेणी ^४नदीभेदे कचोच्चये

॥ इति शान्ताः ॥

^५देवसूर्यो विवस्वन्तो सरस्वन्तो ^६नदारणवौ ॥

पक्षिताक्षर्यो गरुत्मन्तो ^७शकुन्तो ^८भासपक्षिणौ ॥२७॥

श्रगनुत्पातो धूमकेतु ^९जीमूतो ^{१०}मेघपर्णतो ॥

^{११}हस्तौ तु पाणिन क्षत्रे मरुतो ^{१२}पवनामरौ ॥ २८ ॥

^{१३}यन्ता हस्तिपके सुने भर्ता ^{१४}धातरि प्रोष्टरि ॥

यानपात्रे शिशौ पोतः ^{१५}प्रनः ^{१६}प्राणयन्तरेमृते ॥२९॥

ग्रहभेदे ध्वजे केतुः ^{१७}पार्थिवे तनये सुतः ^{१८} ॥

१ क्रमशो निम्नोर्व्यां भुव नत चतुष्पथे च (प्रवणः) । २ व्याप्त अग्निश्च
 च (संकीर्णः) । ३ शून्ये ऊपरं च (इतिशु) । ४ सेतो (वरणः) । ५
 नदी देशमभेदे च (वेणी) । ६ देवसूर्ये च (विवस्वान्) । ७ नदी च अर्णवे
 च (सार्वान्) । ८ पक्षी ताक्षर्यश्च (गरुत्मान्) । ९ भासः पक्षी च शकुन्तो ।
 १० (धूमकेतु) अत्र उदात्त च । ११ (जीमूतः) मेघे पर्वते च । १२ (हस्तः
 चरे नक्षत्रे च । १३ मरुत्) पवनः अमरश्च । १४ (यन्ता) हस्तिपकः सुतश्च । १५
 (यानं) धातरि पोष्टरि च । १६ (पोतः) नौ विनायकः । १७ (केतुः) च ।

स्थपतिः^१ कारुभेदेऽपि भृभृद्भिधरे नृपे ॥ ६० ॥

भृभृभिधरेऽपि भृभृभिधरेऽपि च ॥

विष्णवावप्रजिताव्यक्तो^४ सूतस्त्वष्टरि^६ सारथौ ॥ ६१ ॥

व्यक्तः^७ प्राज्ञेऽपि हृदान्तावु भौ शास्त्रनिदर्शने ॥

क्षत्ता^९ स्यात्सारथौ द्वाःस्ये क्षत्रियायां चशूद्रजे ॥ ६२ ॥

वृत्तान्तः^{१०} स्यात्प्रकारो प्रकारे कात्स्न्यवार्तयोः ॥

आनर्तः^{११} समरे नृत्यस्थाननीवृद्धशेषयोः ॥ ६३ ॥

कृतान्तो^{१२} यमसिद्धान्त देवाकुशलकर्मसु ॥

श्लेषमादि^{१३} सरक्तादि महाभूतानि तद्गुणाः ॥ ६४ ॥

इन्दिशयश्मविकृतिः शब्दयोनिश्च धातवः ॥

१ [स्थपतिः] कारुः कञ्चुको जीरोष्ठियाजकथ । २ (भृभृ) पर्वतः राजा च । ३ (भृभृभिधरे) भृभृः प्रधानः क्षत्रि मात्रे च । ४ (विष्णुवावप्रजिता) हेमन्तादिषु । ५ (विष्णवावप्रजिता) विष्णुवावर्का । ६ [सूत] स्वयम्भुवपित्र । ७ (व्यक्तः) प्राज्ञः सूतश्च । ८ शास्त्रे तर्कदी निदर्शने । उदाहरणे च (हृदान्तशब्दः) । ९ (क्षत्ता) सारथि । द्वाःस्यो द्वारतलः । क्षत्रियाणां शुद्राज्जातय । १० (वृत्तान्तः) प्रमाण भावे साक्ष्ये ज्ञमर्थतो च । ११ (आनर्तः) युद्धे नृत्यस्थाने जनश्लेषयोश्च । १२ [कृतान्तः] यमसिद्धान्तः । यमसिद्धान्तः । १३ श्लेषमादि शब्दयोनिश्च (धातवः) ।

कक्षांतरेऽपि शुद्धान्तो^१ नृपस्यासर्वगोचरे ॥ ६५ ॥
 कासुसामर्थ्ययो^२ शक्तिमूर्तिः^३ काठिन्यकाययोः ॥
 विस्तारवल्क्यो^४ व्रततिर्वसती^५ रात्रि वेश्मनोः ॥ ६६ ॥
 क्षयार्चयीरपचितिः^६ सातिर्दानावसानयोः ॥
 अतिः^७ पीडाधनुष्कोट्योर्जातिः^८ सामान्यजन्मनोः ६७
 प्रचारस्यन्दयो^९ रीति^{१०} रीतिर्द्विभ्वप्रवासयोः ॥
 उदयेऽधिगमे^{११} प्राप्तिश्चोता^{१२} त्वग्नित्रये, युगे ॥ ६८ ॥
 वीणाभेदेऽपि महतो^{१३} भृति^{१४} भस्मनि संपदि ॥
 नदीनगर्यानां गानां^{१५} भोगवत्यथ सङ्गरे ॥ ६९ ॥
 सङ्ग समायां समितिः^{१६} क्षयवासावपि क्षिती^{१७} ॥

१ नृपस्य रक्षोऽसर्वगोचरेऽथर्वदृष्टे कक्षांतरे राजधानविशेषे अपिवाक्यात्
 अगतपुर आद्यन्तान्त च (छद्धान्तः) २ (शक्तिः) कासूनमायुधे सामर्थ्ये च । ३
 [भृतिः] अठिन्ये काये च । ४ [व्रततिः] विस्तारे वल्क्यां च । ५ वसतिः
 रात्रौ वसति च । ६ (अपचितिः) क्षये अर्चये च । ७ (सातिः) दाने अवसाने
 च । ८ [अतिः] पीडायौ धनुष्कोट्यां च । ९ [जातिः] सामान्ये जन्मनि च । १०
 (रीतिः) प्रचारे स्यन्दे च । ११ (इति) द्विभ्वप्रवासे च । १२ (प्राप्तिः)
 उदयोऽधिगमश्च । १३ (त्रेता) अष्टाश्लोच शंभुः । १४ [महतो] वीणाभेदे मह-
 त्वयुष्मभार्यायां च । १५ [भृतिः] भस्मनि संपदि च । १६ नदी नगर्यानां च
 [भोगवती] । १७ [क्षितीः] सङ्गरे सङ्गे समायां च । १८ (क्षितिः)

खेरविश्व शस्त्रं च वह्निज्वाला च हेतयः^१ ॥ ७० ॥

^२जगती जगति च्छन्दो विशेषेऽपि क्षितावपि ॥

^३पङ्क्तिश्छन्दोऽपि दशमं स्यात्प्रभावेऽपि चायतिः^४ ७१

^५पत्तिर्गतौ च मूले तु पक्षतिः पक्षभेदयोः^६ ॥

^७प्रकृतिर्योनिलिङ्गे च केशिकयाद्याश्च वृत्तयः^८ ॥ ७२ ॥

^९सिक्ताः स्युर्वालुकापि वेदे श्रवसि च श्रुतिः^{१०} ॥

^{११}बनिता जनितात्यथानुगागाथां च येषिति ॥ ७३ ॥

^{१२}शुक्तिः क्षितिर्व्युदासेऽपि ^{१३}वृतिर्धाराण्यैर्ययोः ॥

^{१४}वृहती क्षुद्रवार्ताकीछन्दोभेदे महत्यपि ॥ ७४ ॥

^{१५}वासिता स्त्रीकसिषोश्च^{१६} वार्ता वृत्तौजनश्रुतौ ॥

१ [क्षितिः] सूर्यचो दशमे अग्निज्वालायाच । २ लोके छन्देविशेषे भुवि च

३ [जगती] । ४ दशम छन्दः [पङ्क्तिः] । ५ प्रभावे उत्तरकाले च । [चायतिः] ६

(पक्षतिः) गतां चान् वीरभेदे सन्धभेद च । ६ (पक्षतिः) पक्षभेदयोः भाषार्थस्य

च मूले च । ७ [प्रकृतिः] मोर्ना यत्र च । ८ [वृत्तयः] कोशक्याः समष्टेः सात्वती

मास्यः । ९ सिक्ता वालुकायाश्चालुकाश्चान्वितदेशा च । १० श्रुतिः] वेदे यवक्षिण्ये

च ११ [बनिता] उत्पन्नाविष्मन्नेऽन्नायायो वतिश्रिया वर्तते । १२ द्वे शुक्तेः । १३ द्वे

श्रुतेः । १४ त्रीणि वृहत्याः । १५ इतिन्यां वासिता । १६ द्वे वार्तायाः ।

१वार्त फलगुन्यरोगे च त्रिष्वप्सु च घृतामृते ॥ ७५ ॥
 २कलधौतं रूप्यहेम्नोर्निमित्तं ३हेतुलक्षणाः ॥
 ४श्रतं शास्त्रावद्यतयोर्युगपर्याप्तयोः ५कृतम् ॥ ७६ ॥
 ६अत्यादितं महाभीतिः कर्म जीवानपेक्षिच ॥
 युक्ते क्षमादावृते ७भतं प्रागयतीते समे त्रिषु ॥ ७७ ॥
 ८वृत्तं पद्ये चात्रे त्रिष्वतीते दृढनिस्तले ॥
 ९महद्वाज्यं १०आवगतं जन्मे स्याद्दहिते त्रिषु ॥ ७८ ॥
 ११श्वेतं रूप्येऽपि १२रजतं हेम्नि रूप्ये सिते त्रिषु ॥
 त्रिष्वतो १३जगदिङ्गेऽपि १४रक्तं नील्यादिरागि च ७९
 १५श्रवदातः सिते पीते शुद्धे वद्धाजुर्नौ १६सितौ ॥
 युक्तेऽतिसंस्कृते १७मर्षिण्यभिनीतोऽय १८संस्कृतम् ॥८०॥
 कृत्रिमे लक्षणोपेतेऽप्यनन्तोऽ१९नवधावपि ॥

१ द्वे वार्तस्य । २ घृताम्, अमृतं च अप्सु । ३ द्वे कलधौतस्य । ४ द्वे निमित्तस्य
 ५ द्वे घृतस्य । ६ द्वे कृतस्य । ७ द्वे अत्यादितस्य । ८ श्रीणि, अन्तुष्टतत्त्वानि च
 भूतस्य । ९ पञ्चकृतस्य । १० एकं महतः । ११ द्वे अवगतस्य । १२ द्वे श्वेतस्य ।
 १३ श्रीणिरजतस्य । १४ इमे अंगमे भुवने च जगत् । १५ एकं रक्तस्य ।
 १६ श्रीणि अवदातस्य । १७ द्वे वितस्य । १८ न्याय्ये भूषिते सुन्दरि च
 अभिनीत । १९ कृत्रिमे घटादींश्छाणोपेते वास्त्रे च संस्कृतम्, २० निष्ठीमे
 दोषाद् वाच्यतः ।

ख्याते हृष्टे प्रतीतोऽपि २जातस्तु कुलजे बुधे ॥ ८२ ॥

३विविक्तौ पूतविजनौ ४मृच्छितौ मूढसंच्छयो ॥

द्वौ चाम्लपुरुषौ ५शुकौ ६शितौ धवलमेचकौ ॥ ८३ ॥

सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यहिते च ७सत् ॥

पुस्कृतः पूजिनेऽसात्यभियुक्तेऽग्रः कृने ॥ ८४ ॥

९निवातावाश्रयावातौ शस्त्राभेद्यं च वर्म यत् ॥

जातोन्नद्धप्रवृद्धाः १०स्युरुच्छिता ११उत्थितास्त्वमी ॥ ८५ ॥

दृष्टिमत्प्रोद्यनोत्पन्न १२आहता सादराचिनौ ॥

॥ इति तान्ताः ॥

१३अर्थोऽभिधेयैवस्तुप्रयोजननिवृत्तिषु ॥ ८६ ॥

१४निपानागमयोस्तीर्थमृषिजुष्टे जले गुणौ ॥

१५समथस्त्रिषु शक्तिरथे संबद्धार्थे हितेऽपि च ॥ ८७ ॥

१६दशमीस्थौ क्षीणारागवृद्धौ १७वीथी पदव्यपि ॥

१ प्रविष्टो हृष्टे च प्रतीतः । २ कुलीने परिवर्ततेऽभिजातः । ३ द्वयं विविक्तस्य
४ द्वयं मृच्छितस्य । ५ द्वयं शुष्कस्य । द्वौ शितौ । ७ पञ्च सङ्गानि । ८ त्रिषु पुर
सङ्गतः । ९ उभौ निवातौ वात्राभेद्यं कश्चन निहातम् । १० प्रयेऽद्विष्टताः । ११ प्रय
उत्थिताः । १२ द्वौ आहताः । १३ यत्पुं विषये वाप्ये । १४ यत्पुं तीर्थस्य । १५
त्रिषु समर्थैः । १६ उभौ दशमीस्थौ । १७ मार्गः पंक्तिश्च वीथी ।

१आस्यानीयत्नयोरास्थाप्रस्थोऽस्त्री सानुमानयोः ॥८७॥
 ३शास्त्रद्विण्योर्ग्रन्थः संस्थाधारे स्थितौ ४मृतौ ॥

॥ इति थान्ताः ॥

५अभिप्रायवशौ ६छन्दाकदौ जीमूतवत्सरौ ॥ ८८ ॥
 ७अपवादौ तु निन्दाज्ञे ८दायादौ घृतवान्धवे ॥
 ९पादाश्लम्यङ्घ्रितुर्पाशाश्चन्द्राग्न्यर्कास्तमोऽनुद्ः ॥८९॥
 १०निर्वादो जनवादेऽपि ११शादो जम्बालशष्पयोः ॥
 १२आरावे रुदिते १३त्रातर्याकन्दो दारुणो रणे ॥ ९० ॥
 १४स्थात्प्रसादौऽनुरागेऽपि १५सद्ः स्याद्व्यञ्जनेऽपि च ॥
 १६गोष्ठाध्यक्षेऽपि १७गोविन्दो हर्षेऽप्यामोदवन्मदः १७॥१८॥
 १९प्राधान्ये राजलिङ्गे च वृषाङ्गे २०ककृदोऽस्त्रियाम् ॥
 २१स्त्री २२संजिवज्ञानसंभाषाक्रियाकाराजिनामसु ॥ १८२ ॥

१ द्वे आत्मायोः । २ द्वे प्रस्थस्य । ३ द्वे घ्नस्य भृतस्य । ५ द्वे छन्दसः । द्वे
 अयस्य । ७ द्वे अपवादस्य । ८ द्वे दायादस्य । ९ शीणि पादस्य । १० शीणि तम
 युद्ः । ११ लोकारावादे निर्णीतवादे च । १२ द्वे शादस्य । १३ अतुपुं आकृद्-
 १४ अनुपदे प्रसभतायां आध्ययुगे च प्रवादः । १५ व्यञ्जने सूत्रकारे च सूद्ः । १६
 गोशलादीं वृक्षवर्तां कृपते च गोविन्दः । १७ एतं मदस्य । १८ शीणि ककृदस्यो-
 १९ पञ्चसु घञे च वृषि ।

धर्मे ११ हस्युपनिषत्याहतौ वत्सरे १२ शरत् ॥

१३ पदं व्यवसितत्राणस्यानलक्ष्माङ्घ्रिवस्तुषु ॥ १३ ॥

गोष्पदं सेविते माने १४ प्रतिष्ठाकृत्यमोस्पदम् ॥

त्रिष्विष्टमधुरौ १५ स्वादू १६ मृद्वचातीक्ष्णकैमलौ १ ॥ १४ ॥

मूढाल्पापद्मनिर्भाग्या १७ मन्दाः स्युर्द्रौ तु १८ शारदौ ॥

प्रत्यग्राप्रतिभौ विद्वत्सुप्रगल्भौ १९ विशारदौ १५ ॥

॥ इति दान्ताः ॥

व्यामो ११ वटश्च १२ चन्द्रोधातुत्सेधः काय उन्नतिः ॥

पर्याहारश्च मार्गश्च १३ विवधौ वीवधौ च तौ ॥ १६ ॥

१४ परिधिर्यज्ञियतरोः साखायानुपस्य्यकं ॥

बन्धकं व्यसनं १५ चेतःपीडाधिष्ठागमाधियः ॥ १७ ॥

स्युः समर्थं ननीवाकनियामाश्च १६ समाधयः ॥

१० दोषोत्पादेऽनुबन्धः स्यात्प्रकृत्यादिविनश्वरे ॥ १८ ॥

१ धर्मे रहसि वेदान्तं चोपनिषद्दः । २ द्वे शरदः । ३ वटु पदस्य । ४ द्वे गो पदस्य । ५ द्वे आस्पदस्य । ६ द्वे स्वादुतः । ७ द्वे मृदुना । ८ त्रीणि मन्दस्य । ९ द्वे शारदस्य । १० द्वे विशारदस्य । ११ द्वे व्यधोपस्य । १२ द्वे उत्सेधस्य । १३ द्वे [वी] वेधस्य । १४ द्वयोः परंधिः । १५ चत्वारि भाषेः । त्रीणि समाधेः । १६ पञ्चाऽनुबन्धस्य ।

मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने ॥

१ विधुर्विष्णौ चन्द्रमसि परिच्छेदे विलेज्वधिः, ॥ १९ ॥

२ विधिर्विधाने देवेऽपि ३ प्रणिधिः प्रार्थने चरे ॥

४ बुधवृद्धौ परिहतेऽपि ५ स्कन्धः समुदयेऽपि च ॥१००॥

देशे नदविशेषेऽथौ ६ सिन्धुर्ना मरिति स्त्रियाम् ॥

७ विद्या विद्यौ प्रकारे च ८ साधू रम्येऽपि च त्रिषु ॥१०१॥

९ बधूर्जाया स्तुसा स्त्री च १० सुत्रा लेपोऽमृतं स्तुटी ॥

११ संथा प्रतिज्ञा भयादा १२ श्रद्धा संप्रत्ययःस्पृहा ॥१०२॥

१३ मधु मद्ये पुष्परसे क्षौद्रेऽप्यन्धं तमस्यपि ॥

अतस्त्रिषु १४ समुन्नद्धौ परिहृतमद्यगर्विनौ ॥ २०३ ॥

१५ ब्रह्मवन्द्युर्धिक्षेपे निर्देशेऽयावत्प्रभितः ॥

१ द्वे विधौ । २ श्रीएवकथे । ३ श्रीणि विधेः । ४ द्वे प्रणिधेः पंडितेऽपि
बुधवृद्धादौ । ५ समूहकारणे कर्त्तव्ये ५ स्कन्धः । ६ श्रीणि विष्णोः । ७ द्वे
विद्याशब्दाभ्याम् । ८ एते वापुर्विधे गमने च साधुः । ९ श्रीणि रम्याः । १० द्वे
सुत्रायाः । ११ द्वे संथायाः । १२ द्वे धर्मायाः । १३ श्रीणि मधुसः । १४ अन्वकारे
वेत्तने चान्यत्र । १५ द्वे समुन्नद्धौ । १६ द्वे मद्यगर्विनोः ।

१अविद्वुरोऽप्यवष्टब्धः २प्रसिद्धौ खयातभृषिनौ ॥१०६॥
॥ इति धान्ताः ॥

सूर्यवहनी ३चित्रभानू ४भानू रश्मिदिवाकरौ ॥
भूतात्मानौ घातृदेहौ मूर्खनीचौ ५ पृथञ्जनौ ॥१०५॥

ग्रावाणौ शैलपापाणौ ६ पत्रिणौ शरपक्षिणौ ॥
तरुशैलौ ७ शिखरिणौ ८ शिखिनौ वह्निवर्हिणौ ॥१०६॥

९प्रतियत्नावुभौ १०क्षिप्तोपग्रहावय ११सादिनौ ॥
द्वौ सारथिहयांरोहौ १२वाजिनोऽश्वेषु पक्षिणः ॥१०७॥

१३कुलेऽप्यभि जनौ जन्मभूम्यामप्यथ १४हायनाः ॥
वर्षावित्रोहिभेदोश्च चन्द्राग्न्यर्का १५विरोचनः ॥१०८॥

क्लेशेऽपि १६वृजिनो १७विश्वकर्माकसुरशिल्पिनोः ॥
आत्मा १८यत्नो धृतिवृद्धिः स्वभावो ब्रह्म वर्ष्मच १०९

शको घातुकमत्ते भो वर्षुकाब्दो ११घनाघनः ॥

१ द्वौ अविद्वुरोऽप्यवष्टब्धस्य । २ द्वौ प्रसिद्धस्य । ३ द्वौ चित्रभानोः । ४ द्वौ भानोः ।
५ पृथक् । ६ द्वौ पृथञ्जनस्य । ७ द्वौ शैलपापाण्यः । ८ द्वौ पत्रिणः । ९ द्वौ शिखरिण्यः ।
१० द्वौ शिखिनः । ११ द्वौ प्रतियत्नस्य । १२ द्वौ सादिनः । १३ त्रयो वाजिनः । १४ द्वौ
अभिजनस्य । १५ त्रयो हायनाः । १६ चत्वारि विरोचनस्य । १७ द्वौ वृजिनस्य ।
१८ अत्रैव सुरशिल्पिनि च विश्वकर्मा । १९ यत्नः । १० घनाघनः । ११ वर्षुकाब्दो
घनाघनः ।

१धनो मेघे मूर्तिगुणोत्रिषु मूर्ते निरन्तरम् ॥ ११० ॥

२अभिमानोऽर्थादिदपे ज्ञाने प्रणयहिंसयोः ॥

३हनः सूर्ये प्रभौ ४राजा मृगाङ्के क्षत्रिये नृपे ॥१११॥

५वाणिन्यौ नर्तकोदूत्यौ स्रवन्त्यामपि ६ वाहिनी ॥

७हादिन्यौ वज्रतडिनौ वन्दायामपि ८कामिनी ॥११२॥

त्वग्देहयासपि ९तनुः १०सूनाऽधोजिह्विकापि च ॥

क्रतुविस्तरयोरास्यो ११वितानं त्रिषु तुच्छके ॥ ११३ ॥

मन्देऽथ १२केतनं कृत्ये केतावुपनिमन्त्रणे ॥

वेदस्तत्त्वं तपो १३ब्रह्म ब्रह्मा विप्रः प्रजापतिः ॥११४॥

उत्साहने च हिंसायां सूवने चापि १४गन्धनम् ॥

१५आतञ्चनं प्रतीवापजवनाप्रायनार्थकम् ॥ ११५ ॥

१६व्यञ्जनं लाञ्छनं शमश्रुनिष्ठानावयवेष्वपि ॥

१स्यात्कौलीनं लोकवादे युद्धे पश्वहिपक्षिणाम् ११६

२स्याद्बुधानं निःसरणे वनभेदे प्रयोजने ॥

अवकाशे स्थितौ ३स्थानं क्रीडाशवपि ४देवनम् ११७

५उत्थानं पौरुषे तन्त्रे सनिविष्टोद्गमेऽपि च ॥

६व्युत्थानं प्रतिरोधे च विरोधाचरणोऽपि च ॥ ११८ ॥

मारणे मृतसंस्कारे गतौ द्रव्येऽर्थदापने ॥

निर्वर्तनोपकरणावुब्रज्यासु च ७साधनम् ॥ ११९ ॥

८निर्यातनं वेशुद्धौ दाने न्यासार्पणोऽपि च ॥

९व्यसनं विपदि अशे दोषे कामजक्रेपजे ॥ १२० ॥

१०पक्षमाक्षिलोम्नि किञ्जल्के तन्त्वाद्यशेष्यणोयसि ॥

तियिभेदे क्षणे ११पर्व १२वर्त्म नेत्रच्छदेऽ ध्वनिः १२१ ॥

आकार्यगुह्ये १३कौपीनं मैथुनं संगतौ स्ते ॥

१४प्रधानं मरमात्मा धीः १५प्रज्ञानं बुद्धिचिन्हयोः ॥ १२२ ॥

१ इयोः कौलीनशब्दः । २ त्रिषु उद्यानशब्दः । ३ इयोः स्थानशब्दः ।

४ क्रीडाशौ देवनशब्दः । ५ पञ्चषु उत्थानम् । ६ इयोः व्युत्थानशब्दः ।

७ मारणाद्युक्ते सैन्ये वेदे च साधनशब्दः । ८ त्रिषु निर्वर्तनशब्दः । ९ व्यसुः ।

व्यसनशब्दः । १० त्रिषु पक्षशब्दः । ११ इयोः पर्व । १२ इयोर्वर्त्म ।

१३ इयोः कौपीनम् । १४ इयोर्मैथुनम् । १५ इयोः प्रधानम् । १६ इयोः

प्रधानशब्दः ।

- १ प्रसूनं २ पुष्टकलयोर्निधनं कुलनाशयोः ॥
 ३ क्रन्दने रोदनाह्वाने वर्ष्म ४ देहप्रमाणयोः ॥ १२३ ॥
 ५ गृहदेहेत्विट्प्रभावा ६ धामान्यय चतुष्पये ॥
 ७ सन्निवेशे च ८ संस्थानं ९ लक्ष्म विह्वनप्रधानयोः ॥ १२४ ॥
 १० आच्छादने संपिधानमपवारणमित्युभे ॥
 ११ आराधनं साधने स्यादवाप्तौ तापयोऽपि च ॥ १२५ ॥
 १२ अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावध्यासनेष्वपि ॥
 १३ रत्नं स्वजातिश्रेष्ठेऽपि १४ वनं सलिलकानने ॥ १२६ ॥
 १५ तलिनं विरले स्तोके वाऽप्रस्त्रिङ्ग तयोत्तरे ॥
 १६ समानाः सत्समैकेस्य १७ पिशनी खलसुवकौ १२७ ॥
 १८ हीनन्यूनावूनगह्यौ वेविश्रुगो १९ तरस्विनौ ॥
 २० अभिपन्नोऽपराद्धोऽभिग्रस्तव्यापद्रतावपि ॥ १२८ ॥

१ द्रव्योः प्रसूनशब्दः । २ द्वयोर्निधनशब्दः । ३ द्वयोः क्रन्दनशब्दः । ४
 द्वयोर्वर्ष्मशब्दः । ५ चतुष्पारि धामशब्दवाच्यम् । ६ द्वयोः संस्थानशब्दः । ७
 द्वयोर्लक्ष्म । ८ द्वयोराच्छादनशब्दः । ९ त्रिषु ध्यासधनशब्दः । १० त्रिषु
 अधिष्ठानशब्दः । ११ स्वजातिश्रेष्ठे प्रसन्नमेवे च रत्नम् । १२ वने वनशब्दवाच्ये
 १३ वने तलिनशब्दवाच्ये । १४ त्रयः समानशब्दवाच्यः । १५ द्वौ पिशुनशब्दवाच्यौ
 १६ द्वौ हीनन्यूनशब्दवाच्यौ । १७ द्वौ तरस्विनशब्दवाच्यौ । १८ त्रयोर्भिग्रस्त
 शब्दवाच्यः ।

'कञ्जापो भूषणो वह्ने तूष्णीरे संहतावपि ।
 परिच्छेदे 'परीवापः पर्युप्तौ सलिलस्वितौ ॥ १२६ ॥
 गोधुगोष्ठयती 'गोपौ हरविष्णु 'वृषाकपी ।
 'वाग्ममृषमाश्रु 'कशिपु त्वन्नमाच्छादनं द्रवम् ॥ १२७ ॥
 'तल्पं शय्याद्दृशरेषु स्नम्नेऽपि 'विष्णोऽस्त्रियाम् ।
 'प्रासरूपस्वरूपाभिरूपा बुवभनेज्ञयोः ॥ १२८ ॥
 भेद्यलिङ्गा शमी, कूर्मो वीणाभेदश्च 'कञ्चपी
 ('कृतपो मृगभेदोऽप्यपटे चान्होऽट्टमैऽशके)
 ॥ इति पान्ताः ॥
 स्वर्णं पुंसिरेफः 'स्यात्कृत्सिते वाच्यलिङ्गकः ॥ १२९ ॥
 ॥ इति पान्ताः ॥
 अन्ताभावसत्वेऽश्वे 'गन्धर्वो दिव्यगायने ।
 'कम्बुना बलये शंखे 'द्विजिह्वो सर्पसुवक्रौ ॥ १३० ॥

१ पञ्चसु कञ्जाशब्दः । २ त्रिषु परीवापः । ३ ह्यंतीर्षा । ४ द्वीष्टवाकर्ता ।
 ५ हे वाग्ममृषके । ६ द्रव्यं कशिपुवस्त्रम् । ७ त्रिषु तल्पशब्दः । ८ द्वयोर्दिष्टा
 शब्दः । ९ अनी षयो बुवभनेऽर्थोर्वन्ते । १० द्वे कञ्चरीशब्दाच्चे । ११ द्वयोः
 इतरः । १२ एवमेवैकशब्दः पुमान् कुम्भिते वाच्यलिङ्गकः । १३ त्रिषु गन्धर्वशब्दा
 १४ द्वयोः कम्बुशब्दः । १५ द्वौ द्विजिह्वौ ।

पूर्वाऽन्यलिङ्गः प्रागाह पुं बहुत्वेऽपि पूर्वजान् ॥

॥ इति वान्ताः ॥

१ कुम्भौ घटेभमृधांशौ द्विभौ तु शिशुवालिशौ ।

२ स्तम्भौ स्थूणाजडीभावौ ३ शम्भु ब्रह्मत्रिलोचनौ ।

कृत्तिभृणार्भका ४ गर्भा ५ विश्वम्भः प्रणयेऽपि च ॥१३५॥

स्याद्देर्याः ६ दुन्दुभिः पुंसि स्यादक्षे दुन्दुभिः स्त्रियाम् ।

स्यान्महारजने क्लीवं ७ कुष्ठम्भं करके पुमान् ॥१३६॥

चत्रियेऽपि च ८ नाभिर्ना ९ सुरभिर्गवि च स्त्रियाम् ।

१० सभा संसदि संव्येचत्रिष्वध्वक्षेऽपि ११ वल्लभः ॥१३७॥

॥ इति भान्ताः ॥

किरणाप्रग्रहौ १२ शमी कपिभेकौ १३ प्लवङ्गमौ ।

इच्छामनोभवौ १४ कामौ शौर्योद्योगौ १५ पराक्रमौ ॥१३८॥

१ द्वौ कुम्भश्चत्वार्यो । २ द्वौ द्विभश्चत्वार्यो । ३ द्वौ स्तम्भौ । ४ द्वौ कृत्तिभृणार्भका । ५ त्रयो यमौ । ६ द्वयोर्विश्वम्भः । ७ भेदां दुन्दुभिः पुमान् । अक्षे स्त्री । ८ पुण्यभेदे कुष्ठम्भश्च क्लीवः । करके कुम्भश्च पुमान् । ९ चतुर्षु नाभिष्वध्वः । १० सप्तसु सुरभिः । ११ द्वयोः सभा । १२ द्वयोर्वल्लभः । १३ द्वयो रश्मिः । १४ द्वयोः प्लवङ्गम् । १५ द्वयोः काम । १६ द्वयोः पराक्रमः ।

१धर्माः पुराययमन्यायस्वभावाचारसोमपाः ।

उपायपूर्वं आरम्भ उपधा वाप्युपक्रम ॥ १३१ ॥

वणिकयः पुरं वेदे १निगमो नामगो वणिक् ।

२नैगमौ दौ बले ३रामा नोलचारुसिते त्रिपु ॥१४०॥

शब्दादिपूर्वो वन्देऽपि ४ग्रामः क्रान्तौ च विक्रमः ।

५स्तोमः स्तोत्रऽचरे वृन्दे ६जिह्वस्तु कुटिलेऽलसे ॥१४१॥

उष्णोऽपि ७धर्मश्चेज्जलङ्कारे भ्रान्तौ च ८विभ्रमः ।

९शुल्भा रुक्स्तम्बसेनाश्च १०जामि, स्वसकुलस्त्रियोः १४२

क्षितिज्ञान्तयोः ११क्षमा युक्ते क्षमं शक्ते हिते त्रिपु ।

त्रिपु १२श्यामौ हरिकृष्णौ १३श्यामा स्वाच्छारिवांनिशा

१४ललामं पुच्छपुण्ड्राश्वभृपाप्राधान्यकेतुपु ।

१५सुक्ष्ममध्यात्ममप्याद्ये प्रधानं १६प्रथमस्त्रिपु ॥१४४॥

१ पुष्पादिपट्टके धर्मता-दः । २ द्वयोर्वचना । ३ प्रथो निगमः । ४ दौ नामौ ।
 ५ चतुर्षु रामशब्दः । ६ द्वयोर्वचनशब्दः । ७ त्रिपु विक्रमः । ८ त्रिपु स्तोमः ।
 ९ द्वयोर्वचनः । १० एकस्मिन्धर्म । ११ त्रिपु विभ्रमः । १२ त्रिपु श्यामशब्दः ।
 १३ द्वयोर्वचनशब्दः । १४ द्वयोः क्षमा । १५ तयोश्च श्यामा । १६
 पट्टसु वृद्धशब्दः । १७ द्वयोः सुक्ष्म । १८ प्रथोः प्रथम ।

१वामौ बल्युप्रतीपौ ३द्रावधमौ न्यूनकृत्सितौ ।

जोर्णं च परिभुक्तं च यातयाममिदं द्यम् ॥ १४५ ॥

॥ इति मान्ताः ॥

तुरङ्गगरुडौ १ताक्ष्यौ निलयापचयौ ५क्षयौ ।

६शत्रुयौ देवरश्यालौ भ्रातृव्यौ ७भ्रातृजद्रिपौ ॥१४६॥

८पर्जन्यौ रसदब्देन्द्रौ ९स्यादर्यः स्वामिवैश्ययोः ।

१०तिष्यपुष्ये कलियुगे ११पर्यायोऽवसरे क्रमे ॥१४७॥

१२प्रत्ययोऽधीनशपयज्ञानविश्वासहेतुषु ।

रन्त्र १३शब्देऽयान्तशयो दीर्घद्रूपानतापयोः ॥ १४८ ॥

१४स्थूलोचयरस्त्वसाकल्पे नांगानां मन्थमे गते ।

१५समयाः शपयाचारकालसिद्धान्तसंविदः ॥ १४९ ॥

व्यमनान्यशुभं दैवं १६विपदित्यनयास्त्रयः ।

१७अत्ययोऽतिक्रमे कृच्छ्रे दोषे दराडेऽप्यथापदि ॥१५०॥

१ हो वामौ । ५ द्रावधरी । ३ द्यं वातयाम संज्ञकम् । ४ दी ताक्ष्यसंज्ञौ । ५
 उर्मा क्षयौ । ६ द्रयो शत्रुयौ । ७ हो भ्रातृ-योः । ८ उगौ पर्जन्यौ । ९ द्रयो र्यः ।
 १० द्रयो र्यः । ११ त्रिषु पर्ययः । १४ तस्य प्रत्ययशब्दः । १३ दयोऽनुशयः ।
 १४ द्रयोः र्द्व्यभेदयः । १५ पञ्चसु समयः । १६ प्रथमनयः-ज्ञम् । १७ पञ्चसु
 कारयः ।

युद्धायत्योः १संप्रायः २पूज्यस्तु श्वशुरेऽपि च ।
 पश्चादक्स्थायिबलं समवायश्च ३संनयौः ॥ १५१ ॥
 संघाते संनिवेशे च ४संस्त्यायः ५प्रणयास्त्वमी ।
 विसम्भयाञ्चाप्रेमाणो विरोधेऽपि ६समुच्छ्रयः ॥ १५२ ॥
 ७विषयो यस्य यो ज्ञातस्तत्र शब्दादिकेष्वपि ।
 निर्यासेऽपि ८कपायोऽस्त्री सभायां च ९प्रतिश्रयः ॥ १५३ ॥
 १०प्रायो क्षम्यन्तगमने ११मन्युर्दैन्ये क्रतौ क्रुधि ।
 १२रहस्योपस्थयोर्गुह्यं १३सत्यं शपयतथ्योः ॥ १५४ ॥
 १४वीर्यं बले प्रभावे च १५द्रव्यं भव्ये गुणाश्रये ।
 १६धिष्णयं स्थाने गृहेऽभेग्नौ १७भाग्यं कर्मशुभाशुभम् ।
 १८कशेरुहेम्नोर्गाङ्गियं १९विशल्या दन्तिकेऽपि च ।
 २०वृषाकपायी श्रोगौर्योऽभिख्या २१नामशोभयोः ॥ १५६ ॥

१ त्रिषु संप्रायः । २ द्वयोः पूज्यः । ३ तस्यो सशरयोः । ४ त्रिषु संस्त्यायः । ५
 त्रयः प्रणयाः । ६ द्वयोः समुच्छ्रयः । ७ पञ्चसु विषयशब्दः । ८ कापयस्ते विलेपनादी
 च कपायः । ९ द्वयोः प्रतिश्रयः । १० द्वयोः प्रायः । ११ त्रिषु मन्युः । १२ द्वय
 मुद्यम १३ एतद्वत् सत्यम् । १४ द्रुपोवीर्यम् । १५ पदुषु द्रव्यम् । १६ पञ्चसु
 धिष्णयम् । १७ एकं भाग्यम् । १८ द्वयोर्गाङ्गियम् । १९ तिस्रो तिष्ठत्या । २० द्वे
 रूपाकपायीसंज्ञक । २१ एका अभिख्या ।

आरम्भो निष्कृतिः शिक्षा जनं पूसम्प्रधारणम् ।
 उपायः कर्म चेष्टा च चिकित्सा च नव क्रियाः ॥१५७॥
 २ छाया सूर्यप्रिया कान्तिः प्रतिबिम्बमनातपः ।
 ३ कक्ष्या प्रकोष्ठे हर्म्यादेः काञ्च्यां मव्येभवन्धने ॥१५८॥
 ४ कृत्या क्रियादेवतयोस्त्रिषु भेद्ये घनादिभिः ।
 ५ जन्यं स्याज्जनवादेऽपि ६ जघन्योऽन्त्येऽधमेऽपि वा १५९ ॥
 गर्ह्याहीनौ च ७ वक्तव्यौ ८ कल्पौ सज्जनिरामयौ ।
 ९ आत्मवाननपेतोऽर्यादर्थ्या १० पुण्यं तु चार्वापि ॥१६०॥
 ११ रूपं प्रशस्तरूपेऽपि १२ वदान्यो वल्युवागपि ।
 न्यायेपि १३ मव्यं १४ सौम्यन्तु सुन्दरे सौमदैवते ॥१६१॥

॥ इति यान्ताः ॥

निवहावसरौ १५ वारौ १६ संस्तगौ पूस्तराऽध्वगौ ॥

१७ गुरु गीष्प्रतिपित्राद्यौ १८ द्रापसौ युगसंशयौ ॥१६२॥

- * १ नव क्रियाशब्दाच्चाः । २ अत्रपुं छायाशब्दः । ३ अत्रपुं कक्ष्या शब्दः ।
 ४ त्रिषु कृत्या । ५ अलकदे युदादी च जन्मम् । ६ अत्रोर्ध्वान्यं । ७ अत्रपुं वक्त-
 व्यशब्दः । ८ श्लोकयोः । ९ द्राप्यां । १० त्रिषु पृथगम् । रूप्यम् ।
 ११ इत्योर्ध्वान्यः । १२ इत्योर्ध्वान्यम् । १३ इत्योः सौम्यम् ।
 १४ सौम्यं १५ छीं युव । १६ छयीछींवरः ।

१ प्रकारो भेदसादृश्ये २ आकारावि द्भिताकृता ॥
 ३ किंशारु सस्यशूकेषु मरु ४ धन्वधराधरौ ॥ १६३ ॥
 ५ अद्रयो द्रुमशैलार्काः स्रोस्तनाद्रौ ६ पयोधरौ ॥
 ७ व्यान्तारिदानवा वृत्रा बलिहस्तांशवः ८ कराः ॥ १६४ ॥
 ९ प्रदरा भङ्गनारीरुकवाणा १० अस्त्राः कचा अपि ॥
 अजातशृंगो गौः कालेऽप्यश्मश्रुर्ना च ११ तुवरौ ॥ १६५ ॥
 स्वर्णेऽपि १२ रोः १३ परिकरः पर्यङ्कपरिवास्योः ॥
 मुक्ताशुद्धौ च १४ तारः १५ स्यान्द्धारो वायौ स तु त्रिषु ।
 कर्तुरेऽथ प्रतिज्ञाजिसंविदापत्सु १६ संगरः ॥
 वेदभेदे गुप्तवादे १७ मन्त्रो १८ मित्रो स्वावपि ॥ १६७ ॥
 मत्सेषु यूपस्वराडेऽपि १९ स्वरुणु ह्येऽप्यवस्करः २० ॥
 २१ आहम्ब्रह्मस्त्वर्षवे गजेन्द्राणां च गर्जिते ॥ १६८ ॥

१

१ एकस्मिन् प्रकारे । २ द्वयोराकारः । ३ द्वयोः किरातः । ४ द्वौ मरुः । ५
 प्रयोऽयः । ६ द्वौ पयोधरी । ७ प्रयो वृत्राः । ८ प्रयः कराः । ९ चत्वारो प्रदराः ।
 १० समापत्नी । ११ अमी तुवरौ । १२ द्वयोः कराः । १३ द्वयोः परिकरः । १४
 एकस्मिन् तारः । १५ एकस्मिन् धारः । १६ त्रिषु संगरः । १७ द्वयोर्मन्त्रः । १८
 द्वयोर्मित्रादः । १९ द्वयोः स्वरुणः । २० द्वयोः अवस्करः । २१ द्वयोराहम्ब्रह्म-

१अभिहारोऽभियोगे च चार्ये सन्नहनेऽपि च ॥
 स्याज्जङ्गमे २परिवारः खड्गकोपे परिच्छदे ॥ १६६ ॥
 ३विष्टा विटपी दर्भमुष्टिः पीठाद्यमासनम् ॥
 द्वारि द्वाःस्थे ४प्रतीहाः प्रतिहार्यप्यनन्तरे ॥ १७० ॥
 विपुले नकुले विष्णौ ५भ्रुर्ना पिङ्गले त्रिषु ॥
 ६सारो बले स्थिरांशे च न्यार्ये क्लीवं वरे त्रिषु ॥ १७१ ॥
 ७दुरोदरो द्यूतकारे पणे द्यूते दुगेदरम् ॥
 महारागये दुर्गपथे ८कान्तारं पुंनपुंसकम् ॥ १७२ ॥
 ९मत्सरोन्यशुभद्रेपे तद्वत्कृपणयोस्त्रिषु ॥
 देवाद्बृने १०वाः श्रेष्ठे त्रिषु क्लीवं मनाकिप्रये ॥ १७३ ॥
 वंशाङ्कुरे ११करीरोऽस्त्री तरुभेदे घटे च ना ॥
 ना वमृजघने हस्तसूत्रे १२पतिसरोऽस्त्रियाम् ॥
 यमानिलेन्द्रचन्द्रार्कविष्णुसिंहांशुवाजिषु ॥

१ त्रिष्वभिहारः । २ त्रिषु परिवारः । ३ श्रोत्रो विष्टाः खड्गकोपाः । ४ इत्यो
 ब्रह्मिणः । ५ द्यूतकारः । ६ पुण्येन विपुले त्रिषु । ७ पुण्येन । ८ एषमिन्द्रो दुरो
 दरः । ९ इत्योः कान्तारः । १० एषः मन्थरा । ११ एषः वरः । १२ एषः
 क्लीवः । १३ एषः मन्थरा

शुक्राहिकपिभेकेषु १ हरिर्ना कपिले त्रिषु ॥ १ ५ ॥
 २ शर्करा कर्पणशेऽपि ३ यात्रा स्याद्यापने गतौ ॥
 ४ क्षरा भूवास्त्रराषु ५ स्यात्तन्त्री निद्रापमोलयोः ॥ १७६ ॥
 ६ धात्री स्यादुपमाताऽपि क्षितिःप्यामलक्यपि ॥
 ७ क्षुद्रा व्यङ्गा नटी वेश्या सरधा कण्टकारिका ॥ १७७ ॥
 त्रिषु क्रूरेऽवमेऽल्पेऽपि क्षुद्रं ८ मात्रा परिच्छेदे ॥
 थल्पं च परिणामे सा मात्रा १० कात्स्न्येऽवधारणौ ॥ १७८ ॥
 ११ आलेख्याश्चर्ययोश्चित्रं १२ कलत्रं श्रोणिभार्ययोः ॥
 योग्यभाजनयोः १३ पात्रं १४ पत्रं वाहनपक्षयोः ॥ १८१ ॥
 निदेशग्रन्थयोः १५ शास्त्रं १६ शस्त्रमायुधलोहयोः ॥
 १७ स्याज्जटाशुकयोनेत्रं १८ क्षेत्रं पत्नीशरीरयोः ॥ १८० ॥
 मुख्याग्रे क्रोडहस्तयोः १९ पोत्रं २० गोत्रं तु नाम्नि च ॥

१ चतुर्दशसु हरिणन्दः । २ त्रिषु चर्कराशयः । ३ हरोर्मात्रा । ४ चतुर्दशसु हरिणन्दः । ५ द्वयोस्तन्त्रीशब्दः । ६ चतुर्दशसु धात्रीशब्दः । ७ पदसु क्षुद्रा । ८ वृषदिनयोः क्षुद्रम् । ९ त्रिषु मात्रा । १० हरोर्मात्रम् । ११ द्वयोश्चित्रम् । १२ द्वयोः कलत्रम् । १३ द्वयोः पत्रम् । १४ द्वयोः पत्रम् । १५ द्वयोः पात्रम् । १६ द्वयोः शस्त्रम् । १७ द्वयोर्नेत्रम् । १८ द्वयोः क्षेत्रम् । १९ द्वयोः पोत्रम् । २० त्रिषु गोत्रम् ।

१सत्रमाच्छादने यज्ञे सदादाने वनेऽपि च ॥ १८१ ॥
 २अजिरं विषये कायेऽप्यम्बरं ३व्योम्नि वाससि ॥
 ४चक्रं राष्ट्रेऽप्यक्षरं ५तु मेक्षेऽपि ६क्षीरमप्लुच ॥१८२॥
 स्वर्णेऽपि ७भूरिचन्द्रौ द्वौ द्वारमात्रेऽपि ८गोपुरम् ॥
 ९गुदादम्भौ १०गह्वरे द्वे रक्षोऽन्तकमुपह्वरे ॥ १८३ ॥
 ११पुरोऽधिकमुपर्यग्रायगारे नगरे १२पुरम् ॥
 १३मन्दिरं चाय १४राष्ट्रोऽस्यो विषये स्यादुपद्रवे ॥१८४॥
 १५द्वरोऽस्त्रियां भये श्वभ्रं १६वज्रोऽस्त्री हीके पवौ ॥
 १७तन्त्रं प्रधाने सिद्धान्ते सूत्रावाये परिच्छेदे ॥१८५॥
 १८औशीरश्चामरे १९द्वराडेऽप्यौशीरं शयनासने ॥
 २०पुष्करं करिहस्ताग्रे वाद्यभाराडभुवे जले ॥१८६॥
 व्योम्नि खड्गफले पद्ये तीर्थौषधिविशेषयोः ॥

१ पञ्चमं सत्रमाच्छादः । २ त्रियु अजिरम् । ३ द्वयोरम्बरम् । ४ त्रियु चक्रम् ।
 ५ त्रिष्यस्यम् । ६ द्वयोः क्षीरम् । ७ द्वापरौऽपि । ८ द्वारमात्रे गोपुरम् । ९ द्वयो
 गंभ्रम् । १० द्वे उग्ररक्षेत्रे । ११ त्रौष्यस्यस्यदहाप्यानि । १२ द्वयोः पुरम् । १३
 द्वयोः राटः । १४ द्वयोर्द्वारम् । १५ द्वयोर्वज्रः । १६ अतुप्तुं तन्त्रस्यन्दः । १७ द्वयो
 र्ऋचीः । १८ द्वयोर्ऋचीम् । १९ अण्डम् गुच्छरम् ।

१अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तरविभेदतादर्थ्यं ॥१८७॥

छिद्रात्मीयविनावहिरवसरमव्येज्जतरात्मनि च ॥

मुस्तेऽपि २पिठरं राजकशेरुयपि ३नागरम् ॥१८८॥

४शार्वरं त्वन्धमसे घातुके भेद्यलिङ्गकम् ॥

५भौरोऽरुणे सिते पोते ६व्याकार्यप्यरुणकरः ॥ १८९ ॥

७जठरः कठिनेऽपि स्यादधस्तादपि ८वाधरः ॥

अनाकुलेऽपि ९चैकाग्रो १०व्यग्रोव्यासक्तआकुले ॥१९०॥

११उपर्युदीव्यश्रेष्ठेष्वप्युत्तरः १२स्यादनुत्तरः ॥

एषां विपर्यये श्रेष्ठं दूरानात्सोत्तमाः १३पराः ॥ १९१ ॥

स्वादुप्रियो तु १४मधुरौ १५क्रूरो कठिननिर्दयी ॥

१६उदारो १७दातृमहतोस्तिरस्त्वन्यर्नाचयोः ॥ १९२ ॥

मन्दस्वच्छन्दयो १८स्त्रैरः १९शुभ्रमुदीषशुल्कयोः ॥

॥ इति शान्ताः ।

१ प्रयोऽप्यु कन्ताब्दः । २ एकत्र पिठरशब्दः । ३ द्वयोर्नागरम् । ४ द्वयोः
 शार्वरशब्दः । ५ त्रिषु गौरः । ६ द्वयोर्लण्कारः । द्वयोर्जठर । ७ द्वयोर्वाधरः । ८
 द्वयोर्लण्कारः । ९ द्वयोर्जठरः । १० त्रिषु वताः । ११ द्वयोर्नुत्तरः । १२ प्रयः
 परः । १३ द्वयोर्नुत्तरः । १४ द्वयोः क्रूरः । १५ द्वयोर्लण्कारः । १६ द्वयोर्स्तिरः
 १७ द्वयोः स्त्रैरः । १८ द्वयोः शुभ्रम् ।

चूडा विरीटं केशाश्च संयता 'मौलयस्त्रयः ॥ १६३ ॥
 द्रुमप्रभेदमातङ्गकाराढपुष्पाणि 'पोलवः ॥
 कृनान्तानेहसोः 'कालश्चतुर्थेऽपि युगे 'कलिः ॥१६३॥
 स्यात्कुरङ्गेऽपि 'कमलः प्रिवारेऽपि च 'कम्बलः ॥
 क्रोपहारयोः पुंसि 'वलिः प्राण्यङ्गजे स्त्रियाम् ॥१६५॥
 स्यौल्यसान्दर्ध्यं सैन्येषु 'वलं ना कालसोशिणोः ॥
 'वातूलः पुंसि वात्यायामपि वातासहे त्रिपु ॥ १६६॥
 भेद्यलिङ्गः शठे 'व्यालः पुंसि श्वापदसर्पयोः ॥
 'मलोऽस्त्रीपापविट्विट्टान्यस्त्री 'शूलंरुगायुधम् १६७॥
 शङ्खावपि द्वयोः 'कीलः 'पालिः 'शयश्यङ्कशङ्कित्प ॥
 'कला शिल्पे 'कालभेदेऽप्याली सख्यावली अपि१६८
 'ग्रन्थान्बुविकृतौ 'वेला कालमर्थादयोःपि ॥

१ प्रथो मौलयः । २ अत्रुत्' वीउग्रम् । ३ द्वयोः कालः । ४ द्वयोः कलिः ।
 ५ द्वयोः 'कमलः । ६ द्वयोः 'कम्बलः । ७ द्वयोः 'वलिः, पुमान् । स्वपशोपे स्त्री । ८ त्रिपु
 वदम् । ९ द्वयोः । १० एवम् वापयः पुमान् अग्रम् च त्रिपु । ११ शठे व्यालो वाप्य-
 त्रिपु द्वयोः तथा ११ त्रिपु मम् । १२ द्वयोः एवम् । १३ द्वयोः कालः । १४ अत्रुत्
 वाप्यम् । १५ द्वयोः कला । १६ द्वयोः कला । १७ त्रिपु वेला ।

१ बहुलाः कृत्तिका गावो बहुलेजनौ शितौ त्रिषु ११६

२ लीला ३ विलासक्रियशोरुयला शर्करोपि च ॥

शोणितेऽमसि ४ कीञ्जालं ५ मूलमाद्ये शिफाभयोः २०३

६ जालं समूह आनाव गवाक्षद्वारकेष्वपि ॥

७ शीले स्वभावे सः वृत्ते सस्य हेतुकृते ८ फलम् ॥ २०१ ॥

९ दिनेत्ररुजोः कीर्णं समूहे १० पटलं न नां ॥

अधःस्वरूपयोरस्त्री ११ तले स्याच्चाभिपे १२ पलम् ॥ २०२ ॥

और्ध्वानलेऽपि १३ पातालं १४ चैलं वस्त्रेऽयमेत्रिषु ॥

१५ कुक्कुलं शङ्कुभिः कीर्णं श्वभ्रे नातु तुपनले २०३

निर्गाति १६ ऋवजमिति त्रिलिङ्गं त्वेककृत्स्तयोः ॥

पर्याप्तित्तमपुण्येषु १७ कुशलं शिखित त्रिषु ॥ २०४ ॥

१८ प्रवालमङ्कुरेऽप्यस्त्री त्रिषु १९ स्थूलां जडेऽपि च ॥

द्वयोर्द्वेषः । २ द्वयोर्लीला । ३ द्वयोर्गला । ४ द्वयोःकीनादशब्दः । ५ त्रिषु
मूलम् । ६ चतुषु जालशब्दः । ७ द्वयोः शीलम् । ८ एकत्र फलम् । ९ छदिति
नेत्रयजि च पटल क्लीबम् । समूहे स पुण्युपशब्दः । १० द्वयोःतलम् । ११ एकत्र
तलम् । १२ द्वयोः पातालम् । १३ एकत्र चैलक्लीबम् अथात्र त्रिषु । १४ द्वयोः
पुण्यशब्दः क्लीबम् । पुण्यान्ते पुण्यम् । १५ एकत्र क्लृप्तम् । द्वयोः स त्रिषु । १६
योः कुशलम् । शिखिते त्रिषु । १७ द्वयोः प्रवालम् । १८ द्वयोः स्थूलशब्दश्चिद्वि

१करालो दन्तुरे तुङ्गे चारौ दत्ते च १पेशलः ॥१०५॥
 मूर्खेऽर्भकेऽपि १वालः १स्याल्लोलश्चलसतृष्णयोः ॥

॥ इति लान्ताः ॥

१द्वदावौ वनारण्यवन्ही जन्महरौ १भवौ ॥ २०६ ॥
 मन्त्रो सहायः १सचिवौ पतिशाखिनरा १धवाः ॥
 १श्रवयः शैलमेषार्का आज्ञान्हीनाञ्चरा १हवाः ॥२०७॥
 १भावः सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु ॥
 स्याद्दुत्पादे फले पुष्पे १प्रसवो गर्भमोचने ॥ २०८ ॥
 अविश्वासेऽपन्हवेपि निकृतावपि १निन्हवः ॥
 उत्सेकामर्पयोरिच्छाप्रसवे मह १उत्सवः ॥ २०९ ॥
 १अनुभावः प्रभावेच सर्तां च भतिनिश्चये ॥
 स्याज्जन्महेतुः १प्रभवः स्थानं चाद्योपलब्धये ॥२१०॥
 शूद्राया विप्रननये शस्त्रे १पारशवो मतः ॥

१ द्वयोः करालः । २ द्वयोः पेशलम् । ३ द्वयोः शालः । ४ द्वयोर्लोलः । ५
 द्वयोर्द्वदावौ । ६ द्वयोर्मेषः । ७ द्वयोः सचिवः । ८ मयोपनाः । ९ त्रिषु श्रवयः ।
 १० त्रिषु हवः । ११ पटसु भावः । १२ पटसु प्रसवः । १३ त्रिषु निन्हवः । १४
 पञ्चशुद्धासवः । १५ त्रिषु अनुभावः । १६ द्वयोः प्रभवः । १७ द्वयोः पारशवः ।

ध्रुवो भभेदे कक्षीर्ष तु निश्चिते शाश्वते त्रिषु २११
 स्वो ज्ञातावात्मनि स्वं त्रिष्वात्मीये स्वोऽस्त्रियां धने ॥
 सौक्योवस्त्रबन्धेऽपि नीवी परिपणोऽपि च ॥ २१२ ॥
 शिवा गौरीफरे वयोद्दन्दं कक्षहयुग्मयोः ॥
 द्रव्यासुव्यवसायेषु सत्त्वमस्त्री तु जन्तुषु ॥ २१३ ॥
 क्लीवं नपुंसके परादे वाच्यालिङ्गमपि क्रमे ॥

॥ इति वान्ताः ॥

दौ विशो वैश्यमनुजौ द्वौ चाराभिमरौ स्पर्शौ १ २१४
 द्वौ १० राशी पुञ्जमेपाद्यौ ११ द्वौवंशी कुलमस्करौ ॥
 सहःप्रकाशौ १२ वीकाशौ १३ निर्वेशो भृतिभागयोः ३१५
 कृतान्ते पुंसि १४ कीनाशः क्षुद्रकर्पकयोस्त्रिषु ॥
 पदे लक्ष्मि निमित्तेऽपदेशः १५ स्यात्कुशमप्सु १६ च ॥ २१६ ॥
 १७ दशाऽवस्थानिकविधाऽप्याशा १८ तृष्यापि चायता ॥

१ यवराजो नक्षत्रभेदे पुमान् । निश्चिते रक्षोवः । निये त्रिषु । २ द्वयोः एव
 पुमान् । आत्मीये त्रिभिः । धने पुन्युंसके । ३ द्वयोर्नीवी । ४ द्वयोः शिवा । ५
 द्वयोर्द्वन्द्वम् । ६ त्रिषु सत्त्वम् । ७ त्रिषु क्लीवराजः । ८ द्वयोर्विशवः । ९
 द्वयोः स्वयः । १० द्वयो राशिः । ११ द्वयोर्वंशः । १२ द्वयोर्वीकाशः । १३ द्वयोर्निवेशः ।
 १४ त्रिषु कीनाशः । १५ निस्वपदेशः । १६ अणु कुशम् । १७ एकत्र दशा ।
 १८ द्वयोः शान्ता ।

१वशा स्त्री करिणो च स्याद् १दृग्ज्ञाने ज्ञातरित्रिपु २१७

२स्थात्कर्कशः साहसिकः कठोऽमसृणावपि ॥

४प्रकाशोऽतिप्रसिद्धेऽपि शिशावज्ञे च ५भालिशः २१८

१[कोशोऽस्त्रीकुड्मले खड्गपिधानेऽर्थेऽपि दिव्ययोः]

॥ इति शान्ताः ॥

७सुरमत्स्यावनिमिषो १पुरुषावात्ममानवौ ॥

काकमत्स्यात्खगौ १वाङ्मनौ १कन्नौ तु कर्णवीरुधौ ॥

१अभीषुः प्रग्रहे रश्मौ १प्रैषः प्रेषणमर्दने ॥

१३पक्षः सहायेऽप्युष्णीषः १४शिरोवेदकिरीटयोः ॥२२०॥

शुकले मृषके श्रेष्ठे सृष्टने वृषभे १वृषः ॥

द्युतेऽक्षे १६शारिफलकेऽप्याकर्मोऽथा १७क्षामिन्द्रिये २२१

ना द्युताङ्गे कर्षवक्रे व्यवहारे कलिद्रुमे ॥

१८कर्ष्वार्ताकरीपाग्निः १९कर्ष्वः कुल्याभिधायिनी २२२

१ द्युताङ्गः । २ द्युतेऽक्षः । ३ त्रिपु कर्कशः । ४ द्युयोः प्रकाशः । ५ द्युयोर्वा-
 लिषः । ६ चतुर्षु कोशः । ७ उर्मावनिमिषो । ८ द्युयो पुष्यः । ९ द्युयोष्णाक्षः ।
 १० द्यौ कर्णः । ११ द्युतेऽक्षः । १२ द्युयोः प्रेषः । १३ द्युयोः पक्षः । १४
 द्युयोऽप्युष्णीषः । १५ चतुर्षु द्युयोः । १६ दिग्धातव्यः । १७ वृषवशः । १८ द्युयो-
 र्वाङ्गः । १९ कुल्याभिधायिनी कर्ष्वः क्षी ।

पुंभावे तत्क्रियायां च 'पौरुषं' विषमसु च ॥

२ उपादानेऽप्यामिषं स्यादपराधेऽपि 'ऋत्विषम्' ॥२२३॥

स्याद्बृष्टौ लोकधात्वंशे वत्सरे १ वर्षमस्त्रियाम् ॥

३ प्रेक्षा नृत्येक्षणं प्रज्ञा ४ भिक्षा सेवार्थना भृतिः ॥२२४॥

५ त्विट् शोभापि त्रिषु पर ६ न्यत्तं क्वात्स्न्यं निकृष्टयोः ॥

प्रत्यक्षेऽधि कृतेऽव्यक्तौ १० ११ ह्यत्स्वभ्रंशयविक्रमौ २२५

॥ इति पान्ताः ॥

रतिश्वेनच्छरी १३ हंसौ सूर्यवहनी १४ विभावसू ॥

१५ वत्सौ तर्णक वर्षो द्रौ सारङ्गाश्च १६ द्विवीकसः ॥२२६॥

शृङ्गाश्च विपे वीर्षे युगो रागे द्रवे रसः १७ ॥

१८ पुंस्युत्तं सावतंसौ द्रौ कर्णापूरे च येस्वरे ॥२२७॥

देवभेदेऽनले राशमौ १९ वसू र्गने धने २० वसु ॥

१ एकत्र पौरुषम् । २ द्वयोर्विषम् । ३ द्वयोरामियम् । ४ द्वयोर्विषम् । ५
 १३ मयंशब्दः । ४ द्वयोर्मिथा । ५ चन्द्रोऽन्वित् । ६ द्वयोर्ब्रह्मणः । ७ एवं प्रत्य-
 यिङ् । ८ एवं अग्नेमपि अचिह्नयेत् । ९ द्वयोर्वत्सः । १० द्वयोर्विभावयोः ।
 ११ द्वयोर्वीकसः । १२ इमे द्विवीकसः । १३ नरत्पेपुविपरोर्युगलस्येव एवशब्दः ।
 १४ वत्सं वत्सं । कर्णमूले द्विषेपूले च । १५ त्रिषु वसुः । १६ र्गने धने वसु ।

विष्णो च वेधाः स्त्री त्वाशीर्हिताशंसाहि दंष्ट्रयोः २२८
 १ लालसे प्रार्थनौत्सुक्ये २ हिंसा बौर्यादिकर्म च ॥
 ३ प्रसूरश्वापि भृद्यावौ ४ रोदेस्यौ रोदसी च ते ॥ २२९ ॥
 ज्वालाभासौ न ५ पुंस्यर्विज्योतिर्भद्योतदृष्टिषु ८ ॥
 ६ पापापराधयारागः ७ खगवालदिनोर्वयः ॥ २३० ॥
 तेजः ११ पुरीषशोर्वचौ १२ महस्तूत्सवतेजसोः ॥
 १३ रजो गुणे च स्त्रीपुष्पे रहौ ध्वान्ते गुणे १४ तमः २३१
 १५ छन्दः पद्ये ऽभिलाषे च १६ तपः कृच्छ्रादिकर्म च ॥
 १७ सहो बलं सहा मागो १८ नभः खं श्रावणोनभाः २३२
 १९ ओकः २० सद्भाश्रयंशचौका २१ पयः क्षीरं पयोऽम्बुच ॥
 २२ ओजो दीप्तौ बले २३ क्षोत इन्द्रिये निम्नगारये २३३
 २४ तेजः प्रभावे दीप्तौ च बले शुक्रेऽप्यतस्त्रिषु ॥

१ द्रोवेधाः । २ द्रयाशपीः । ३ समेताकते । ४ द्रयोर्हिता । ५ द्रयोःस्तुः
 ६ द्रो रोदस्यौ । ७ द्रयोर्बिः । ८ त्रिषु ज्योतिः । ९ द्रयो रारागः । १० द्रयोर्वयः ।
 ११ द्रयोर्वचः । १२ द्रयोर्वहः । १३ द्रयोः रजः । १४ त्रिषु तमः । १५ द्रयोर्छन्दः
 १६ धान्तरनादिमते चाग्रयणादी च तपः । १७ द्रयोः सहः । १८ द्रयोर्नभाः ।
 १९ पदे ओकः । २० आश्रयमात्रे ओकाः । २१ द्रयोः पयः । २२ द्रयोरोजः ।
 २३ द्रयोः प्रोतः । २४ चतुषु तेजः ॥

१ विद्वान् विदंश्च २ श्रीभक्तसो हिंस्रो ३ अप्यतिशयेत्वमी १३९
 वृद्धप्रशस्ययोज्यापान् ४ कनीयास्तु ५ युवाल्पयोः ॥
 ६ वरीयांस्तुरुस्तेः साधीयान् साधुशब्दयोः ॥२३५॥

॥ इति सान्ताः ॥

इलेऽपि ७ वहं निर्वं ८ ंघोपरागार्कादयो ९ ग्रहाः ॥
 द्वाप्यापीडे क्वापरसे १० निच्यूर्हो नागदन्तके ॥२३६॥
 तुळासुत्रे ऽश्वदिश्रमौ ११ प्रग्राहः प्रग्रहेऽपि च ॥
 परनीपरिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः १२ ॥ २३७ ॥
 दारेषु च १३ गृहाःऽ १४ श्रोरायामप्यारोहोवरस्त्रियाः ॥
 १५ व्यूहो वन्देऽप्यद्विर्त्रे १६ ऽप्यगनीन्द्रकास्तमोऽपहाः १७ ॥
 १८ परिच्छेदं नृपाहेऽर्थे दस्त्रिर्हो-

॥ इति शान्ताः ॥

ऽव्यया परे ॥

१ द्वयोर्विद्वान् । २ द्वयोर्भक्तसोः । ३ द्वयोर्भ्यांश्च । ४ द्वयोः कनीयान् । ५
 द्वयोः लंप्ययान् । ६ द्वयोः साधोपान् । ७ द्वयोर्वार्यम् । ८ निर्वन्पादयोः । ९
 व्युत्पन्नान्युः । १० । तुळासुत्रादाविमो । ११ एतु परिपः । १२ द्वयोर्दशान्यः
 १३ एकस्त्रिणाशोः । १४ द्वयोः न्युः । १५ द्वयोर्विः । १६ त्रयस्त्रयोः ग्राहः । १७
 एतु परिपः ।

१ आङ्गीपदार्थे ऽभिव्याप्तौ सीमार्थे धातुयोगजे ॥ २३९ ॥

२ आप्रगृह्यः स्मृतौ वाक्ये ऽप्यास्तु १ स्यात्कोपपीडयोः ॥

पापकृत्सेपदर्थे ४ कु १ धिङ् निर्भर्त्सननिन्दयोः ॥ २४० ॥

५ चान्वाचयसमाहारे तरं तासमुच्चये ॥

६ त्वस्त्याशीः क्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लङ्घने ऽप्यति २४१

७ श्वित्प्रश्ने च वितर्के च १० त्व स्याद्भेदे ऽवधारणे ॥

११ सकृत्सहैकवारे चाप्यारा १२ दूरसमीपयोः ॥ २४२ ॥

प्रतीच्यां चरमे १३ पश्चादुत्ता १४ प्यर्थविकल्पयोः ॥ २४३ ॥

पुनःसहार्थयोः १५ शश्वत्साक्षात् १६ प्रत्यक्षतुल्ययोः २४३

स्वेदानुकम्पासंतोपविस्मयामन्त्रयो १७ व्रत ॥

१८ हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः ॥ २४४ ॥

१९ प्रातनिधो वाप्साल्लक्षणादौ प्रयोगतः ॥

इति हेतुप्रकरणप्रकाशादिसमाप्तिषु ॥ २४५ ॥

प्राच्यां^१पुरस्तात्प्रथमे पुराथे^२ऽप्रत^३इत्यपि ॥

यावत्तावच्च साकल्पेऽवधानेऽवधारणे ॥ २४६ ॥

मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकाल्पर्येष्वथो अथ ॥

वृथा निरर्थाकाविष्योर्नाना^४ऽनेका भयार्थयोः ॥ २४७ ॥

नु पृच्छयां विकल्पेव^५ पश्चात्मादृश्ययानु ॥

प्रश्नावधारणानुज्ञानुनयामन्त्रणो^६ ननु ॥ २४८ ॥

गर्हासमुच्चयप्रश्नशङ्कासंभावनास्वपि ॥

उपमायां विकल्पे^७ वा^८ सामि त्वर्थे जुगुप्सिते २४९

अमा सह समीपे च^९ कं वागिणि च मूर्धनि ॥

इवेत्यमर्थेयारेव^{१०} नृर्न तर्के^{११}ऽर्थनिश्चये ॥ २५० ॥

वृष्णीमर्थे सुप्ते^{१२} जीवं^{१३} किं पृच्छायां जुगुप्सने ॥

ननाम प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकृतसने ॥ २५१ ॥

१ पञ्चम इति शब्दः । २ चतुर् पुरस्तात् । ३ अपिचन्द प्रादेशार्थम् । ४ तपुं यावत्तावच्छब्दः । ५ पञ्चस्यो लयव शब्दप्रथमः । ६ द्योर्दृष्ट्या । ७ द्योर्दृष्ट्या । ८ द्योर्दृष्ट्या । ९ द्योर्दृष्ट्या । १० द्योर्दृष्ट्या । ११ पञ्चमस्य विहायः । १२ द्योर्दृष्ट्या । १३ द्योर्दृष्ट्या । १४ द्योर्दृष्ट्या । १५ द्योर्दृष्ट्या । १६ द्योर्दृष्ट्या । १७ द्योर्दृष्ट्या । १८ द्योर्दृष्ट्या । १९ द्योर्दृष्ट्या । २० पञ्चमस्य नामशब्दः ।

१ आङ्गोषद्वये ऽभिव्याप्तौ सीमार्थे धातुयोगजे ॥२३१॥

२ आप्रगृह्यः स्मृतौ वाक्ये ऽप्यास्तु १ स्यात्कोपपीडयोः ॥

पापंक्रुत्सेपदर्थे ४ कु ५ घिङ्निर्भर्त्सननिन्दयोः ॥२४०॥

६ चान्वाचयसमाहारे तरं तःसमुच्चये ॥

७ त्वस्त्याशीः क्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लङ्धने ऽप्यति २४१

८ स्वित्प्रश्ने च वितर्के च १ तु स्याद्देऽज्वधारणे ॥

११ सकृत्सहैकवारे चाप्यारा १३ दूरसमीपयोः ॥ २४२ ॥

प्रतीच्यां चरमे १३ पश्चादुता १४ प्यर्थाविकल्पयोः ॥२४२॥

पुनः सहार्थयोः १५ शश्वत्सा दात् १६ प्रत्यक्षतुल्ययोः २४३

स्वेदानुकम्पासंतोपविस्मयामन्त्रणे १ व्रत ॥

१६ हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः ॥ २४४ ॥

१७ प्रातनिधौ वाप्सालक्षणादौ प्रयोगतः ॥

१ अप्तुं आङ्गोषद्वयम् । २ अप्तुं प्रष्टुं प्रष्टुं आङ्गोषद्वयम् । ३ ह्योः वाः ह्योः
 ४ अप्तुं प्रष्टुं प्रष्टुं आङ्गोषद्वयम् । ५ ह्योः वाः ह्योः । ६ अप्तुं स्वस्तिव्ययम्
 ७ अप्तुं प्रष्टुं प्रष्टुं आङ्गोषद्वयम् । ८ ह्योः वाः ह्योः । ९ ह्योः वाः ह्योः । १० ह्योः वाः ह्योः । ११ ह्योः वाः ह्योः । १२ ह्योः वाः ह्योः । १३ ह्योः वाः ह्योः । १४ ह्योः वाः ह्योः । १५ ह्योः वाः ह्योः । १६ ह्योः वाः ह्योः । १७ ह्योः वाः ह्योः । १८ ह्योः वाः ह्योः । १९ ह्योः वाः ह्योः । २० ह्योः वाः ह्योः । २१ ह्योः वाः ह्योः । २२ ह्योः वाः ह्योः । २३ ह्योः वाः ह्योः । २४ ह्योः वाः ह्योः । २५ ह्योः वाः ह्योः । २६ ह्योः वाः ह्योः । २७ ह्योः वाः ह्योः । २८ ह्योः वाः ह्योः । २९ ह्योः वाः ह्योः । ३० ह्योः वाः ह्योः । ३१ ह्योः वाः ह्योः । ३२ ह्योः वाः ह्योः । ३३ ह्योः वाः ह्योः । ३४ ह्योः वाः ह्योः । ३५ ह्योः वाः ह्योः । ३६ ह्योः वाः ह्योः । ३७ ह्योः वाः ह्योः । ३८ ह्योः वाः ह्योः । ३९ ह्योः वाः ह्योः । ४० ह्योः वाः ह्योः । ४१ ह्योः वाः ह्योः । ४२ ह्योः वाः ह्योः । ४३ ह्योः वाः ह्योः । ४४ ह्योः वाः ह्योः । ४५ ह्योः वाः ह्योः । ४६ ह्योः वाः ह्योः । ४७ ह्योः वाः ह्योः । ४८ ह्योः वाः ह्योः । ४९ ह्योः वाः ह्योः । ५० ह्योः वाः ह्योः । ५१ ह्योः वाः ह्योः । ५२ ह्योः वाः ह्योः । ५३ ह्योः वाः ह्योः । ५४ ह्योः वाः ह्योः । ५५ ह्योः वाः ह्योः । ५६ ह्योः वाः ह्योः । ५७ ह्योः वाः ह्योः । ५८ ह्योः वाः ह्योः । ५९ ह्योः वाः ह्योः । ६० ह्योः वाः ह्योः । ६१ ह्योः वाः ह्योः । ६२ ह्योः वाः ह्योः । ६३ ह्योः वाः ह्योः । ६४ ह्योः वाः ह्योः । ६५ ह्योः वाः ह्योः । ६६ ह्योः वाः ह्योः । ६७ ह्योः वाः ह्योः । ६८ ह्योः वाः ह्योः । ६९ ह्योः वाः ह्योः । ७० ह्योः वाः ह्योः । ७१ ह्योः वाः ह्योः । ७२ ह्योः वाः ह्योः । ७३ ह्योः वाः ह्योः । ७४ ह्योः वाः ह्योः । ७५ ह्योः वाः ह्योः । ७६ ह्योः वाः ह्योः । ७७ ह्योः वाः ह्योः । ७८ ह्योः वाः ह्योः । ७९ ह्योः वाः ह्योः । ८० ह्योः वाः ह्योः । ८१ ह्योः वाः ह्योः । ८२ ह्योः वाः ह्योः । ८३ ह्योः वाः ह्योः । ८४ ह्योः वाः ह्योः । ८५ ह्योः वाः ह्योः । ८६ ह्योः वाः ह्योः । ८७ ह्योः वाः ह्योः । ८८ ह्योः वाः ह्योः । ८९ ह्योः वाः ह्योः । ९० ह्योः वाः ह्योः । ९१ ह्योः वाः ह्योः । ९२ ह्योः वाः ह्योः । ९३ ह्योः वाः ह्योः । ९४ ह्योः वाः ह्योः । ९५ ह्योः वाः ह्योः । ९६ ह्योः वाः ह्योः । ९७ ह्योः वाः ह्योः । ९८ ह्योः वाः ह्योः । ९९ ह्योः वाः ह्योः । १०० ह्योः वाः ह्योः ।

१इति हेतुप्रकरणप्रकाशादिसमाप्तिषु ॥ २४५ ॥
 प्राच्यां^१पुरस्तात्प्रथमे पुराथे^२ऽप्रत ३इत्यपि ॥
 ४यावत्तावच्च साकल्येऽत्रधामानेऽवधारणे ॥२४६॥
 ५मङ्गलानन्नरारम्भप्रश्नकारस्त्र्येष्वयो श्रय ॥
 ६वृथा निरर्थकाविद्योर्नाना^७ऽनेके भयार्थयोः ॥२४७॥
 ८तु पृच्छयां विकल्पेव ९पश्चात्पादश्रयोरनु ॥
 १०प्रश्नावधारणजुज्ञातुनयामन्त्रणे ११नतु ॥ २४८ ॥
 १२गर्हासमुच्चयप्रश्नशङ्कासंभावनास्वपि ॥
 १३उपमायां विकल्पे १४वा १५सामि त्वर्धे जुगुप्सिते २४९
 १६अमा सह समीपे च १७कं वारिणि च मूर्धनि ॥
 १८इवेत्यमर्थीयोरैव १९नृर्न तर्के^{२०}र्धनिश्चये ॥ २५० ॥
 २१तूष्णीमर्थे सुखे २२जीवं २३किं पृच्छायां जुगुप्सने ॥
 २४ननाम प्राकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकृतसने ॥ २५१ ॥

१ पञ्चमु इति शब्दः । २ चतुर्षु पुरस्तात् । ३ अपिचन्द प्राच्याद्यर्थे । ४
 चतुर्षु यावत्तावच्छब्दः । ५ पञ्चस्तपो कथं च अत्र उच्यते । ६ द्वयोर्दवा । ७ द्वयो
 र्दवा । ८ द्वयोर्दवा । ९ द्वयोस्तु शब्दः । १० पञ्चषु शब्दः । ११ पञ्चमु
 अपिचन्दः । १२ द्वयोर्वाच्यशब्दः द्वयोः । १३ सामिचन्दः । १४ द्वयोर्माच्यशब्दः ।
 १५ द्वयोः सम । १६ द्वयोर्वन । १७ द्वयोर्नृत्तम् । १८ द्वयोर्वन । १९ द्वयोः
 कम् । २० पञ्चषु नामशब्दः ।

१अलं भृषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचकम् ॥

२हुं वितर्के परिप्रश्ने ३समयान्तिकमध्ययोः ॥२५२॥

४पुनरप्रथमे भेदे ५निर्निश्चयनिषेधयोः ॥

स्यात्प्रबन्धे चिातीते निकटागामिके ६पुरा ॥२५३॥

७ऊरयूरी चोरी च विस्तारोऽङ्गकृतो त्रयम् ॥

स्वर्गे परे च लोके ८स्वर्वातासंभाव्ययोः ९किल ॥२५४॥

निषेधवाक्यालङ्कारजिज्ञासातुनये १०खलु ॥

समीपो भयतः ११शीघ्रसाकल्याभिसुखेऽभिः ॥२५५॥

नामप्राकाशयोः १२प्रादु १३र्मिथोऽन्योन्यं रहस्यपि ॥

१४तिरोऽन्तर्धो तिर्यगर्थो १५हा विषादशुगर्तिषु ॥२५६॥

१६श्रद्दहेत्यद्भूते खेदे १७हि हेताववधारणे ॥

॥ इति नानार्थवर्गः ॥

चिराय चिरात्राय १८चिास्याद्याश्चिरार्थकाः ॥

१ अलं अलशब्दः । २ हुं अलशब्दः । ३ द्वयोः समयः । ४ द्वयोः पुनः शब्दः

५ द्वयोः निः । ६ अलशब्दः पुराशब्दः । ७ द्वयोः समे कर्तृद्वयप्रथमा । ८ द्वयोः एषः शब्दः

९ द्वयोः किलशब्दः । १० अलशब्दः एतदशब्दः । ११ समीपादि पञ्चके अन्तितः । १२

द्वयोः प्रादुः । १३ द्वयोर्मिथः । १४ द्वयोः स्तरः । १५ त्रिषु हा शब्दः । १६ द्वयोः

१७ शब्दः । १८ द्वयोः शिः । १९ चिरात्राद्यो षट् चिरार्थकाः ।

मुहुः पुनः पुनः शश्वदभीक्ष्णमसकृत्समाः १ ॥ १ ॥
 स्नाक् भटिल्यञ्जसाहायद्राड् मड्भु सपदि ३द्रुते ॥
 वलवत्सुष्ठु किमुत स्वत्यतीव च ३निर्भरे ॥ २ ॥
 प्र्यग्विनान्तरेणते हिस्ड नाना च ४वर्जने ॥
 यत्तद्यतस्ततो ५हेतावसाकल्ये ६तु विञ्चन ॥ ३ ॥
 ७कदाचिज्जालु सार्धं तु साकं मात्रा सम ८सह ॥
 आनुकूल्यार्थकं ९प्राचं १०व्यर्थके तु वृथा मुधा ॥४॥
 आशो उताहो किमुत ११विकल्पे किं किमूत च ॥
 तु हि च स्म ह नै १२पादपूरणे १३धूजने स्वति ॥५॥
 १४दिवाहनीत्यय दोषा च नक्तं च १५रजनाविति ॥
 १६तिर्यगर्थे सावि तिरोऽप्यय १७संशोधनार्थकाः ॥६॥
 स्युः प्याट् पाढंग है है भोः १८समया निष्पाहिष्कल्
 अतर्कितेतु १९सहसा २०स्यात्पुरः पुरतोऽग्रतः ॥ ७ ॥

१ इमे पञ्चप्रकारः । २ एतत्तद्गुणः । ३ इमे षट् किर्मयः । ४ षट् वर्जने । ५ चत्वारो
 हेयाः । ६ टावशास्त्र्ये । ७ द्वांसिन्श्चित्कानो । ८ पञ्च सहेत्यर्थे । ९ एहमावुक्त्ये
 १० द्वांसिन्श्चित्कानो । ११ षट् विञ्चने । १२ षट् पादपूरणे । १३ द्वांसिन्श्चित्कानो । १४
 अन्तीत्यर्थे दिवाहनीत्ये । १५ द्वांसिन्श्चित्कानो । १६ द्वांसिन्श्चित्कानो । १७ षट्
 संशोधनार्थकाः । १८ प्रयः सामीप्ये । १९ मध्येत्येकनक्तौतिर्थे । २०
 प्रतोऽप्ये एवम् ।

स्वाहा १देवहविर्दाने श्रौषट् वौषट् वषट् स्वधा ॥
 १किंचिदीषन्मनागल्पे प्रेत्यामुत्र २भवान्तरे ॥८॥
 व वा यया तथेवेवं ३साम्येऽहो ही च ४विस्मये ॥
 ५मौने तु तूष्णी तूष्णीकां सद्यः सपदिः ६तत्क्षणे ॥९॥
 दिष्टया समुपजोषं ७चेत्यानन्देऽथान्तरेऽन्तरा ॥
 अन्तरेणा च ८मध्ये श्युः ९प्रसह्य तु हठार्थकम् ॥१०॥
 १०शुक्ते द्वे सांप्रतं स्यानेऽभीक्षां ११शश्वदनास्ते ॥
 १२अभावे नह्य नो नापि मा स्म मालं च वारणे १३
 १४पक्षान्तरे चेद्यदि च १५तत्त्वे त्वद्धाञ्जसा द्वयम् ॥
 १६प्राकाशये प्रादुराविः स्यादोमेवं परमं १७मते ॥१२॥
 समन्ततस्तु परितः १८सर्वतो विष्वगित्यपि ॥
 अकामानुमतौ १९काममस्युयोपगमेऽस्तु २०च ॥१३॥

१ ५५५ देवदिदिर्दाने । २ प्रयोऽन्तरे । ३ ह्रीं अन्तरे । ४ षट् साम्ये । ५
 ह्रीं विस्मये । ६ ह्रीं मौने । ७ ह्रीं ताकाले । ८ ह्रावन्तरे । ९ प्रयो माये । एवं
 इत्यर्थकम् । १० ह्रीं शुक्ते । ११ ह्रावन्तरे । १२ अस्याप्येऽभावे । १३ प्रयो
 वादने । १४ ह्रीं पक्षान्तरे । १५ ह्रीं तत्क्षणे । १६ ह्रीं प्राकाशये । १७ प्रयो मते
 १८ च । १९ सर्वतो इत्यर्थ । २० इत्यन्वयमेवमित्यन् । २० इत्येवमित्यन् ।

ननु च स्याद्विरोधोक्तौ ^१कचित्कामप्रवेदने ॥
 निषमं दुःषमं ^२गह्वे यथास्वं तु ^३यथायथम् ॥ १४ ॥
 मृषा मिथ्या च ^४वितथे ^५यथार्थं तु यथातथम् ॥
 स्युरैवं तु ^६पुनर्वैत्यवधाराणावावकाः ॥ १५ ॥
^७प्रागतीतार्थकं नूनमवश्यं ^८मिद्वचये द्वयम् ॥
^९संबद्रर्षिवरे ^{१०}त्वर्वागार्मेवं ^{११}स्वयमात्मना ॥ १६ ॥
 अल्पे ^{१२}नीचैर्महत्युच्चैः ^{१३}प्रायोभृम्यद्गुते ^{१४}शनैः ॥
^{१५}सना नित्ये ^{१६}बहिर्बाह्ये ^{१७}स्मार्ताने ^{१८}स्तमदर्शने ॥
^{१९}अस्ति सत्त्वे ^{२०}रूपोक्ताबु ^{२१}ऊं प्रश्नेऽनुनये ^{२२}स्त्वयि ॥
^{२३}हूँ तर्के ^{२४}स्पादुषा रात्रेऽवपाने ^{२५}नमो नतौ ॥ १७ ॥
^{२६}पुनारथेऽङ्ग निन्दायां ^{२७}दुष्टु ^{२८}षुष्टु प्रशंसने ॥

१ इदमेवमिदम् । २ इदमेवमिदम् । ३ ह्यो गच्छे । ४ ह्योपपाद्योमे । ५ ह्यो
 ६ वितथे । ७ ह्यो मत्थे । ८ एवञ्च श्वयार्थनिष्ठा । ९ प्रागिति अतीतार्थकम् । १० ह्यो
 निद्वचये । ११ संबिदति वधे । १२ अर्वागिति अवरे । द्वावहोचरे । १३ स्वयमित्या
 स्वनेत्यर्थे । १४ एष्यत्ते । १५ एहं महति । १६ एहं मूर्खि । १७ एहं महते । १८
 एहं नित्ये । १९ एहं वाधे । २० एष्यतीति । २१ एहं दर्शनानाम् । २२ एहं मत्थे । २३
 एहं कोषोक्तं । २४ एहं प्रश्ने । एहमनुनये । २५ एहं तर्के । २६ एहं रात्रेऽवपाने ।
 २७ एहं नतौ । २८ एहं पुनारथे । २९ ह्यं अर्थं मत्थे ।

१ सायं साये प्रगे प्रातः २ प्रभाते निकषाऽन्तिके ३ ॥ १९ ॥

४ परुत्परा ५ धैषमो ६ ऽऽदे पूर्णे पूर्वतरे यति ॥

७ अद्यात्रान्द्यय ८ पूर्णेऽन्ही ९ त्यादौ पूर्वोत्तरापरात् ॥ २० ॥

तथाऽधरान्यान्यतरे तरात्पूर्णेद्यु रादयः ॥

उभयद्यश्चोभये द्युपरे त्वन्दि १० परेद्यवि ॥ २१ ॥

११ ह्या गतेनागतेऽहिनः १२ श्वः १३ परश्वेतु परेऽहनि ॥

१४ तदा तदानीं १५ युगपदेकदा १६ सर्वादा सदा ॥ २२ ॥

१७ एतर्हि संप्रतीदानीमधुना संप्रतं १८ तथा ॥

दिग्देशकाले १९ पूर्वादौ प्रायुक्कप्रत्यगादयः ॥ २३ ॥

॥ इत्यव्ययवर्गः ॥ ४ ॥

१ एकं साये । २ द्वौ प्रभातः । ३ एकान्तिके । ४ परत गतयोः । ५ परीगतवर्षत्वं
 बंधवे । ७ अस्मिन्नह्नोरेवयेऽद्य । ८ अपरेवारम्भपूर्वद्यु रादय इत्यस्य व्याख्या । ९ पूर्व-
 तिमन्नह्नोरेवयेऽतरेषुः । अत्रस्मिन्नहनि अतरेषुः । अत्रस्मिन्नहनि अपरेषुः । अन्य
 स्मिन्नहनि अन्येषुः । अन्यत्रस्मिन्नहनिः उभयेषु । १० इदं परेहनि । ११ एकं गती
 अदिह । १२ एकमनागते अदिह । १३ एकं परेऽहनि । १४ द्वौ तस्मिन्काले । १५ युग
 पदिरि एकदेकस्मिन्काले । १६ एकं सदेतिगर्भस्मिन्काले । १७ एतदवस्मिन्काले ।
 १८ इदं उभययोः । १९ पूर्वो दिग्देशकाले प्रागदयः ।

'सलिंगशास्त्रैः सन्नादिकृत्तद्धितसमासजैः ॥
 अनुक्तैः संग्रहे लिङ्गं संकीर्णवदिदोन्नयेत् ॥ १ ॥
 'लिंगशेषावधिव्यापी विशेषैर्यद्यवाधितः ॥
 स्त्रियामीद्वद्वदिरामैका सयोनिप्राणिनाम च ॥ २ ॥
 नाम विद्युन्निशावल्लीवीणादिग्भूनदीहियाम् ॥
 अदन्तैर्द्विगुरेकार्थो न स पात्रयुगादिभिः ॥ ३ ॥
 तल् वृन्दे येनिकट्यत्रा वैरमैथुनिकादिवुन् ॥
 स्त्रीभावादावनित्तिरासबुल्ल्णचण्यव्क्यव्युजिअङ्गुनिश ४
 उणादिषु निरूरीश्च ङ्याबुङन्तं चलं स्तिरम् ॥
 तत्कीढार्या प्रहरणं चेन्मोक्षौ पाल्लवा ण दिक् ॥ ५ ॥
 घञो ञः सा क्रियाऽस्यां चेद्दाण्डपाता हि फाल्गुनी ॥
 श्येनम्पाता च मृगया तलम्पाता स्वधेति दिक् ॥ ६ ॥

१ मल्लिङ्गशास्त्रैः वागिन्याद्युक्तलिङ्गानुशासनपरिहैः । सन्नादिप्रत्ययजैर्द्विचो
 बांदिशब्दैः । इत्थैः श्रवकाकादिभिः । तद्धितप्रत्ययजैर्वाच्यन्तादिभिः । समासजैरेद
 न्तोत्तरसदोद्विगुरित्यादियोक्तैः । बाहुल्येन पूर्वमनुक्तैः । अदन्तैरयं संघट्टः कियते
 इह संघटे संकीर्णवलिङ्गमुप्रदेत् । २ इति लिङ्गशेषविधिः विनियेः प्रागुक्तै र्द्विगु
 शब्दावधितः स्मात्तदा । अदिङ्गोपविधिव्यापी स्वपद्यो भवतो र्ययः । द्विगोपदयोक्तै
 कुमारस्य दण्डलोकावन्ता ये षन्दास्त एवै श्रीविज्ञा णेवाः ।

स्त्री स्यात्काचिन्मृणाल्यादिविबक्षापचये यदि ॥
 लङ्का शेफालिका टोका धातको पञ्जिकाऽऽढकी ॥७॥
 सिध्रका सारिका हिक्का प्राचिकेल्का पिपीलिका ॥
 तिन्दूकी कणिका भङ्गिः सुङ्गासुचिमाढयः ॥ ८ ॥
 पिच्छावितण्डाकाकिरायश्चूर्णीः शाणो द्रुणो दस्त ॥
 सातिः कन्था तथाऽऽसन्दी नाभी राजसभापिच ॥९॥
 भल्लरी चर्करी परी होरा लठ्वा च सिम्बला ॥
 लान्ता लिन्न च गण्डू पा गृध्रसी च मसोमसी ॥१०॥

॥ इति स्त्रीलिङ्गसंग्रहः ॥

१पुंस्त्वे सभेदीनुचराः सपर्यायाः सुरासुराः ॥
 स्वर्गयागाद्रिमेघाञ्चिद्रकालासिशारायः ॥ ११ ॥
 गरवराढोष्ठद्वीरन्तःपण्डकेशानखस्तनाः ॥
 मन्हाहान्ताः क्षेभेश रात्रान्ता प्रागसंख्यकाः ॥ १२ ॥

१ भेरास्तुचिन्मृणाल्यादयः भजुपराः सन्दीदयः तीः सतिता । सुरासुराः देवे
 दैव्याः सादः पर्यायैः पर्याय वाच्यैः सन्दीः एतद् पुंस्त्वे पुंलि कर्तन्ते सपर्यायः ।
 अरेवराढोष्ठद्वीरान्तःपण्डकेशानखस्तनैः सितरान्तान्तैः पुलिशा हेयाः ।

श्रीवेष्टाद्याश्च निर्यासा असन्नन्ता अवाधिताः ॥
 कशेरुजलुवस्तूनि हित्वा तुळविरामंकाः ॥१३॥
 कपणभ्रमरोपान्ता यद्यन्ता अमो अथ ॥
 पयनयसरोपान्ता गोत्राख्याश्चरणाह्वयाः ॥१४॥
 नाम्न्यकर्तारि भावे च धञ्जवन्ङ्यावाधुचः ॥
 ल्युः कर्तारोमनिज् भावे का घाः किः प्रदितोऽन्यतेः ॥
 दन्दे ऽश्चवड्वावश्चवड्वा न समाहते ॥
 गान्तः सूर्येन्दुपर्यायपूर्वोऽयः पूर्वकोऽपि च ॥ १६ ॥
 वटकश्चानुवाकश्च रत्नकश्च कुडंगकः ॥
 पुङ्खो न्युङ्खः समुदगश्च विटपट्टघटाः खटाः ॥१७॥
 केट्टारघट्टहट्टाश्च पिराडर्गोण्डपिचराडवत् ॥
 गडुः कण्डा लघुडो वरणाश्च किणो घुणः ॥१८॥
 द्वातसीमन्तहरितो रोमन्धाद्रीयबुद्बुदाः ॥
 कासमर्दीर्घुर्दः कुंदः फेनस्तूपो सधूपकौ ॥ १९ ॥
 आतपः क्षत्रियो नाभिः कृणाश्चुकेदराः ॥
 दक्षुरप्रचुकाश्च गोलहिङ्गुलपुद्गलाः ॥ २० ॥
 वेताल भल्लमल्लाश्च पुरोडाशोऽपि पाट्टिशः ।

कुल्माषो रभसश्चैव सकटाहः पतदग्रहः ॥ २१ ॥

॥ इति पुल्लिङ्गशेषः ॥

१द्विहीनेऽन्वव्व स्वारण्यपर्णाश्वभ्रहिमोदकम् ॥

शीतोष्णमांस रुधिरमास्त्राक्षिद्रविणं चक्षुम् ॥ २२ ॥

फलहेमशुल्बलोहसुखदुःखशुभाशुभम् ॥

जलपुष्पाणि लवणं व्यञ्जनान्यनुलेपनम् ॥ २३ ॥

कोट्याः शतादिसंख्याऽन्या वा लक्षा नियुतं चतत् ।

द्वयच्चकमसिसुसन्नन्तः यनादन्तमकर्त्तरि ॥ २४ ॥

त्रान्तं सज्ञोपधं शिष्टे रात्रं प्राक्संख्ययान्वितम् ॥

पात्राद्यदन्तैरेकार्थो द्विगुर्लक्ष्यानुसारतः ॥ २५ ॥

द्वन्द्वे क्त्वाव्ययीभावौ पथः संख्याव्ययात्परः ॥

पठ्याच्छाया बहूनां चेद्विच्छायं संहतौ समा ॥ २६ ॥

शास्त्रार्थापि परा रीजामनुष्यार्थादराजकात् ॥

दासीसभं नृपसभं रत्नः सभमिमा दिशः ॥ २७ ॥

उपज्ञोपक्रमान्तश्च तदादित्वप्रकाशने ॥

। द्वाविंशतिश्लोकारम्भे चार्द्धत्रिंशच्छ्लोके पर्यन्तं ये जगदास्ते एते पृथिवी-
विज्ञा हेमाः ।

कोपज्ञकोपक्रमादिकन्योशीनरनामसु ॥ २८ ॥

भावेनणकविद्भ्योऽन्यो समूहे भावकर्मणोः ॥

अदन्तप्रत्ययाः पुण्यसुदिनाभ्यां त्वहः परः ॥ २९ ॥

क्रियान्ययानां भेदकान्येकत्वेऽण्युक्यतोऽटके ॥

चाचं पिच्छं गृहस्थूणां तिरीटं मर्म योजनम् ॥ ३० ॥

राजसूयं वाजपेयं गद्यपद्ये कृतौ कवेः ॥

माणिक्यभाष्यसिद्धरचोरचोवरपिञ्जरम् ॥ ३१ ॥

लोकायतं हरितालं विदलस्थालवाहिलकम् ॥

॥ इति क्लीवसंग्रहः ॥

पुन्नपुंसकयोः शेषोऽर्वावापिण्याककण्टकाः ॥ ३२ ॥

मोदकस्फण्डकशुद्धः शाटकः कर्णटोऽर्बुदः ॥

पाताकोद्योगवरक्तमालामलकाः नडः ॥ ३३ ॥

कुटं मुटं शीघु बुस्तं क्ष्वेडितं क्षेमकृष्टितम् ॥

कवियं कन्दकार्पासं पाणवारं युगन्धरम् ॥ ३४ ॥

यूपं प्रथोवशात्रीके यूपं शमसबिक्वसौ ॥

१ क्वाचित्कचदयोगदत्तान्तर-शार्दूलविद्युत्कथ्ये इत्यन्तं वे अथासौ इति, पुराणि क्वादेव बर्तन्ते।

अर्धर्वादी घृतादीर्ना पुंस्त्वाद्यं वैदिकं ध्रुवम् ॥३५॥
तन्नक्तमिह लोकेऽपि तच्चेदस्त्यस्तु शेषवत् ॥

॥ इति पुंनपुंसकसंग्रहवर्गः ॥

स्त्रीपुंसयोस्पत्यान्ता द्विचतुःषट्पदोऽगाः ॥ ३६ ॥

जातिभेदाः पुमाख्याश्च स्त्रीयोगैः सह मल्लकः ॥

ऊर्मिर्वराटकः स्वातिर्वर्णाके माट कलिर्मनुः ॥३७॥

मृषा सुषाटी कर्कन्धूर्यष्टिः शाटी कटी कुटी ॥

॥ इति स्त्रीपुंसकशेषसंग्रहवर्गः ॥

स्त्रीनपुंसकयोर्भाविक्रिययोः ष्यञ्कविञ्च वुञ् ॥३८॥

श्रौचित्यमौचितो मैत्री मैत्रयं वुञ् प्राणदाहृतः ॥

षष्ठ्यन्तप्राक्पदाः सेनाद्यायाशालासुरानिशाः ॥ ३९ ॥

स्याद्वा नृसेनं श्वनिशं गोशालमितरे च दिक् ॥

आवनन्तोत्तरपदो द्विगुश्चापुंसि नश्च लुप् ॥४०॥

षट्प्रिंशत्तोलमात्म वादं तप्तप्रिंशत्तोलपर्यन्तं ये शब्दास्त द्विगो पुंसि च
वर्तन्त । २ षट्प्रिंशत्तोलमात्म वादं चत्वारिंशत्तोलपर्यन्तं ये शब्दास्त
द्विगो वृत्तरे च वर्तन्त ।

त्रिस्रष्टवं च त्रिस्रष्टवां च त्रितन्त्रं च त्रितन्त्रयपि ॥

॥ इति स्त्रीनपुंसकशेषः ॥

त्रिषु पात्री पुत्री वायी पेटोकुचस्रदाडिमौ ॥ ४१ ॥

। ॥ इति त्रिलिङ्गशेषसंग्रहः ॥

परं लिङ्गं स्वप्रधाने द्वन्द्वे तत्पुरुषेऽपि तत् ॥

२ अर्थान्ताः प्राद्यलंप्राप्तापन्नपूर्वा परोपगाः ॥ ४२ ॥

तद्धितार्थो द्विगुः संख्यासर्वनामतदन्तकाः ॥

बहुव्रीहिरदिङ्नाम्नामुन्नेयं तदुदाहृतम् ॥ ४३ ॥

गुणद्वयक्रियायोगोपधिभिः परागामिनः ३ ॥

कृतः कर्तर्यसंज्ञायां कृत्याः कर्तरि कर्मणि ॥ ४४ ॥

अणाद्यन्तास्तेन स्काद्यर्थे नानार्थभेदकाः ॥

षट्संज्ञकास्त्रिषु समा युष्मदस्मृतिङ्व्ययम् ॥ ४५ ॥

१ एकत्र चार्थिस्तच्छ्लोकादे चै चत्सस्तु सर्वे त्रि लिङ्गाः । २ द्वन्द्वे द्वयान्प्रयोग-
 श्चोन्नेयं प्रागुक्तम् । ३ अत्रप्रधाने तन्प्रधाने द्वन्द्वे तत्पुरुषे च चत्सस्तु चत्सस्तु चत्सस्तु
 लिङ्गं तदेव लिङ्गं स्यात् । अन्तारांशद्वन्द्वे—अप्यन्ता इत्यादि । ३ गजशेपे इत्य-
 न्तोत्तरं चित्वाशेषेन उपाधिविधेयत्वं तं धर्मि लिङ्गनाम्नः । अन्तारांशो कर्तरि कृत्यास्तु
 कर्मणि कर्तरि च कर्तव्यत्वं इत्यन्तारांशपर्यायः ।

परं विरोधे शेषं तु ज्ञेयं शिष्टप्रयोगतः^१ ॥

॥ इति लिङ्गादिसंग्रहवर्गः ॥

^२इत्थमरसिंहकृतौ नामलिङ्गानुशासने^२ ॥

सामान्यकाण्डस्तृतीयः सार्द्धं एव समर्थितः ॥४६॥

॥ तृतीयं काण्डं संपूर्णम् ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

१ तत्र रक्तचर्मैः तत्र रक्तचर्मैः वाप्यैः अथवा वितद्विप्रत्ययान्तानामर्थभेदका-
 लनेकार्यं बोधेशुभूताः वि शिष्टवाद्यान्वच्छिन्ना इत्यर्थः यद्गुणैः पान्तमान्तसम्बन्धा-
 कतिशब्दश्च त्रिषु समाः त्रिकिञ्चयी सख्याः नित्यं बहुषु वर्तमानाः अतो बहुवचना-
 न्तश्च । युष्मदन्वच्छिन्नेति तदन्वयशुभ्ययानि च त्रिषु समानानि । २ विरोधे अति
 परं लिङ्गानुशासनं प्रवर्तते । शेषं शिष्टप्रयोगतः लिङ्गानां बहुभाष्यकारदीनां
 प्रयोगविहितं होयम ॥

अथैकाक्षरी कोशः ।

- अकारो वासुदेवः स्यादाकारस्तु पितामहः ॥
पूजायामपि मांगल्ये आकारः परिकीर्तितः ॥ १ ॥
इकार उच्यते कामो लक्ष्मीरीकार उच्यते ॥
उकारः शंकरः प्रोक्तः ऊकारश्चापि लक्षणो ॥ २ ॥
रक्षणो चाथ ऊकार उकारो ब्रह्मणि स्मृतः ॥
अकारो वेदमाता स्यादकारो दनुजप्रसूः ॥ ३ ॥
लकारो देवजातिनां माता सद्भिः प्रकीर्तिता ॥
लकारः स्मर्यते पूर्वजर्जनी शब्दकोविदैः ॥ ४ ॥
एकार उच्यते विष्णुरैकारः स्यान्महेश्वरः ॥
ओकास्तु भवेद्ब्रह्मा औकारोनन्त उच्यते ॥ ५ ॥
-अस्याच परमं ब्रह्म अः स्याच्चैव महेश्वरः ॥
कः प्रजापतिरुद्दिष्टः कीर्तुर्वाध्वनलेषु च ॥ ६ ॥
इश्वात्मनि मधुरे च कः प्रकाश उदाहृतः ॥
कं शिरोजानमाख्यातं कं सुखं च प्रकीर्तितम् ॥ ७ ॥
प्रथिव्यां कुः समाख्याता कुः शब्देऽपि प्रकीर्तितः ॥

स्वमिन्द्रिये स्वमाकाशे स्वः स्वर्गोऽपि प्रकीर्तितः ॥ ८ ॥

सामान्ये च तथा शून्ये स्वशब्दः परिकीर्तितः ॥

गो गणेशः समुद्दिष्टो गन्धर्वो गः प्रकीर्तितः ॥ ९ ॥

गं गीतं गो च गाथा स्याद् गोश्च धेनुः सास्वती ॥

घो घराद्यथसमाख्याता घो घनश्च प्रकीर्तितः ॥ १० ॥

घराट्घोहलनेऽयमे घुर्वोणा घुर्व्वनावपि ॥

ङकारो भैरवः ख्यातो ङकारो विषयस्पृहा ॥ ११ ॥

चश्चन्द्रमा समाख्यातो भास्करे नास्कारे मतः ॥

निर्मलं छं सामाख्यातं तरले छं प्रकीर्तितः ॥ १२ ॥

छेदके छः समाख्यातो विद्रुद्धिः शब्दकोविदेः ॥

जकारा गायने प्रोक्तो जयने जः प्रकीर्तितः ॥ १३ ॥

जेता जश्च प्रकथिनः सुरभिः शब्दशासने ॥

खौ भक्कारः कथितो नष्टे भश्चोच्यते बुधैः ॥ १४ ॥

सकारश्च तथा गायौ नेपथ्ये समुदाहनः ॥

ञकारो गायने प्रोक्तो ञको भर्भरध्वनौ ॥ १५ ॥

टो धरिऽप्रांक्क टो ध्वनौ च प्रकीर्तितः ॥

डकारो जनतायां स्याद्यो ध्वनौ च शठेपि च ॥ १६ ॥

ठो महेशः समाख्यातश्च शून्यः प्रकीर्तितः ॥
 चृहृद्धनौ च ठः प्रोक्तस्तया चन्द्रस्य मण्डले ॥ १७ ॥
 ङकारः शङ्करे त्रासे ध्वनौ भीमे निरूप्यते ॥ . . .
 ढकारः कीर्तिता ढक्का निष्ठुणो निर्धने मतः ॥ १८ ॥
 णकारः सुकरे ज्ञाने निर्णये निर्णयेपि च ॥ . . .
 तकारः कीर्तितश्चौरौ क्रोडपुच्छे प्रकीर्तितः ॥ १९ ॥
 शिलोच्चये यकारः स्यात्यकारो नयरक्षणो ॥ . . .
 ङकारोऽथे कलत्रे च छेदे दाने च दातरि ॥ २० ॥
 रं धने सधने धः स्याद्विधातरि मनावपि ॥
 वेपणा धीः समाख्याता वृश्चैवं भारवित्तयोः ॥ २१ ॥
 ता नश्च समाख्यातस्तार्यौ नः प्रकीर्तितः ॥
 कारः सौगते बुद्धौ स्तुतौ वृद्धे प्रकीर्तितः ॥ २२ ॥
 शब्दः स्वागते बन्धौ वृद्धे सूर्ये च कीर्तितः ॥
 कुबेरः समाख्यातः पश्चिमे च प्रकीर्तितः ॥ २३ ॥
 ने पः समाख्यातः पाश्र्वत्पाने च पातरि ॥
 क्वाते फकारः स्यात्तयाऽऽह्वाने प्रकीर्तितः ॥ २४ ॥
 कारे पि च फः प्रोक्तस्तया निष्फलभाषणे ॥

वकारो वरुणः प्रोक्तः कक्षये वः - क्लेपि च ॥ २५ ॥

वक्षः स्थले च वः प्रोक्तो गदायां समुदाहनः ॥

नक्षत्रे भवधाः प्राहुर्भवने भः प्रकीर्तितः ॥ २६ ॥

दीप्तिर्भा स्याच्च भूर्भूमिर्भीर्भयं कथितं बुधैः ॥

मः शिवश्चन्द्रमा वेधा मा लक्ष्मीश्च प्रकीर्तिता ॥२७॥

मा च मातरि माने च बन्धने मः प्रकीर्तितः ॥

यशो यः कथितः प्राज्ञैर्यो वायुरिति शब्दितः ॥ २८ ॥

याने यातरि यस्यागे कथितः शब्दवेदिभिः ॥

श्च रामेऽनिले वह्नौ भृमावपि घनेपि च २९ ॥

इन्द्रिये घनरीधे च रुभये च प्रकीर्तितः ॥

लो दीप्तौ द्यां लश्च धूमौ भये चाह्लादानेपि च ॥३०॥

लो वाते लवणे च स्याल्लो दीने च प्रकीर्तितः ॥

लः श्लेशे वाशये चैव प्रलये साधनेपि लः ॥ ३१ ॥

मानसे वरुणो चैव लकारः सात्वनेपि च ॥

विश्व पक्षी निगदितो गगनं पश्चिर्तितम् ॥ ३२ ॥

शं सुखं शंकरः श्रेयः शश्व सीम्नि निगद्यते ॥

शयने शः समाख्यातो हिंसायां शो निगद्यते ॥ ३३ ॥

षः कीर्तितो बुधैः श्रेष्ठेः पञ्च गम्भीरजोचने ॥
 उपसर्गं परोक्षे च षकारः परिकीर्तितः ॥ ३४ ॥
 सः कोपे वारणे सः स्यात्तथा शूलिनी कीर्तितः ॥
 सा च लक्ष्मीर्बुधैः प्रोक्ता गौरी सा च सर्वेश्वरः ॥ ३५ ॥
 हः कोपे वारणे हश्च तथा शूली प्रकीर्तितः ॥
 हिः पद्यावारणे प्रोक्तो हि- याद्धे त्ववधारणे ॥ ३६ ॥
 क्षः क्षत्रे वक्षसि प्रोक्तो बुधैः क्षः शब्दशासने ॥
 रक्षिः क्षत्रे क्षत्रे च नृसिंहे च प्रकीर्तितः ॥ ३७ ॥
 आगमेभ्योऽभिधानेभ्यो धातुभ्यः शब्दशासनात् ॥
 एवमेकाक्षरं नामाभिधानं विहितं मया ॥ ३८ ॥

॥ इत्येकाक्षरीकोशः समाप्तः ॥

